

MSCSJ

Mekong-Salween

Civilization Studies Journal

ISSN: 3027-6284 (Online)

Mekong-Salween Civilization Studies Journal
วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

Vol.16 No.2 July - December, 2025

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2568

Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ)

Vol.16 No.2 July - December, 2025

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568

ISSN 3027-6284 (Online)

วารสารกลุ่มที่ 1 ในดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

Approved by TCI during 2025-2029

พระบรมราโชวาท

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 21 เมษายน 2503

...ประเพณี...

“...การสิ่งใดที่ริเริ่มขึ้นแล้ว ได้รับความนิยมถือปฏิบัติตามกันต่อไป
จัดว่าเป็นประเพณี คนเราจะดำเนินชีวิตก็ต้องมีแบบแผนเป็นหลัก เราจึงต้องมีประเพณีเป็น
แนวปฏิบัติ ชาติไทยเรามีประเพณีที่ดีงามมาแต่โบราณกาล
บรรพบุรุษของเราได้ปฏิบัติสืบเนื่องมาหลายชั่วคน เมื่อตกทอดมาถึงเราเช่นนี้
เราควรจะรับไว้ด้วยความเคารพ...ประเพณีทั้งหลายย่อมมีประโยชน์
ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน เรามีประเพณีของชาติไทยเป็นสมบัติ
เราควรจะยึดอย่างยิ่งและช่วยกันส่งเสริมรักษาไว้
เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ...”

... Traditions ...

“... Anything initiated and popularized and continued to be practiced is
considered a tradition. As people live their lives, we must have a set of
principles. Therefore, we must have traditions as a guideline. The Thai nation
has had beautiful traditions since ancient times. Our ancestors have continued
to practice them for many generations. When they are passed down to us, we
should respectfully accept them. All traditions are beneficial to the lives of
each person. We have Thai traditions as our property. We should be very
pleased and help promote and preserve them for the nation's progress.....”

ความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2502

วันที่ 21 เมษายน 2503

One episode In the royal advice

In the graduation ceremony of Chulalongkorn University on April 21, 1960

ขอบคุณข้อมูลและภาพจาก:

อ้างอิงข้อความจาก:

สำนักราชเลขาธิการ. (2534). ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทาน
ในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช 2533. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ. หน้า 250-251.

อ้างอิงภาพจาก:

Picture of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great and the Queen of the
9th reign, Her Majesty Queen Sirikit the Queen Mother. Adapted from
“*The Royal Portrait of His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great,
and Her Majesty Queen Sirikit the Queen Mother,*” by We love the
Chakri dynasty and hold it above the heads of the Thai people
(HS8NYY), October 24, 2025, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1136906328646713&set=pcb.1136906418646704>

อัญพจน์ (Quotations)

“Pursue only what you can and
should acquire. Never pursue what
you can't and shouldn't acquire”

“สิ่งที่ควรได้ถึงจะรับ สิ่งที่ไม่ควรได้จะไม่รับเด็ดขาด”

ขอบคุณข้อมูลจาก:

Ake Anan Book Publishing House. (2023). *108 Words of Happiness*. Retrieved
May 27, 2025, from <http://www.96rangjai.com/108wisdom/>

Mekong-Salween Civilization Studies Journal (MSCSJ)

Vol.16 No.2 July - December, 2025

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2568

ISSN 3027-6284 (Online)

หลักการและเหตุผล

มหาวิทยาลัยนเรศวรได้จัดตั้งกองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีวิสัยทัศน์ของหน่วยงานเพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการ องค์ความรู้ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอุษาคเนย์ในระดับนานาชาติ และมีปรัชญาขององค์กรในการสร้างระบบนิเวศเกื้อกูลการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อการสะสมและต่อยอดองค์ความรู้ มุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยฯ จึงได้มีนโยบายที่ได้จัดทำวารสารทางวิชาการขึ้น ซึ่งใช้ชื่อว่า “วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน” “Mekong-Salween Civilization Studies Journal” เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้สังเคราะห์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เป็นหนึ่งในกลไกการพัฒนาการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมและอารยธรรมศึกษา ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขับเคลื่อนระบบนิเวศด้านศิลปวัฒนธรรมและเกิดการบูรณาการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ระดับสากลโลกต่อไป ทั้งนี้ วารสารฯ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

กองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและตลอดเวลา จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของวารสารเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับวารสารให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น โดยดำเนินการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นภาษาอังกฤษแทนชื่อภาษาไทยเดิม ใช้ชื่อใหม่ว่า “Mekong-Salween Civilization Studies Journal” อักษรย่อ คือ MSCSJ และได้ดำเนินการยื่นขอ ISSN ใหม่ให้ถูกต้องตามเงื่อนไขของ TCI และได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบ

การตีพิมพ์เป็น Online เพียงอย่างเดียว หมายเลข ISSN ใหม่ ได้แก่ ISSN (Online) 3027-6284 เริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2566 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดด้านศิลปวัฒนธรรม และ อารยธรรมศึกษาในมิติต่าง ๆ ของคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน
2. เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้าน ศิลปวัฒนธรรม และด้านอารยธรรมศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน อย่างเป็นระบบ
3. เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป ให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ขององค์ความรู้ทางด้านอารยธรรมศึกษา นำไปสู่การสร้างสรรค์ ผสมผสาน และต่อยอดให้เกิดคุณค่าแก่วิถีชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน

นโยบายการจัดพิมพ์

กองบรรณาธิการวารสารได้เล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการนำ องค์ความรู้ สืบเคราะห์จาก Mekong-Salween Civilization Studies Journal ไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ระดับสากลโลก จึงได้คัดสรรบทความวิจัยที่น่าสนใจและความหลากหลาย แต่ยังคงเข้มข้น ในเนื้อหาวิชาการมานำเสนอให้ท่านผู้อ่านได้สืบค้นและใช้ประโยชน์

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน จัดทำโดยหน่วยวารสาร กองส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร เปิดรับบทความจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก มหาวิทยาลัย บทความที่เสนอขอรับการพิจารณาอาจเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ก็ได้ แต่บทความต้องมีย่อสองภาษา จัดพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม- มิถุนายน) ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)

นโยบายการจัดพิมพ์ของวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน เพื่อเผยแพร่ ผลงานวิจัยในสหสาขาวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับอารย ธรรมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน เปิดรับ 5 สาขาวิชา ได้แก่ 1. สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและ

มนุษยศาสตร์ (General Arts and Humanities) 2. สาขาประวัติศาสตร์ (History) 3. สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ (Language and Linguistics) 4. สาขาทัศนศิลป์และการแสดง (Visual Arts and Performing Arts) 5. สาขาวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) วารสารอารยธรรมศึกษา โฆง-สาละวิน รัตติพิมพ์บทความวิจัย (Research Article) และ บทความวิชาการ (Academic Article) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความดังกล่าวจะต้องไม่เคยได้รับการตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อขอรับการตีพิมพ์ ในวารสารวิชาการอื่น บทความทุกบทความจะต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่รู้ตัวผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่รู้ตัวผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร (Double-blinded Review) อนึ่ง การพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์หรือไม่ตีพิมพ์ อยู่ที่ดุลยพินิจของบรรณาธิการถือเป็นอันสิ้นสุด

การเผยแพร่ เผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ <https://so04.tcithaijo.org/index.php/jnuks/index>
และ <https://www.nuac.nu.ac.th/>

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน)
ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

ที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ธนสวรรค์ เจริญเมือง
2. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข
3. อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร
4. รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานิสิต ศิษย์เก่า และศิลปวัฒนธรรม

บรรณาธิการ ดร.จรรุวรรณ แต่งบรูณา
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยบรรณาธิการ นางจิรนทร พรหมสุวรรณ
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภายใน

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุดสังข์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ
มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา พัดเกตุ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุษา สุวรรณประเทศ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
4. ดร.ศศิธร ตินะมาศ
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภายนอก

5. ศาสตราจารย์ ดร.ชาคม พรประสิทธิ์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ผณิตรา อีรานนท์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
7. รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
9. รองศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา วงรุจิระ
สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
10. รองศาสตราจารย์ ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
11. รองศาสตราจารย์สมหมาย ชินนาค
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ วรรณวิไชย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

13. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ ชัยฉกรรจ์
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รักชนก ชำนาญมาก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
16. ดร.สมยศ โอ่งเคลือบ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
17. ดร.พนัธรักษ์ ผูกพันธ์
สถาบันภาษาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
18. Dr.Kasno Pamungkas, S.S., M.Hum
Faculty of Cultural Sciences, Universitas Padjadjaran,
Bandung Indonesiaand
19. Du Thi Mai
Faculty of Foreign Languages, Hong Duc University,
Vietnam

ฝ่ายจัดการวารสาร

1. นายวชิรพงษ์	วงศ์ประสิทธิ์
2. นางสาวตัตทริยา	เรือนคำ
3. ว่าที่ ร.ต.พิเชษฐ์	สิงหเดช
4. นางสาวเยาวทัศน์	อรรธาจิต
5. นางสาวธัญญลักษณ์	คำอัญวงษ์
6. นางสาวณัฐชยา	ศรีจอมขวัญ

ขอบคุณที่มาของภาพปก: จากเพจเฟซบุ๊ก ททท.สำนักงานสุโขทัย: TAT Sukhothai Office

ออกแบบปกโดย: นางสาวเยาวทัศน์ อรรธาจิต

สถานที่ติดต่อ:

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาคารวิสุทธิกษัตริย์ ชั้น 3 เลขที่ 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
โทรศัพท์: 0 5596 1205

เว็บไซต์:

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks>

อีเมล:

mekong_salween@nu.ac.th

เจ้าของ:

มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทบรรณาธิการ

เรียนท่านสมาชิกวารสาร Mekong-Salween Civilization Studies Journal ทุกท่าน และผู้สนใจที่ติดตามวารสารอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการได้เล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการนำองค์ความรู้สังเคราะห์จาก Mekong-Salween Civilization Studies Journal ไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยให้เป็นที่ประจักษ์ระดับนานาชาติ วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2568 ฉบับนี้มีบทความวิจัยที่ทรงคุณค่าที่พยายามคัดสรรบทความที่มีความหลากหลายด้านเนื้อหาทางวิชาการด้านอารยธรรมศึกษาหลายแขนง มานำเสนอให้ท่านผู้อ่านได้สืบค้นและใช้ประโยชน์เช่นเดิม

Mekong-Salween Civilization Studies Journal เป็นวารสารทางวิชาการ ราย 6 เดือน ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย.) และฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค.) รับผิดชอบบทความวิจัยและวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่มีคุณภาพสูง มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอารยธรรมศึกษาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน ใน 5 สาขาวิชา ดังนี้ 1. สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ 2. สาขาประวัติศาสตร์ 3. สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ 4. สาขาทัศนศิลป์และการแสดง 5. สาขาวัฒนธรรมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์ ยินดีพิจารณาบทความวิจัย (research article) บทความทางวิชาการที่ไม่ใช่งานวิจัย (academic article) ที่อยู่ในขอบเขตเนื้อหาข้างต้น รับผิดชอบบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ผู้ส่งบทความสามารถส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้ บทความที่ส่งเข้ามา ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น บทความที่เสนอต่อ Mekong-Salween Civilization Studies Journal จะได้รับการประเมินแบบไม่เปิดเผยตัวตนสองทาง (double-blind review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน 3 ท่าน ผู้ส่งบทความกรุณาส่งต้นฉบับบทความตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในระเบียบวารสาร ตามที่อยู่ในเว็บไซต์ของวารสาร <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

กองบรรณาธิการมีความเชื่อว่าทุกบทความมีคุณค่าและสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อ่าน ทั้งเชิงวิชาการและการเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิต ในที่นี้วารสารฯ ขอขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่านได้กลั่นกรององค์ความรู้และถ่ายทอดออกมาเป็นบทความอย่างยอดเยี่ยม และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อความสมบูรณ์และคุณค่าของบทความ ทั้งนี้กองบรรณาธิการจะยังคงมุ่งมั่นพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพวารสารให้เป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับในวงวิชาการอย่างต่อเนื่อง และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

(ดร.จารุวรรณ แดงบุบผา)

Editor Mekong-Salween Civilization Studies Journal

สารบัญ

	หน้า
พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร	II
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9	
อัญพจน์	V
หลักการและเหตุผล	VI
บทบรรณาธิการ	XII

บทความวิจัย (Research Article)

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก	1
---	---

The Study of Rural Tourism Model of Umphang District, Tak Province

รุ่งทิwa ท่าน้ำ Rungtiwa Thanam

อธิป จันทรสุริย์ Athip Jansuri

การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	31
---	----

บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

The Development of a Digital Communication Model
for Driving Creative Tourism Based on Community Cultural
Capital of Ban Sri Woen Chai, Si Songkhram District,
Nakhon Phanom Province

วัชรระ สุตะโคตร Watchara Sutakot

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
อัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถลุงกวน เมืองฉางซาในสมัยราชวงศ์ถัง	89
Artistic Characteristics and Cultural Connotations of Changsha Tongguan Kiln Ceramics during the Tang Dynasty	
หมิ่นคุน จาง <i>Minkun Zhang</i>	
ภรดี พันธุ์ภากร <i>Poradee Panthupakorn</i>	
ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร <i>Chusak Suvimolstien</i>	
จากบ้านทุ่งศาลา บ้านบางลาย สู่บ้านท่ายน้ำ: การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม จากตำนาน หลวงพ่อเงิน พุทธโชติ	121
From Ban Thung Sala, Ban Bang Lai to Ban Thai Nam: A Study of Cultural Capital Derived from the Legend of Luang Pho Ngoen Phutthachot	
ภาควุฒิ สุขเจริญ <i>Pakpoom sookcharoen</i>	
การศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้ของการให้บริการดนตรีบำบัด ในการดูแลแบบประคับประคอง: กรณีศึกษาโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ	157
The Study of Needs and Feasibility of Music Therapy Services in Palliative Care Settings: A Case Study in Northern Center Hospitals	
กัญญาพัชร กิจเรณู <i>Kanyapach Kitrenu</i>	
นิอร เทรัตนชัย <i>Ni-on Tayrattanachai</i>	
นัทธี เชียงชนะ <i>Natee Chiengchana</i>	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลู่ซิ่น	200
Dualism of the Chinese Lower Class as Reflected in Lu Hsun's Short Stories	
เจื่อง ถิ หั่ง <i>Truong Thi Hang</i>	
การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก	251
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	
Reconstruction Models in the Architecture of Wat Trapang Chang Phueak, Sukhothai Historical Park	
อนัสพงษ์ ไกรเกรียงศรี <i>Anuspong Kraikriengsri</i>	
พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ การบนบานศาลกล่าว กับการพัฒนาเมือง	284
โดยใช้ความเชื่อเป็นฐาน	
Sacred spaces, votive offerings, and urban development based on belief systems	
พัชรินทร์ สิริสุนทร <i>Patcharin Sirasoonthorn</i>	
การศึกษาสังคีตลักษณะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลตาดานะแมเราะ	318
อำเภอเบตง จังหวัดยะลา	
A Study of Musical Characteristics and Music Forms of the Lahu Ethnic Group in Tanoh Maeroh Subdistrict, Betong District, Yala Province	
นพปฎล ขุนสีแก้ว <i>Noppadon Khunsrikaew</i>	
ศศิณัฐ พงษ์นิล <i>Sasinut Phongnil</i>	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร: จากทุนทางวัฒนธรรมสู่เส้นทางการท่องเที่ยว	364
The Cultural Map of Renu Nakhon Phu Thai: From Cultural Capital to Tourism Routes	
จิราภรณ์ พรหมเทพ <i>Chirabhorn Phromthep</i>	
กัญลยา มิชะมา <i>Kanlaya Mikhama</i>	
บรรจง ภูละคร <i>Banjong Poolakhon</i>	
สาวิณี โกพลรัตน์ <i>Sawinee Kopolrat</i>	
ระเบียบการเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน Mekong-Salween Civilization Studies Journal	XVIII
ใบสมัครขอส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ใน Mekong-Salween Civilization Studies Journal	XXXVIII
ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิจัย	XLII
ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิชาการ	XLV

การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

The Study of Rural Tourism Model of Umphang District,
Tak Province

รุ่งทิwa ท่าน้ำ¹

Rungtiwa Thanam

อธิป จันทรสุริย์^{2*}

Athip Jansuri

Received: April 22, 2025

Revised: June 24, 2025

Accepted: June 25, 2025

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ประเทศไทย

Graduate School, Kasem Bundit University, Thailand

²สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ประเทศไทย

King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang Prince of Chumphon Campus, Thailand

*Corresponding Author. E-mail: Athip.ja@kmitl.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว และสภาพการณ์การท่องเที่ยว 2) เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีถิ่น ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ภาควิชาการ และนักท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 20 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นของอำเภออุ้มผางที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น คือ การรักษาวินัยชีวิต ความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปกาเกอญอ ชาติพันธุ์ม้ง และชนพื้นเมือง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่นเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำ ได้สัมผัสประสบการณ์ใหม่กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น มุ่งเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ด้านสภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน และผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง ประกอบกับภาครัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภออุ้มผางอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งส่งเสริมการจัดกิจกรรม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม 2) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ประกอบด้วย การบูรณาการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และสภาพการณ์การท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยววิถีถิ่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพการณ์การท่องเที่ยว

Abstract

This research aims to 1) study the tourism resources, tourism activities, community involvement in the tourism management, and tourism current situation; 2) propose a model of rural tourism in Umphang District, Tak Province. It is a qualitative study using semi-structured interviews and in-depth interviews with key stakeholders involved in local tourism. The study involves five groups: the public sector, private sector, community, academic sector, and tourists, with a total of 20 participants. A content analysis was used to analyze the data. The findings reveal the following: 1) The tourism resources of Umphang District, which possess distinctive identity, include the preservation of traditional lifestyles, clothing, language, food, beliefs, and customs of the Karen, Pgaz K’Nyau, Hmong ethnic groups, and indigenous peoples. Rural tourism activities are cultural learning experiences where tourists can engage directly, gaining new experiences through various activities. Community involvement in the management of rural tourism emphasizes participatory decision-making, operations, evaluations, and benefits sharing, with the goal of fostering community awareness and involvement in rural tourism management. The situation of rural tourism indicates that tourists, especially middle-aged and elderly travelers, seek to learn about the lifestyles of local people. The government has continuously promoted tourism in Umphang District by supporting activities and developing natural and cultural tourist attractions. Based on the study of these four aspects, a model for rural tourism of Umphang District, Tak Province, has been proposed; 2) The proposed model of rural tourism in Umphang District, Tak Province, comprises the integration of natural and cultural resources, participatory community-centered tourist activities, and tourism current situations.

Keywords: rural tourism, tourism resource, tourism model, community participation, tourism current situation

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในแรงผลักดันของการเติบโตของเศรษฐกิจโลก และปัจจุบันมีส่วนในการสร้างงาน 1 ใน 11 ทางสังคมที่จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาทักษะ และการพัฒนาวิชาชีพโดยการเข้าถึงโอกาสการทำงานที่เหมาะสมในภาคการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่อการสร้างงานได้รับการยอมรับในเป้าหมายภายในปี พ.ศ. 2573 กำหนดและดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สร้างงาน ส่งเสริมวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (World Tourism Organization (UNWTO), 2021) สอดคล้องกับแผนการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติหรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ ภูมิภาค แผนจังหวัด รวมถึงแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่น เป้าหมายสุดท้ายของแผนต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มุ่งสู่การสร้างสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่การที่จะบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืน และเกิดประโยชน์สูงสุดได้นั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาชน (Ministry of Energy, 2018) โมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Economy Model) เป็นกลไกที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศไทยทั่วถึง สามารถกระจายโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันสามารถสร้างให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นผู้นำระดับโลกในบางสาขาที่ประเทศไทยมีศักยภาพเศรษฐกิจที่เติบโตแข่งขันได้ในระดับโลก เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมุ่งสู่ความยั่งยืน (Sustainability) ด้วยการบริหารจัดการจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การติดตามผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนด้วยการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่น/ชุมชน มาพัฒนาสินค้าและบริการ (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021)

การท่องเที่ยวชนบทกำลังได้รับการยอมรับในระดับโลกมากขึ้นในฐานะตัวเลือกยอดนิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่และแท้จริง ห่างไกลจากความวุ่นวายของเมืองใหญ่ (Vikramaditya, 2023) การท่องเที่ยวชนบทได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการฟื้นฟูหมู่บ้านดั้งเดิม

และได้รับการสนับสนุนจากนักวิจัยจำนวนมาก การท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีศักยภาพในการสร้างประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้เป็นกลยุทธ์ยอดนิยมสำหรับการพัฒนาชนบททั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา (Yanan et al., 2024) การท่องเที่ยวชนบทมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และมีการดำเนินการผ่านโครงการ “หมู่บ้านท่องเที่ยว” ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรในการควบคุมทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งช่วยส่งเสริมการใช้โครงสร้างพื้นฐาน และแรงงานในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเอื้อต่อการสร้างประสบการณ์ร่วม การเล่าเรื่อง (Storytelling) และการอนุรักษ์ทรัพยากร (Rosalina et al., 2023) ทั้งนี้จากการศึกษาทางวิจัย พบว่า การท่องเที่ยววิถีถิ่น เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นฐาน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น (Klinkhajorn & Sukjairungwattana, 2018) เห็นได้ว่า การท่องเที่ยววิถีถิ่นกับการท่องเที่ยวชนบท มีลักษณะการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกัน โดยเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ โดดเด่นในหมู่บ้านชนบท ซึ่งในงานวิจัยนี้จึงได้ใช้การท่องเที่ยววิถีถิ่นในการศึกษา นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นเปรียบเหมือนสังคมฐานรากที่สามารถจัดการตนเองได้ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น และถือได้ว่าเป็นสถาบันหนึ่งในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับประชาชน เพราะการบริหารจัดการชุมชนต้องมีการเลือกตั้งตัวแทนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม และส่วนรวม (Prasongthan, 2024) นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยววิถีถิ่นที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวอัตลักษณ์ และวิถีของชุมชนที่มีอยู่โดยการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และนำเสนอสิ่งเหล่านั้นต่อผู้มาเยือน โดยไม่เน้นการก่อสร้างสิ่งแปลกใหม่ อันอาจลดคุณค่าวิถี และอัตลักษณ์ของชุมชนลงไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน (Ketkosol, 2014)

อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก มีพื้นที่ 4,325.38 ตารางกิโลเมตร นับเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพรมแดนติดต่อกับประเทศพม่ายาวประมาณ 180 กิโลเมตร ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ส่วนใหญ่เป็นเขาสูง มีแนวเทือกเขาถนนธงชัย มีป่าไม้หนาแน่น แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 36 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง

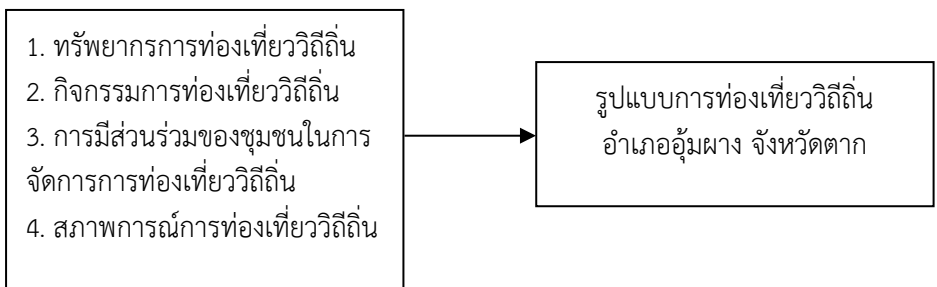
26 หมู่บ้าน คนพื้นเมือง 8 หมู่บ้าน และหมู่บ้านชนเผ่าม้ง 2 หมู่บ้าน วิถีชีวิตของคน อ๋มผางเป็นวิถีที่เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ด้านชาวกะเหรี่ยงหรือปกาเกอญอ ยังคง มีชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Sueb Nakhasathien Foundation, 2017) นอกจากนี้ความโดดเด่นของอำเภออ๋มผาง คือ เป็นอำเภอที่มีน้ำตกที่ลือชื่อ แหล่งท่องเที่ยว เชิงธรรมชาติสวยงามติดระดับโลกเป็นน้ำตกที่มีความสวยงาม ลำดับที่ 6 ของโลก และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือนพื้นที่ แห่งนี้เป็นจำนวนมาก ตลอดจนการรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกาเกอญอ (Sueb Nakhasathien Foundation, 2012) ด้านการท่องเที่ยวและบริการภาพรวมด้านการท่องเที่ยวถือเป็น กิจกรรมที่สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด เนื่องจากความหลากหลายของ พื้นที่ส่งผลให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงเกษตร เชิงประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเดือน ตุลาคมถึงมกราคม เป็นช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวของภาคเหนือ (High Season) ส่งผลทำให้เกิดการสร้างงาน และสร้างรายได้ ให้กับชุมชน มุ่งเน้นพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมการ ท่องเที่ยว (Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development, 2023) อย่างไรก็ตามจากการประเมินศักยภาพทางยุทธศาสตร์ของพื้นที่ อำเภออ๋มผางยังพบสภาพปัญหาอีกหลายประเด็น โดยเฉพาะประชาชนทางไกลในพื้นที่ ทุรกันตาร อำเภออ๋มผางเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ทางไกลจากจังหวัดมากที่สุดในประเทศไทย การกระจายรายได้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำเกิด ช่องว่างระหว่างรายได้ ส่วนจุดอ่อนด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่อง และขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการและระบบการตลาด และการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ขาดการจัดทำระบบการเชื่อมโยงฐานข้อมูลในการพัฒนาต่าง ๆ (Umphang District Administrative Committee, 2018) นอกจากนี้การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยวพื้นที่อำเภออ๋มผาง พบว่า ยังมีเพียงการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ แต่ยังไม่มีการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของ ความสำคัญในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออ๋มผาง จังหวัดตาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเป็น การสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนการรองรับนักท่องเที่ยวรวมทั้งการ

รักษาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมให้คงอยู่ เพื่อไม่ให้เกิดการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้ยังใช้วางแผน และจัด กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป สอดคล้องตามนโยบาย ของ Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development (2018) ที่มุ่งส่งเสริมแนวคิดการบูรณาการในด้านต่าง ๆ นำไปสู่ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือตนเอง ตลอดจนการมุ่งเน้นที่จะเพิ่มรายได้ให้กับ ประชาชนในพื้นที่ โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) พร้อมทั้งจัดช่องทางจำหน่ายสินค้า และกระตุ้นเศรษฐกิจส่งเสริมการค้าการลงทุนใน พื้นที่ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนใน พื้นที่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว และสภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่นอำเภ อุ้มผาง จังหวัดตาก
2. เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภอุ้มผาง จังหวัดตาก

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

Figure 1. Conceptual framework for the research

การท่องเที่ยวในชนบทเป็นส่วนหนึ่งของมานุษยวิทยาแหล่งท่องเที่ยว แต่ในการสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในชนบทยังเพิ่มองค์ประกอบอื่น ๆ ในชนบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชุมชนในพื้นที่ชนบท (Evgrafova, Ismailova, and Kalinichev, 2020) การคำนึงความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท (Fang, 2020) การท่องเที่ยวและการพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นแนวคิดร่วมกับนักท่องเที่ยวโลก ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการนำกลยุทธ์การวางแผนที่ครอบคลุมมาใช้และดำเนินการตามแนวทางการมีส่วนร่วมแบบหลายฝ่ายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คำแนะนำขององค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาชนบทมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนรัฐบาลในระดับต่าง ๆ ตลอดจนภาคเอกชนและประชาสังคมระหว่างประเทศในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท ในลักษณะที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ครอบคลุมอย่างยั่งยืน (The World Tourism Organization, 2020)

การท่องเที่ยวในชนบทในบริบทของพลวัตของการปรับโครงสร้างชุมชน การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การสร้างภาพลักษณ์และการตลาดในมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประโยชน์สูงสุดให้กับชุมชนท้องถิ่น (Roberts, Hall, and Mitchell, 2017) การพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการพัฒนาการท่องเที่ยวสำหรับคนในชุมชน (Su, Wall, Wang, and Jin, 2019) การท่องเที่ยววิถีถิ่น เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นฐาน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ประกอบด้วย 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) ด้านองค์กรชุมชน 3) ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว 4) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจ (Klinkhajorn & Sukjairungwattana, 2018) สอดคล้องกับ Pike (2008) กล่าวถึง คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าแหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้แก่ผู้บริโภค ทั้งนี้จากการศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำไปสู่ประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่น นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่นหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ (Pike, 2008) โดยมากจะมีอาณาเขตพื้นที่เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะภูมิประเทศที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิม (Prasongtham, 2024)

2. กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ชุมชน (Buhalis, 2000) ซึ่งชุมชนมีกิจกรรมที่สามารถจัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเที่ยวชมธรรมชาติ การมาเที่ยวเพื่อการศึกษา การเที่ยวเพื่อสุขภาพ การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น (Lane, 2009) ต้องเป็นกิจกรรมเชิงบวกซึ่งมีประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน และนักท่องเที่ยว (Kataya, 2021)

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประโยชน์สูงสุดให้กับชุมชนท้องถิ่น (Roberts, Hall, and Mitchell, 2017) ความร่วมมือของผู้นำต่างมีความสำคัญอย่างยิ่งในชุมชน ในขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนคือเครือข่ายบุคลากรที่เข้มแข็ง การประสานงาน และความร่วมมือระหว่างกัน (Wilson et al., 2001)

4. สภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น ชุมชนจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ของชุมชนของตนเองเพื่อค้นหาอัตลักษณ์และสิ่งที่มีอยู่ของชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผนทางการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน (Manakij & Siri Wong, 2020)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลไล่เรียงลำดับตามประเด็นในกรอบแนวคิดการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ที่มีประสบการณ์ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีถิ่น ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย ภาครัฐ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบการท่องเที่ยวหรือผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงาน

ประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล เป็นผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่น้อยกว่า 1 ปี ภาคเอกชน จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการนำเที่ยว ผู้ประกอบการที่พัก ผู้ประกอบการที่สนับสนุนการท่องเที่ยว และชมรมท่องเที่ยว เป็นผู้ให้บริการในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี ภาคชุมชน จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หรือสมาชิกชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีถิ่นในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี ภาควิชาการ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย อาจารย์ นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยววิถีถิ่นซึ่งมีงานวิจัยหรือบทความทางวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีถิ่น และนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยววิถีถิ่น หรือเคยเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภออุ้มผางภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- Structured Interview) ที่กำหนดแนวคำถามเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาไว้พอประมาณตามกรอบแนวคิดที่ต้องการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น สภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น ส่วนที่ 2 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ก่อนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ทำตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือการวิจัยเสนอการพิจารณาต่อคณะกรรมการจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต เลขที่รับรองโครงการ T007/67P

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเน้นผู้ที่มีประสบการณ์ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีถิ่น ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) และวิธีการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบภาคสนาม มีความยืดหยุ่นได้ในระหว่างที่สัมภาษณ์ และมีการบันทึกเสียงในการตอบคำถามเพื่อให้ได้รายละเอียดครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย แนวคำถามเป็นหัวข้อสนทนาแบบคำถามปลายเปิด ใช้เป็นแนวทางการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล โดยเริ่มจากการแนะนำตนเอง นำเอกสารขออนุญาตสัมภาษณ์ และเอกสารที่ผ่านการ

รับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ยื่นกับผู้ให้ข้อมูล หลังจากนั้นทำการขออนุญาต บันทึกเสียง บันทึกภาพ และบันทึกวิดีโอในระหว่างการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะเป็น การสัมภาษณ์รายบุคคล โดยไล่เรียงประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ใช้เวลาในการ สัมภาษณ์ต่อ 1 คน ประมาณ 15-30 นาที จากนั้นผู้วิจัยสรุปประเด็นสัมภาษณ์ตามแนว คำถามเป็นระยะ ๆ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลช่วงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

Figure 2. Data collection through in-depth interviews

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจำแนกประเด็น เพื่อทำความเข้าใจกับสาระสำคัญของข้อมูล และ การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว สภาพการณ์การท่องเที่ยว และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา พร้อมภาพประกอบ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) เป็นการใช้หลาย ๆ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ

มาตรวจสอบยืนยันความสอดคล้องกัน (Potisita, 2005) ซึ่งการวิจัยนี้ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการบันทึกเสียงโดยใช้โทรศัพท์มือถือ การจดบันทึก และการถ่ายวิดีโอ จากนั้นเมื่อทำการถอดบทสัมภาษณ์ได้นำข้อมูลจากการบันทึกทั้ง 3 วิธี มาตรวจสอบยืนยันความสอดคล้องกัน

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

1. การศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว และสภาพการณ์การท่องเที่ยว สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 3 น้ำตกทีลอซู และหมู่บ้าน

Figure 3. Thi Lo Su waterfall and villages

ตารางที่ 1 ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่น

ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่น	
ภาครัฐ	วิถีชีวิตของคนอุ้มผางถือเป็นต้นทุนที่สำคัญมาก เนื่องจากการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งการแต่งกาย การกิน ประเพณี วิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตในชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมทั้งป่าไม้ น้ำตกที่อุดมสมบูรณ์ เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอด สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นสิ่งที่ยอมรับร่วมกันในการถือปฏิบัติ (ดังภาพที่ 3)
ภาคเอกชน	รายการนำเที่ยวที่เสนอขายให้คนมาเที่ยวอุ้มผางนั้นคือ น้ำตกทีลอซู แต่ถ้าวันข้างหน้าเราจะสามารถนำเสนอวิถีถิ่นควบคู่กับธรรมชาติที่สวยงาม อาจทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวน้อย (Low Season) และยังเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนอุ้มผางที่มีเสน่ห์ไม่เหมือนใคร
ภาคชุมชน	ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ งานหัตถกรรมที่มีความโดดเด่น เช่น การทอผ้ากะเหรี่ยง การจักสาน และงานไม้มีการทำยาสมุนไพรพื้นบ้านจากพืชป่า รวมทั้งประเพณีที่สำคัญ เช่น งานปีไหมกะเหรี่ยง พิธีแต่งงาน และประเพณีเข้าพรรษาที่จัดร่วมกันในชุมชน
ภาควิชาการ	ชุมชนต้องมีการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนด้วยตนเอง แล้วส่วนสนับสนุนจะสามารถเข้าไปช่วยกันได้ เน้นนำเสนอผ่านเรื่องราวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ และได้มีส่วนร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน
นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวต่างรู้จัก และเดินทางเข้ามาอุ้มผางเพื่อต้องการมาชม น้ำตกทีลอซู (ดังภาพที่ 3) จุดชมทะเลหมอก และพระอาทิตย์ขึ้นที่ได้รับความนิยม สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ที่สวยงามของอุ้มผาง ทั้งนี้อีกด้านหนึ่งของอุ้มผางยังคงมีความดั้งเดิม ความเรียบง่าย

Note. Interview data of rural tourism resources

สรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นของอำเภออุ้มผางที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น คือ การรักษาวินัยชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกากะญอ ชาติพันธุ์ม้ง และชนพื้นเมืองที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล รวมทั้งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอด สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นสิ่งที่ยอมรับร่วมกันในการยึดถือปฏิบัติ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อีกทั้งยังเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต นอกเหนือจากการเดินทางมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้ทุนทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นที่มีเพื่อนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทำให้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเป็นกระบวนการนำทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้นมาออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมได้ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวถือเป็น ทุน ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการใช้ทุนเพื่อสร้างคุณค่าร่วมทั้งสองประเด็นจึงมีความสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนกัน

ภาพที่ 4 กิจกรรมเรียนรู้ผ้าทอกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กลองคี

Figure 4. Karen handwoven textile learning activity, Mae Klong Ki Village

ตารางที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น

กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น	
ภาครัฐ	กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีทั้งการสัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ภูเขา ลำธาร น้ำตก อีกทั้งความโดดเด่นในวิถีชีวิตของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกากะญอ ม้ง และชนพื้นเมือง การได้รับประสบการณ์ที่ดีชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว ชุมชนสามารถทำได้แต่เราก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อสร้างหรือพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจากวิถีถิ่นของเรา
ภาคเอกชน	พื้นที่อัมผางส่วนใหญ่เป็นป่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเส้นทางเดินศึกษาป่า ศึกษาธรรมชาติ พันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร และสัตว์ป่าในชุมชน รวมทั้งฟังเรื่องเล่าจากผู้นำชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญา และความเชื่อในธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถรับประสบการณ์ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนทั้งการชมวัดวาอาราม การทอผ้า การรับประทานอาหาร หรือการเยี่ยมชมวิถีชีวิตบ้านเรือนการเป็นอยู่อาศัยของชุมชน
ภาคชุมชน	นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวต้องเข้าใจชุมชน ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของชุมชนอย่างเคร่งครัด เพราะชุมชนมีหลักความเชื่อที่แตกต่างกัน รวมทั้งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในบางพิธีกรรม นักท่องเที่ยวจะไม่สามารถเข้าไปร่วมในส่วนนั้นได้ซึ่งเสน่ห์ของชุมชน คือ ความเป็นมิตรไมตรี ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ในชุมชน
ภาควิชาการ	กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่นควรเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ และเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกันกับคนในท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่ นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำ การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงแม้บางครั้งมีการใช้ภาษากะเหรี่ยงในการพูดคุยแต่ก็ได้เป็นอุปสรรค

กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น	
นักท่องเที่ยว	เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อำเภออุ้มผาง สิ่งแรกที่สัมผัสได้คือวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ หากใครได้ไปเดินตลาดเช้าจะเห็นภาพได้ชัดถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมเสื้อผ้าทอมือที่สวมใส่ในชีวิตประจำวันยังคงลวดลายและสีสันเฉพาะของปกากะญอ ยิ่งช่วงเทศกาลหรือพิธีกรรมสำคัญจะมีการแต่งกายอย่างเต็มรูปแบบซึ่งสื่อถึงอัตลักษณ์ของกลุ่ม (ดังภาพที่ 4)

Note. Interview data of rural tourism activities

สรุปได้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่นเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันทั้งภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และอาหาร เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกันกับคนในท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำ ได้สัมผัสประสบการณ์ใหม่กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ในระหว่างการทำกิจกรรมสามารถให้นักท่องเที่ยวได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องไปตามวิถีชีวิตของชุมชน มีการบริหารจัดการด้วยชุมชนเอง ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรทางการท่องเที่ยววิถีถิ่นจะส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างมีคุณค่า พร้อมทั้งสร้างรายได้และการมีส่วนร่วมในระดับฐานราก

ภาพที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น
 Figure 5. Community participation in rural tourism management

ตารางที่ 3 ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น	
ภาครัฐ	คนในชุมชนให้ความร่วมมือ เช่น กิจกรรมการเตรียมความพร้อม การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี การหาข้อมูลชุมชน และ ค้นหาอัตลักษณ์ กิจกรรมเตรียมความพร้อม กิจกรรมพัฒนาและบริหารจัดการข้อมูลเพื่อจัดเวทีเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล กิจกรรมศึกษาดูงานชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ กิจกรรมจัดทำแผนธุรกิจชุมชน กิจกรรมสร้างนักเล่าเรื่องชุมชนให้เป็นเจ้าบ้านที่ดี ซึ่งแต่ละกิจกรรมชาวบ้านให้ความร่วมมือและให้ความสนใจเป็นอย่างดี (ดังภาพที่ 5)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น	
ภาคเอกชน	การเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งในเวทีการประชุมระดับท้องถิ่น หรือในระดับจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นในระดับนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ เป็นการสร้างความเป็นเจ้าของ และความรับผิดชอบร่วมกัน โดยชุมชนมีอาชีพหลัก แต่เป็นการทำการท่องเที่ยวเพื่อเป็นอาชีพเสริม เป็นการเพิ่มเติมรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
ภาคชุมชน	ทุกคนในชุมชนอุ้มผางมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งเป็นอีกบทบาทหนึ่งของชุมชนที่มีความสำคัญ เช่น การร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำ และสัตว์ป่าในพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องรักษาอัตลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามความยากก็คือการที่จะจูงใจให้คนในชุมชนมีแนวคิดร่วมกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
ภาควิชาการ	ชุมชนถือเป็นศูนย์กลาง และเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาของหมู่บ้าน และที่ทำการกลุ่มยังเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นสถานที่สำหรับการจัดเวทีประชุมของสมาชิกเพื่อเป็นเวทีสำหรับแจ้งข้อมูลข่าวสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ทั้งการมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่เป็นกระบวนการที่เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อให้เป็นเจ้าบ้านที่พร้อมสำหรับการท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยว	การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการนักท่องเที่ยวนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะชุมชนในฐานะเจ้าของบ้าน ผู้ที่รู้จักทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมดีที่สุดในบางครั้ง นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรม ต่างรูปแบบ การดำเนินชีวิตย่อมต้องการรับรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลของพื้นที่ ทั้งประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ

Note. Interview data of community participation in rural tourism management

สรุปได้ว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีถิ่นโดย มุ่งเน้นให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่การตัดสินใจ การ ดำเนินงาน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ด้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ทั้งจำเป็นต้องมีการสนับสนุน จากภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการให้ความรู้ การส่งเสริมอาชีพ หรือการจัดระบบ บริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และการ ท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งชุมชนถือเป็น ศูนย์กลางและเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาของหมู่บ้าน การจัดสถานที่สำหรับการจัด เวที/ประชุมของสมาชิกเพื่อเป็นเวทีสำหรับแจ้งข้อมูลข่าวสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งกันและกัน โดยความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการมีส่วนร่วมของ ชุมชน การมีทรัพยากรที่มีคุณค่า จะไร้ความหมาย หากไม่มีระบบการจัดการที่ทำให้ชุมชน มีสิทธิ์และมีเสียงในกระบวนการพัฒนา ในขณะเดียวกัน หากชุมชนมีส่วนร่วมอย่าง เข้มแข็ง ก็จะช่วยส่งเสริมให้ทรัพยากรถูกใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และไม่สูญเสีย อัตลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชุมชน และการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่นเป็นกลไกการจัดการที่ทำให้ ทรัพยากรเหล่านั้นถูกนำมาใช้และรักษาไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งสองประเด็นจึงมี ความสัมพันธ์แบบ “พึ่งพา-เกื้อหนุน” ซึ่งกันและกัน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การท่องเที่ยววิถีถิ่นจะไม่สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 6 ถนนคนเดินอุ้มผาง

Figure 6. Footage Umphang Walking Street

ตารางที่ 4 ข้อมูลการสัมภาษณ์ด้านสภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น

สภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น	
ภาครัฐ	ในยุคที่ผู้คนเริ่มเบื่อหน่ายกับความวุ่นวายของเมืองใหญ่ การท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เน้นความเรียบง่ายและเข้าถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงกลายเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ ภาครัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภออุ้มผางอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการจัดโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว "กิจกรรมถนนคนเดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568" ณ บริเวณลานพิธี สะพานบุญไม้ไผ่อุพะ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก (ดังภาพที่ 6)

ภาคเอกชน	ปัจจุบันการท่องเที่ยววิถีถิ่นเริ่มได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นทั้งภาษา อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อต่าง ๆ ในอดีตคนที่เดินทางมาท่องเที่ยวอัมพวาจะนึกถึงน้ำตกที่ลือชู แต่ด้วยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ปรับเปลี่ยนไปด้วย ทำให้ปัจจุบันมักเห็นกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน และผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภออัมพวาเพิ่มมากขึ้น
ภาคชุมชน	กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอัมพวามีทั้งแบบเดินทางมาด้วยตนเอง และการซื้อรายการนำเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน ผู้สูงอายุ ต่างชื่นชอบในการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน การได้นั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภาษาซึ่งกันและกัน
ภาควิชาการ	การท่องเที่ยววิถีถิ่นควรได้รับการส่งเสริมอย่างมีระบบ โดยภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควบคู่กับการรักษาสีเขียวและวิถีชีวิตของชุมชนไว้ให้สมดุล เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงการสร้างรายได้ชั่วคราว แต่เป็นการสร้างอนาคตที่มั่นคงให้กับทั้งผู้มาเยือนและเจ้าบ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภออัมพวาซึ่งมีจุดแข็งที่สำคัญทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น
นักท่องเที่ยว	คนรู้จักอัมพวาผ่านสื่อสังคมออนไลน์แต่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทางในการเดินทางเข้ามา ซึ่งปัจจุบันสื่อมีความสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวอยู่ในโลกโซเชียลสามารถค้นหาข้อมูลได้ และมีการแชร์รูปภาพที่มีความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวในอัมพวาทำให้คนจำนวนมากหลงใหลเข้ามาเที่ยวอัมพวา

Note. Interview data of tourism current situations

สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นทั้งภาษา อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน และ ผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภออุ้มผางประกอบกับภาครัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ในอำเภออุ้มผางอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติและวัฒนธรรม อย่างหลากหลาย เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับ ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้าน เรียนรู้ การทอผ้ากะเหรี่ยง เรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่น เข้าร่วมงานบุญประจำปีของหมู่บ้าน การท่องเที่ยวแบบนี้ไม่เพียงมอบความสุขให้ผู้มาเยือน แต่ยังช่วยให้ชุมชนเติบโตอย่าง เข้มแข็งและภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง โดยความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์การ ท่องเที่ยวกับการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ โดยชุมชนมี บทบาทในการออกแบบและบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ขณะที่นักท่องเที่ยวมี บทบาทเป็น “ผู้เรียนรู้” และ “ผู้ให้คุณค่า” แก่วิถีชีวิตของชุมชน เมื่อทั้งสองประเด็น สอดคล้องกัน จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ยั่งยืน และสร้างความ ภาคภูมิใจแก่ทั้งผู้ให้และผู้รับประสบการณ์

2. เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ดังนี้

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นที่มีอัตลักษณ์ โดดเด่น กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในจัดการการท่องเที่ยว วิถีถิ่น และสภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น จากวัตถุประสงค์ที่ 1 สามารถนำข้อมูล ประกอบการเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ผลการวิจัย พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นของอำเภออุ้มผางที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น คือ การ รักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่ม ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกากะญอ ชาติพันธุ์ม้ง และชนพื้นเมืองที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ทุนทรัพยากรการ ท่องเที่ยววิถีถิ่นที่มีเพื่อนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนส่งผล ต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนมีการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อให้ สอดคล้องไปตามวิถีชีวิตของชุมชน มีการบริหารจัดการด้วยชุมชนเอง ทุกคนในชุมชน

เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ทั้งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการให้ความรู้ การส่งเสริมอาชีพ หรือการจัดระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และการท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน และผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภอู้มผาง ประกอบกับภาครัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอู้มผางอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย จากผลการศึกษาสามารถนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภอู้มผาง จังหวัดตาก ได้ดังภาพที่ 7

การบูรณาการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม: อู้มผางใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตกทีลอซู ภูเขา ป่าไม้ ควบคู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น อาหาร ภาษา ความเชื่อ เป็นต้น อย่างสมดุล

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม: เปิดโอกาสให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ และเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ชุมชนเป็นศูนย์กลาง: กระบวนการตัดสินใจ ดำเนินงาน ประเมินผล และแบ่งปันผลประโยชน์ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชน

สภาพการณ์การท่องเที่ยว: การสนับสนุนจากภาครัฐ ส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อเนื่องและมุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคนและสูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายและแสวงหาประสบการณ์เชิงคุณภาพ

ภาพที่ 7 รูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่น อำเภอัมพาง จังหวัดตาก
Figure 7. Rural tourism model of Umphang District, Tak Province

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยววิถีถิ่นกับผู้ให้ข้อมูล สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่นของอำเภอัมพางที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น คือ การรักษาวินิฉัย ความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษา อาหาร ความเชื่อ และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปกาเกอญอ ชนพื้นถิ่นม้ง และชนพื้นเมืองที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล รวมทั้งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอด สืบส่งกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับ Buadaeng (2025) ที่เสนอว่า ปกาเกอญอ เป็นกลุ่มชนที่ดำรงชีพเคารพธรรมชาติ ผูกโยงชีวิตบนฐานทรัพยากรและการทำไร่หมุนเวียน อันสะท้อนถึงภูมิปัญญาในการจัดการพื้นที่ อาหาร ทรัพยากรและการอนุรักษ์ผืนป่า ผืนดิน นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มชนผู้รักสงบ สมถะ เรียบง่าย เห็นได้จากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ถักทอเรียบง่ายไม่มีการประดับตกแต่งมากมายนัก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phenwansuk (2020) ที่พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ชุมชนมีทรัพยากร

ทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ สถานที่ท่องเที่ยวมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ความสนใจในธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Panprom & Nonsiri (2024) ที่พบว่า การให้ความสำคัญกับการนำเสนอถึงการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นต้นกำเนิดในการแสดงหลาย ๆ ด้าน ที่ยังคงถูกสืบทอดมาตั้งแต่อดีต เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้ตระหนักถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีถิ่นเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันทั้งภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และอาหาร เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกันกับคนในท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำ ได้สัมผัสประสบการณ์ใหม่กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมสามารถให้นักท่องเที่ยวได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hongngoen et al., (2023) ที่พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถส่งเสริม และต่อยอดกิจกรรมจากฐานต้นทุนชุมชน ชุมชนต้องออกแบบกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องไปตามวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องมีการบริหารจัดการด้วยตนเอง ที่จะสามารถส่งมอบประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวได้ สามารถค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน และสร้างนักเล่าเรื่องภายในชุมชน และยังสอดคล้องกับ The World Economic Forum (2025) ที่เสนอว่า นักท่องเที่ยวสามารถสนับสนุนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริงได้ โดยการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลและมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เหมาะสม และส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น โดยมุ่งเน้นให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยววิถีถิ่น ทั้งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐ และภาคเอกชนในด้านการให้ความรู้ การส่งเสริมอาชีพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Okech et al., (2012) ที่พบว่า ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวได้โดยตรง ผู้ประกอบการและการจัดการศึกษาภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ กิจกรรมในพื้นที่ เพื่อให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างความสัมพันธ์การท่องเที่ยวกับองค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของพื้นที่ และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Zhang et al.,

(2024) ที่พบว่า การกำหนด และดำเนินนโยบายด้านการจัดการการท่องเที่ยวควรพิจารณาความต้องการที่แท้จริงของการพัฒนาชุมชน และเป้าหมายการพัฒนาในระยะยาวอย่างรอบด้าน

สภาพการณ์การท่องเที่ยววิถีถิ่น นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นทั้งภาษา อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักท่องเที่ยววัยกลางคน และผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภออุ้มผาง ประกอบกับภาครัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภออุ้มผางอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดกิจกรรมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Dydiv (2023) ที่พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดความต้องการในพื้นที่นี้ ซึ่งในที่สุดจะส่งผลให้เกิดการจัดหาบริการท่องเที่ยวในตลาด และการพัฒนาธุรกิจในการบริการในพื้นที่ชุมชนต่อไป และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mongkolapichot et al., (2024) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ชุมชนต้องการจะนำเสนอร่วมด้วย เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และมีศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ชุมชนต้องการนำอัตลักษณ์มาพัฒนา ต่อยอด เพื่อสร้างตราสินค้าการท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งสร้างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อีกทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Fandos-Herrera et al., (2025) ที่พบว่า ความเป็นของแท้กับภาพลักษณ์ที่รับรู้ได้ในแหล่งท่องเที่ยววิถีถิ่นมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อภาพลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวรับรู้ ทั้งนี้ภาพลักษณ์ที่ดีส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจในการเดินทางไปเยือน และการแนะนำสถานที่ให้แก่ผู้อื่น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ทุนทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีถิ่น เพื่อนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐอาจจัดทำ “โครงการท่องเที่ยววิถีถิ่นส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์” ที่บูรณาการกับชุมชนท้องถิ่นโดยเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมพื้นถิ่น เช่น การทำอาหารพื้นเมือง งานหัตถกรรม เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในวิถีชีวิต และเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- Buadaeng, K. (2025). *Pgaz K’Nyau (Karen)*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization).
- Buhalis, D. (2000). Marketing The Competitive Destination in The Future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116.
- Dydiv, I. (2023). Trends in Rural Tourism Development in LVIV Region Based on Forecasting. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 23(1), 169-178.
- Evgrafova, L. V., Ismailova, A. Z. & Kalinichev, V. L. (2020). Agrotourism as a Factor of Sustainable Rural Development. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 421(2), 1-10.
- Fandos-Herrera, C., Labuena, A. & Orús, C. (2025). Analysis of Sustainability and Authenticity as Key Elements for Rural Tourism. *Spanish Journal of Marketing – ESIC*.
- Fang, W. T. (2020). *Rural Tourism*. In *Tourism in Emerging Economies*. Springer: Singapore.
- Hongngoen, J., Promkhadja, T., Pila, B., Sonmang, P., & Thangruang, T. (2023). Guideline for The Promoting Rural Tourism through Creative Tourism Activities in Phawo Subdistrict, Mae Sot District, Tak Province. *Academy Journal of Northern*, 10(2), 113-126.
- Kataya, A. (2021). The Impact of Rural Tourism on The Development of Regional Communities. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*, 2021, 1-10.
- Ketkosol, R. (2014). *Management of folk Identity Tourism in Koh San Chao Community Taling Chan District Bangkok*. (Master’s Thesis, Silpakorn University, Faculty of Archaeology, Program in Cultural Resource Management).

- Klinkhajorn, S. & Sukjairungwattana, T. (2018). The Model Development of Tourism Management Local To Create A New Identity of The Tourism of Mueang Roikoh. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(3), 3228-3244.
- Lane, B. (2009). What is Rural Tourism?. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1), 7-21.
- Manakij, A., & Siriwong, P. (2020). Conditions And Guidelineds for Community Based Tourism Development A Case Study of Ban Khlong Peng Moo 2 Bang Nang Li Sub-distict Amphawa District, Samut Songkhram Province. *Romphruek Journal of the Humanities and Social Sciences*, 38(1), 35-50.
- Ministry of Energy. (2018). *The United Nations Sustainable Development Goals (SDGs)*. Retrieved February 6, 2023 from <https://sdgs.nesdc.go.th>.
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021). *BCG Economic Model for Sustainable Development of Thailand: Strategic Plan (2021–2026)*. Retrieved February 6, 2023 from <https://www.bcg.in.th/news/bcg-strategy-2564-2569/>.
- Mongkolapichot, P., Tadadusita, C., Jai Sa-ngiem, C., Ngokchaiyaphum, P., & Mudpongdua, W. (2024). The Development of Community-Based Tourism Relevant to the Local Identity of Ao Noi Subdistrict, Mueang District in Prachuap Khiri Khan Province. *Ramkhamhaeng Journal Humanities Edition*, 43(1), 23–40.
- Okech, R., Haghiri, M., George, B. P., George, B., & Korstanje, M. (2012). Rural Tourism as a Sustainable Development Alternative: An Analysis with Special Reference to Luanda, Kenya. *Cultur: Revista De Cultura Turismo*, 6(3), 36–54.

- Panprom, C. & Nonsiri, P. (2024). The Perceived Value of Tourism in Nakornsawan Province Through Chinese New Year Festival Scapes. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 15(1), 29-51.
- Phenwansuk, P. (2020). Activities Model and Creative Tourism Routes Development of Bang Tabun and Banlaem Community, Banlaem District Phetchaburi Province. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 4(1), 97-114.
- Pike, Steven D. (2008). *Destination Marketing: An Integrated Marketing Communication Approach*. Butterworth-Heinmann, Burlington, MA.
- Potisita, C. (2005). *The Art and Science of Qualitative Research*. Institute for Population and Social Research Mahidol University: Amarin Printing & Publishing Public Company Limited. (in Thai).
- Prasongthan, P. (2024). *Rural Tourism: Creative Thinking and Value Addition for Sustainable Development*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Rosalina, P. D., Dupre, K., Wang, Y., Putra, I. N. D., & Jin, X. (2023). Rural Tourism Resource Management Strategies: A Case Study of Two Tourism Villages in Bali. *Tourism Management Perspectives*, 49, Article 101194.
- Roberts, L., Hall, D., & Mitchell, M. (Eds.). (2017). *New directions in rural tourism*. Routledge.
- Su, M. M., Wall, G., Wang, Y., & Jin, M. (2019). Livelihood Sustainability in a Rural Tourism Destination-Hetu Town, Anhui Province, China. *Tourism Management*, 71, 272–281.
- Sueb Nakhasathien Foundation. (2012). *Umphang: A Town Safeguarded by Forests, a Community Committed to Forest Conservation*. Retrieved January 3, 2023 from <https://www.seub.or.th /bloging/into-the-wild>.

- Sueb Nakhasathien Foundation. (2017). *To Shape the Future of Umphang is to Shape Our Own - A Knowledge Series and Experiences from Mountains to the Sea*. Sueb Nakhasathien Foundation, Community Organizations Development Institute (Public Organization).
- Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development. (2018). *Tak Provincial Development Plan (2017-2021)*. Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development.
- Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development. (2023). *Tak Provincial Development Plan (2023-2027)*. Tak Provincial Office, Strategy and Information Group for Provincial Development.
- The World Tourism Organization. (2020). *UNWTO Recommendations on Tourism and Rural Development – A Guide to Making Tourism an Effective Tool for Rural Development*. Retrieved January 3, 2023 from <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422173>.
- Umphang District Administrative Committee. (2018). *Umphang Four-Year District Development Plan (2018–2021)*. Tak: Umphang District Administrative Committee.
- Wilson, S., Fesenmaier, R.D., Fesenmaier, J., & C. van Es, J. (2001). Factors for Success in Rural Tourism Development. *Journal of Travel Research*, 40(2), 132-138.
- World Tourism Organization (UNWTO) (2021). *Tourism and The Sustainable Development Goals*. Retrieved January 3, 2023 from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284419401>.
- Zhang, Y., Xiong, W., & Dong, L. (2024). Impacts of Policies on Tourism-Oriented Rural Spaces: A Case Study of Minority Villages in Yanbian Prefecture. *Land* 2024, 13(12), 1-23.

การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อน
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชน
บ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

The Development of a Digital Communication Model
for Driving Creative TourismBased on Community Cultural Capital
of Ban Sri Woen Chai, Si Songkhram District,
Nakhon Phanom Province

วัชร สุตะโคตร^{1*}

Watchara Sutakot

Received: March 30, 2025

Revised: June 24, 2025

Accepted: June 25, 2025

¹คณะวิทยาการจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย

Faculty of Management Sciences and Information Technology, Nakhon Phanom University, Thailand

*Corresponding Author. E-mail: watchara@npu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่บ้านศรีเวินชัย อำเภอสว่างคราม จังหวัดนครพนม 2) เพื่อพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลผ่านสื่อหนังสือภาพถ่ายดิจิทัลและเฟซบุ๊กแฟนเพจในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชน และ 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่พัฒนาขึ้น ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนาร่วมกับการวิจัยแบบผสวนวิธี เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน สนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญ 15 คน และนักท่องเที่ยว 400 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นด้านวิถีชีวิตริมน้ำสงคราม ประเพณีพุทธศาสนา และภูมิปัญญาด้านการประมงน้ำจืด ต้นแบบที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อัมบุญ+สุขใจ ใน 2 ธรรม" และเฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" ได้รับการประเมินในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.56 และ 4.59) หลังการใช้ต้นแบบ กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นจาก 3.28 เป็น 4.52 และความตั้งใจในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจาก 3.12 เป็น 4.35 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม การอภิปรายผลพบว่า ต้นแบบสอดคล้องกับแนวคิด Transmedia Storytelling และ Content Marketing ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วม แต่ยังพบข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและความยั่งยืน ผลการวิจัยแสดงถึงการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับทุนวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารดิจิทัล ทุนวัฒนธรรมชุมชน การพัฒนาต้นแบบ นครพนม

Abstract

This research aimed to 1) study and analyze community cultural capital potential for developing a digital communication model to drive creative tourism in Ban Sri Woen Chai, Si Songkhram District, Nakhon Phanom Province; 2) develop digital communication prototypes through

digital photobook and Facebook fanpage for driving creative tourism based on community cultural capital; and 3) evaluate the effectiveness of the developed digital communication prototypes. Research and Development methodology was employed in conjunction with mixed methods research, collecting data from 10 key informants, 2 focus groups, 15 experts, and 400 tourists. The findings revealed that the community possesses distinctive cultural capital in riverside lifestyle, Buddhist traditions, and freshwater fishing wisdom. The developed digital communication prototypes—a digital photobook entitled "Full of Merit + Happiness in 2 Dhammas" and a Facebook fanpage "Visit Nakhon Phanom: Village Life at Ban Sri Woen Chai"—received excellent evaluation ratings (means of 4.56 and 4.59). After the implementation, the sample group demonstrated a significant increase in cultural capital value perception from 3.28 to 4.52 and tourism intention from 3.12 to 4.35 at the .05 significance level. This resulted in community product development, collaborative networks, and cultural preservation. The discussion revealed that the prototypes align with Transmedia Storytelling and Content Marketing concepts, creating co-value creation between community and tourists, though limitations in digital skills and sustainability were identified. The research demonstrates how integrating digital technology with cultural capital serves as a crucial mechanism in driving sustainable creative tourism based on cultural heritage.

Keywords: Creative Tourism, Digital Communication, Community Cultural Capital, Prototype Development, Nakhon Phanom

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีการขยายตัวของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกระดับรายได้ จากเดิมที่จำกัดอยู่เพียงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงและปานกลาง ปัจจุบันได้ขยายไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้น้อยในตลาดระดับล่าง อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปจากการเป็นเพียงผู้ชมและผู้เรียนรู้แบบตั้งรับ (passive audience and learner) สู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดสอบและพัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ปรากฏการณ์นี้ก่อให้เกิดโอกาสสำหรับชุมชนที่แม้จะมีข้อจำกัดด้านทุนโครงสร้างพื้นฐาน แต่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทุนทางวัฒนธรรม สามารถนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิต ชนบทธรรมเนียมประเพณี งานศิลปหัตถกรรม ศิลปะการแสดง การประกอบอาหาร การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาท้องถิ่น และกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ (Wongmonta, 2020) ที่สำคัญ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นเพียงผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์เพียงอย่างเดียว (passive audience/observer) สู่การเป็นผู้เข้าร่วมที่มีความกระตือรือร้น (active participant) ในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism) ที่เน้นการสร้างประสบการณ์ผ่านการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การเรียนรู้ชนบทธรรมเนียมประเพณี การทำงานศิลปหัตถกรรม การแสดงพื้นบ้าน การประกอบอาหารท้องถิ่น หรือการละเล่นพื้นเมือง รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ชุมชนที่อาจไม่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่มีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ได้ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนและสร้างมูลค่าเพิ่มให้ชุมชน อย่างไรก็ตาม บริบทการท่องเที่ยวไทยได้เผชิญกับความท้าทายใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 ได้สร้างผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาคการท่องเที่ยวของไทย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ต้องหยุดชะงักลง สถานการณ์ดังกล่าวได้เผยให้เห็นความเปราะบาง

ของโครงสร้างเศรษฐกิจการท่องเที่ยวไทยที่พึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในสัดส่วนที่สูง ส่งผลให้รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น (Office of the Permanent Secretary for Tourism and Sports, 2020) สถานการณ์นี้ได้เปิดโอกาสใหม่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนท้องถิ่น ประกอบกับแนวโน้มที่นักท่องเที่ยวชาวไทยให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Department of Tourism, 2017) ด้วยบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ การศึกษาและพัฒนารูปแบบการสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวยุคใหม่ การศึกษาวิจัยในประเด็นนี้จะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างยั่งยืน อันสอดคล้องกับนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศในระยะหลังวิกฤต COVID-19 อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนไทยยังมีข้อจำกัด โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในบริบทตะวันตกที่แตกต่างทางวัฒนธรรม และขาดการบูรณาการระหว่างทุนวัฒนธรรมชุมชนกับการออกแบบสื่อดิจิทัลอย่างเป็นระบบ (Raymond & Richards, 2000; Richards, 2011) ในขณะที่ชุมชนบ้านศรีเวินชัยแม้จะมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่น แต่ยังขาดต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่เหมาะสม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่พึ่งพาสื่อดิจิทัลในการตัดสินใจท่องเที่ยว Kotler, Kartajaya, and Setiawan (2017) ขาดการรับรู้และความเข้าใจต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แท้จริงของชุมชน การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังผลักดันนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Piboonrungrroj & Sangkakorn, 2013) ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพของบ้านศรีเวินชัยที่ได้พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำ การทำอาหารพื้นถิ่น และการสัมผัสประเพณีท้องถิ่น นับเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาต่อยอดทุน

วัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน ด้วยความสำคัญของพื้นที่บ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม อันเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีความโดดเด่นด้านทุนวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2440 ชื่อ "ศรีเวินชัย" สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในบริเวณคื้งน้ำกว้างของลำน้ำสงคราม ซึ่งไหลโค้งเป็นวงเวียนและยังสื่อความหมายถึงดินแดนที่รวมของดีและคนดี ชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นในหลายมิติ ทั้งด้านระบบนิเวศป่าบุงป่าทามที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวลุ่มน้ำสงคราม และด้านวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะการเป็นที่พักพิงฐานของพระพุทธรูปทองคำอายุกว่า 500 ปี และหลวงพ่อบุญพระเนาว์ พระพุทธรูปปางมารวิชัยที่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทั่วไป (Community Development Office of Sri Songkhram District, 2021)

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะด้านการสื่อสารการตลาดที่ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป (Kotler et al. 2017) แม้ว่าการโฆษณาดิจิทัลจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างการรับรู้ แต่การศึกษาที่ผ่านมายังพบข้อจำกัดที่สำคัญ จากการศึกษาของ Chaisuwan, Daoh, Chanesirirattanakorn, and Wizartpong (2022) ในพื้นที่ตำบลวังหมันและตำบลหนองน้อย อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นชุมชนที่ควรพัฒนาอัตลักษณ์ให้โดดเด่นเป็นที่น่าสนใจ แต่ยังขาดองค์ความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารการตลาด สะท้อนให้เห็นช่องว่างในการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารการตลาดดิจิทัลของชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่าการศึกษเกี่ยวกับการสร้างสรรค์โฆษณาดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมในบริบทของชุมชนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเด็นสำคัญอีกประการคือการขาดการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการออกแบบสื่อดิจิทัลเข้ากับการส่งเสริมอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการสื่อสารการตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนจึงมีความจำเป็น เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน

จากความสำคัญดังกล่าว การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการวิจัยนี้มุ่งบูรณาการองค์ความรู้ด้านการสื่อสารดิจิทัลเข้ากับการส่งเสริมอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคดิจิทัล ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายการฟื้นฟูการท่องเที่ยวภายในประเทศและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
2. เพื่อพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลผ่านสื่อหนังสือภาพถ่ายดิจิทัลและเพชฌัญญ์แฟนเพจในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

กรอบแนวคิด

การวิจัยนี้กำหนดกรอบแนวคิดที่บูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมชุมชนกับการพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรอบแนวคิดนี้อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีสำคัญ 3 ทฤษฎี ได้แก่

ทฤษฎีทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital Theory) ของ Bourdieu (1986) ที่อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สามารถแปลงเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมได้

ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Theory) ของ Richards and Raymond. (2000) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ใหม่

ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model) ของ Davis, Bagozzi, and Warshaw (1989) ที่อธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้ใช้

โครงสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัยนี้ออกแบบเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกัน 3 ส่วนหลัก ดูกว้างโซ่แห่งการสร้างคุณค่าที่ส่งผ่านจากต้นทางสู่ปลายทาง ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) รากเหง้าแห่งการสร้างสรรค์ เริ่มต้นจากการรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกล้ำค่าของบ้านศรีเวินชัย ทั้งเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่สืบทอดมาแต่ปี พ.ศ. 2440 วิถีชีวิตริมน้ำสงครามที่ผูกพันกับสายน้ำประเพณีฮีตสิบสองที่ยังคงดำรงอยู่ และภูมิปัญญาการทำปลาร้า ปลาสาม ที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ผสานกับแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการสื่อสารดิจิทัล พร้อมรับฟังความต้องการของทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์ ชุมชนที่ต้องการสืบสานวัฒนธรรม และหน่วยงานที่มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยว

2. กระบวนการ (Process) หลอมรวมสู่นวัตกรรม นำทุนวัฒนธรรมมาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ค้นหาคุณค่าและเอกลักษณ์ที่แท้จริง จากนั้นออกแบบเนื้อหาและผลิตสื่อดิจิทัลด้วยความประณีต ทั้งภาพถ่ายที่ถ่ายทอดอารมณ์และเรื่องราวที่สะท้อนใจ ก่อนนำไปเผยแพร่และประเมินผล เพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น เป็นวงจรการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง

3. ผลลัพธ์ (Output) ดอกผลแห่งความสำเร็จ ได้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล 2 ชิ้นงาน คือ หนังสื่อภาพถ่ายดิจิทัล "อิมบิอุ+สุขใจ ใน 2 ธรรม" ที่บอกเล่าเรื่องราวผ่านภาพ และเฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" ที่เชื่อมโยงชุมชนกับโลกภายนอก ส่งผลให้เกิดการรับรู้คุณค่าวัฒนธรรม เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว และที่

สำคัญคือชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน พร้อมสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นต่อไป

สมมติฐานการวิจัย การวิจัยนี้ตั้งสมมติฐานเพื่อทดสอบประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นสำหรับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยคาดว่าต้นแบบที่สอดคล้องกับทุนวัฒนธรรมชุมชนจะส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และความตั้งใจในการท่องเที่ยวสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 1 คุณภาพของต้นแบบ

H₀ คะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณภาพของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu \leq 3.50$)

H₁ คะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณภาพของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลอยู่ในระดับมาก ($\mu > 3.50$) ตามเกณฑ์ของ Best and Kahn (2006)

สมมติฐานที่ 2 การรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรม

H₀ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนเฉลี่ยการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มที่ใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลกับกลุ่มที่ใช้สื่อการท่องเที่ยวทั่วไป ($\mu_1 = \mu_2$)

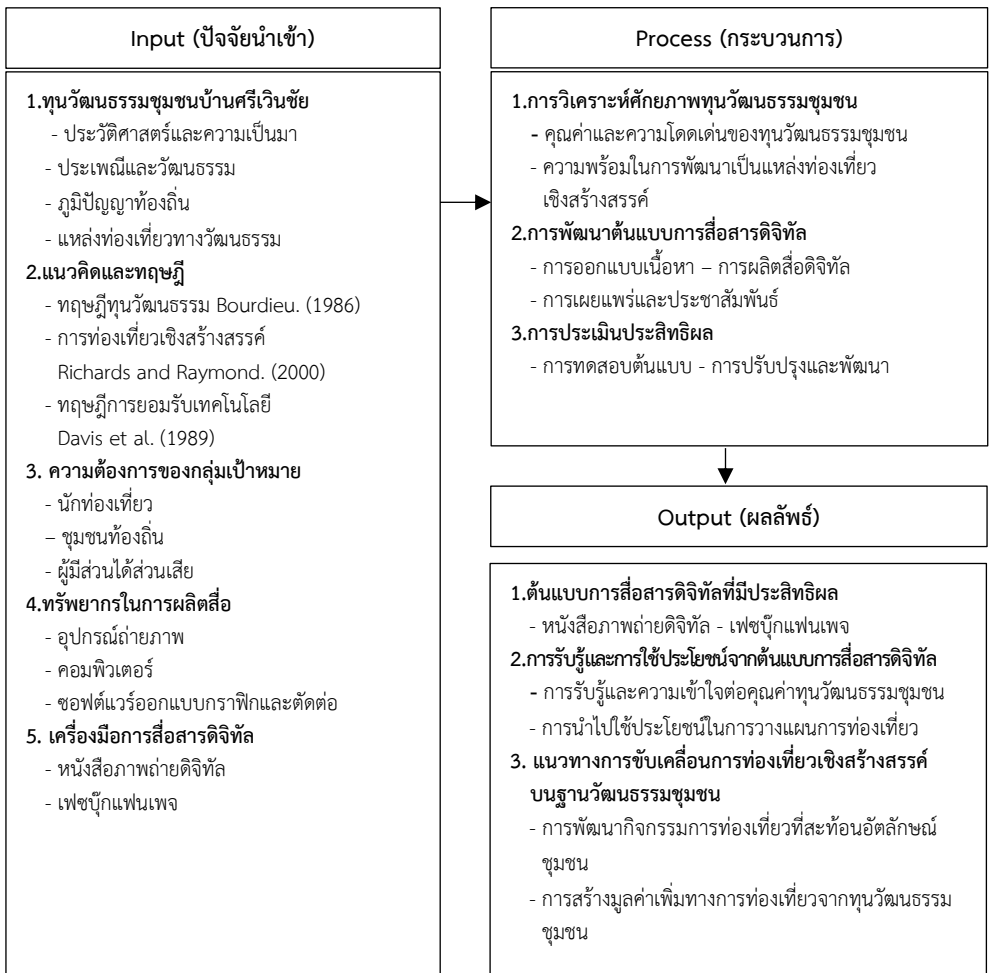
H₁ กลุ่มที่ใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมสูงกว่ากลุ่มที่ใช้สื่อการท่องเที่ยวทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\mu_1 > \mu_2$)

สมมติฐานที่ 3 ความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

H₀ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ระหว่างกลุ่มที่ใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลกับกลุ่มที่ใช้สื่อการท่องเที่ยวทั่วไป ($\mu_1 = \mu_2$)

H₁ กลุ่มที่ใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลมีคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มที่ใช้สื่อการท่องเที่ยวทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\mu_1 > \mu_2$)

การทดสอบสมมติฐานทั้งหมดกำหนดระดับนัยสำคัญที่ $\alpha = 0.05$ โดยใช้สถิติที่เหมาะสมตามลักษณะของข้อมูลและจำนวนกลุ่มที่เปรียบเทียบ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

Figure 1. Conceptual framework

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย" ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ร่วมกับการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้แบบแผนเชิงสำรวจแบบเป็นลำดับขั้น (Sequential Exploratory Design) ซึ่งแบ่งการดำเนินการเป็น 6 ขั้นตอนหลักตามกระบวนการ R&D ที่ดัดแปลงจากแนวคิดของ Borg and Gall (1983) และ Sugiyono (2017) ให้เหมาะสมกับบริบทการวิจัย ได้แก่ R1: การวิเคราะห์สถานการณ์และความต้องการผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และวิเคราะห์เอกสาร, D1: การออกแบบและพัฒนาต้นแบบโดยนำผลจากระยะแรกมาพัฒนาเครื่องมือและต้นแบบ, R2: การทดลองใช้กับกลุ่มย่อยเพื่อตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น, D2: การปรับปรุงและพัฒนาต้นแบบตามผลการทดลอง, R3: การทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ผ่านการวิจัยเชิงปริมาณ และ D3: การขยายผลและจัดทำข้อเสนอแนะ การผสมผสานวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งจากการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะแรก และสามารถยืนยันประสิทธิภาพของต้นแบบด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์จากการวิจัยเชิงปริมาณในระยะหลัง ส่งผลให้ได้ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ได้จริง และตอบสนองวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยแบ่งประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มประชากร	รายละเอียดประชากร	จำนวนประชากร	ขั้นตอนการวิจัย	วิธีการเลือกตัวอย่าง	จำนวนตัวอย่าง
กลุ่มที่ 1	- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน - ผู้นำชุมชน - ปราชญ์ท้องถิ่น - ผู้ประกอบการในพื้นที่บ้านศรีเวินชัย	ประมาณ 50 คน	R1 = การวิเคราะห์สถานการณ์และความต้องการ	การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)	- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน - สันทนากลุ่ม 2 กลุ่ม (16-20 คน)
กลุ่มที่ 2	- ผู้เชี่ยวชาญ - ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (5 คน) - การสื่อสารและการตลาดดิจิทัล (5 คน) - การออกแบบและผลิตสื่อดิจิทัล (5 คน) (ประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี)	15 คน	D1 = การออกแบบและพัฒนาต้นแบบ R2 = การทดสอบต้นแบบกับกลุ่มย่อย	การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)	D1: 5 คน (ประเมินต้นแบบ) R2: 15 คน (ประเมินคุณภาพ)
กลุ่มที่ 3	นักท่องเที่ยวชาวไทย อายุ 20-45 ปี ที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ <i>หมายเหตุ: เป็นประชากรกระจายในหลายจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</i>	R2 = การทดสอบต้นแบบกับกลุ่มย่อย R3 = การทดสอบใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่	R2: การเลือกแบบเจาะจง R3: การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling)	R2: 30 คน (ทดลองใช้) R3: 400 คน (ใช้งานจริง)

Note. Population and sample

การอ่านการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับนักท่องเที่ยว (กลุ่มที่ 3)

สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวในขั้นตอนการทดลองใช้จริง (R3) ผู้วิจัยได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน $\pm 5\%$ เนื่องจากไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$n = Z^2 pq / e^2$$

$$n = (1.96)^2 \times 0.5 \times 0.5 / (0.05)^2$$

$$n = 3.84 \times 0.25 / 0.0025 = 384 \text{ คน โดยที่}$$

Z = ค่าระดับความเชื่อมั่น 95% (1.96) p = สัดส่วนประชากรที่คาดว่าจะมีคุณสมบัติที่ต้องการ (0.5)

$$q = 1 - p (0.5) \quad e = \text{ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้} (0.05)$$

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและครบถ้วน ผู้วิจัยได้เพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างขึ้น 10% จากจำนวนที่คำนวณได้ เป็น $384 + 38 = 422$ คน แต่เพื่อความสะดวกในการจัดกลุ่มและดำเนินการเก็บข้อมูล จึงปัดเป็น 400 คน

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดประชากร

การระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ท้าทาย เนื่องจาก (1) ขาดสถิติเฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มอายุ 20-45 ปีที่มีความสนใจเฉพาะด้าน (2) ประชากรเป้าหมายกระจายอยู่ในหลายจังหวัด และ (3) พฤติกรรมการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงหลัง COVID-19

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การวิจัยนี้จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่เหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนประชากรที่แน่นอน ซึ่งเป็นแนวทางที่ยอมรับได้ในงานวิจัยประเภทนี้

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ต้องอาศัยความรอบคอบและการพิจารณาหลายปัจจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและสะท้อนความเป็นจริงของประชากรเป้าหมาย แต่ละกลุ่มตัวอย่างจึงมีเกณฑ์การคัดเลือกที่เฉพาะเจาะจงตามบทบาทและความสำคัญในการวิจัย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	เกณฑ์การคัดเลือก	คุณสมบัติเฉพาะ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	เกณฑ์หลัก: - อาศัยในชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี - มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เกณฑ์เสริม: - เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและสามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน	ประกอบด้วย: - ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน (2 คน) - ปราชญ์ชาวบ้าน (3 คน) - ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว (2 คน) - ผู้ประกอบการท้องถิ่น (3 คน)
สนทนากลุ่ม	เกณฑ์หลัก: เป็นสมาชิกชุมชนบ้านศรีเวินชัย อายุ 25-60 ปี เกณฑ์การกระจาย: ครอบคลุมอาชีพหลักในชุมชนสัดส่วนเพศชาย:หญิง = 1:1	กลุ่มที่ 1 (8-10 คน): ผู้ประกอบอาชีพประมงกลุ่มที่ 2 (8-10 คน): ผู้ประกอบการท่องเที่ยว แปรูปอาหาร และหัตถกรรม
ผู้เชี่ยวชาญ	เกณฑ์วุฒิการศึกษา: ปริญญาโทขึ้นไปในสาขาที่เกี่ยวข้อง เกณฑ์ประสบการณ์: ไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสาขาความเชี่ยวชาญ มีผลงานวิชาการหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (5 คน): - อาจารย์มหาวิทยาลัย (2 คน) - นักวิชาการ ททท. (2 คน) - ผู้เชี่ยวชาญเอกชน (1 คน) การสื่อสารและการตลาดดิจิทัล (5 คน): - ผู้เชี่ยวชาญด้าน Digital Marketing (3 คน) - นักวิชาการด้านการสื่อสาร (2 คน) การออกแบบและผลิตสื่อ (5 คน): - นักออกแบบกราฟิก (2 คน) - ช่างภาพมืออาชีพ (2 คน) - ผู้เชี่ยวชาญสื่อสังคมออนไลน์ (1 คน)
กลุ่มทดลอง	เกณฑ์พื้นฐาน: อายุ 20-45 ปี มีประสบการณ์ท่องเที่ยวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกณฑ์พฤติกรรม: ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำและเคยแสวงหาข้อมูลท่องเที่ยวออนไลน์	การกระจายกลุ่ม: - อายุ 20-30 ปี (15 คน) - อายุ 31-45 ปี (15 คน) การศึกษา: ปริญญาตรี-โท อาชีพ: ข้าราชการ พนักงานเอกชน นักศึกษา
กลุ่มใช้งานจริง	เกณฑ์บังคับ: สัญชาติไทย อายุ 20-45 ปี สนใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ใช้สื่อสังคมออนไลน์หาข้อมูลท่องเที่ยว 2-3 ครั้ง/สัปดาห์ เกณฑ์คัดออก: ไม่เคยใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยวข้อมูลไม่ครบถ้วน > 20%	พื้นที่เก็บข้อมูล: - จังหวัดนครพนม (40%) - จังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (60%) การตรวจสอบคุณภาพ: - ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม - คัดกรองข้อมูล Outliers - ตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบ

Note. Sample selection criteria

เครื่องมือวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ต้องอาศัยเครื่องมือที่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของข้อมูลที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือทั้งสิ้น 9 ชิ้น โดยแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ เครื่องมือเชิงคุณภาพจำนวน 4 เครื่องมือ และเครื่องมือเชิงปริมาณจำนวน 5 เครื่องมือ ซึ่งแต่ละเครื่องมือได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เฉพาะและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

เครื่องมือเชิงคุณภาพ จำนวน 4 เครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ซึ่งได้รับการออกแบบให้มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะให้ผู้วิจัยสามารถเจาะลึกประเด็นสำคัญได้ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา เครื่องมือชิ้นนี้ถูกนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 คน โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมชุมชน ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว และความต้องการด้านการสื่อสารของชุมชน

2. แนวคำถามสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) เป็นเครื่องมือที่สองที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อกระตุ้นการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา เครื่องมือนี้ใช้กับกลุ่มสนทนาจำนวน 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 8-10 คน การออกแบบคำถามมุ่งเน้นไปที่การสร้างความเข้าใจรวมและการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลของชุมชน

3. แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis Form) ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน เครื่องมือนี้ใช้ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และข้อมูลการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้

4. แบบบันทึกการสังเกต (Observation Record Form) เป็นเครื่องมือสุดท้ายในกลุ่มเชิงคุณภาพ ซึ่งมีความสำคัญในการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสภาพแวดล้อมธรรมชาติของชุมชน เครื่องมือนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสังเกตและบันทึกพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน บรรยากาศทั่วไป รวมถึงการใช้งานต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในสถานการณ์จริง

เครื่องมือเชิงปริมาณ จำนวน 5 เครื่องมือ

1. แบบประเมินคุณภาพต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Evaluation Form) เป็นเครื่องมือแรกในกลุ่มเชิงปริมาณที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อวัดความเหมาะสมและประสิทธิภาพของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลทั้งสองรูปแบบ เครื่องมือนี้นำไปใช้กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน ครอบคลุมการประเมินใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษาและรูปแบบตัวอักษร ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก และด้านเทคนิคการจัดองค์ประกอบศิลป์

2. แบบวัดการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital Perception Scale) ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อวัดระดับการรับรู้และความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย เครื่องมือนี้นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ทั้งก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล โดยผ่านการทดสอบความเชื่อมั่นและได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.87

3. แบบวัดความตั้งใจในการท่องเที่ยว (Tourism Intention Scale) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การวัดระดับความตั้งใจและความแรงจูงใจของกลุ่มตัวอย่างในการเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่บ้านศรีเวินชัย เช่นเดียวกับเครื่องมือก่อนหน้านี้ แบบวัดนี้นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ในช่วงก่อนและหลังการทดลองใช้ต้นแบบ และมีความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.85

4. แบบประเมินประสิทธิผลต้นแบบ (Prototype Effectiveness Evaluation) เป็นเครื่องมือที่ครอบคลุมการประเมินในหลายมิติ ทั้งด้านการใช้งานจริงและความพึงพอใจของผู้ใช้ เครื่องมือนี้นำไปใช้กับสองกลุ่ม คือ กลุ่มทดลองขนาดเล็กจำนวน 30 คน เพื่อการทดสอบเบื้องต้น และกลุ่มใช้งานจริงจำนวน 400 คน เพื่อประเมินประสิทธิผลในสถานการณ์จริง การประเมินครอบคลุมทั้งด้านการรับรู้ ความสะดวกในการใช้งาน และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ต้นแบบ

5. แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน (Demographic Questionnaire) ซึ่งแม้จะดูเรียบง่าย แต่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เครื่องมือนี้นำไปใช้กับทุกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบและจำแนกกลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยครอบคลุมข้อมูลด้านอายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การท่องเที่ยวในอดีต

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยได้ดำเนินการตรวจสอบตามแนวทางของ Cronbach (1951) อย่างเข้มงวด การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ดำเนินการโดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องมาตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยกำหนดเกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ไว้ที่ 0.67 ขึ้นไป

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ดำเนินการโดยนำเครื่องมือไปทดสอบกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน แล้ววิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค โดยกำหนดเกณฑ์ยอมรับไว้ที่ 0.70 ขึ้นไป ผลการทดสอบพบว่าเครื่องมือทุกชิ้นมีค่าความเชื่อมั่นที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยดำเนินการในสามด้าน คือ ด้านข้อมูลที่ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ด้านผู้วิจัยที่มีผู้ร่วมวิจัยช่วยตรวจสอบการตีความข้อมูล และด้านวิธีการที่ใช้ทั้งวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือวิจัยทั้ง 9 ชิ้นที่ได้พัฒนาขึ้นได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพอย่างรอบคอบและเข้มงวด เพื่อให้มั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้อาจการวิจัยมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาของ Borg and Gall (1983) และ Sugiyono (2017) โดยเก็บข้อมูลจาก 3 กลุ่มหลักในแต่ละขั้นตอนการวิจัย

การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน (ชั้น R1) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการในพื้นที่บ้านศรีเวินชัย การสัมภาษณ์ครั้งละ 45-60 นาที เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมและความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จัดการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม รวม 16-20 คน เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการสื่อสาร การสนทนาแต่ละกลุ่มใช้เวลา 90-120 นาที โดยกลุ่มแรกประกอบด้วยผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่น กลุ่มที่สองประกอบด้วยประชาชนท้องถิ่นและผู้รู้ด้านวัฒนธรรม

การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (ชั้น D1 และ R2) ประเมินคุณภาพต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านการสื่อสารและการตลาดดิจิทัล และด้านการออกแบบและผลิตสื่อดิจิทัล โดยมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ชั้น D1 ใช้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คนประเมินต้นแบบเบื้องต้น ชั้น R2 ใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 15 คนประเมินคุณภาพครบถ้วน การประเมินดำเนินการผ่านระบบออนไลน์เป็นเวลา 10 วัน ตามด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและปรับปรุงต้นแบบให้มีคุณภาพ

การเก็บข้อมูลจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย (ชั้น R2 และ R3) ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มนักท่องเที่ยวอายุ 20-45 ปี ที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน 2 ขั้นตอน ชั้น R2 ทดลองกับกลุ่มย่อย 30 คน โดยให้ใช้งานต้นแบบในสถานการณ์จริงเป็นเวลา 5 วัน ตามด้วยการประเมินผล 2 วัน เก็บข้อมูลผ่านระบบอัตโนมัติแบบสอบถามความพึงพอใจ และการสัมภาษณ์สั้น 10-15 นาที ชั้น R3 ทดสอบประสิทธิภาพกับกลุ่มตัวอย่าง 400 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 200 คนที่ใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล และกลุ่มควบคุม 200 คนที่ใช้สื่อการท่องเที่ยวทั่วไป การเก็บข้อมูลเริ่มจากการวัดก่อนการทดลอง ทดลองใช้จริง 4 สัปดาห์ วัดหลังการทดลอง และติดตามผล 2 สัปดาห์ โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Forms ระบบ Analytics และการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์แบบสุ่ม 10% ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อประเมินการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมและความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้คำตอบที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนหลักตามลักษณะของข้อมูลที่ได้รวบรวมได้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การศึกษาเอกสาร และการสังเกตการณ์ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการอ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้น จากนั้นจึงค้นหาประเด็นสำคัญที่ปรากฏซ้ำในข้อมูลและจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย การจำแนกประเด็นเริ่มจากการทำความเข้าใจบริบทของแต่ละข้อมูล

แล้วตั้งแก่นสาระสำคัญออกมาเพื่อจัดระเบียบเป็นแบบแผนที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยจะจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ เช่น มรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตริมน้ำ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์ของศักยภาพชุมชน เพื่อให้การวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ให้ผู้ร่วมวิจัยช่วยตรวจสอบการตีความ และใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบมาเสริมกัน ทำให้มั่นใจได้ว่าผลการวิเคราะห์สะท้อนความเป็นจริงของชุมชนอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและแบบประเมินต่าง ๆ ได้รับการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางสถิติที่เหมาะสม เริ่มต้นด้วยสถิติพื้นฐานเพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งช่วยให้เข้าใจภาพรวมของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์เชิงลึก การทดสอบสมมติฐานใช้การทดสอบค่าที (Paired t-test) เพื่อเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล วิธีนี้เหมาะสมกับการศึกษากลุ่มตัวอย่างเดียวกันในสองช่วงเวลา ช่วยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มย่อยต่าง ๆ เช่น การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอายุหรือระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน สำหรับการประเมินประสิทธิผลของต้นแบบ ผู้วิจัยคำนวณค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ซึ่งแสดงให้เห็นระดับความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจากการใช้ต้นแบบ คำนี้นับจากผลต่างระหว่างคะแนนหลังและก่อนการทดลองเปรียบเทียบกับคะแนนเต็ม ทำให้ได้ตัวเลขที่เข้าใจง่ายและสามารถอธิบายความหมายได้ชัดเจน

การวิเคราะห์ทั้งสองส่วนใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เป็นเกณฑ์มาตรฐาน ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณถูกนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ภาพรวมที่สมบูรณ์ของประสิทธิผลต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วน แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาต่อไปในอนาคต

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยผ่านการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนครพนม โดยยึดหลักเกณฑ์ตามคำประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และแนวทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดี (ICH GCP) ตามเอกสารรับรอง เลขที่ HE8368 ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย มีการจัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยและขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกคน โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บข้อมูล และสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลา ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยถูกเก็บเป็นความลับและนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม โดยไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

1. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย

1.1 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมและการนำไปสู่การออกแบบต้นแบบ (R1→D1)

1.1.1 การวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมชุมชนจากการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน และการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านศรีเวินชัยมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นใน 3 มิติหลัก ได้แก่ วิถีชีวิตริมน้ำสงคราม ที่ผูกพันกับการประกอบอาชีพประมงน้ำจืดและการใช้ชีวิตตามจังหวะของธรรมชาติ ประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปโบราณอายุกว่า 500 ปี และ ภูมิปัญญาด้านการประมงและการแปรรูปอาหาร เช่น การทำปลาร้า ปลาสาม และเครื่องมือจับปลาที่มีความหลากหลายกว่า 20 ชนิด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกยังพบว่า แม้ชุมชนจะมีทุนวัฒนธรรมที่อุดมสมบูรณ์ แต่ยังประสบปัญหาสำคัญด้านการประชาสัมพันธ์ที่ขาดประสิทธิภาพ การจัดการข้อมูลที่ไม่เป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ที่ลดลง ประกอบกับข้อจำกัดด้านการเข้าถึงพื้นที่ในบางช่วงเวลา

1.1.2 การแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพสู่การกำหนดทิศทางการออกแบบ จากผลการวิเคราะห์ข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล โดยใช้กระบวนการแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพสู่การออกแบบเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1.1.3 การกำหนดเนื้อหาหลัก ทุนวัฒนธรรมทั้ง 3 มิติได้ถูกแปลงเป็นเนื้อหาสำหรับหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล 6 ส่วน ประกอบด้วย 1) ศรีเวินชัย...ดินแดนแห่ง 2 ธรรม (แนะนำชุมชน) 2) วิถีชีวิตริมน้ำสงคราม (การประกอบอาชีพ) 3) ศรัทธาและความเชื่อ (พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์) 4) ภูมิปัญญาแห่งสายน้ำ (การแปรรูปอาหาร) 5) เทศกาลและประเพณี (งานบุญประจำปี) และ 6) สัมผัสประสบการณ์...ศรีเวินชัย (กิจกรรมท่องเที่ยว)

1.1.4 การเลือกรูปแบบสื่อ ความต้องการของชุมชนที่ต้องการสื่อที่ "ใช้ภาพสวย ๆ เล่าเรื่องผ่านคนที่เคยมาเที่ยว ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย" นำไปสู่การเลือกใช้ หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล เป็นสื่อหลักในการถ่ายทอดเรื่องราว และ เฟซบุ๊กแฟนเพจ เป็นช่องทางการสร้างปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารต่อเนื่อง

1.1.5 การกำหนดกลยุทธ์การสื่อสาร ข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์ ที่ "ไม่มีเพจของชุมชนเอง ส่วนใหญ่อาศัยเพจของอำเภอหรือจังหวัดช่วยประชาสัมพันธ์" นำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่เน้น การสร้างอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน ผ่านการออกแบบภาพลักษณ์และเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์

1.1.6 การพัฒนาต้นแบบจากผลการสังเคราะห์ การนำข้อมูลจากชั้น R1 มาสู่การออกแบบใน D1 ได้ผลิตภัณฑต้นแบบ 2 รูปแบบ ดังนี้

หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อิมบิอุ+สุขใจ ใน 2 ธรรม" ได้รับการออกแบบโดยใช้แนวคิด "1-Day Tourist Snaps" ที่บันทึกประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในหนึ่งวัน ครอบคลุม 10 จุดสำคัญในชุมชน การใช้เทคนิคการถ่ายภาพ Golden Hour และ Low Key เพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับแต่ละเนื้อหา และการออกแบบกราฟิกที่ใช้โทนสีเขียว-น้ำเงิน (ธรรมชาติและสายน้ำ) และสีทอง-แดง (ความศรัทธาและวัฒนธรรม)

เฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" ได้รับการออกแบบด้วยการวางแผนเนื้อหาที่ครอบคลุม การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชน ปฏิทินกิจกรรมประจำปี และข้อมูลการเดินทาง พร้อมกลยุทธ์การสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมตอบคำถาม การแชร์ประสบการณ์ และการใช้แฮชแท็ก #ศรีเวินชัย

1.2 ผลการทดสอบและปรับปรุงต้นแบบ (R2→D2)

1.2.1 การประเมินคุณภาพต้นแบบโดยผู้เชี่ยวชาญและการทดสอบเบื้องต้น ต้นแบบที่พัฒนาจาก D1 ได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 15 คน ในชั้น R2 พบว่า หนังสือภาพถ่ายดิจิทัลได้คะแนนเฉลี่ย 4.56 (ระดับดีมาก) และเพชฌัญญ์แพนเพจได้คะแนนเฉลี่ย 4.59 (ระดับดีมาก) โดยด้านที่ได้รับการประเมินสูงสุดคือ ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก (ค่าเฉลี่ย 4.64-4.66) แสดงให้เห็นว่าการแปลงข้อมูลจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพสู่การออกแบบเชิงปฏิบัติมีประสิทธิภาพ

การทดสอบกับกลุ่มนักท่องเที่ยว 30 คน ให้ข้อเสนอแนะสำคัญ ได้แก่ ความต้องการข้อมูลการเดินทางที่ชัดเจนขึ้น การเพิ่มภาพกิจกรรมมีส่วนร่วมและความต้องการการตอบสนองที่รวดเร็วในเพชฌัญญ์แพนเพจ

1.2.2 การปรับปรุงต้นแบบสู่เวอร์ชัน 2.0 ผลการทดสอบจาก R2 นำไปสู่การปรับปรุงใน D2 ดังนี้

1.2.2.1 การปรับปรุงหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล เพิ่มแผนที่การเดินทางและข้อมูลการติดต่อในหน้าสุดท้าย เพิ่มภาพนักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน และปรับปรุงคุณภาพภาพถ่ายในบางจุดให้คมชัดขึ้น

1.2.2.2 การปรับปรุงเพชฌัญญ์แพนเพจ กำหนดมาตรฐานการตอบกลับไม่เกิน 2 ชั่วโมงในเวลาทำการ เพิ่มเนื้อหาประเภท Behind the Scene แสดงกระบวนการทำงานของชุมชน และพัฒนาระบบการจัดเก็บคำถามที่พบบ่อย (FAQ) ต้นแบบเวอร์ชัน 2.0 ที่ผ่านการปรับปรุงแล้วจึงถูกนำไปทดสอบในชั้น R3 กับกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

1.3 ผลการประเมินประสิทธิผลและการนำไปสู่การขยายผล (R3→D3)

1.3.1 การยืนยันประสิทธิผลของต้นแบบ การทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ใน R3 แสดงผลที่น่าพึงพอใจ การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นจาก 3.28 เป็น 4.52 และความตั้งใจในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจาก 3.12 เป็น 4.35 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ผลดังกล่าวยืนยันว่ากระบวนการแปลงข้อมูลจาก R1→D1→R2→D2 มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างต้นแบบที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้จริง

1.3.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนและแนวทางการขยายผล ผลจากการใช้ต้นแบบใน R3 สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนในหลายมิติ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว ("หลังจากมีการโฆษณาออนไลน์ มีคนมาพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว" - ประธานกลุ่มโฮมสเตย์) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยขึ้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐ และการฟื้นฟูความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน

ผลการวิจัยเหล่านี้นำไปสู่การกำหนดแนวทางการขยายผลใน D3 ดังนี้

ระยะสั้น (1-6 เดือน) การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับสมาชิกชุมชน 20 คน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการสื่อดิจิทัลได้ด้วยตนเอง

ระยะกลาง (6-12 เดือน) การขยายแพลตฟอร์มดิจิทัลเพิ่มเติม เช่น การพัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันสำหรับการจองที่พักและกิจกรรมท่องเที่ยว

ระยะยาว (1-3 ปี) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้นแบบเพื่อการขยายผลไปยังชุมชนอื่น

การสร้างคามยั่งยืนจากการเชื่อมโยงแต่ละขั้นตอน ความสำเร็จของการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้เกิดจากการเชื่อมโยงที่ต่อเนื่องระหว่างแต่ละขั้นตอน $R1 \rightarrow D1 \rightarrow R2 \rightarrow D2 \rightarrow R3 \rightarrow D3$ โดยข้อมูลและข้อเสนอแนะจากแต่ละขั้นตอนได้รับการวิเคราะห์และนำไปใช้ในการพัฒนาขั้นตอนถัดไปอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงสร้างต้นแบบที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังสร้างการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

วิเคราะห์อุปสรรคและโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านศรีเวินชัย

การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Analysis) ที่แสดงถึงความท้าทายและปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านศรีเวินชัย โดยชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข อาทิ ข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการข้อมูล การเข้าถึงพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ควบคู่ไปกับโอกาสทางการตลาดและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนา พร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขและพัฒนาที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น การวิเคราะห์นี้สะท้อนให้เห็น

ถึงการประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ในการแปลงความท้าทายให้เป็นโอกาสผ่านการพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่ตอบ โจทย์ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตารางนี้จึงเป็นเครื่องมือ สำคัญในการวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านศรีเวินชัยอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 อุปสรรคและโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ชุมชนบ้านศรีเวินชัย

Figure 2. Threats and opportunities in developing creative tourism
in Ban Sri Wenchai community

2. ผลการพัฒนาด้านแบบการสื่อสารดิจิทัล

จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้พัฒนาด้านแบบการสื่อสารดิจิทัล 2 รูปแบบ ประกอบด้วย หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล และเฟชบุ๊กแฟนเพจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล (Digital Photobook) หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อัมบุณ+สุขใจ ใน 2 ธรรม (ธรรมะและธรรมชาติ) ที่สัมผัสได้@บ้านศรีเวินชัย" ได้รับการออกแบบและพัฒนาขึ้นโดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

2.1.1 การถ่ายภาพวิถีชีวิต (Lifestyle Photography) เน้นการถ่ายภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ใช้เทคนิคการถ่ายภาพในรูปแบบ "1-Day Tourist Snaps" ที่บันทึกภาพเสมือนนักท่องเที่ยวใช้เวลาหนึ่งวันในชุมชน โดยมีการวางแผนและกำหนดสถานที่ถ่ายทำล่วงหน้า ครอบคลุม 10 จุดสำคัญในชุมชน

2.1.2 การออกแบบเนื้อหาและการจัดวางองค์ประกอบ มีการออกแบบเนื้อหาที่น่าสนใจเรื่องราวอย่างเป็นลำดับ เริ่มจากประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ภาพถ่ายคุณภาพสูงประกอบคำบรรยายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.3 การออกแบบกราฟิกและองค์ประกอบศิลป์ ใช้หลักการออกแบบกราฟิกที่ทันสมัย เน้นความเรียบง่ายแต่มีเอกลักษณ์ โดยใช้โทนสีที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน (สีเขียว-น้ำเงิน สื่อถึงธรรมชาติและสายน้ำ, สีทอง-แดง สื่อถึงความศรัทธาและวัฒนธรรม)

หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล ประกอบด้วย 6 เนื้อหา ได้แก่ ศรีเวินชัย... ดินแดนแห่ง 2 ธรรม (แนะนำชุมชนและความเป็นมา), วิถีชีวิตริมน้ำสงคราม (การประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ), ศรัทธาและความเชื่อ (พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อท้องถิ่น), ภูมิปัญญาแห่งสายน้ำ (การแปรรูปอาหาร หัตถกรรม และสมุนไพรท้องถิ่น), เทศกาลและประเพณี (งานบุญและประเพณีสำคัญ), สัมผัสประสบการณ์...ศรีเวินชัย (กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และข้อมูลการเดินทาง) ในการออกแบบหนังสือภาพถ่ายดิจิทัลมีการคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ความชัดเจน ได้แก่ 1) ของข้อความ 2) ความกลมกลืนระหว่างภาพและข้อความ 3) การใช้องค์ประกอบที่ดึงดูดความสนใจ 4) การใช้ข้อความที่สื่ออารมณ์และความรู้สึก และ 5) การให้ข้อมูลที่ครบถ้วนเกี่ยวกับภาพถ่ายและบริบทของชุมชน

กระบวนการออกแบบหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล: การเชื่อมโยงที่สร้างคุณค่า

กระบวนการออกแบบหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อัมบุญ+สุขใจ ใน 2 ธรรม" เป็นระบบเชื่อมโยงที่มีความหมาย เริ่มจากการวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมเชิงลึก นำไปสู่การวางแผนเนื้อหา 6 ส่วนต่อเนื่อง กำหนดจุดถ่ายภาพ 10 จุดสำคัญ ใช้เทคนิค "1-Day Tourist Snaps" และเทคนิคเฉพาะอย่าง Golden Hour และ Low Key ตามบริบทการออกแบบบูรณาการโทนีสื่อความหมาย ระบบตัวอักษรเป็นลำดับขั้น และการจัดวาง

แบบดูคุณภาพพอสมควร ผลลัพธ์ไม่เพียงได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ แต่ส่งผลต่อชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งเพิ่มการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรม กระตุ้นความสนใจท่องเที่ยว และสร้างรายได้ กระบวนการนี้จึงไม่เพียงสร้างสื่อที่สวยงาม แต่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ภาพแสดงกระบวนการออกแบบหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อัมบุญ+สุขใจ ใน 2 ธรรม"

Figure 3. The process of designing a digital photo book "Full of Merit + Happiness in 2 Dhammas"

ภาพที่ 4 ภาพแสดงตัวอย่างหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล (Digital PhotoBook)

Figure 4. Image showing a sample of a digital photo book. Adapted from Digital photo book “Full of Merit + Happiness in 2 Dhammas”, by Watchara Sutakot, 2025, <https://www.facebook.com/srивernchailocaltravel>

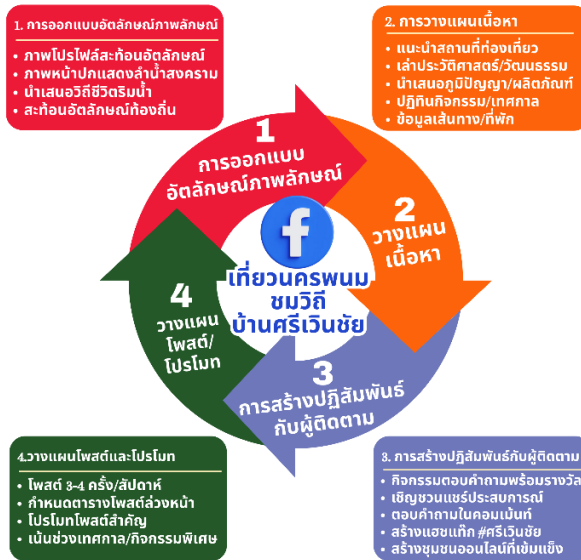
2.2 เฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage) เฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยว นครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" ได้รับการออกแบบและพัฒนาขึ้นโดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

2.2.1 การออกแบบอัตลักษณ์ภาพลักษณ์เพจ ออกแบบภาพโปรไฟล์ และภาพหน้าปกที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน โดยใช้ภาพถ่ายที่โดดเด่นของลำน้ำสงครามและวิถีชีวิตริมน้ำ เน้นการนำเสนอภาพที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่นและธรรมชาติอันงดงามของพื้นที่

2.2.2 การวางแผนเนื้อหา (Content Planning) ควรกำหนดประเภทเนื้อหาที่หลากหลายและมีความสม่ำเสมอ โดยครอบคลุมการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและจุดถ่ายภาพในชุมชน ควบคู่กับการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ นอกจากนี้ ควรมีการแนะนำภูมิปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ พร้อมกับนำเสนอปฏิทินกิจกรรมและเทศกาลประจำปีที่ตั้งจุดนักท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างวิดีโอสั้นที่แสดงวิถีชีวิตและบรรยากาศในชุมชนอย่างมีชีวิตชีวา และปิดท้ายด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางเดินทางและที่พักที่สะดวกสบายสำหรับผู้มาเยือน ทั้งนี้ การนำเสนอเนื้อหาที่ครบถ้วนและเชื่อมโยงกันจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์ของชุมชนและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความผูกพันกับชุมชนออนไลน์ โดยควรออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เริ่มจากการจัดกิจกรรมตอบคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนที่มอบของที่ระลึกเป็นรางวัล เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมและเพิ่มความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ควบคู่กับการเชิญชวนผู้ติดตามแชร์ประสบการณ์และภาพถ่ายจากการมาเยือนชุมชน ซึ่งไม่เพียงสร้างความประทับใจแต่ยังเป็นการขยายการรับรู้ผ่านเครือข่ายของผู้ติดตามเหล่านั้น นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการตอบคำถามและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในคอมเมนต์อย่างสม่ำเสมอ แสดงถึงความใส่ใจและเอาใจใส่ต่อผู้ติดตาม ส่วนการสร้างแฮชแท็กเฉพาะ เช่น #ศรีเวินชัย และ #เที่ยวนครพนม จะช่วยรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน ทำให้ค้นหาง่ายและขยายการรับรู้ไปสู่กลุ่มผู้สนใจทั่วไป ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่องและเติบโตอย่างยั่งยืน

2.2.4 การวางแผนโพสต์และการโปรโมท วางแผนการโพสต์เนื้อหา 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์ และกำหนดการโปรโมทโพสต์สำคัญเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือกิจกรรมพิเศษ

ภาพที่ 5 ภาพแสดงกระบวนการออกแบบเฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย"

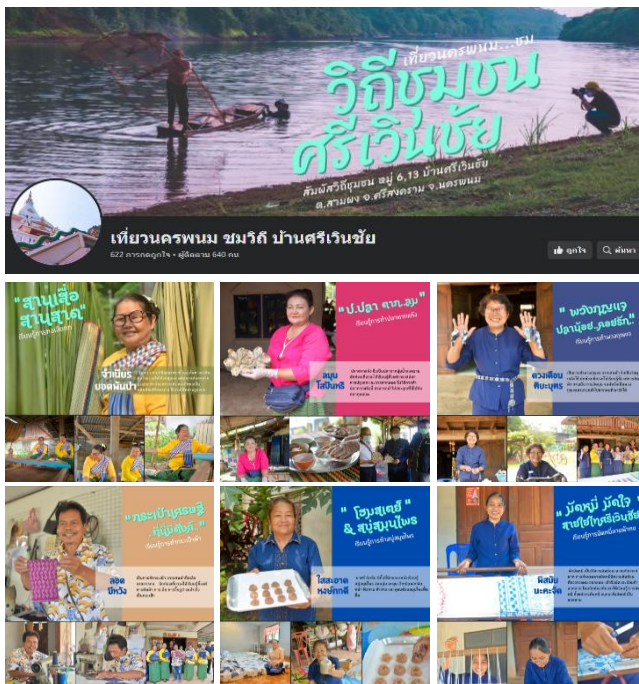
Figure 5. Design process of Facebook fanpage

"Visit Nakhon Phanom: Village Life at Ban Sri Woen Chai"

กระบวนการออกแบบเฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย"
การบูรณาการสู่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

การออกแบบเฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" เป็นระบบที่ทุกขั้นตอนทำงานประสานกันอย่างลงตัว เริ่มจากการออกแบบอัตลักษณ์ภาพลักษณ์ด้วยภาพโปรไฟล์และหน้าปกที่แสดงลำน้ำสงครามและวิถีชีวิตริมน้ำ สื่อถึงจุดเด่นของชุมชนได้อย่างชัดเจน สร้างความประทับใจแรกพบ และวางรากฐานให้เนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไป

การวางแผนเนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และข้อมูลการเดินทาง ขยายความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชนให้ลึกซึ้ง ทำหน้าที่เป็นสะพานสู่การสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมตอบคำถาม การเชิญชวนแชร์ประสบการณ์ และการสร้างแฮชแท็ก #ศรีเวินชัย ซึ่งไม่เพียงสร้างความผูกพัน แต่ยังขยายการรับรู้สู่วงกว้างขึ้นตอนสุดท้าย การวางแผนโพสต์และโปรโมทที่มีความถี่เหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลพิเศษ บูรณาการทุกองค์ประกอบเข้าด้วยกัน ส่งเสริมภาพลักษณ์เพิ่มประสิทธิภาพเนื้อหา และต่อยอดปฏิสัมพันธ์ที่ได้สร้างไว้ก่อนหน้านี้

ภาพที่ 6 ภาพแสดงตัวอย่างเฟซบุ๊ก แฟนเพจ “เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย”

Figure 6. Facebook fanpage of “Visit Nakhon Phanom, see the way of life at Ban Sri Wenchai”. Adapted from “Fanpage of Visit Nakhon Phanom: Village Life at Ban Sri Woen Chai,” by Ban Sri Woen Chai Village, 2025, <https://www.facebook.com/srivernchailocaltravel>

3. ผลการประเมินคุณภาพต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลโดยผู้เชี่ยวชาญ

3.1 ผลการประเมินหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล (Digital Photobook)

ตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพหนังสือภาพถ่ายดิจิทัลโดยผู้เชี่ยวชาญ (N=15)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ด้านเนื้อหา	4.51	0.56	ดีมาก
1.1 เนื้อหามีความเหมาะสม	4.46	0.63	ดี
1.2 วัตถุประสงค์ของการสื่อสารและเนื้อหาความสอดคล้องกัน	4.53	0.50	ดีมาก
1.3 เนื้อหามีความถูกต้องสมบูรณ์	4.46	0.51	ดี
1.4 เนื้อหาที่น่าสนใจและมีปริมาณที่เหมาะสมเพียงพอ	4.60	0.63	ดีมาก
2. ด้านการใช้ภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.56	0.56	ดีมาก
2.1 ความน่าติดตามชมและน่าดึงดูดในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.53	0.63	ดีมาก
2.2 ความชัดเจนและเข้าใจง่ายในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.60	0.50	ดีมาก
2.3 ความลงตัวและสอดคล้องในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.46	0.51	ดี
2.4 ความน่าสนใจที่มีของผู้ชมและทันสมัยในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.66	0.63	ดีมาก
3. ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก	4.64	0.55	ดีมาก
3.1 มีความลงตัวและสวยงาม ในด้านการจัดองค์ประกอบ	4.66	0.48	ดีมาก
3.2 ความมีสีสันสวยงามสื่อความหมายได้เป็นอย่างดีของภาพถ่าย	4.73	0.48	ดีมาก
3.3 สีของกราฟิกชัดเจน สามารถถ่ายทอดได้ดีและเข้าใจง่าย	4.60	0.50	ดีมาก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับคุณภาพ
3.4 การสื่อความหมายของรูปแบบกราฟิกทำได้ดีและสอดคล้องกับเนื้อหา	4.60	0.63	ดีมาก
4. ด้านเทคนิคการจัดองค์ประกอบศิลป์	4.53	0.50	ดีมาก
4.1 การจัดขนาดของภาพ ตัวอักษรและกราฟิกสื่อสารได้ง่ายและมีความดึงดูด	4.53	0.51	ดีมาก
4.2 ความดึงดูดและน่าติดตามในการใช้เทคนิคการจัดองค์ประกอบศิลป์	4.46	0.51	ดี
4.3 เทคนิคการจัดองค์ประกอบศิลป์มีจังหวะ เกิดความลงตัวและน่าสนใจ	4.53	0.51	ดีมาก
4.4 การจัดองค์ประกอบศิลป์เกิดมีความเป็นเอกภาพ งานโดยรวมมีจุดเด่น	4.60	0.50	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.56	0.54	ดีมาก

Note. Results of digital photography book quality assessment by experts (N=15)

ผลการประเมินคุณภาพของหนังสือภาพถ่ายดิจิทัลโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.56) โดยด้านที่ได้รับการประเมินสูงสุดคือ ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก (ค่าเฉลี่ย 4.64) รองลงมาคือ ด้านการใช้ภาษาและรูปแบบตัวอักษร (ค่าเฉลี่ย 4.56) ด้านเทคนิคการจัดองค์ประกอบศิลป์ (ค่าเฉลี่ย 4.53) และด้านเนื้อหา (ค่าเฉลี่ย 4.51) ตามลำดับ

3.2 ผลการประเมินเฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage)

ตารางที่ 4 ผลการประเมินคุณภาพเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยผู้เชี่ยวชาญ (N=15)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ด้านเนื้อหา	4.54	0.50	ดีมาก
1.1 เนื้อหามีความเหมาะสม	4.53	0.51	ดีมาก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับคุณภาพ
1.2 วัดอุปสงค์ของการสื่อสารและเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกัน	4.53	0.51	ดีมาก
1.3 เนื้อหาที่มีความถูกต้องสมบูรณ์	4.60	0.50	ดีมาก
1.4 เนื้อหาที่นำเสนอมีปริมาณที่เหมาะสมเพียงพอ	4.53	0.51	ดีมาก
2. ด้านการใช้ภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.58	0.50	ดีมาก
2.1 ความน่าติดตามชมและน่าดึงดูดในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.60	0.50	ดีมาก
2.2 ความชัดเจนและเข้าใจง่ายในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.60	0.50	ดีมาก
2.3 ความลงตัวและสอดคล้องในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.53	0.51	ดีมาก
2.4 ความน่าสนใจที่มีของผู้ชมและทันสมัยในภาษาและรูปแบบตัวอักษร	4.60	0.50	ดีมาก
3. ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก	4.66	0.57	ดีมาก
3.1 มีความลงตัวและสวยงามในด้านการจัดองค์ประกอบ	4.73	0.59	ดีมาก
3.2 ความมีสีสันสวยงามสื่อความหมายได้เป็นอย่างดีของภาพถ่าย	4.73	0.59	ดีมาก
3.3 สีของกราฟิกชัดเจน สามารถถ่ายทอดได้ดีและเข้าใจง่าย	4.60	0.50	ดีมาก
3.4 การสื่อความหมายของรูปแบบกราฟิกทำได้ดีและสอดคล้องกับเนื้อหา	4.60	0.63	ดีมาก
4. ด้านความสะดวกในการใช้งานและการเข้าถึงข้อมูล	4.59	0.52	ดีมาก
4.1 สามารถเข้าถึง รับรู้และเข้าใจในข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว	4.53	0.51	ดีมาก

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับคุณภาพ
4.2 โพสต์และข้อมูลควรถูกจัดเรียงอย่างมีระเบียบและเข้าใจง่าย	4.60	0.50	ดีมาก
4.3 ขนาดข้อมูลและข้อความให้เหมาะสมกับหน้าจออุปกรณ์สำหรับรับชม	4.53	0.51	ดีมาก
4.4 ความเหมาะสมในการเข้าถึงข้อมูลภาพ เสียง ข้อความ โดยรวมมีจุดเด่น	4.73	0.59	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.59	0.52	ดีมาก

Note. Results of Facebook fan page quality assessment by experts (N=15)

ผลการประเมินคุณภาพของเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.59) โดยด้านที่ได้รับการประเมินสูงสุดคือ ด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก (ค่าเฉลี่ย 4.66) รองลงมาคือ ด้านความสะดวกในการใช้งานและการเข้าถึงข้อมูล (ค่าเฉลี่ย 4.59) ด้านการใช้ภาษาและรูปแบบตัวอักษร (ค่าเฉลี่ย 4.58) และด้านเนื้อหา (ค่าเฉลี่ย 4.54) ตามลำดับ

4. ผลการรับรู้ของผู้บริโภคต่อต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล

ตารางที่ 5 ผลการประเมินการรับรู้ของผู้บริโภคต่อต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล (N=400)

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการรับรู้
1. ทศนคติต่อโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย	4.56	0.50	ดีมาก
1.1 ท่านชื่นชอบรูปแบบสื่อโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย	4.53	0.51	ดีมาก
1.2 ท่านรู้สึกมีความสุข/รับความบันเทิง เมื่อได้ชมโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย	4.53	0.51	ดีมาก
1.3 ท่านรู้จัก/จดจำ บ้านศรีเวินชัยได้มากขึ้นจากโฆษณาดิจิทัล	4.60	0.50	ดีมาก
1.4 ท่านได้รับข้อมูลที่ดีจากโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัยมากกว่าสื่ออื่น	4.60	0.50	ดีมาก

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการรับรู้
2. ปัจจัยที่ทำให้สนใจติดตามโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย	4.63	0.52	ดีมาก
2.1 ท่านสนใจติดตามเพราะเนื้อเรื่องในการนำเสนอโฆษณาบ้านศรีเวินชัย	4.60	0.50	ดีมาก
2.2 ฟรีเซ็นเตอร์ในโฆษณา มีความเหมาะสมและมีจุดเด่น น่าสนใจ	4.60	0.50	ดีมาก
2.3 ภาพถ่ายและกราฟิกทำให้ท่านสนใจและต้องติดตามชมโฆษณา	4.73	0.59	ดีมาก
2.4 ความทันสมัยในภาษาและรูปแบบตัวอักษรในโฆษณาน่าชวนติดตาม	4.60	0.50	ดีมาก
3. ประสิทธิภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม	4.69	0.49	ดีมาก
3.1 การโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย กระตุ้นความสนใจของท่านได้ดี	4.73	0.59	ดีมาก
3.2 ท่านสามารถจดจำบริการและสินค้าบ้านศรีเวินชัยได้จากโฆษณาดิจิทัล	4.80	0.41	ดีมาก
3.3 ท่านตัดสินใจใช้บริการและสินค้าบ้านศรีเวินชัยจากการรับข้อมูลและการได้พบเห็นโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย	4.66	0.48	ดีมาก
3.4 การโฆษณาดิจิทัลบ้านศรีเวินชัย ทำให้ท่านสามารถสื่อสารข้อมูลเพื่อบอกต่อไปยังผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี	4.60	0.50	ดีมาก
4. การสื่อสารคุณภาพของบริการและสินค้าบ้านศรีเวินชัย ผ่านโฆษณาดิจิทัล	4.63	0.52	ดีมาก
4.1 ท่านทราบว่าบ้านศรีเวินชัยเป็นชุมชนที่น่าสนใจในเชิงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมโบราณที่น่าสนใจและแตกต่างจากที่อื่น	4.73	0.59	ดีมาก

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการรับรู้
4.2 ท่านทราบว่าอาหารพื้นถิ่นของบ้านศรีเวินชัย มีความสด อร่อย มีเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอาหารประเภทปลาจากลำน้ำสงคราม	4.60	0.50	ดีมาก
4.3 ท่านทราบว่าบ้านศรีเวินชัย มีที่พัก โฮมสเตย์ ที่สะอาด สวยงาม	4.53	0.51	ดีมาก
4.4 ท่านทราบข้อมูลเป็นอย่างดีว่าจะจองหรือซื้อโปรแกรมท่องเที่ยวบ้านศรีเวินชัย ต้องติดต่อผ่านช่องทางใด	4.66	0.48	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.62	0.50	ดีมาก

Note. Results of consumer perception assessment of digital communication prototype (N=400)

ผลการประเมินการรับรู้ของผู้บริโภคต่อด้านแบบการสื่อสารดิจิทัลพบว่า มีระดับการรับรู้โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.62) โดยด้านที่มีระดับการรับรู้สูงสุดคือ ด้านประสิทธิภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (ค่าเฉลี่ย 4.69) รองลงมาคือ ด้านปัจจัยที่ทำให้สนใจติดตามโฆษณาดิจิทัลและด้านการสื่อสารคุณภาพของบริการและสินค้า (ค่าเฉลี่ย 4.63 เท่ากัน) และด้านทัศนคติต่อโฆษณาดิจิทัล (ค่าเฉลี่ย 4.56) ตามลำดับ

5. ผลการประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล

การประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลได้ดำเนินการทดสอบก่อนและหลังการใช้ต้นแบบ (Pre-test และ Post-test) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยวัดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และความเข้าใจ และความตั้งใจในการท่องเที่ยวสรุปผลได้ดังนี้

5.1 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้และความเข้าใจก่อนและหลังการใช้ต้นแบบ

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล (N=400)

รายการประเมิน	ก่อนใช้ต้นแบบ		หลังใช้ต้นแบบ		t	p-value
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.		
1. ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านศรีเวินชัย	3.28	0.85	4.45	0.52	24.53	<0.001
2. การรับรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	3.15	0.92	4.42	0.54	25.34	<0.001
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน	3.32	0.89	4.58	0.51	26.41	<0.001
4. การรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน	3.24	0.88	4.52	0.56	25.95	<0.001
5. ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของทุนวัฒนธรรมชุมชน	3.40	0.78	4.63	0.49	27.12	<0.001
ค่าเฉลี่ยรวม	3.28	0.84	4.52	0.53	24.67	<0.001

Note. Results of comparison of perception and understanding of community-based cultural creative tourism before and after using digital communication prototype (N=400)

ผลการเปรียบเทียบการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล พบว่า

หลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้และความเข้าใจเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 3.28 เป็น 4.52 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 24.67, p < .001$) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของทุนวัฒนธรรมชุมชน (เพิ่มขึ้น 1.23)

5.2 ผลการเปรียบเทียบความตั้งใจในการท่องเที่ยวก่อนและหลังการใช้ต้นแบบ

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล (N=400)

รายการประเมิน	ก่อนใช้ต้นแบบ		หลังใช้ต้นแบบ		t	p-value
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.		
1. ความตั้งใจที่จะมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านศรีเวินชัย	3.08	0.95	4.42	0.58	25.37	<0.001
2. ความตั้งใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	3.15	0.92	4.35	0.60	24.82	<0.001
3. ความตั้งใจที่จะแนะนำให้ผู้อื่นมาท่องเที่ยว	3.14	0.90	4.28	0.57	22.63	<0.001
ค่าเฉลี่ยรวม	3.12	0.92	4.35	0.58	26.32	<0.001

Note. Results of comparison of creative tourism intention before and after using digital communication prototype (N=400)

ผลการเปรียบเทียบความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล พบว่าหลังการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างมีระดับความตั้งใจเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 3.12 เป็น 4.35 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 26.32, p < .001$) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ ความตั้งใจที่จะมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านศรีเวินชัย (เพิ่มขึ้น 1.34)

5.3 ผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในชุมชน

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล (N=15)

ประเด็นหลัก	ข้อค้นพบ	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
1. การสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ชุมชน	- สร้างการรับรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน - เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น - เพิ่มความน่าเชื่อถือของชุมชน	"การนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลทำให้คนภายนอกรู้จักบ้านศรีเวินชัยมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องวิถีชีวิตริมน้ำสงครามและประเพณีดั้งเดิมของเรา" (ผู้ใหญ่บ้าน)
2. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ	- เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว - สร้างรายได้เสริมให้ชุมชน - กระจายรายได้สู่ธุรกิจท้องถิ่น	"หลังจากมีการโฆษณาออนไลน์ มีคนมาพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว โดยเฉพาะช่วงเทศกาล ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการขายอาหารและของที่ระลึก" (ประธานกลุ่มโฮมสเตย์)
3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	- ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ - พัฒนาคุณภาพสินค้า - ตอบสนองความต้องการตลาด	"พอมีคนรู้จักมากขึ้น เราก็ต้องพัฒนาบรรจุภัณฑ์ปลาร้าน้ำพริกแจ่วบองให้ดูทันสมัยสะอาด น่าซื้อมากขึ้น เพราะลูกค้าส่วนใหญ่เห็นจากในเพจแล้วสั่งซื้อ" (ประธานกลุ่มแปรรูปอาหาร)

ประเด็นหลัก	ข้อค้นพบ	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	- เชื่อมโยงภาครัฐกับชุมชน - สร้างพันธมิตรทางธุรกิจ - ขยายช่องทางการตลาด	"ตอนนี้เราทำงานร่วมกับการท่องเที่ยวจังหวัดได้ง่ายขึ้น เพราะเขาเห็นศักยภาพของชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ของเรา" (เจ้าหน้าที่ อบต.)
5. การอนุรักษ์วัฒนธรรม	- สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น - กระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชน - พัฒนาประเพณีท้องถิ่น	"เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ ในชุมชนภูมิใจที่จะแต่งชุดพื้นเมือง ร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะเห็นว่ามีคนชื่นชมผ่านเพจของชุมชน" (ปราชญ์ชาวบ้าน)
6. ความท้าทายและข้อเสนอแนะ	- ต้องการพัฒนาศักยภาพดิจิทัล - การบริหารจัดการเนื้อหา - การสร้างความยั่งยืน	"อยากให้มีการอบรมเรื่องการถ่ายรูป ทำคอนเทนต์ให้กับคนในชุมชน จะได้ช่วยกันดูแลสื่อออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่อง" (ผู้ประกอบการร้านค้า)

Note. Results of interview analysis with stakeholders on digital communication prototype utilization (N=15)

ผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในชุมชนพบว่า ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลส่งผลกระทบเชิงบวกในหลายมิติ ทั้งด้านการสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ชุมชน ผลกระทบทางเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายในการพัฒนาศักยภาพดิจิทัลให้กับคนในชุมชน การบริหารจัดการเนื้อหา และการสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงาน

6. การประเมินประสิทธิผลโดยรวมของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล: ภาพสะท้อนแห่งการเปลี่ยนแปลง

6.1 กรอบแนวคิดการประเมินประสิทธิผล การประเมินประสิทธิผลในการวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดแบบบูรณาการ 3 มิติ ที่พัฒนาจากการผสมผสาน Kirkpatrick's Four-Level Training Evaluation Model (Kirkpatrick, 1994), AIDA Model (Rawal, 2013) และ Technology Acceptance Model (TAM) (Davis, 1989; Venkatesh & Davis, 2000) เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทการสื่อสารดิจิทัลเพื่อการท่องเที่ยว

นิยาม "ประสิทธิผล" หมายถึง ความสามารถของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่วัดได้และมีนัยสำคัญใน 3 ด้าน คือ (1) การเพิ่มการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมชุมชน (2) การเพิ่มความตั้งใจในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (3) การได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การตัดสิน "มีประสิทธิผล" กำหนดให้ต้องผ่านทั้ง 3 เกณฑ์ ได้แก่ (1) คะแนนเฉลี่ยการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ≥ 4.00 (2) การเปลี่ยนแปลงมีนัยสำคัญทางสถิติ $p < 0.05$ และ (3) ดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ≥ 0.50

6.2 ผลการประเมินประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่กำหนด

เกณฑ์ที่ 1 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

- หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล 4.56 คะแนน $\checkmark$ (≥ 4.00)
- เฟสบุ๊กแฟนเพจ 4.59 คะแนน $\checkmark$ (≥ 4.00)

เกณฑ์ที่ 2 นัยสำคัญทางสถิติ

- การรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรม $p < 0.001$ $\checkmark$ (< 0.05)
- ความตั้งใจในการท่องเที่ยว $p < 0.001$ $\checkmark$ (< 0.05)

เกณฑ์ที่ 3 ดัชนีประสิทธิผล

- การรับรู้คุณค่า E.I. = $(4.52-3.28)/(5.00-3.28) = 0.72$ $\checkmark$ (≥ 0.50)
- ความตั้งใจท่องเที่ยว E.I. = $(4.35-3.12)/(5.00-3.12) = 0.65$ $\checkmark$ (≥ 0.50)

6.3 สรุปการประเมินประสิทธิผล ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่าต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล มีประสิทธิผลในระดับสูง เนื่องจากผ่านเกณฑ์ครบทั้ง 3 ด้าน (6/6 เกณฑ์) โดยมีดัชนีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง (0.65-0.72) และการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญทางสถิติและปฏิบัติ

ความสำเร็จนี้สะท้อนถึงประสิทธิผลของแนวทางการพัฒนาที่บูรณาการทุนวัฒนธรรมชุมชนกับเทคโนโลยีดิจิทัล การออกแบบเนื้อหาที่อิงจากข้อมูลเชิงลึกจากชุมชน และการนำเสนอที่สร้างสมดุลระหว่างความเป็นแท้ของวัฒนธรรมกับความน่าสนใจของการสื่อสารยุคดิจิทัล ผลลัพธ์ที่ได้ไม่เพียงแต่ยืนยันความสำเร็จของการพัฒนาต้นแบบ แต่ยังเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย" นำไปสู่การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพทุนวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัยแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะในสามมิติหลัก ได้แก่ วิถีชีวิตริมน้ำสงคราม ประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และภูมิปัญญาด้านการประมงน้ำจืด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pattarathorn and Soisuwan (2022) ที่พบว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องมีความเป็นของแท้ (Authenticity) และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยทุนวัฒนธรรมที่ผูกพันกับลำน้ำสงครามของชุมชนบ้านศรีเวินชัยสามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ระบุไว้ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนไทดำ บ้านนาป่าหนาด อย่างไรก็ตาม แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นความเป็นของแท้ (Authenticity) มีข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎีที่ควรพิจารณา MacCannell (1973) ได้เสนอแนวคิด "Staged Authenticity" ที่ตั้งคำถามว่า ความเป็นของแท้ในการท่องเที่ยวสมัยใหม่อาจเป็นเพียงการจัดฉากเพื่อตอบสนองความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ในแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน Baudrillard (1981) ได้เสนอแนวคิด "Simulacra" ที่อธิบายว่าในยุคหลังสมัยใหม่

สัญลักษณ์และสื่อได้แทนที่ความเป็นจริง ทำให้เกิดการจำลองความเป็นจริง (Simulation) ที่อาจไม่มีต้นฉบับที่แท้จริง ซึ่งในบริบทของบ้านศรีเวินชัย การนำเสนอวิถีชีวิตริมน้ำสงครามผ่านสื่อดิจิทัลอาจสร้างความตึงเครียดระหว่างการอนุรักษ์ความเป็นของแท้กับความจำเป็นในการปรับให้เข้ากับความคิดหวังของนักท่องเที่ยว ประเด็นนี้เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ชุมชนต้องพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุล

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า ทุนวัฒนธรรมของชุมชนบ้านศรีเวินชัยมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ที่แสวงหาประสบการณ์เรียนรู้และการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Oliveira et al. (2022) ที่ศึกษาการส่งเสริมเครือข่ายชุมชนผ่านสื่อดิจิทัล พบว่า การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชนส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างสรรค์นวัตกรรมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Chompoopanya and Rojanatrakul (2022) การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเน้นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การติดตาม ประเมินผล และการรับผลประโยชน์ โดยพัฒนาจากฐานทรัพยากร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมและเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่แสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่และท้าทาย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบข้อจำกัดที่สำคัญด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนสู่ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Deeprasert and Yimprasert (2023) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแม้ชุมชนจะมีการใช้สื่อหลากหลายช่องทางเพื่อเข้าถึงนักท่องเที่ยว แต่ประสิทธิภาพยังไม่เพียงพอสะท้อนจากจำนวนยอดวิวในแต่ละสื่อที่น้อยมาก ขาดการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและสื่อวิทัศน์ที่ขาดคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Babcsanyi, Suba, Iosim, and Vaduva (2020) ที่ระบุว่าความร่วมมือของทุกภาคส่วนและการพัฒนาสื่อที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมไปสู่การสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิภาพ โดยการประชาสัมพันธ์เชิงรุกและการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวยุคใหม่ โดยเฉพาะกลุ่ม Millennials เป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลผ่านสื่อหนังสือภาพถ่ายดิจิทัล และเฟซบุ๊กแฟนเพจ

การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในการวิจัยนี้มีลักษณะเด่นในการผสมผสานระหว่างแนวคิดการเล่าเรื่อง (Storytelling) กับการสื่อสารเชิงภาพ (Visual Communication) เพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Chuasathapanasiri (2013) ที่เสนอว่า Transmedia Storytelling เป็นวิธีการเล่าเรื่องที่ผสานเนื้อหาเดียวกันผ่านสื่อหลากหลายประเภท โดยเลือกใช้ศักยภาพเฉพาะของแต่ละสื่อเพื่อเสริมประสิทธิภาพการสื่อสาร ไม่ใช่เพียงการนำเนื้อหาเดียวกันไปเผยแพร่ในหลายช่องทาง แต่เป็นการออกแบบให้แต่ละสื่อมีบทบาทเฉพาะในการถ่ายทอดส่วนต่าง ๆ ของเรื่องราว ซึ่งแนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้เข้าถึงผู้รับสารที่หลากหลาย สร้างประสบการณ์การมีส่วนร่วม และถ่ายทอดแง่มุมที่ซับซ้อนของวัฒนธรรมผ่านสื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหาแต่ละประเภท โดยยังคงรักษาความสอดคล้องของแก่นเรื่องและอัตลักษณ์หลักไว้ได้อย่างครบถ้วน หนังสือภาพถ่ายดิจิทัล "อิมบิญา+สุขใจ ใน 2 ธรรม (ธรรมะและธรรมชาติ) ที่สัมผัสได้@บ้านศรีเวินชัย" ที่พัฒนาขึ้นได้นำเสนออัตลักษณ์ชุมชนผ่านภาพถ่ายคุณภาพสูงและการออกแบบที่ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.56) โดยเฉพาะด้านภาพถ่ายและการออกแบบกราฟิก (ค่าเฉลี่ย 4.64) สะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารด้วยภาพมีพลังในการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim and Tussyadiah (2013) ได้สะท้อนให้เห็นพลังอันทรงอิทธิพลของการสื่อสารด้วยภาพ ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพนักท่องเที่ยวนอกจากนี้ยังพบว่าภาพถ่ายเป็นความทรงจำส่วนตัว หากแต่ยังทำหน้าที่เสมือนทูตวัฒนธรรม ผ่านการคัดสรรและจัดวางองค์ประกอบภาพอย่างพิถีพิถัน เพื่อสื่อสารบรรยากาศ อารมณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ภาพถ่ายจึงกลายเป็นสื่อกลางที่มีพลังในการสร้างความเข้าใจและความประทับใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการเลือกและนำเสนอภาพดังกล่าวไม่เพียงแต่มุ่งกระตุ้นความสนใจของผู้ชม หากยังเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่

ลึกซึ้ง สร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนทางอารมณ์และความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่แนวคิด transmedia storytelling ของ Jenkins (2006) มีประสิทธิภาพในการสื่อสาร แต่การที่ผู้รับสารสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา (Participatory culture) อาจนำไปสู่ความเสี่ยงในการตีความผิดหรือบิดเบือนเนื้อหาวัฒนธรรม โดยเฉพาะในโลกดิจิทัลที่ผู้ใช้สามารถแก้ไข แชร และสร้างเนื้อหาใหม่ได้อย่างอิสระ กรณีของบ้านศรีเวินชัยจึงต้องระวังการสูญเสียการควบคุมเนื้อหาวัฒนธรรม และควรมีกลไกการติดตามและแก้ไขข้อมูลที่อาจถูกนำเสนอผิด นอกจากนี้ การพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างหนักอาจสร้างความเหลื่อมล้ำดิจิทัล (Digital Divide) ในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยี

ขณะที่เฟซบุ๊กแฟนเพจ "เที่ยวนครพนม ชมวิถี บ้านศรีเวินชัย" ได้รับการออกแบบให้เป็นช่องทางปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ด้วยการวางแผนเนื้อหาและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตามอย่างเป็นระบบ โดยยึดแนวทางตามแนวคิดจากงานวิจัยของ Yanpitak (2023) ที่เสนอว่า ในยุคดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความผูกพันกับแบรนด์ โดยเปลี่ยนแปลงการสื่อสารการตลาดจากการสื่อสารทางเดียวไปสู่การโต้ตอบแบบหลายทิศทาง ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น อินสตาแกรม เฟซบุ๊ก และทิกต็อก แบนด์สามารถสร้างประสบการณ์เฉพาะตัว สร้างชุมชน และเชื่อมโยงกับผู้บริโภคอย่างลึกซึ้ง ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์แบบทันที การสร้างเนื้อหาโดยผู้ใช้ และกลยุทธ์การเล่าเรื่องที่มีเป้าหมาย ซึ่งช่วยให้แบรนด์เข้าใจความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการสร้างเรื่องราวของแบรนด์ อันนำไปสู่ความภักดีและคุณค่าของแบรนด์ในตลาดดิจิทัลที่มีการแข่งขันสูง การที่แฟนเพจได้รับการประเมินในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.59) โดยเฉพาะด้านความสะดวกในการใช้งานและการเข้าถึงข้อมูล (ค่าเฉลี่ย 4.59) สะท้อนถึงการออกแบบที่คำนึงถึงประสบการณ์ผู้ใช้ (User Experience) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความประทับใจและการติดตามในระยะยาว

นอกจากนี้ การพัฒนาด้านแบบการสื่อสารดิจิทัลทั้งสองรูปแบบยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดเชิงเนื้อหา (Content Marketing) ของ Kasem, Suphon, Rakcharoen, and Suphanbanjong (2023) ที่สะท้อนแนวคิดสำคัญในการสื่อสารดิจิทัลที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์เนื้อหาอย่างมีความหมาย โดยไม่จำกัดอยู่เพียง

การถ่ายทอดข้อมูลเชิงประจักษ์ หากแต่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเรื่องราวที่สะท้อนบริบทวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมายอย่างลุ่มลึก ผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบทางจิตวิทยาและพฤติกรรมการสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์การสร้างความร่วมมือ (Co-creation) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ด้วยการสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายและตอบสนองความต้องการในเชิงอารมณ์และปัญญาอย่างแท้จริง

3. การประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล

ผลการประเมินประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญในหลายมิติ ทั้งการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (เพิ่มขึ้นจาก 3.28 เป็น 4.52) และความตั้งใจในการท่องเที่ยว (เพิ่มขึ้นจาก 3.12 เป็น 4.35) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pluempitichaiikul (2023) ที่เปิดเผยความเชื่อมโยงอันลึกซึ้งระหว่างการเรียนรู้สื่อดิจิทัลและอิทธิพลทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้สื่อดิจิทัล โดยเฉพาะทักษะการวิเคราะห์และทักษะการมีส่วนร่วมส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมและการรับรู้ของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Wang and Xie (2022) ที่เสนอว่าทัศนคติและการรับรู้มีอิทธิพลโดยตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมดิจิทัล อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าการรับรู้สื่อดิจิทัลเกินกว่าการบริโภคข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่กลับกลายเป็นกระบวนการสร้างความหมายอย่างกระตือรือร้น Liu (2020) สนับสนุนมุมมองนี้ โดยระบุว่า การรับรู้เป็นกลไกการสื่อสารที่สำคัญซึ่งแปลงข้อมูลดิจิทัลไปสู่การปฏิบัติ การวิเคราะห์ที่ละเอียดอ่อนเผยให้เห็นว่าความสามารถของผู้บริโภคในการวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและมีส่วนร่วมกับเนื้อหาดิจิทัลส่งผลกระทบอย่างพื้นฐานต่อความเข้าใจและปฏิสัมพันธ์กับแพลตฟอร์มดิจิทัล Mathew and Soliman (2021) ขยายความคิดนี้ต่อไป โดยเสนอว่าการตลาดเนื้อหาดิจิทัลเป็นระบบนิเวศการสื่อสารที่ซับซ้อน ซึ่งการรับรู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจของผู้บริโภค ผลการศึกษานี้สะท้อนมุมมองดังกล่าว โดยเน้นให้เห็นว่าทักษะการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะทักษะการวิเคราะห์และการมีส่วนร่วม สามารถปรับเปลี่ยนการตอบสนองของบุคคลต่อสื่อดิจิทัลได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลในชุมชนยังแสดงให้เห็นผลกระทบเชิงบวกที่หลากหลาย ทั้งการสร้างการรับรู้และ

ภาพลักษณ์ชุมชน ผลกระทบทางเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความยั่งยืน จำเป็นต้องเกิดจากการบูรณาการแบบองค์รวมของทั้งสามมิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Richards (2011) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องส่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางได้พัฒนาศักยภาพผ่านการใช้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ภายใต้บริบทของท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ทั้ง 5 องค์ประกอบ พบว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแนวคิด 7 Green concept ของ Tourism Marketing Strategy Division (2016) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการส่งเสริมความยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน (Green community) และการพัฒนากิจกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Green activity) ทั้งนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวภายใต้วิกฤติ COVID-19 ซึ่ง Zeithaml (1988) ได้เสนอว่าการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการผ่านประสบการณ์ที่มีความหมายเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ธุรกิจสามารถฟื้นตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืนในสถานการณ์ที่ท้าทาย

การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ในชุมชน หลังจากการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล ("หลังจากมีการโฆษณาออนไลน์ มีคนมาพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว" - ประธานกลุ่มโฮมสเตย์) สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของการสื่อสารดิจิทัลในการกระตุ้นการมาเยือนของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nongkhoo (2020) ที่พบว่าปัจจัยสื่อดิจิทัลทางการตลาดทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์ในทางบวกต่อพฤติกรรมการตัดสินใจมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวที่ระดับความเชื่อมั่น 99% โดยเฉพาะการที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 48 ทราบข่าวและค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากโซเชียลมีเดีย/สื่อดิจิทัล นอกจากนี้ การศึกษายังแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีการใช้สื่อดิจิทัลมากกว่า 1 ประเภท โดยส่วนใหญ่ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ โฆษณาออนไลน์ และการส่งเสริมการขายออนไลน์ ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิผลของการสื่อสารตลาดแบบผสมผสาน (Integrated Marketing Communication) ที่ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้เข้าพักและรายได้ของโฮมสเตย์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Dabphet (2018) ที่พบว่าการ

สื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Word of Mouth) เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุด เนื่องจากข้อมูลเข้าถึงได้ง่าย ทันสมัย และรวดเร็ว รวมถึงความสามารถในการนำเสนอภาพประกอบที่สวยงาม ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ World Tourism Organization (2016) ยังชี้ให้เห็นว่าการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเข้ากับแผนพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างการรับรู้และกระตุ้นการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติที่การเดินทางมีข้อจำกัด การสื่อสารการตลาดดิจิทัลยิ่งทวีความสำคัญในฐานะเครื่องมือที่จะรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าและสร้างแรงบันดาลใจสำหรับการเดินทางในอนาคตที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือผลกระทบต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ("เด็ก ๆ ในชุมชนภูมิใจที่จะแต่งชุดพื้นเมือง ร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เพราะเห็นว่ามีคนชื่นชมผ่านเพจของชุมชน" - ประชาชนชาวบ้าน) สอดคล้องกับแนวคิดของ Chamnian (2018) พบว่าการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดปรากฏการณ์เชิงพลวัตระหว่างอัตลักษณ์ (Identity) ภาพลักษณ์ (Image) และชื่อเสียง (Reputation) ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อมุมมองจากภายนอกเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการเสริมพลังภายในชุมชนเองอย่างมีนัยสำคัญ ดังที่ Ruongaramsri (2000) อธิบายไว้ว่าอัตลักษณ์ชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความภาคภูมิใจ ความเคารพในตนเอง และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน อันเป็นรากฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ขณะที่ Albert and Whetten (1985) มองอัตลักษณ์องค์กรว่าเป็นลักษณะที่สมาชิกรับรู้ว่าเป็นแก่นสารสำคัญที่มั่นคง เป็นกลาง และเป็นเอกภาพของกลุ่ม ข้อค้นพบสำคัญจากกรณีศึกษาทั้งอำเภอช้างกลางและแหลมตะลุมพุกสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านกลยุทธ์การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่จะสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่โดดเด่นในสายตานักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังสามารถกระตุ้นให้เกิดสำนึกร่วมและพลังขับเคลื่อนจากภายในที่นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแบบองค์รวมและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Molleda and Jain (2013) ที่เสนอว่าการสื่อสารอัตลักษณ์

อย่างมีกลยุทธ์ไม่เพียงก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีเท่านั้น แต่ยังสามารถเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความผูกพันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นความท้าทายสำคัญในการสร้างความยั่งยืนของการใช้ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับคนในชุมชน การบริหารจัดการเนื้อหา และการสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงาน สำหรับการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมีโอกาสเกิดขึ้นได้ด้วยการมุ่งเน้นเพียงโครงสร้างพื้นฐานหรือการตลาด แต่ต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจจัยภายในที่เป็นรากฐานของชุมชนอย่างแท้จริง ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงมิติที่ซับซ้อนของกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chompoopanya and Rojanatrakul (2022) ที่เน้นย้ำว่าการพัฒนาศักยภาพชุมชนต้องบูรณาการทั้งการพัฒนาความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เป็นเจ้าของร่วม ควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมแบบองค์รวมที่ครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามประเมินผล นอกจากนี้ การเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเข้าถึงตลาดโลก ดังที่ Yindeejan, Kewakarama, and Briangjarawatthana (2020) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสื่อสารด้านการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่ทันสมัยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ความท้าทายที่ปรากฏชัดเจนคือการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากกับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ Sirinyar et al. (2019) ที่กล่าวถึงการพัฒนาที่ต้องอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Sukbunjong (2016) ยังชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงการบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่หมายถึงการสร้างระบบนิเวทางสังคมที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว เมื่อสมาชิกในชุมชนได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง จึงเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความมุ่งมั่นที่จะรักษาสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับคุณค่าทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืนที่แท้จริง

ผลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนศรีเวินชัย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่น่าประทับใจของชุมชนบ้านศรีเวินชัยในทุกด้านที่ศึกษา การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเส้นทางการเติบโตของชุมชนในการเป็นเจ้าของเรื่องราวทางวัฒนธรรมริมน้ำสงคราม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

ด้านความรู้ การพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล ทำให้ชาวบ้านศรีเวินชัยได้เรียนรู้และทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นอย่างเป็นระบบ ผลจากการทดลองแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ และสามารถเล่าเรื่องราวของบ้านเกิดได้อย่างภาคภูมิใจและมั่นใจมากขึ้น

ด้านทัศนคติ ชาวบ้านศรีเวินชัยเปลี่ยนจากการมองการท่องเที่ยวเป็นเรื่องไกลตัวมาเป็นการเห็นโอกาสและศักยภาพของชุมชนตนเอง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนเริ่มเข้าใจบทบาทของตนในฐานะผู้ดูแลและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมริมน้ำสงคราม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์

ด้านการมีส่วนร่วม การเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด ชาวบ้านศรีเวินชัยเริ่มจากการเป็นผู้ฟังและผู้รับข้อมูล เปลี่ยนมาเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมสร้างสรรค์ และร่วมดูแลรักษาทุนวัฒนธรรมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นพลังของชุมชนที่ถูกปลุกให้ตื่น การเปลี่ยนแปลงทั้งสามด้านของชุมชนบ้านศรีเวินชัยเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีความหมาย เมื่อชุมชนมีความรู้สึก ทัศนคติเชิงบวก และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง พวกเขาจะเป็นนักเล่าเรื่องที่ดีที่สุดสำหรับเรื่องราวริมน้ำสงครามของตนเอง ทั้งนี้ การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมจากมุมมองของนักท่องเที่ยวเพื่อประเมินคุณภาพประสบการณ์ที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนศรีเวินชัยนี้

ข้อจำกัดและทิศทางการวิจัยในอนาคต

การวิจัยนี้มีข้อจำกัดสำคัญหลายประการที่ควรนำมาพิจารณาในการตีความผลการวิจัย ประการแรก การศึกษาในชุมชนเดียวอาจจำกัดการนำไปใช้กับชุมชนอื่นที่มีบริบททางวัฒนธรรมแตกต่าง ประการที่สอง ระยะเวลาการติดตามผลที่สั้น (4 สัปดาห์) อาจไม่เพียงพอต่อการประเมินความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง ประการที่สาม การใช้เครื่องมือวัดเชิงปริมาณเป็นหลักอาจมองข้ามความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรมบางประการที่ต้องการการเข้าใจเชิงลึก สำหรับทิศทางการวิจัยในอนาคต ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนเพื่อทดสอบการนำไปใช้ได้ในช่วงกว้าง การศึกษาแบบยาวนาน (Longitudinal Study) เพื่อติดตามผลกระทบระยะยาว และการใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น (Participatory Action Research) นอกจากนี้ การศึกษาผลกระทบต่อกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยว จะช่วยให้เข้าใจภาพรวมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านศรีเวินชัย ก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการบูรณาการแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการสื่อสารการตลาดดิจิทัลในบริบทของชุมชนท่องเที่ยววัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความเฉพาะเจาะจงและแตกต่างจากบริบทตะวันตกที่มีการศึกษาอย่างแพร่หลาย ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณค่าทุนวัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัลกับความตั้งใจในการท่องเที่ยว อันเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ทางทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยเฉพาะการส่งเสริมการใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังวิกฤต COVID-19 และยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย ในเชิงพาณิชย์ ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นได้ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ในชุมชน

นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรม เกิดการกระจายรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกัน การวิจัยนี้ยังได้ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น กระตุ้นความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่สำคัญ ต้นแบบการสื่อสารดิจิทัลและกระบวนการพัฒนาที่ใช้ในการวิจัยนี้สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารดิจิทัลสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เกิดการขยายผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทั้งในระดับชุมชน ระดับวิชาการ และระดับนโยบาย อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรมชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต แม้ผลการวิจัยจะแสดงการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ แต่การวัดประสิทธิผลในระยะสั้น (4 สัปดาห์) อาจไม่สะท้อนผลกระทบระยะยาวที่แท้จริง ปรากฏการณ์ Hawthorne effect ที่เกิดจากการศึกษาของ Mayo (1933) ที่ Western Electric's Hawthorne Plant ชี้ให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมการทดลองอาจแสดงพฤติกรรมที่ดีขึ้นเพียงเพราะรู้ว่าตนถูกศึกษา ไม่ใช่เพราะการแทรกแซงจริง นอกจากนี้ การวัดด้วยแบบสอบถามเพียงอย่างเดียวอาจมีข้อจำกัดด้าน Social Desirability Bias ที่ผู้ตอบอาจให้คำตอบที่คิดว่าเป็นที่ต้องการมากกว่าความรู้สึกรจริง การวิจัยครั้งต่อไปควรใช้วิธีการวัดที่หลากหลายและติดตามผลในระยะยาวเพื่อยืนยันความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของต้นแบบการสื่อสารดิจิทัล ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางการพัฒนาต่อยอดดังนี้

1. **การพัฒนาศักยภาพชุมชน** จัดอบรมทักษะดิจิทัลด้านการถ่ายภาพ การเขียนเนื้อหา และการใช้โซเชียลมีเดียให้กับสมาชิกชุมชน โดยสร้างทีมงานดิจิทัลจากคนรุ่นใหม่ทำงานร่วมกับผู้สูงอายุเจ้าของภูมิปัญญา เพื่อให้ชุมชนบริหารสื่อดิจิทัลได้ด้วยตนเอง

2. การขยายช่องทางการสื่อสาร ขยายเนื้อหาไปสู่แพลตฟอร์มอื่น เช่น TikTok, Instagram, YouTube และ LINE Official Account พร้อมใช้ Influencer Marketing โดยเชิญ YouTuber และ Travel Blogger มาสร้างเนื้อหาพร้อม เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ (ททท., กรมพัฒนาชุมชน) ภาคเอกชน (บริษัทท่องเที่ยว โรงแรม) และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาแพ็คเกจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และใช้หนังสือภาพถ่ายดิจิทัลเป็นสื่อการเรียนรู้

4. การติดตามและขยายผล จัดทำระบบติดตามผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมพัฒนาคู่มือการใช้งานเพื่อให้ชุมชนอื่นนำไปประยุกต์ใช้ และสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน

การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านศรีเวินชัยเติบโตอย่างยั่งยืนและเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Albert, S., & Whetten, D. (1985). Organizational identity. In L. L. Cummings & M. M. Staw (Eds.), *Research in organizational behavior* (Vol. 7, pp. 263-295). Greenwich, CT: JAI.
- Babcsanyi, C., Suba, A., Iosim, I., & Vaduva, L. (2020). Communication in tourism promotion campaigns. *Agricultural Management*, 22(3), 61-67.
- Baudrillard, J. (1981). *Simulacra and simulation*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (2006). *Research in education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Borg, W. R., & Gall, M. D. (1983). *Educational research: An introduction* (4th ed.). New York: Longman.

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York, NY: Greenwood Press.
- Chamnian, M. (2019). Community identity communication for tourism promotion. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 6(1), 235-256.
- Chaisuwan, B., Daoh, A., Chanesirattanakorn, T., & Wizartpong, M. (2022). Participatory action research for developing community's product and digital marketing communication guideline to raise the community economy in a sustainable way. *Sukhothai Thammathirat Journal*, 35(2), 63-85.
- Chompoopanya, A., & Rojanatrakul, T. (2022). The development potential of the community in participant model to sustainable tourism community. *Journal of Modern Learning Development*, 7(8), 414-430.
- Chuasathapanasiri, T. (2013, July 30). Transmedia storytelling: Cross-media storytelling. *Bangkok Business Newspaper*.
- Community Development Office of Sri Songkhram District. (2021). Sri Songkhram leads the Nakhon Phanom Tourism Industry Council to test creative and cultural tourism programs at Sri Woen Chai Village following the D-Hope approach. Retrieved from <https://district.cdd.go.th/sisongkhram/>
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Dabphet, S. (2018). Tourism components and communication channels of tourism image for prospective tourists: A case study of Phitsanulok Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 11(1), 79-98.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.

- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). User acceptance of computer technology: A comparison of two theoretical models. *Management Science*, 35(8), 982-1003
- Deeprasert, J., & Yimprasert, U. (2023). Modern marketing communication for sustainable tourism in Koh Lad E Tan community. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University* 13(1), 88-101.
- Department of Tourism. (2017). *Strategic plan for tourism destination development 2017-2021*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York, NY: New York University Press.
- Kasem, S., Suphon, N., Rakcharoen, S., & Suphanbanjong, C. (2023). Content marketing to convert prospects into customers. *Payap University Journal*, 33(2), 228-242.
- Kim, J., & Tussyadiah, I. P. (2013). Social networking and social support in tourism experience: The moderating role of online self-presentation strategies. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(1-2), 78-92.
- Kirkpatrick, D. L. (1994). *Evaluating training programs: The four levels*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler Publishers.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). *Marketing 4.0: Moving from traditional to digital*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Liu, P. L. (2020). COVID-19 information seeking on digital media and preventive behaviors: The mediation role of worry. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(10), 677-682.
- MacCannell, D. (1973). Staged authenticity: Arrangements of social space in tourist settings. *American Journal of Sociology*, 79(3), 589-603.
- Mathew, V., & Soliman, M. (2021). Does digital content marketing affect tourism consumer behavior? An extension of technology acceptance model. *Journal of Consumer Behaviour*, 20(1), 61-75.

- Mayo, E. (1933). *The human problems of an industrial civilization*. New York, NY: Macmillan.
- Molleda, J., & Jain, R. (2013). Identity, perceived authenticity, and reputation: A dynamic association in strategic communications. In C.E. Carroll (Ed.), *The handbook of communication and corporate reputation* (pp. 435-445). UK: Wiley & Sons, Inc.
- Nongkhoo, A. (2020). The behavior and factor in using digital media for marketing that effect the tourists of cultural in Suan Dusit area. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*, 12(2), 1-15.
- Office of the Permanent Secretary for Tourism and Sports. (2020). Thailand tourism direction post COVID-19 crisis. In C. Pitanupong (Ed.), *Tourism Economic Report*, 1(4), 42-53.
- Oliveira, E., Carvalho, D., Sacramento, E., Branco, A., Antunes, M. J., Pedro, L., ... Ramos, F. (2022). Promoting community-based networks through digital media. *Observatorio (OBS*)*, 16(2), 1-18.
- Pattarathorn, T., & Soisuwan, K. (2022). Creative tourism model based on cultural capital: Tai Dam case study Ban Na Pa Nard, Loei Province. *Dhammathas Academic Journal*, 22(3), 141-157.
- Piboonrunroj, P., & Sangkakorn, K. (2013, May 25-28). Tourism logistics management: A case of cultural creative tourism in Thailand. *Paper Presentation at the World Conference on Hospitality, Tourism and Event Research 2013*, Bangkok, Thailand.
- Pluempitichaikul, T. (2023). Behavior of using digital media perception of digital media affecting perceived influence of digital media of people in the Northeastern Region. *Journal of Academic Research and Research, Northeastern University*, 13(2), 269-283.
- Raymond, C., & Richards, G. (2000). Creative tourism. *ATLAS News*, 23, 16-20.

- Rawal, P. (2013). AIDA marketing communication model: Stimulating a purchase decision in the minds of the consumers through a linear progression of steps. *IRC's International Journal of Multidisciplinary Research in Social & Management Sciences*, 1(1), 37-44.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225-1253.
- Ruangaramsri, P. (2000). A theoretical framework to study ethnic identity. Paper presented at *The 7th International Conference on Thai Studies*.
- Sirinyar, P., Busayanon, K., Khampaen, B., Phongsatha, P., Petapan, P., & Khamngoen, V. (2019). Community participation of local administrative organizations in community tourism management OTOP innovation: A case study of Ban Na Tham, Mueang Yala District, Yala Province. *Proceedings of National Academic Conference of Kasetsart University Bangsan*, 17(1), 4412-4425.
- Sugiyono. (2017). *Metode penelitian dan pengembangan untuk bidang pendidikan, manajemen, sosial, teknik: Research and development (R&D)*. Bandung: Alfabeta.
- Sukbunjong, C. (2016). *Sustainable tourism development of Nonmatdang, Phatthalung Province* (Master's thesis). Dhurakij Pundit University, Bangkok, Thailand.
- Tourism Marketing Strategy Division. (2016). TAT Review Thailand Tourism in 2017 Thailand as a preferred destination. *E-Journal of Applied*, 4(4), 78-90.
- Venkatesh, V., & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46(2), 186-204.

- Wang, J., & Xie, J. (2022). Exploring the factors influencing users' learning and sharing behavior on social media platforms. *Library Hi Tech*, (ahead-of-print).
- Wongmonta, S. (2020). Creative tourism: Innovation in the movement of cultural tourism. *Journal of Liberal Arts Rajamangala University of Technology Phra Nakhon*, 1(1), 1-24.
- World Tourism Organization. (2016). *Tourism, a factor of sustainable development*. Retrieved August 9, 2021, from <http://ethics.unwto.org/>
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Yanpitak, P. (2023). Building brand value of online marketing business. *Western University Research Journal of Humanities and Social Science*, 9(1), 275-288.
- Yindeejan, N., Kewakarama, P., & Briangjariwatthana, S. (2020). Development of community potential in sustainable tourism management: A case study of Chanthaburi community tourism network. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University*, 11(1), 257-258.
- Zeithaml, V. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: A means-end model and synthesis of evidence. *Journal of Marketing*, 52(3), 2-22.

อัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรม
ของเครื่องเคลือบถลุงกวน เมืองฉางซาในสมัยราชวงศ์ถัง

Artistic Characteristics and Cultural Connotations
of Changsha Tongguan Kiln Ceramics during the Tang Dynasty

หมินคุน จาง¹

Minkun Zhang

ภรดี พันธูปากร²

Paradee Panthupakorn

ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร³

Chusak Suvimolstien

Received: May 6, 2025

Revised: September 30, 2025

Accepted: October 3, 2025

¹คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประเทศไทย

Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

²คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประเทศไทย

Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

³คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประเทศไทย

Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

*Corresponding Author E-mail: 65810016@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

เครื่องเคลือบถกวนเป็นหนึ่งในเครื่องเคลือบพื้นบ้านที่รุ่งเรืองและมีการส่งออกในขนาดใหญ่ในช่วงกลางถึงปลายราชวงศ์ถัง โดยมีบทบาทสำคัญในการจัดขอบเขตแบบแผนดั้งเดิมของเครื่องเคลือบจีนที่ว่า “เครื่องเคลือบเขียวดินแดนใต้ เครื่องเคลือบขาวดินแดนเหนือ” เครื่องเคลือบถกวนนับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของมณฑลหูหนาน และมีบทบาทสำคัญทั้งในประวัติศาสตร์การพัฒนาเครื่องเคลือบของจีน และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับต่างประเทศ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังและพัฒนาการของเครื่องเคลือบถกวนของเมืองฉางซา และวิเคราะห์อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถกวนของเมืองฉางซา โดยใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม และการวิจัยแบบสหวิทยาการ ได้แก่ ทฤษฎีการออกแบบ สัญลักษณ์ สุนทรียศาสตร์และโบราณคดีวิทยา จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการของเครื่องเคลือบถกวนเริ่มต้นจากเตาเผาอีกทั้งในกระบวนการพัฒนายังได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีการทำเครื่องเคลือบจากเตาของภาคเหนือ และการตกแต่งจากเครื่องเคลือบถังชานไฉ่ อีกทั้งยังนำรูปแบบศิลปะจากพื้นที่ต่างถิ่นมาประยุกต์ จนกระทั่งช่วงปลายราชวงศ์ถังไปจนถึงยุคห้าราชวงศ์ เนื่องจากความไม่สงบทางการเมืองและการเพิ่มขึ้นของแหล่งเตาทางภาคเหนือ ส่งผลให้เตาถกวนเข้าสู่ยุคตกต่ำและหยุดเผาเครื่องเคลือบในที่สุด จากการวิเคราะห์เครื่องเคลือบถกวนที่รวบรวมการลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นภาชนะบนโต๊ะอาหาร โดยอัตลักษณ์ของเครื่องเคลือบถกวนสามารถแบ่งออกเป็นสามด้าน 1) เครื่องเคลือบถกวนส่วนใหญ่มีรูปทรงที่เอิบอ้อมกลมกลึง 2) เครื่องเคลือบถกวนมีการใช้สีเคลือบหลากหลาย นอกจากใช้เคลือบสีเขียวและเคลือบสีขาวซึ่งเป็นสีเคลือบหลัก ยังพัฒนาสีเคลือบอื่น ๆ เช่น สีน้ำตาล สีซีอิ้ว สีเขียว สีดำ สีชา สีน้ำเงิน สีทองแดง เป็นต้น 3) เครื่องเคลือบถกวนมักใช้ลวดลายประเภทจุดและเส้นอิสระ พรรณพฤกษา สัตว์บุคคลและอักษรเป็นองค์ประกอบหลักในการตกแต่งที่หลากหลาย นอกจากนี้

เมื่อวิเคราะห์เชิงลึก พบว่า เครื่องเคลือบถลุงกวนสะท้อนให้เห็นถึงความหมายทางวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นสามด้านหลัก ได้แก่ วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น วัฒนธรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมต่างถิ่น งานวิจัยนี้ต้องการนำเสนอคุณค่าของเครื่องเคลือบถลุงกวนอย่างชัดเจน อีกทั้งยังวางรากฐานทางทฤษฎีสำหรับการอนุรักษ์สืบสาน และการเผยแพร่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบถลุงกวนต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: เครื่องเคลือบถลุงกวนเมืองฉางซา อัตลักษณ์ทางศิลปะ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

Abstract

Changsha Tongguan Kiln ceramics represent one of the most important folk ceramic traditions of the mid-to-late Tang Dynasty, which flourished as a widely exported ware. This tradition effectively transcended the established regional dichotomy of “celadon in the south and white ware in the north,” and is recognized as a significant element of Hunan’s intangible cultural heritage. It also occupies a prominent place in the history of Chinese ceramic development and in the cultural exchanges between China and other regions during that era. This study traces the developmental trajectory of Tongguan Kiln ceramics and examines their distinctive artistic characteristics along with the cultural meanings they embody. The research methodology integrates literature review, fieldwork investigations, and interdisciplinary approaches, including design theory, semiotics, aesthetics, and archaeology. The findings reveal that the origin of Tongguan Kiln ceramic industry can be traced back to the earlier Yuezhou kilns. Throughout its evolution, it assimilated influences from northern Chinese ceramic

technologies, Tang sancai ware, and various foreign artistic styles. As a result of political turmoil and increased competition from northern kilns in the late Tang and Five Dynasties period, Tongguan kiln production went into decline and eventually ceased. An analysis of excavated Tongguan wares shows that the majority of these pieces were tableware. Their artistic style can be characterized in three aspects: 1) robust, rounded vessel forms; 2) a rich palette of glazes – celadon and white glazes served as the primary tones, complemented by a wide range of other colors such as brown, ochre, green, black, tea, blue, and copper-red; and 3) diverse decorative motifs, encompassing five main categories of design – freehand dots and lines, floral and plant motifs, animal figures, human figures, and calligraphic inscriptions. These artistic features express deeper layers of cultural meaning, which may be interpreted through three primary dimensions: regional folk culture, religious symbolism, and foreign cultural influences. This study aims to highlight the cultural value of Changsha Tongguan Kiln ceramics and to provide a theoretical foundation for its preservation, inheritance, and dissemination as part of China’s rich ceramic heritage.

Keywords: Changsha Tongguan Kiln Ceramics, Artistic Characteristics, Cultural Wisdom

บทนำ

ตั้งแต่ปีค.ศ. 2012 เป็นต้นมา สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มให้ความสำคัญต่อความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชนชาติจีน แก่นแท้ของความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมอยู่ที่ความภาคภูมิใจและการยอมรับวัฒนธรรมของชนชาติ การสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรม

ดั้งเดิมที่ทรงคุณค่าถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของชนชาติ ในฐานะที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ตกทอดมาจากกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม ภายใต้บริบทของการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในปี ค.ศ. 2011 เทคนิคการทำเครื่องเคลือบถกวนของเมืองฉางซา ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติของจีน และได้รับการยกย่องให้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของมณฑลหูหนาน (The State Council of the People's Republic of China, 2011)

เตาถกวน เกิดปรากฏตัวขึ้นในช่วงกลางและปลายศตวรรษที่ 8 และเจริญรุ่งเรืองในช่วงปลายราชวงศ์ถัง หรือที่รู้จักในชื่อ เตาผิง เตาสี่อู่ เตาว่างเฉิงหรือเตาฉางซา ซึ่งในปีค.ศ. 1998 คณะมนตรีรัฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ก่อตั้งหน่วยงานอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุทั่วสาธารณรัฐประชาชนจีน และเตาเผาแห่งนี้จึงถูกตั้งชื่อว่า เตาถกวนของเมืองฉางซา (Wu, 2016, p. 2) ได้รับอิทธิพลจากหลากหลายวัฒนธรรมและหลากปัจจัย ทำให้เครื่องเคลือบถกวนมีอัตลักษณ์ทางศิลปะทั้งในด้านรูปทรงที่กลมกลึงอวบอ้วน สีเคลือบที่มีการพัฒนาหลากหลายเฉดสีและการตกแต่งหลากหลายรูปแบบและเนื้อหยา นอกจากนี้ การขุดพบเครื่องเคลือบถกวนอย่างต่อเนื่องทั้งในสาธารณรัฐประชาชนจีนและในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก สะท้อนถึงความแพร่หลายของผลิตภัณฑ์นี้ในตลาดทั้งภายในสาธารณรัฐประชาชนจีนและต่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญของการค้าระหว่างประเทศและอิทธิพลของเส้นทางสายไหมทางทะเลในยุคนั้น

อย่างไรก็ตาม กระบวนการพัฒนาและการเผาเครื่องเคลือบถกวนต้องเผชิญกับช่วงเวลาหยุดชะงักเป็นระยะเวลานาน หลังจากยุคสมัยห้าราชวงศ์เครื่องเคลือบถกวนได้รับผลกระทบจากสงคราม ทำให้การผลิตค่อย ๆ หยุดลง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1956 ได้มีการขุดค้นทางโบราณคดีพบแหล่งเตาโบราณของเครื่องเคลือบถกวน (Changsha

Kiln Research Group, 1996, p. 7) ซึ่งส่งผลให้เครื่องเคลือบถนกลับมาเป็นที่รู้จักของสาธารณชนอีกครั้ง ทว่าในกระบวนการฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบถนยังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญในภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถน จึงทำการศึกษาภูมิหลังและการพัฒนาของเครื่องเคลือบถนของเมืองฉางซา และวิเคราะห์อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถนของเมืองฉางซา เพื่อส่งเสริมและขยายการเผยแพร่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบถนให้แพร่หลายและครอบคลุมวงกว้างมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังและการพัฒนาของเครื่องเคลือบถนของเมืองฉางซา
2. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถนของเมืองฉางซา

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ศึกษาวัฒนธรรมเครื่องเคลือบถนเมืองฉางซา โดยศึกษาพื้นที่เมืองฉางซาซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และเครื่องเคลือบถน โดยผู้วิจัยเริ่มศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเมืองฉางซาในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ จิตวิญญาณและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น เพื่อสำรวจภูมิหลังและการพัฒนาของเครื่องเคลือบถนของเมืองฉางซา รวมถึงศึกษาประเภท เทคนิค กระบวนการ สี สัน รูปทรงและการตกแต่ง วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรม โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น หลักการออกแบบ สัญลักษณ์สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถน เมืองฉางซาในสมัยราชวงศ์ถัง ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

Figure 1. Conceptual Framework

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยทางเอกสาร งานวิจัยนี้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากพงศาวดารของมณฑลเหอหนานที่จัดทำโดยคณะกรรมการเรียบเรียงพงศาวดารมณฑลเหอหนานในปี ค.ศ. 1982 หนังสือบันทึกประวัติศาสตร์เมืองฉางชาที่จัดทำโดยคณะกรรมการเรียบเรียงพงศาวดารมณฑลเหอหนานในปี ค.ศ. 2000 บันทึกทางโบราณคดีและเอกสารชิ้นต้นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเคลือบดินเผา ขณะเดียวกันยังรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดีวิทยา ศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ หนังสือเตาฉางชาที่จัดทำโดยคณะทำงานวิจัยโครงการเตาฉางชาในปี ค.ศ. 1996 หนังสือภาพรวมเตาฉางชาที่จัดทำโดยคณะบรรณาธิการเตาฉางชา

ในปี ค.ศ. 2010 หนังสือหนึ่งร้อยคำถามว่าด้วยเตาเผาฉางซาเขียนโดยอู๋เสี่ยวผิงใน ค.ศ. 2016 หนังสือเรืออับปางสมัยราชวงศ์ถัง: ศิลปะและการแลกเปลี่ยนในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ที่จัดทำโดย Murphy (2017) ตลอดจนสำรวจข้อมูลจากเว็บไซต์ทางการของพิพิธภัณฑ์ เก็บข้อมูลเบื้องต้นของโบราณวัตถุ สรุปและจำแนกข้อมูลเพื่อทราบถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบถกวน

2. การวิจัยภาคสนาม ในการลงพื้นที่ภาคสนามในสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาพิพิธภัณฑ์เตาถกวน อุทยานโบราณคดีเตาถกวน พิพิธภัณฑ์มณฑลหูหนานและพิพิธภัณฑ์ฉางซา อีกทั้งยังลงพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชียของประเทศสิงคโปร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องเคลือบถกวนด้วยการสังเกตถ่ายภาพ วิดีโอและการจดบันทึก รวมถึงการขุดค้นทางโบราณคดี เทคนิค ประเภท รูปทรง สีเคลือบและการตกแต่งของเครื่องเคลือบถกวนจากพิพิธภัณฑ์เตาถกวน อุทยานโบราณคดีเตาถกวน พิพิธภัณฑ์มณฑลหูหนาน พิพิธภัณฑ์ฉางซา และพิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชียของประเทศสิงคโปร์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาเครื่องเคลือบถกวน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังนำข้อมูลเครื่องเคลือบถกวนที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจมาทำการวิเคราะห์และสรุปอัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถกวนอีกด้วย

3. การวิจัยแบบสหวิทยาการ งานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีการออกแบบ สัญลักษณ์สุนทรียศาสตร์และโบราณคดีวิทยาในการศึกษา ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางศิลปะได้มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการออกแบบและโบราณคดีวิทยา โดยการจำแนกลักษณะของรูปทรงภาชนะ การใช้สีเคลือบ และองค์ประกอบตกแต่งของเครื่องเคลือบถกวนอย่างชัดเจน ส่วนในการตีความและวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้มีการนำทฤษฎีด้านสัญลักษณ์และสุนทรียศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อถอดสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใต้รูปลักษณะภายนอกของเครื่องเคลือบถกวน การวิจัย

แบบสหวิทยาการนี้สามารถสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและเป็นระบบเกี่ยวกับเครื่องเคลือบถกวน ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

ภาพที่ 2 แผนผังระเบียบวิธีวิจัย

Figure 2. Research Methodology Flowchart

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ภูมิหลังและการพัฒนาการของเครื่องเคลือบถกวนของเมืองฉางฯ

เครื่องเคลือบถกวน มีต้นกำเนิดในเมืองฉางฯ มณฑลหูหนาน โดยต้นกำเนิดและการพัฒนาได้รับอิทธิพลจากเครื่องเคลือบประเภทอื่นและศิลปะแขนงต่าง ๆ เนื่องจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยและทรัพยากรน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่นี้มีระบบขนส่งทางน้ำที่สะดวก ส่งผลให้เครื่องเคลือบถกวนสามารถขยายตลาดการค้าทั้งภายในสาธารณรัฐประชาชนจีนและต่างประเทศได้อย่างรวดเร็ว ปัจจุบัน เครื่องเคลือบถกวนที่ถูกขุดพบกระจายตัวอยู่ใน 18 มณฑลและเขตปกครองระดับเมืองกว่า 100 แห่งในสาธารณรัฐประชาชนจีน และยังถูกค้นพบใน 20 ประเทศตามแนวเส้นทางสายไหมทางทะเล ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของเครื่องเคลือบถกวนในการค้าระหว่างประเทศในสมัยโบราณ (Wu, 2016)

1. ตำแหน่งที่ตั้งของเตาถลุงกวน

เมืองฉางซาตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลหูหนาน โดยที่ตั้งอยู่ในบริเวณ ตอนกลางและตอนล่างของแม่น้ำเซียงเจียง เมืองฉางซามีแม่น้ำสายหลัก 4 สาย ได้แก่ แม่น้ำจั้นเจียง แม่น้ำหลิวหยาง แม่น้ำเลาตาว และแม่น้ำเว่ยเหอ (Changsha Local Chronicles Compilation Committee, 2004, p. 224) นอกจากนี้ ยังมีแม่น้ำสายย่อยจำนวนมาก แม่น้ำหลากหลายสายเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางขนส่งทางน้ำของพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญ

แหล่งโบราณคดีเตาถลุงกวน ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลกวน อำเภอวี้เจิง เมืองฉางซา ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเซียงเจียง จากการขุดค้นทางโบราณคดี แหล่งเตาถลุงกวนสามารถแบ่งออกเป็น 3 เขตหลัก ได้แก่ เขตตำบลกวน เขตกู่เจิง และเขตสือจู่ (Changsha Kiln Research Group, 1996, pp. 8-10) เขตตำบลกวนตั้งอยู่ทางตอนเหนือของตำบลกวน ในปัจจุบันมีเตาถลุงกวน 4 แห่งที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ เขตกู่เจิงเป็นเขตเมืองโบราณ และตั้งอยู่ทางทิศใต้ห่างจากตำบลกวนประมาณ 5 กม. เนื่องจากมีแหล่งเตาโบราณและมีเศษกระเบื้องจำนวนมากในพื้นที่ จึงมักเรียกพื้นที่นี้ว่า “พื้นที่ราบหว่าจา” (瓦渣 wǎ zhā แปลว่าเศษกระเบื้อง) เขตสือจู่ตั้งอยู่ทางฝั่งใต้ของทะเลสาบสือจู่ ตรงข้ามกับทะเลสาบของบริเวณเมืองอวี้เจิง แหล่งโบราณคดีเตาถลุงกวนตั้งอยู่ในบริเวณนี้เช่นกัน ขนาดและจำนวนกระจุกตัวของแหล่งเตาถลุงกวนแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เครื่องเคลือบถลุงกวนในสมัยราชวงศ์ถังเคยมีระดับการผลิตและการค้าที่ยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองอย่างมาก

เครื่องเคลือบถลุงกวนเป็นเครื่องเคลือบสำหรับการส่งออกในสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งไม่เพียงสะท้อนถึงความรุ่งเรืองของแลกเปลี่ยนทางการค้าต่างประเทศในยุคสมัยนั้น แต่ยังเป็นสื่อกลางสำคัญของการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ด้วยการใช้สีดินที่หลากหลายและลวดลายตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ข้อได้เปรียบได้ด้านที่ตั้ง

ภูมิศาสตร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเครือข่ายคมนาคมทางน้ำที่สะดวก จึงทำให้เครื่องเคลือบผงกวนสามารถส่งออกไปยังต่างแดนและขยายตลาดได้อย่างกว้างขวาง

2. ต้นกำเนิดและการพัฒนาเตาถลุงกวน

ช่วงต้นกำเนิด : เตาถลุงกวนพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานของเตาเวย ในแง่ของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เตาเวยโจวตั้งอยู่ที่อำเภอเซียงอิน ซึ่งอยู่ห่างจากเตาถลุงกวนในอำเภอวังเจิง เพียงประมาณสิบกว่าลิ ในแง่ของรูปแบบผลิตภัณฑ์ เตาเผาทั้งสองแห่งมีความคล้ายคลึงกันในด้านสีเคลือบ รูปทรงภาชนะ และเทคนิคการตกแต่ง

ช่วงการพัฒนา : ขณะที่พัฒนาเครื่องเคลือบผงกวนยังได้รับอิทธิพลจากศิลปะแขนงอื่นประการแรก เครื่องเคลือบผงกวนได้รับอิทธิพลจากเครื่องเคลือบในพื้นที่เหอหนาน เนื่องจาก หลังเหตุการณ์กบฏอันสือ (หลังค.ศ. 763) ช่างปั้นเครื่องเคลือบจากภาคเหนือจำนวนมากอพยพลงมายังพื้นที่ฉางซาเพราะผลกระทบจากสงคราม พร้อมกับนำเทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบจากภาคเหนือเข้ามาด้วย ดังนั้น เครื่องเคลือบผงกวนจึงมีความคล้ายคลึงกับเครื่องเคลือบทางภาคเหนือในด้านประเภทเทคนิค องค์ประกอบศิลป์และการตกแต่ง ประการที่สอง เครื่องเคลือบผงกวนได้รับอิทธิพลจากศิลปะเครื่องเคลือบถังซานไฉ่ (เครื่องเคลือบสามสี) ซึ่งเป็นศิลปะเครื่องเคลือบที่แพร่หลายในภาคเหนือของจีนในสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อเปรียบเทียบกันพบว่า องค์ประกอบศิลป์และการตกแต่งบางส่วนบนเครื่องเคลือบผงกวน รวมถึงเทคนิคการกวดพิมพ์ลายมีลักษณะเหมือนกับเทคนิคของเครื่องเคลือบถังซานไฉ่ ประการที่สาม ด้วยความเจริญรุ่งเรืองของการค้าระหว่างประเทศในสมัยราชวงศ์ถัง ทำให้เครื่องเคลือบผงกวนมีการพัฒนาโดยปรับตัวให้สอดคล้องกับรสนิยมของตลาดต่างประเทศ ซึ่งเห็นได้ชัดจากการเลือกใช้รูปทรงภาชนะและการนำองค์ประกอบทางศิลปะจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาประยุกต์ใช้

ช่วงคันกำเนิด (ประมาณค.ศ. 755-763)

ช่วงพัฒนา (ประมาณค.ศ. 764-907)

ภาพที่ 3 ขามจากเตาเยวโจว จานจากเตาเหอหนาน และกระปุกถังซานไฉ่

Figure 3. Bowl from the Yuezhou Kiln, Plate from the Henan Kiln, and

Tang Sancai Jar. Adapted from “White glaze green colored plate”,

by Yangzhou Museum, 1991,

<https://www.yzmuseum.com/index.php?g=home&m=collection&a=show&id=48>

ช่วงเสื่อมถอย : ช่วงเวลาที่เครื่องเคลือบถกวนเสื่อมถอยนั้นไม่มีการระบุชัดเจน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มนักวิจัยเตาถกวนคาดคะเนว่า น่าจะอยู่ราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 10 ในสมัยห้าวราชวงศ์ (Changsha Kiln Research Group, 1996, p. 230) ดังนั้นจึงสามารถสันนิษฐานได้ว่า ช่วงเสื่อมโทรมของเครื่องเคลือบถกวนมีความเกี่ยวข้องกับความไม่สงบทางการเมืองในช่วงปลายราชวงศ์ถังถึงยุคห้าวราชวงศ์ สงครามส่งผลให้สภาพแวดล้อมทางสังคมในฉางซาเกิดความปั่นป่วน และส่งผลกระทบต่อเส้นทางการค้าและการค้าบริเวณชายฝั่งที่ใช้ในการจำหน่ายเครื่องเคลือบถกวนอย่างรุนแรง นอกจากนี้ การเติบโตของแหล่งเตาอื่น ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ ก่อให้เกิดการแข่งขันที่ส่งผลกระทบต่อการค้าขายเครื่องเคลือบถกวน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้แหล่งเตาถกวนค่อยๆ ตกอยู่ในภาวะเสื่อมถอย และมีบทบาทในอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบของจีนน้อยลง

3. การขุดพบเครื่องเคลือบถกวน

สถานการณ์การขุดพบเครื่องเคลือบถกวนในสาธารณรัฐประชาชนจีนพบว่า เครื่องเคลือบถกวนกระจายตัวอยู่หลายพื้นที่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยส่วนใหญ่กระจายตัวในพื้นที่มณฑลหูหนาน มณฑลหูเป่ย์ มณฑลเจียงซู มณฑลเจ้อเจียง มณฑลอานฮุย มณฑลกว่างตุง มณฑลกว่างสี มณฑลไห่หนาน มณฑลฝูเจี้ยน มณฑลส่านซี มณฑลเหอหนาน มณฑลเหอเป่ย์ มณฑลชานตง มณฑลเจียงซี มณฑลเสฉวน เมืองฉงชิ่ง เมืองเซี่ยงไฮ้ เขตบริหารพิเศษฮ่องกง เป็นต้น (Fang, 2021, pp. 14–32; Wang, 2021, pp. 119–123) :ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่ขุดพบเครื่องเคลือบถกวนจำนวนมาก (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 พื้นที่ขุดพบเครื่องเคลือบถกวนในประเทศจีน

Figure 4. Excavation Sites of Tongguan Kiln Ceramics in China, by Changsha Kiln Editorial Committee, 2010, Changsha: Hunan Fine Arts Publishing House

จากข้อมูลการขุดค้นทางโบราณคดีในต่างประเทศ พบว่า เครื่องเคลือบ
 ถังกวนกระจายตัวในประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ไทย ฟิลิปปินส์
 สิงคโปร์ ศรีลังกา ปากีสถาน อิหร่าน โอมาน กาตาร์ บาร์เรน ซาอุดีอาระเบีย อิรัก
 เยเมน สหรัฐอาหรับเอมิเรต จอร์แดน อียิปต์ เคนยาและแทนซาเนีย (Changsha Kiln
 Editorial Committee, 2010, pp. 16–24; Fang, 2021, pp. 37–38; Shen, 2019, pp.
 39–46) เครื่องเคลือบถังกวนที่ถูกขุดพบในต่างประเทศมีจำนวนมากอย่างคาดไม่ถึง
 (ภาพที่ 5) ซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากการขุดพบแหล่งเรือจมเบลีตุง (Belitung
 Shipwreck site) ในน่านน้ำของอินโดนีเซียในปีค.ศ. 1988 โดยมีการขุดพบเครื่อง
 เคลือบภายในซากเรือจมมากกว่า 50,000 ชิ้น (Murphy, 2020, p. 58) ซึ่งส่วนใหญ่
 ถูกนำไปเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชียของประเทศสิงคโปร์

ภาพที่ 5 พื้นที่ที่ขุดพบเครื่องเคลือบถังกวนในต่างประเทศ

Figure 5. Overseas Excavation Sites of Tongguan Ceramics,
 by Changsha Kiln Editorial Committee, 2010, Changsha: Hunan Fine Arts
 Publishing House

อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถกวนของเมืองฉางซา

1. อัตลักษณ์ทางศิลปะของเครื่องเคลือบถกวน

งานวิจัยนี้ทำการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางศิลปะของเครื่องเคลือบถกวนสามด้าน ได้แก่ รูปทรง สีเคลือบ และลวดลายตกแต่ง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของเครื่องเคลือบถกวน และช่วยสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพที่เป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเคลือบประเภทนี้

1.1 อัตลักษณ์ด้านรูปทรง

จากการศึกษาและวิเคราะห์เครื่องเคลือบถกวนจำนวน 1,522 ชิ้น ซึ่งรวบรวมได้จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า เครื่องเคลือบถกวนมีความหลากหลายในด้านประเภทภาชนะและรูปทรง โดยส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้คนในสังคมยุคนั้น หากจำแนกตามลักษณะการใช้งาน เครื่องเคลือบถกวนสามารถแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร เครื่องเขียน เครื่องให้แสงสว่าง ของเล่น หมอนเครื่องเคลือบ เครื่องหอม และเครื่องใช้ในพิธีกรรม (เช่น เต้าเผาถกวน) ใน 6 ประเภทนี้ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหารมีสัดส่วนมากที่สุด โดยเฉพาะ ชาม กาน้ำ และกระปุกมีจำนวนชุดพบมากที่สุด

จากการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยรวบรวมเครื่องเคลือบถกวนประเภทชาม จำนวน 728 ชิ้น ซึ่งเป็นประเภทที่พบมากที่สุด เมื่อจำแนกตามลักษณะของปากภาชนะ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ชามปากบาน ชามปากประดิษฐ์ ขอบคล้ายกลีบดอกไม้ ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์รายละเอียด พบว่า ชามทั้งสองประเภทนี้มีความแตกต่างกันในส่วนท้องภาชนะและรายละเอียดบริเวณขอบปาก ซึ่งสามารถจำแนกได้อย่างละเอียดขึ้น ในบรรดาชามทั้งสองประเภท ชามปากบานเป็นประเภทที่มีจำนวนมากที่สุด โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อย ดังนี้

ประเภทที่ 1 (หมายเลข 1 ในภาพที่ 6) เป็นชามปากกว้าง ท้องภาชนะโค้งมนและมักปรากฏการเขียนลายหรือตัวอักษรที่ก้นภาชนะ ชามที่จัดแสดง

ในพิพิธภัณฑ์อารยธรรมเอเชียมากกว่า 600 ชิ้นล้วนเป็นชามปากกว้างและมีท้อง
ภาชนะโค้ง แสดงให้เห็นชามลักษณะดังกล่าวเป็นภาชนะที่บรรจุบนเรือจมนับถือ ซึ่ง
สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ด้านรูปทรงของเครื่องเคลือบถนองสำหรับส่งออก

ประเภทที่ 2 (หมายเลข 2 ในภาพที่ 6) เป็นชามที่มีขอบปากมนและ
บานออกเล็กน้อย ส่วนท้องภาชนะลาดเอียงและส่วนใหญ่เป็นชามเคลือบเขียวไม่มี
ลวดลายตกแต่ง

ประเภทที่ 3 (หมายเลข 3 ในภาพที่ 6) เป็นชามที่มีขนาดเล็กกว่า
ประเภทอื่น ส่วนท้องภาชนะลึกโค้งมน มักใช้เป็นจอกน้ำชาหรือเหล้า

นอกจากนี้ยังพบชามปากกว้างประติษฐานขอบคล้ายกลีบดอกไม้จำนวน
ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่ปากภาชนะเป็นทรงดอกบัว (หมายเลข 4 ในภาพที่ 6) ขอบปาก
บานออกและมีรูปทรงคล้ายกลีบดอกบัว ท้องภาชนะมีลักษณะลาดเอียง ชามประเภทนี้
มีความโดดเด่นในด้านการตกแต่ง โดยภาพรวมแล้ว เครื่องเคลือบถนองประเภทชาม
ถูกขึ้นรูปเป็นชิ้นเดียว และมีรูปทรงเรียบง่าย ซึ่งออกแบบมาให้รองรับการใช้งานจริงใน
สังคมสมัยราชวงศ์ถัง โดยเฉพาะสำหรับการดื่มชาและเหล้า

ภาพที่ 6 ชาม – เครื่องเคลือบถนองในพิพิธภัณฑ์เตาถนองถนอง

Figure 6. Bowl – Tongguan Kiln Ceramic Ware in the Tongguan Kiln Museum

กาน้ำ เป็นภาชนะสำหรับบรรจุของเหลว หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า
“ปั้น” ซึ่งมักใช้เป็น ภาชนะสำหรับน้ำชาและเหล้า จากการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยได้

รวบรวมภาเครื่องเคลือบถกวน ทั้งหมด 215 ชิ้น แม้ว่าปริมาณจะไม่มากเท่าภาชนะประเภทชาม แต่ก่ายังคงเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์สำคัญของระบบผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบถกวน กามีรูปทรงที่หลากหลาย และถูกมองว่าเป็นเครื่องใช้ที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางรูปทรงของเครื่องเคลือบถกวนได้อย่างเด่นชัดที่สุด โครงสร้างพื้นฐานของภาชนะประเภทถกวนนั้นประกอบด้วยสามส่วนหลัก ได้แก่ ปากภาชนะ คอภาชนะ และท้องภาชนะ หากจำแนกตามลักษณะของคอภาชนะ สามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ คอแคบ และคอสูง เมื่อจำแนกตามลักษณะของท้องภาชนะสามารถจำแนกได้เป็นสามลักษณะ ได้แก่ ท้องทรงฟักทอง ท้องทรงโค้งมน และท้องกระบอก ส่วนปากภาชนะมีอยู่สามลักษณะ ได้แก่ ปากบาน ปากแคบ และปากผายออก (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 กา -เครื่องเคลือบถกวนในพิพิธภัณฑ์เตาถกวน

Figure 7. Teapot – Tongguan Kiln Ceramic Ware in the Tongguan Kiln Museum

จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมกระปุกเครื่องเคลือบถกวนจำนวน 43 ชิ้น โดยตัวกระปุกมักพบ “หูร้อย” จำนวนสองหรือสี่ตำแหน่งบนลำตัว ภาชนะที่ขุดพบส่วนใหญ่มักเป็นหูร้อยสี่ตำแหน่ง เมื่อจำแนกตามลักษณะของคอภาชนะ สามารถแบ่งออกได้เป็นสามประเภท ได้แก่ กระปุกคอสูง กระปุกคอแคบ และกระปุกแบบไม่มีคอ กระปุกคอสูงส่วนใหญ่มีลักษณะคอสั้นและส่วนท้องโค้งมน ส่วนกระปุกคอแคบมักมีลักษณะคอสูงเรียว โดยท้องภาชนะสามารถแบ่งออกเป็นสามลักษณะ ได้แก่ ท้องโค้งกลม ท้องมนเล็กน้อย และทรงฟักทอง ส่วนกระปุกแบบไม่มีคอ ในการลงพื้นที่ภาคสนามพบตัวอย่างเพียงสามชิ้น ซึ่งสามารถอนุมานได้ว่า กระปุกไม่มีคอไม่ใช่รูปแบบหลักของเครื่องเคลือบถกวนประเภทกระปุก รูปแบบของกระปุกมีความคล้ายคลึงกับภาชนะประเภทกา ความแตกต่างที่อยู่องค์ประกอบสองประเภท ได้แก่ พวยกา และหูจับ (ภาพที่ 8) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในการใช้งานของภาชนะทั้งสองประเภท

ภาพที่ 8 กระปุก – เครื่องเคลือบถกวนในพิพิธภัณฑ์เตาถกวน

Figure 8. Jar – Tongguan Kiln Ceramic Ware in the Tongguan Kiln Museum

ภาพรวมของรูปร่างเครื่องเคลือบถกวนให้ความรู้สึกเชิงสุนทรียภาพแบบหนักแน่น มั่นคง ไม่ว่าจะเป็นตัวภาชนะหลักหรือองค์ประกอบรองล้วนใช้เส้นโค้งที่ละมุนและไหลลื่น นอกจากนี้ ในการออกแบบรูปร่างของเครื่องเคลือบถกวนยังให้ความสำคัญกับการจัดวางที่สมดุลแบบสมมาตร ซึ่งช่วยเสริมสร้างความงามที่เป็นระเบียบ ทำให้ภาชนะโดดเด่นยิ่งขึ้น

1.2 อัตลักษณ์ด้านสีเคลือบ

จากที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า แหล่งกำเนิดของเตาถลุงกวนได้รับอิทธิพลมาจากเตาเยวโจว ดังนั้น ในช่วงแรกของการเผาเครื่องเคลือบถลุงกวนจึงยังคงใช้เคลือบสีเขียวอมน้ำตาล ซึ่งเป็นน้ำเคลือบที่นิยมใช้ในเตาเยวโจว ต่อมาเมื่อมีช่างเครื่องเคลือบจากภาคเหนืออพยพเข้ามาในพื้นที่นี้ จึงได้นำน้ำเคลือบสีขาวที่นิยมใช้ในเตาภาคเหนือเข้ามาด้วย ทำให้ในช่วงแรกของการลงเคลือบ เคลือบสีเขียวและเคลือบสีขาวจึงเป็นสีเคลือบหลักของเครื่องเคลือบถลุงกวน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ เครื่องเคลือบถลุงกวนได้พัฒนาน้ำเคลือบให้หลากหลายขึ้น ได้แก่ สีน้ำตาล สีเขียว สีดำ สีขาว สีน้ำเงิน สีทองแดง เป็นต้น (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 สีเคลือบของเครื่องเคลือบถลุงกวน

Figure 9. Glaze Colors of Tongguan Kiln Ceramics

การตกแต่งด้วยเคลือบสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ เครื่องเคลือบเอกรงค์หรือสีเดียวและเครื่องเคลือบหลากสี สำหรับเครื่องเคลือบเอกรงค์ เครื่องเคลือบสีเขียวอมน้ำตาล เป็นสีที่พบบ่อยและมีประเภทที่หลากหลายมากที่สุด นอกจากนี้ ช่างฝีมือยังทดลองใช้เคลือบหลายสีมาประยุกต์ใช้ประกอบกันบนพื้นฐานของเครื่องเคลือบสีเดียว โดยใช้เทคนิคการเคลือบและการตกแต่งที่หลากหลาย ส่งผลให้เครื่องเคลือบถลุงกวนมีชิ้นเชิงในการตกแต่งและการแสดงออกของสีสันทันที่หลากหลายนามากยิ่งขึ้น

1.3 อัตลักษณ์ด้านการตกแต่ง

เทคนิคการตกแต่งหลักของเครื่องเคลือบถกตองประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ การตกแต่งตัวภาชนะ การตกแต่งด้วยสี และการตกแต่งด้วยน้ำเคลือบ เทคนิคทั้งสามนี้สามารถตกแต่งแยกกัน หรือผสมผสานเทคนิคเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่หลากหลายและซับซ้อน เทคนิคหลักที่ใช้ตกแต่งตัวภาชนะ ได้แก่ การเผาติดลายปูน นอกจากนี้ยังมีเทคนิคการกลาย และการแกะสลักลาย รวมถึงเทคนิคปูนปั้นและการฉลุลาย

ในบรรดาองค์ประกอบลวดลายจุดและเส้นอิสระ เครื่องเคลือบถกตองมักใช้จุด เส้น พื้นที่ว่างและองค์ประกอบนามธรรมในการตกแต่ง แม้ว่าองค์ประกอบเหล่านี้จะดูเหมือนถูกนำมาใช้อย่างไม่มีกฎเกณฑ์ แต่กลับไม่สูญเสียอัตลักษณ์เฉพาะตัว ช่างฝีมือในยุคแรกมักใช้จุดตกแต่งแบบกระจัดกระจายทั่วปาก ไหล่ และท้องภาชนะ ทำให้เครื่องเคลือบถกตองดูมีชีวิตชีวา ต่อมาได้พัฒนาเป็นลวดลายจุดไขปลา ซึ่งเป็นการจุดลายเรียงต่อกัน เพื่อเพิ่มความเป็นระเบียบแก่ลวดลาย สำหรับการใช้เส้น ช่างฝีมือใช้วิธีการ 2 รูปแบบ ได้แก่ การขีดขีดเส้นตรงบนผิวภาชนะ และการเขียนสีต่าง ๆ บนพื้นภาชนะ ซึ่งขนาดความหนาบาง รวมถึงลักษณะของเส้นมีความหลากหลาย สร้างความรู้สึกพลิ้วไหวและงดงาม นอกจากนี้ยังตกแต่งในที่ว่างด้วยลวดลายแบบนามธรรม โดยช่างฝีมือจะจุ่มสีเคลือบแล้วนำมาทาบนพื้นผิวภาชนะทำให้เกิดลาย ซึ่งคล้ายกับเทคนิคการสาดหมึกในภาพวาดจีนโบราณที่สร้างความงดงามแบบอิสระและมีชีวิตชีวา (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ลายจุดและเส้นอิสระในการตกแต่งเครื่องเคลือบถกตอง

Figure 10. Dot and Freeform Line Motifs in the Decoration of Tongguan Ceramics

ในการใช้ลวดลายพรรณพฤกษา เครื่องเคลือบถกวนมักใช้เทคนิคการ ตกแต่ง 3 ประเภท ได้แก่ การวาดลายด้วยสี การแปะติดลายฉลุ และการกดลาย ในการใช้เทคนิควาดลายด้วยสี ลวดลายจะเน้นการวาดด้วยเส้น โดยใช้ทั้งเส้นเดี่ยว และ เส้นที่เป็นส่วนประกอบเสริมในหลากหลายรูปแบบ และผสมผสานสีสันทึบที่หลากลาย โดยใช้วิธีการวาดแบบอิสระ ลวดลายพรรณพฤกษาที่พบบ่อย ได้แก่ ลายดอกบัว ลายก้านขด ลายดอกเบญจมาศ และลายสับประรด (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ลวดลายพรรณพฤกษาในการตกแต่งเครื่องเคลือบถกวน

Figure 11. Floral and Botanical Motifs in the Decoration of Tongguan Ceramics

ในการใช้ลวดลายสัตว์ เทคนิคการตกแต่งที่ช่างฝีมือใช้มีความ คล้ายคลึงกับลายพรรณพฤกษา โดยส่วนใหญ่ใช้เทคนิคการวาดลายสี และการแปะติด ลายฉลุ โดยลวดลายสัตว์เหล่านี้มักปรากฏบนพื้นผิวของภาชนะประเภทชาม กา กระปุก และจาน ลวดลายสัตว์ที่พบบ่อย ได้แก่ นก กวาง มกร สิงโต ปลา มังกร และ เป็ดแมนดาริน ช่างฝีมือของเตาถกวนมีความชำนาญในการจับภาพท่าทางการ เคลื่อนไหวของสัตว์ โดยใช้เส้นที่มีความพลิ้วไหวและการแสดงท่าทางของสัตว์ อย่างแม่นยำ ทำให้ภาพดูมีชีวิตชีวา แสดงถึงทักษะทางศิลปะอันยอดเยี่ยมของช่างฝีมือ (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 ลวดลายสัตว์ในการตกแต่งเครื่องเคลือบถกวน

Figure 12. Animal Motifs in the Decoration of Tongguan Ceramics

ในการใช้ลวดลายบุคคล เครื่องเคลือบถกวนมักใช้เทคนิคการพิมพ์ลายนูนตกแต่งบนพื้นผิวของภาชนะประเภทกาและกระปุก ซึ่งลวดลายที่พบบ่อยคือชาวต่างชาติ ซึ่งมีการสลักรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการแต่งกายและท่าทางของบุคคลอย่างประณีต เมื่อพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีความเป็นต่างชาติ รวมถึงบริบทการค้าต่างประเทศของเตาถกวน สามารถสันนิษฐานได้ว่าลวดลายประเภทนี้ถูกออกแบบขึ้นเพื่อตอบสนองความนิยมในตลาดต่างประเทศ (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ลวดลายบุคคลในการตกแต่งเครื่องเคลือบถกวน

Figure 13. Figurative Motifs in the Decoration of Tongguan Ceramics

ลวดลายอักษร เป็นหนึ่งในองค์ประกอบการตกแต่งที่มีอัตลักษณ์เฉพาะบนเครื่องเคลือบถกวน ช่างฝีมือมีความชำนาญในการประยุกต์ใช้รูปแบบตัวอักษรที่หลากหลาย เช่น อักษรแบบสิงซู อักษรแบบเฉ่าซู อักษรแบบลี่ซู และอักษรแบบข่ายซู โดยช่างฝีมือเขียนข้อความลงบนพื้นผิวของเครื่องเคลือบโดยตรง เนื้อหาที่ปรากฏนั้นมีทั้งบทกวี สำนวนพื้นบ้าน และข้อความโฆษณา ลวดลายอักษรมักปรากฏอยู่บนภาชนะประเภทกาและชาม ซึ่งจำนวนมากยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความโดดเด่นในด้านการตกแต่งของเครื่องเคลือบถกวนอย่างชัดเจน (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 14 ลวดลายอักษรในการตกแต่งเครื่องเคลือบถกวน

Figure 14. Calligraphic Motifs in the Decoration of Tongguan Ceramics

สำหรับการตกแต่งของเครื่องเคลือบถกวน ส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคเขียนสีใต้เคลือบ นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคนิคอื่น ๆ ประกอบ เช่น การแปะติดลายฉลุ การแกะสลัก การกดลาย เป็นต้น ทั้งนี้ จากการสำรวจจำนวนเครื่องเคลือบถกวนที่ยังคงเหลืออยู่ พบว่าชิ้นงานที่ตกแต่งลวดลายพรรณพฤกษา สัตว์ และอักษรมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งการตกแต่งที่หลากหลายเหล่านี้กลายเป็นอัตลักษณ์สำคัญของเครื่องเคลือบถกวน

2. ความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบถกวน

สิ่งที่อยู่เบื้องหลังหรือภายในวัตถุคือวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตและจิตวิญญาณ ในส่วนนี้อธิบายเกี่ยวกับความหมายทางวัฒนธรรม หมายถึง ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่ออัตลักษณ์ทางศิลปะของเครื่องเคลือบถกวน ในกระบวนการพัฒนา โดยสามารถแบ่งปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่ออัตลักษณ์ทางศิลปะของเครื่องเคลือบถกวนเป็น 3 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น วัฒนธรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมต่างถิ่น ความหมายทางวัฒนธรรมสามารถมองได้ว่าเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดรูปแบบความงามของเครื่องเคลือบถกวน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสรรค์หัตถศิลป์

2.1 วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นในที่นี้ หมายถึง วัฒนธรรมหุเชียง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประจำภูมิภาคที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่มณฑลหูหนาน โดยวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งถือเป็นรากฐานและหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น มีต้นกำเนิดจากวิถีชีวิตประจำวัน และกิจกรรมการผลิตของผู้คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ การก่อตัวและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่นยังได้รับอิทธิพลจากบริบทของยุคสมัยอีกด้วย ดังนั้น ในการศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อเครื่องเคลือบถกวนจำเป็นต้องวิเคราะห์ร่วมกับวิถีชีวิตของผู้คนพื้นที่มณฑลหูหนานในช่วงสมัยราชวงศ์ถัง

ในสมัยราชวงศ์ถัง การดื่มชาและดื่มเหล้าได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม (Gao, 2012, p. 6) เพื่อตอบสนองความต้องการใช้งานของผู้คน เครื่องเคลือบถกวนจึงได้ผลิตภาชนะสำหรับการบริโภคเป็นจำนวนมาก (Li, 2020, p. 6) โดยเฉพาะชุดเครื่องน้ำชาและชุดเครื่องดื่มเหล้า (Huang, 2007, p. 1; Li, 2004, pp. 330–340) จากการลงพื้นที่ภาคสนามสามารถยืนยันได้ว่า ในบรรดาโบราณวัตถุที่ขุดพบจากเตาถกวนนั้น ภาชนะ

สำหรับการบริโภคมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ของเครื่องเคลือบถนอมอย่างชัดเจน

จากมุมมองด้านรูปแบบการตกแต่ง พบว่า เครื่องเคลือบถนอมมักใช้ลายเส้นที่เรียบง่ายในการวาดลวดลาย ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่เพียงช่วยให้สามารถผลิตได้ในปริมาณมาก ลดต้นทุนการผลิต และราคาย่อมเยา แต่ยังสอดคล้องกับรสนิยมด้านความงามของผู้คนที่นิยมลวดลายเรียบง่ายและมีความเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ หากวิเคราะห์จากองค์ประกอบลวดลายการตกแต่ง จะพบว่า เครื่องเคลือบถนอมมีการนำลวดลายประเภทอักษรและภาพวาดมาใช้ในการจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความรุ่งเรืองด้านศิลปะการประดิษฐ์อักษรและจิตรกรรมในยุคนั้น ซึ่งส่งผลต่อรสนิยมด้านความงาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ลวดลายอักษรที่ปรากฏบนเครื่องเคลือบถนอมยังพบข้อความโฆษณาอีกด้วย ซึ่งการนำเสนอข้อความเชิงพาณิชย์ผ่านการตกแต่งบนภาชนะนี้ สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของธุรกิจการค้าขายของชนชั้นกลางในสังคมสมัยราชวงศ์ถัง

โดยสรุป ไม่ว่าจะเป็นประเภทของภาชนะ หรือลวดลายตกแต่งของเครื่องเคลือบถนอม ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและรสนิยมด้านความงามในสังคมยุคนั้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในรายละเอียดของช่างผู้ผลิตที่มีต่อวิถีชีวิตที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่ฝังลึกอยู่ในชิ้นงานเครื่องเคลือบถนอมอีกด้วย

2.2 วัฒนธรรมทางศาสนา

การแลกเปลี่ยนเศรษฐกิจและวัฒนธรรมด้วยอำนาจและความแข็งแกร่งของสาธารณรัฐประชาชนจีนในสมัยราชวงศ์ถังที่เพิ่มมากขึ้น การแลกเปลี่ยนเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างจีนกับตะวันตกจึงมีเพิ่มขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมทางศาสนาจากต่างแดนจึงได้เข้าสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนผ่านเส้นทางสายไหมทางบกและเส้นทางสายไหมทางทะเล และค่อย ๆ เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ในบรรดาวัฒนธรรมทางศาสนาที่เข้ามาในแผ่นดินจีน พุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่มี

อิทธิพลมากที่สุด โดยเข้าสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก และเจริญรุ่งเรืองที่สุดในสมัยราชวงศ์ถัง อิทธิพลของพุทธศาสนาไม่เพียงส่งผลต่อ แนวคิดทางสังคมและวิถีชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อแนวคิดในการ สร้างสรรค์ศิลปะ และการผลิตเครื่องเคลือบถนอมอย่างลึกซึ้ง

เมื่อพิจารณาจากลวดลายตกแต่ง พบว่าเครื่องเคลือบถนอมมีการใช้ ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา 2 ประเภท ได้แก่ ลายดอกบัวและลายมกร

เครื่องเคลือบถนอมใช้เทคนิคดล่ายและการวาดลายด้วยสีในการ สร้างลายดอกบัว ดอกบัวถือเป็นวัตถุที่มีความหมายมงคลในพุทธศาสนา แทนความ บริสุทธิ์ผุดผ่องและการบรรลุผลที่สมบูรณ์ เมื่อพุทธศาสนาแพร่หลายในสาธารณรัฐ ประชาชนจีน ลายดอกบัวจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของวัฒนธรรมพุทธศาสนา การใช้ลวดลายดอกบัวในการตกแต่งเครื่องเคลือบถนอมอย่างแพร่หลาย สะท้อนถึง อิทธิพลของวัฒนธรรมทางศาสนาที่ส่งผลต่อการเลือกใช้ลวดลาย

มกร มาจากคำทับศัพท์ภาษาสันสกฤต “makara” ซึ่งเป็นสัตว์ ในตำนานที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมฮินดูและพุทธ มกรได้เข้ามา ในสาธารณรัฐประชาชนจีนพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนา บนเครื่องเคลือบถนอม มักปรากฏลายมกรบนพื้นผิวของภาชนะในรูปแบบของการวาดด้วยสี (Liu, 2018, p. 14) ลายมกรเป็นหนึ่งในลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะในการตกแต่งเครื่องเคลือบถนอม สะท้อน ให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางศาสนาที่มีส่งผลต่อศิลปะเครื่องเคลือบถนอมในยุคนั้น การใช้ ลวดลายตกแต่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในเครื่องเคลือบถนอม ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่ม ความงามในการตกแต่งของเครื่องเคลือบถนอมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาท สำคัญของวัฒนธรรมทางศาสนาที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะของเครื่องเคลือบถนอมอีกด้วย

2.3 วัฒนธรรมต่างถิ่น

เพื่อให้เครื่องเคลือบถนอมสอดคล้องกับรสนิยม ความงามและวิถีการ ใช้งานของผู้บริโภคในต่างประเทศ ช่างฝีมือจึงได้ปรับปรุงการออกแบบเครื่องเคลือบ

ถกถามให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ ปัจจุบันมีการขุดพบเครื่องเคลือบถกถามในกว่า 20 ประเทศทั่วโลก ซึ่งพบชิ้นส่วนและเครื่องเคลือบถกถามจำนวนมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันตก จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นตลาดส่งออกหลักของเครื่องเคลือบถกถาม ดังนั้น วัฒนธรรมของภูมิภาคนี้จึงมีอิทธิพลต่อเครื่องเคลือบถกถามเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านรูปร่างและองค์ประกอบลวดลายต่าง

จากการพิจารณารูปร่างของภาชนะ พบว่าประเภทผลิตภัณฑ์ของเครื่องเคลือบถกถามได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของภูมิภาคเอเชียตะวันตกอย่างชัดเจน โดยทั่วไปผู้คนในภูมิภาคนี้นิยมใช้ภาชนะประเภทชามและจานในการรับประทานอาหาร ความต้องการและวิถีชีวิตดังกล่าวส่งผลให้เกิดการส่งออกเครื่องเคลือบถกถามประเภทชามจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบถกถามโดยตรง จากการลงพื้นที่สำรวจเครื่องเคลือบถกถามที่ขุดพบจากแหล่งเรือจมเบลิตุง ซึ่งจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานอารยธรรมเอเชียของประเทศสิงคโปร์ พบว่ามีชามเครื่องเคลือบถกถามหลากหลายขนาด จำนวน 634 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 94 ของจำนวนผลิตภัณฑ์ทั้งหมด ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมจากต่างชาติที่มีต่อการสร้างรูปร่างของเครื่องเคลือบถกถามอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบลวดลาย พบว่า เครื่องเคลือบถกถามมีการใช้ลวดลายที่แสดงถึงวัฒนธรรมต่างถิ่นจำนวนมาก โดยเฉพาะลายต่างชาติ เช่น ลายผลอินทผลัม และลายตัวอักษรอาหรับดัดแปลง ซึ่งถือเป็นลวดลายที่มีความโดดเด่นที่สุด การนำลวดลายต่างถิ่นมาใช้อย่างแพร่หลายนี้ แสดงให้เห็นถึงความพยายามของช่างฝีมือในการศึกษาและนำวัฒนธรรมต่างถิ่นมาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นส่งอิทธิพลต่อเครื่องเคลือบถกถาม คือ การแลกเปลี่ยนทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตก

ในช่วงเวลานั้น ท่ามกลางความต้องการที่หลากหลายในตลาดต่างประเทศ ช่างฝีมือจึงได้นำแนวคิดทางการตลาดมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ โดยเน้นการสร้างความแตกต่างและการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคต่างชาติ ส่งผลให้เครื่องเคลือบงกวนมีลักษณะโดดเด่นในการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่างถิ่นอย่างชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบงกวน พบว่า เครื่องเคลือบงกวนกลายเป็นตัวแทนสำคัญของเครื่องเคลือบส่งออกในสมัยราชวงศ์ถัง โดยจากการศึกษาการพัฒนาของเครื่องเคลือบงกวน พบว่าเตาถลุงกวนมีต้นกำเนิดจากเตาเยวโจว ซึ่งเทคโนโลยีการผลิตได้พัฒนาต่อยอดจากพื้นฐานของเตาเยวโจว นอกจากนี้ยังผสมผสานเทคโนโลยีการทำเครื่องเคลือบจากเตาของภาคเหนือ และการตกแต่งจากเครื่องเคลือบถังชานไห่ อีกทั้งยังนำองค์ประกอบวัฒนธรรมต่างชาติมาประยุกต์ เพื่อส่งไปขายในตลาดต่างประเทศ จนกระทั่งช่วงปลายราชวงศ์ถัง เนื่องจากความไม่สงบทางการเมืองและการเพิ่มขึ้นของแหล่งเตาทางภาคเหนือ ส่งผลให้เตาถลุงกวนเข้าสู่ยุคถดถอยและหยุดเผาเครื่องเคลือบในที่สุด

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่ รูปทรง สีเคลือบและลวดลายตกแต่ง แสดงให้เห็นว่า รูปทรงของเครื่องเคลือบงกวนจะมีความหนาและเอิบอ้อม สีเคลือบมีการพัฒนาจากสีขาวและสีเขียวอมน้ำตาลให้มีสีเคลือบที่หลากหลายขึ้น เช่น สีน้ำตาล สีซีอิ้ว สีเขียว สีดำ สีชา สีน้ำเงิน สีทองแดง เป็นต้น รวมถึงใช้วิธีการตกแต่งและเนื้อหาที่หลากหลายในการสร้างลวดลายตกแต่ง เช่น ลวดลายจุดและเส้นอิสระ พรรณพฤกษา สัตว์ บุคคล และอักษร ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าและนวัตกรรมในด้านเทคนิคของเครื่องเคลือบงกวน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Liu (2018, p. 49) ที่กล่าวว่า ช่างทำเครื่องเคลือบงกวนพยายามสร้างลวดลายนก ดอกไม้ ภูเขาและฝูงสัตว์

เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกและจิตวิญญาณของช่างฝีมือ ในขณะเดียวกันก็ภาพลวดลายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมและสุนทรียภาพของผู้คนในสมัยราชวงศ์ถังอย่างชัดเจน

ในด้านความหมายทางวัฒนธรรม เครื่องเคลือบถกวนสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมหูเซียง วัฒนธรรมหูเซียงถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ก่อรูปขึ้นจากการหลอมรวมระหว่างวัฒนธรรมจางหยวน ฉู่ และฝิ่นถัน โดยมีลักษณะเฉพาะที่พัฒนาขึ้นจากบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรมของมณฑลหูหนาน พื้นที่ดังกล่าวมีระบบชลประทานและการคมนาคมทางน้ำที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสินค้า ประกอบกับความมั่นคงทางการเมือง ส่งผลให้ระดับความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นและส่งเสริมการสร้างสรรคทางศิลปะอย่างต่อเนื่อง เครื่องเคลือบถกวนจึงสะท้อนอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมหูเซียงได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านรูปทรง ภาพลวดลาย และเทคนิคตกแต่ง อันเป็นผลจากบริบทวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนศิลปกรรมท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง

อีกทั้งยังแสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมต่างถิ่น ได้อย่างลึกซึ้ง สะท้อนให้เห็นกระบวนการแลกเปลี่ยนและการบูรณาการวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกและตะวันตกภายใต้บริบทของเส้นทางสายไหมทางทะเลในสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Liu (2014, p. 113) ที่ระบุว่า เครื่องเคลือบถกวนที่ขุดพบจากเบิดิงได้ออกแบบรูปทรงและการตกแต่งให้สอดคล้องกับความต้องการและสุนทรียภาพของประเทศที่อยู่ในเส้นทางสายไหมทางทะเล เพื่อทำให้เป็นที่ยอมรับและสามารถจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าปัจจัยเหล่านี้ล้วนเสริมสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้แก่เครื่องเคลือบถกวนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบถกวนหยุดชะงักลง และการเผยแพร่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบถกวนไม่เป็นที่นิยมใช้สอยในยุคปัจจุบัน งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวทางเบื้องต้นจากมุมมองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทั้งนี้ การวิจัยเกี่ยวกับเครื่องเคลือบถกวงยังคงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้เครื่องเคลือบถกวงกลับมามีพลังและชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ด้านการศึกษาวิจัยทางวิชาการ: งานวิจัยฉบับนี้รวมถึงงานวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เน้นศึกษาเครื่องเคลือบถกวงที่มีการขุดค้นพบภายในสาธารณรัฐประชาชนจีนและที่ขุดพบจากเรือจมเบติง ขณะที่ยังขาดการศึกษาวิจัยเชิงระบบเกี่ยวกับเครื่องเคลือบถกวงที่พบในต่างประเทศ ดังนั้น ในอนาคตควรมีการศึกษาลงพื้นที่เกี่ยวกับเครื่องเคลือบถกวงที่ขุดพบในต่างประเทศ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และระบุลักษณะเฉพาะของเครื่องเคลือบถกวงที่ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก

2. ด้านการประยุกต์ใช้: ควรส่งเสริมการบูรณาการด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว โดยออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเฉพาะที่มีเครื่องเคลือบถกวงเป็นหัวใจสำคัญ พร้อมจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ที่แสดงข้อมูลพื้นฐานและอัตลักษณ์ทางศิลปะของเครื่องเคลือบถกวงของเมืองฉางซา

เอกสารอ้างอิง

- Changsha Kiln Editorial Committee. (2010). *Changsha Kiln Summary Volume*. Changsha: Hunan Fine Arts Publishing House.
- Changsha Kiln Research Group. (1996). *Changsha Kiln*. Beijing: The Forbidden City Press.
- Changsha Local Chronicles Compilation Committee. (2004). *Changsha City Annals* (Vol. 1). Changsha: Hunan People's Publishing House.

- Fang, J. (2021). *Research on Porcelain of Changsha Kiln in Tang Dynasty*. (Master's thesis). University of Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, China.
- Gao, X. (2012). *A Study on Tea and Alcohol Culture in the Tang Dynasty: Focusing on the Tea and Wine Life of Literati*. (Master's thesis). Capital Normal University, Beijing, China.
- Huang, X. (2007). *The Research on Tea Vessels of Changsha Kiln*. (Master's thesis). Hunan University, Changsha, China.
- Li, H. (2020). *Research on Design of Changsha Kiln Ceramics in the Context of Cross-cultural*. (Doctoral dissertation). Hunan University, Changsha, China.
- Li, J. (2004). Changsha Kiln Ceramics and Tea & Alcohol Customs in the Tang Dynasty. *Journal of the Hunan Provincial Museum*, 1, 330–340.
- Liu, H. (2018). *Research on the art of porcelain paintings of Changsha Kiln in the Tang Dynasty* (Master's thesis). Hunan Normal University, Changsha, China
- Liu, Y. (2014). *Research on the design of decorative patterns of the porcelain in the Blackstone ship-wreck*. (Master's thesis). Soochou University, Suzhou, China.
- Murphy, S. (2020). *The Tang Shipwreck and Maritime Trade in Asia in the 9th century*. Shanghai: Shanghai Painting and Calligraphy Publishing House.
- Shen, S. (2019). *Archaeological Research on Changsha Kiln's porcelain economy in Tang Dynasty*. (Master's thesis). Guangxi Normal University, Guilin, China.

- The State Council of the People's Republic of China. (2011, June 9). *Notice of the State Council on publishing the third batch of national intangible cultural heritage list*. Retrieved from https://www.gov.cn/zwggk/2011-06/09/content_1880635.htm
- Wang, S. (2021). *A Preliminary Research of Changsha Kiln Wares Unearthed in China-Focusing on the Data outside the Kiln Site*. (Master's thesis). Hunan Normal University, Changsha, China.
- Wu, X. (2016). *Mysteries of Changsha Kiln*. Guangzhou: Guangdong Economy Publishing House.
- Yangzhou Museum. (1991). *Henan Gongxian kiln white glaze dotted green plate*. Retrieved from <https://www.yzmuseum.com/index.php?g=home&m=collection&a=show&id=48>

จากบ้านทุ่งศาลา บ้านบางลาย สู่บ้านท้ายน้ำ:
การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม จากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ

From Ban Thung Sala, Ban Bang Lai to Ban Thai Nam:
A Study of Cultural Capital Derived from the Legend
of Luang Pho Ngoen Phutthachot

ภาควิชา สุนทรียศาสตร์*

Pakpoom sookcharoen

Received: February 8, 2025

Revised: October 17, 2025

Accepted: October 24, 2025

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย
Faculty of Humanities, Naresuan University, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: Pakpooms@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร และเพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการลงพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่มาของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ได้แก่ ทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน ซึ่งมีรากฐานมาจากตำนานและเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา โดยทุนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ขณะที่ทุนรูปลักษณ์ ได้แก่ ศาลาพักช้าง รูปหล่อหุ่นขี้ผึ้ง และวัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน ซึ่งมีคุณค่าทางศาสนาและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนทุนสถาบันคือการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และชมรมพระเครื่อง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับในวงกว้าง ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเส้นทางการท่องเที่ยว มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และมิติด้านวัตถุมงคล

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ บ้านทุ่งศาลา บ้านบางลาย บ้านท้ายน้ำ

Abstract

This article aims to study the cultural capital derived from the legend of Luang Pho Ngoen Phutthachot in the areas of Bueng Narang and Bang Lai sub-districts, Bueng Narang district, and Thai Nam sub-district, Pho Thale district, Phichit province, and to propose guidelines for applying the

cultural capital from the legend of Luang Pho Ngoen Phutthachot in the areas of Bueng Narang and Bang Lai sub-districts, Bueng Narang district, and Thai Nam sub-district, Pho Thale district, Phichit province. This study is a qualitative research, based on a document study, interviews, and non-participatory observations through fieldwork. The results show that the legend of Luang Pho Ngoen Phutthachot that is related to the area is the source of the cultural capital in the area, including embodied cultural capital, objectified cultural capital, and institutionalized cultural capital. This capital is rooted in the legends and stories passed down through generations. Embodied cultural capital includes monks, local sages, and community leaders. Objectified cultural capital includes an elephant resting pavilion, wax sculptures, and Luang Pho Ngoen amulets, which have both religious value and the potential to be developed as tourist attractions. Institutionalized cultural capital is the establishment of museums and amulet clubs, which helps to build credibility and widespread acceptance. This cultural capital can be applied to develop tourism to create economic value for the community in 3 dimensions: tourism route dimension, tourism activity dimension, and amulet dimension.

Keywords: Cultural capital, Luang Pho Ngoen Phutthachot, Ban Thung Sala, Ban Bang Lai, Ban Thai Nam

บทนำ

หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมากรูปหนึ่งในสังคมและประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนเคารพนับถือศรัทธาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ พระเครื่องหลวงพ่ोजินยังเป็นที่นิยมมากในวงการตลาดพระเครื่องไทย แม้ในปัจจุบันก็ยังมีการจัดสร้างพระเครื่องหลวงพ่ोजินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระเครื่องหลวงพ่ोजินได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ตำนานหลวงพ่ोजินที่เกี่ยวกับประวัติ พุทธาคมในด้านต่าง ๆ และเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้เสด็จมาทรงศึกษาวิชาอาคมจากหลวงพ่ोजิน ก็ยังคงได้รับการบอกเล่าสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน (Ch. Ariyasap, 2014) ตำนานหลวงพ่ोजินอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งในฐานะตำนาน ความเชื่อ และการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่จะรับรู้ ว่า หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ เป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดหิรัญญาราม (วัดบางคลาน) แต่อย่างไรก็ตาม สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजินไม่ได้มีเพียงวัดหิรัญญารามเท่านั้น ยังมีพื้นที่ในเขตตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเลอีกด้วย ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजินตามตำนานที่ชาวบ้านเล่าขานสืบต่อมา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีความสัมพันธ์ทางการปกครองและทางภูมิศาสตร์ หากแต่พื้นที่ดังกล่าวนี้อาจไม่ได้เป็นที่รู้จักเท่าวัดหิรัญญาราม (วัดบางคลาน) ในตำบลบางคลาน อำเภอโพทะเล ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสังเกตว่า ตำนานหลวงพ่ोजินในพื้นที่ดังกล่าวนี้ น่าจะส่งผลให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้

เมื่อผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน ตำนาน และเรื่องเล่าหลายเรื่อง เช่น งานของอภิรักษ์กุล เกษมผลกุล (Kasempholkoon, 2016) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากวรรณคดีเรื่องนิราศพระประธมของสุนทรภู่ งานของปรมินท์ จารุวรรณ (Jaruworn, 2016) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และยานุมาศ สร้อยเสือ (Sroysua, 2008) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ มีผู้ศึกษาอยู่บ้าง เช่น งานของพระครูวิลาสรัตนรังสี (สง่า ทัศศรี) (Phrakru Wilat Rattananangsi (Sa-nga That Sri), 2015) ที่ได้ศึกษาบทบาทของหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ที่มีต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่มีการวิจัยใดที่ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากตำนานของหลวงพ่ोजเงินในพื้นที่ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

กรอบแนวคิด

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ตามที่ได้มีนักวิชาการนำเสนอไว้ มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) มีผู้ให้คำจำกัดความของทุนวัฒนธรรมไว้หลายคน ในที่นี้จะยกมาพอสังเขป ดังนี้ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (Patmasiriwat, 2004,

pp. 41-44) กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่มีต่อสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตัวอย่างทุนทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศิลปกรรม การถนอมอาหาร วรรณกรรม วัฒนธรรม ส่วน ธีรยุทธ บุญทรัพย์ (Thanapornphan, 2003, pp. 28-31) ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมไว้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าและบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ สินค้าและบริการเหล่านั้น คือ สินค้า วัฒนธรรม กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ทุนทางวัฒนธรรม ส่วนสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยอาศัยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นเรียกว่า สินค้าวัฒนธรรม

ส่วนปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) ได้จำแนกและสรุปทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ทุนบุคคล ทุนรูปลักษณะ และทุนสถาบัน ดังนี้ ทุนบุคคล (Embodied cultural capital) คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวบุคคล เช่น ความรู้ทางภาษา ทักษะการสื่อสาร รสนิยมทางศิลปะ ทุนรูปลักษณะ (Objectified cultural capital) คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ เช่น หนังสือ งานศิลปะ เครื่องดนตรี และทุนสถาบัน (Institutionalized cultural capital) คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ

แนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

Figure 1. Research Conceptual Framework

ผู้วิจัยจะอาศัยกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ในการศึกษาวิเคราะห์และจัดกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง ตำบลบางลาย และตำบลท้ายน้ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Document) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation) โดยการลงพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดและเรียบเรียงเค้าโครงงานวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ แนวทางการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ และสรุปและอภิปรายผลการวิจัย
2. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร และข้อมูลสถานที่สำคัญในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบบริบทและที่มาของทุนทางวัฒนธรรม

3. ดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2566 โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ประเด็นการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย (1) การรับรู้ ความเชื่อ และความศรัทธา (2) การท่องเที่ยวและวัตถุมงคล และ (3) การพัฒนาสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ประเด็นการสังเกต ประกอบด้วย (1) ลักษณะทั่วไป ของผู้มาเยี่ยมชมและร่วมสักการะ (2) พฤติกรรมการสักการะ และ (3) การปฏิสัมพันธ์กับ บุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์และแบบสังเกต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย (1) เจ้าอาวาสและผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่น (2) ผู้นำ ชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน (3) ประชาชนที่พักอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง และ (4) ผู้ที่มา เยี่ยมชมและสักการะหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ
4. นำข้อมูลมาจัดกลุ่ม และวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการ
5. เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบล บึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยสังเขปเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการ จากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอ บึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กัน ได้แก่ ประวัติของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ เส้นทางเดินทางของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ จากตำนาน ประวัติ หรือคำ บอกเล่า จากนั้นจึงนำเสนอทฤษฎีวิวัฒนาการจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ตามลำดับดังนี้

1.1 ประวัติของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ อันเป็นที่มาของทุนทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยจะปริทัศน์ประวัติของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ อันเป็นที่มาของทุนทางวัฒนธรรมโดยสังเขป เพื่อให้ทราบปริบทและที่มาของทุนทางวัฒนธรรมดังต่อไปนี้ (Ch. Ariyasap, 2014; Dam-Hem, 2011; Hiranteerapol, 1994)

1.1.1 ชาติกำเนิดและวัยเด็ก

หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ มีนามเดิมว่า “เงิน” เกิดเมื่อวันศุกร์ เดือน 10 ปีฉลู ตรงกับวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2351 ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่บ้านบางคลาน อำเภอบางคลาน (ในสมัยปัจจุบันคือ อำเภอโพทะเล) จังหวัดพิจิตร บิดาของท่านชื่อ อุ เป็นชาวบ้านบางคลาน มารดาของท่านชื่อ พัก เป็นชาวบ้านจากจังหวัดกำแพงเพชร ท่านมีพี่น้องร่วมกันทั้งหมด 6 คน

1.1.2 การศึกษาและการบวช

เมื่ออายุได้ 5 ขวบ ผู้เป็นลุงได้พาหลวงพ่ोजินไปอยู่ที่กรุงเทพมหานคร และได้นำท่านไปฝากไว้ที่วัดตองปุ (วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร) เพื่อให้เล่าเรียนหนังสือ เมื่ออายุ 12 ปี ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร และเมื่ออายุครบบวชก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดชนะสงคราม มีฉายาว่า “พุทธโชติ”

1.1.3 การศึกษาพระธรรมวินัยและการจำพรรษา

หลังจากอุปสมบทแล้ว หลวงพ่ोजินได้ศึกษาพระธรรมวินัยและวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่วัดชนะสงครามเป็นเวลา 3 พรรษา ต่อมาหลวงพ่ोजินได้ย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง วัดท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ วัดคงคาราม (วัดบางคลานใต้) ตำบลบางคลาน และสถานที่จำพรรษาสุดท้าย คือ วัดวังตะโก หรือวัดบางคลาน (วัดหิริญญาราม) ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดคงคาราม ท่านมีชื่อเสียงโด่งดังมากในด้านวิทยาคมและเมตตามหานิยม จึงมีผู้คนมาให้ท่านช่วยรดน้ำมนต์และปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บไม่ขาดสาย

1.1.4 ลูกศิษย์และเกียรติคุณ

หลวงพ่ोजินมีลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น หลวงพ่อพิช วัดมะมั่ง พระครูวิจิตรวุฒิกร (หลวงพ่อน้อม) วัดท้ายน้ำ หลวงพ่อน้อย วัดคงคาราม และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ที่ได้มาศึกษาศิลปะวิทยาการ กับท่าน ซึ่งได้รับการฝากฝังจากพระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข เกสโร) วัดปากคลอง มะขามเต่า จังหวัดชัยนาท นอกจากนี้ท่านยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์

1.1.5 การมรณภาพ

หลวงพ่ोजินมรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อวันศุกร์ เดือน 10 แรม 11 ค่ำ ปีมะแม ตรงกับวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2462 สิริอายุได้ 111 ปี พรรษา 90 ณ วัดวังตะโก หรือวัดบางคลาน ตำบลบางคลาน อำเภอบางคลาน จังหวัดพิจิตร

1.1.6 ตำนานและอิทธิปาฏิหาริย์

หลวงพ่ोजิน เป็นพระเกจิอาจารย์ที่ได้รับความเคารพศรัทธา อย่างสูง มีตำนานเกี่ยวกับท่านที่เล่าขานสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนในด้านอิทธิปาฏิหาริย์ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นวาจาสิทธิ์ การหยั่งรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า ความอยู่ยงคงกระพัน และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

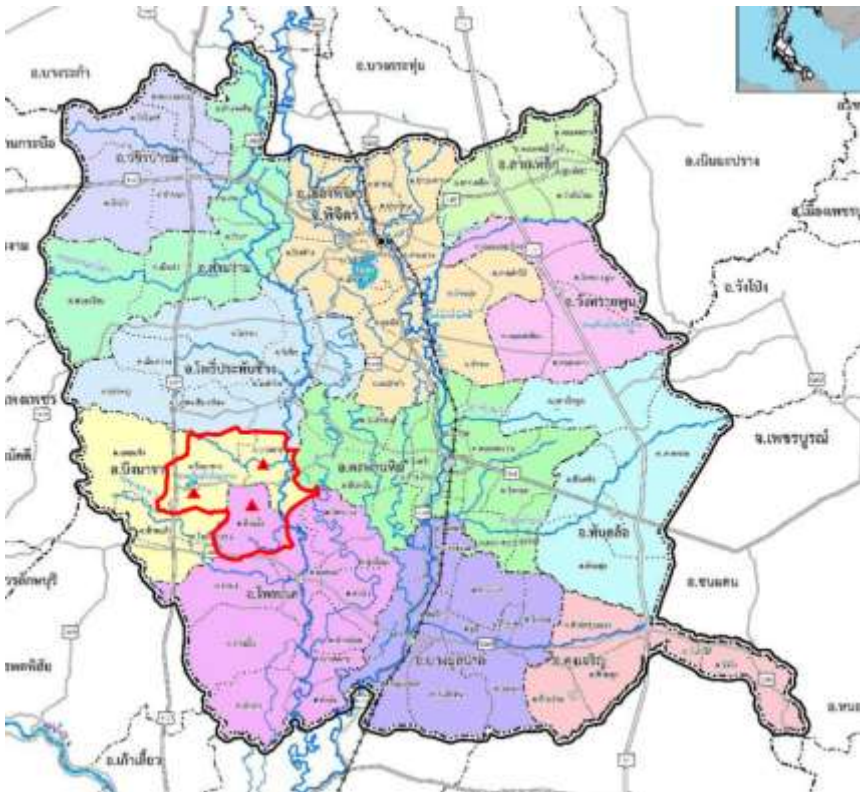
หลวงพ่ोजิน เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในด้านการปลุกเสกวัตถุมงคล โดยเฉพาะพระเครื่องที่เชื่อว่ามีพุทธคุณด้านเมตตามหานิยม โชคลาภ แคล้วคลาด และคงกระพัน ตลอดจนความสามารถในการขจัดสิ่งอัปมงคลด้วยอาคมและสมาธิจิต นอกจากนี้ ตำนานเกี่ยวกับความแม่นยำในการทำนาย การล่องหนหายตัว และสัตว์ เลี้ยงของท่าน ยังได้รับการกล่าวขานจนถึงปัจจุบัน

1.1.7 วัตถุมงคล

วัตถุมงคลที่สร้างโดยหลวงพ่ोजินเป็นที่นิยมและมีราคาสูง เช่น เหรียญและรูปหล่อหลวงพ่ोजิน ซึ่งมีหลายพิมพ์ เช่น พิมพ์ขี้ตา พิมพ์นิยม และพิมพ์ จอบใหญ่ ซึ่งเป็นที่ต้องการของนักสะสมพระเครื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.2 จากบ้านทุ่งศาลา บ้านบางลาย สู่บ้านท้ายน้ำในฐานะเส้นทางการเดินทางของหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ

ระหว่างบ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง บ้านบางลาย ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และบ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร เป็นเส้นทางการเดินทางของหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ที่ได้เดินทางผ่านเพื่อมาจำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน โดยมีตำนานที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजเงินที่แสดงให้เห็นถึงผูกพันระหว่างท่านกับชุมชน เช่น ตำนานเล่ากันว่า ขณะเดินทางผ่านพื้นที่ดังกล่าว ท่านมักแสดงอิทธิฤทธิ์หรือปาฏิหาริย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางน้ำและรักษาคนเจ็บป่วย จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน พื้นที่ในเส้นทางดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันทั้งทางการปกครองและทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือ ในอดีตอำเภอโพทะเลเดิมชื่อเดิมว่า อำเภอบางคลาน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโพทะเล เมื่อปี พ.ศ. 2482 ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ได้มีการแยกตำบลบึงนาราง ตำบลบางลาย ตำบลโพธิ์ไทรงาม ตำบลแหลมรัง และตำบลห้วยแก้ว ของอำเภอโพทะเลมาจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอบึงนาราง ขึ้นกับอำเภอโพทะเล (The Document and Archives Committee, the Organizing Committee for the Celebrations of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's Birthday Anniversary, 2001) ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการยกฐานะกิ่งอำเภอบึงนาราง ขึ้นเป็นอำเภอบึงนาราง กล่าวโดยสรุป พื้นที่ทั้งสามแห่งเคยอยู่ภายใต้ท้องที่การปกครองเดียวกัน แต่ได้มีการแยกท้องที่การปกครองในสมัยหลัง นอกจากนี้ พื้นที่ของทั้งสามตำบลยังมีอาณาเขตใกล้ชิดติดต่อกันอีกด้วย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดพิจิตร เฉพาะในส่วนตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย
อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

Figure 2. Pichit Province map, specifically the areas of Bueng Narang Subdistrict and Bang Lai Subdistrict in Bueng Narang District, and Thai Nam Subdistrict in Pho Thale District, Pichit Province. Adapted from “*Pichit Province Briefing Data (2023-2027)*”, by Pichit Provincial Office, 2023, <https://pichit.go.th/pichit/doc/2566/660419-1.pdf>.

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ทั้งสามแห่ง ได้แก่ บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง บ้านบางลาย ตำบลบางลาย และบ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ นอกจากจะมีความสัมพันธ์กันทางด้านการปกครองและความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์แล้ว ยังมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แนบแน่น ซึ่งมีรากฐานมาจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในฐานะเส้นทางการเดินทางที่ท่านเคยใช้ในการจำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจ ความสัมพันธ์นี้ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน อาทิ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ศาสนสถานและศาสนวัตถุ รวมถึงพิธีกรรมและชมรมพระเครื่อง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งสืบสานเรื่องราว ความศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้ตำนานของท่านยังคงอยู่และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนได้จนถึงปัจจุบัน

1.3 สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง บ้านบางลาย ตำบลบางลาย และบ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ (Department of Religious Affairs, 1988)

สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง บ้านบางลาย ตำบลบางลาย และบ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ มีดังต่อไปนี้

1.3.1 บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง

บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง มีสถานที่สำคัญที่เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน คือ วัดทุ่งศาลาหรือวัดทุ่งศาลาหลวงพ่ोजิน เป็นสถานที่ที่หลวงพ่ोजินเคยมาพำนักอยู่ ปัจจุบันเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งศาลา หมู่ที่ 7 ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร เจ้าอาวาสคือ พระครูมงคลรัตนกิจ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ภายในวัดมีสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ได้แก่ ศาลาหลวงพ่ोजิน และสระน้ำหลวงพ่ोजิน

ศาลาหลวงพ่ोजิน เชื่อกันว่า หลวงพ่ोजินเป็นผู้สร้างไว้ แต่ปัจจุบันเหลือเพียงเสาที่ทำจากไม้เต็งรังจำนวน 2 ต้น สันนิษฐานว่า มีอายุประมาณ 100 ปี ส่วนสระน้ำหลวงพ่ोजิน สันนิษฐานว่า เป็นสระน้ำที่หลวงพ่ोजินใช้ ชาวบ้านเชื่อกันว่า หากดื่มดื่มน้ำในสระนี้จะช่วยให้หายจากโรคภัย ด้านข้างสระน้ำมีต้นประดู่ขนาดใหญ่ ขนาดประมาณ 2 คนโอบ เชื่อกันว่าใช้สำหรับผูกช้างหลวงพ่ोजิน ด้านหน้าสระน้ำ มีรูปปั้นปูนจำลองช้างหลวงพ่ोजิน 2 เชือก ชื่อว่า นบ กับ แนน ซึ่งเป็นช้างเลี้ยงที่หลวงพ่ोजินรักและเมตตามาก

ภาพที่ 3 ศาลาหลวงพ่ोजิน ณ วัดทุ่งศาลา

Figure 3. Luang Pho Ngoen Pavilion at Wat Thung Sala

ภาพที่ 3 ศาลาหลวงพ่ोजิน ณ วัดทุ่งศาลา ตั้งอยู่บ้านทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ภายในศาลามีรูปหล่อหลวงพ่ोजิน และมีเสาไม้เต็งรัง 2 ต้น ซึ่งเป็นเสาของศาลาเก่าที่หลวงพ่ोजินได้เคยสร้างไว้

ภาพที่ 4 รูปปั้นปูนจำลองช้างหลวงพ่ोजิน

Figure 4. Stucco replica of Luang Pho Ngoen's elephant

ภาพที่ 4 รูปปั้นปูนจำลองช้างหลวงพ่ोजิน ตั้งอยู่บริเวณ
ด้านหน้าสระน้ำหลวงพ่ोजิน ส่วนบริเวณด้านหลังรูปปั้นช้างคือสระน้ำหลวงพ่ोजิน
ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์

1.3.2 บ้านบางลาย ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง

บ้านบางลาย ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง มีสถานที่
ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน คือ ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ตั้งอยู่ริมทางหลวงชนบท พจ.
4011 (บางลาย-โพทะเล) เป็นศาลาไม้ขนาดย่อมชั้นเดียวยกพื้น ไม่มีผนังด้านข้าง
มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยองค์การบริหารส่วน
จังหวัดพิจิตร ด้านบนศาลามีรูปหล่อหลวงพ่ोजิน และรูปหล่อช้างของหลวงพ่ोजิน
ชาวบ้านในพื้นที่และพุทธศาสนิกชนที่เดินทางผ่านมักแวะมาสักการะอยู่เสมอ

ชาวบ้านสันนิษฐานว่า ศาลาพักช้างแห่งนี้เป็นสถานที่ที่หลวงพ่ोजินใช้เป็นจุดพักแรมระหว่างการเดินทางขณะธุดงค์ไปบูรณะสิ่งปลูกสร้างหลายแห่ง เนื่องจากในสมัยก่อนยังไม่มีถนน อีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่ารกทึบ เมื่อจะเดินทางไปยังที่ใดต้องใช้ช้างหรือสัตว์อื่นเป็นพาหนะ ในการเดินทางแต่ละครั้งจึงใช้ระยะเวลาค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีสถานที่ที่ใช้พักแรม

ภาพที่ 5 ป้ายศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน

Figure 5. Sign for Luang Pho Ngoen's Elephant Resting Pavilion

ภาพที่ 5 ป้ายศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน บ้านบางลาย ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง เป็นป้ายปูนสีขาวขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ริมถนน ช้างหน้าศาลาพักช้าง บริเวณมุมซ้ายและขวาของป้ายมีข้อความระบุที่มาของการสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน

ภาพที่ 6 ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน

Figure 6. Luang Pho Ngoen Elephant Resting Pavilion

ภาพที่ 6 ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร ตั้งอยู่ด้านหลังถัดจากป้ายศาลาพักช้าง

1.3.3 บ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ อำเภโพนทะเล จังหวัดพิจิตร

บ้านท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ อำเภโพนทะเล จังหวัดพิจิตร มีสถานที่ที่เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน คือ วัดท้ายน้ำ เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 111 หมู่ 8 ตำบลท้ายน้ำ อำเภโพนทะเล จังหวัดพิจิตร เจ้าอาวาส คือ พระครูพินิจสีลคุณ (สนม) วัดท้ายน้ำเป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เดิมชื่อว่า “วัดใหม่” หรือ “วัดบางชีเหมา” วัดท้ายน้ำเป็นวัดที่หลวงพ่ोजินได้เดินทางมาจำพรรษาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 35 ปี ในช่วงรัชกาลที่ 3 ก่อนที่จะย้ายไปจำพรรษาที่วัดบางคลาน (วัดหิรัญญาราม) ในปัจจุบันวัดท้ายน้ำมีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นจำนวนมากทุกวัน

ภายในวัดมีสถานที่สำคัญ ได้แก่ หลวงพ่อเงินองค์ใหญ่ วิหาร หลวงพ่อเงิน พิพิธภัณฑ์พุทธโชติ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อเงิน และพระอนุสาวรีย์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

หลวงพ่อเงินองค์ใหญ่ เป็นรูปหล่อหลวงพ่อเงินที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก มีขนาดความสูง 21 เมตร สร้างโดยใช้ทองเหลืองรมดำ ตั้งอยู่ด้านบนวิหารขนาดใหญ่ที่สร้างจากอิฐศิลาแลง ด้านหน้าวิหารมีรูปปั้นจำลองช้างของหลวงพ่อเงิน 2 เชือก ชื่อ แนน และนบ

พิพิธภัณฑ์พุทธโชติ เป็นสถานที่ประดิษฐานรูปหล่อหลวงพ่อเงิน และเป็นที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ที่หลวงพ่อเงินเคยใช้ในอดีต เช่น ชุดเขียนหมาก มีดหมอของหลวงพ่อเงิน

พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่อเงิน เป็นสถานที่จัดแสดงรูปปั้น หลวงพ่อเงินจำลองสร้างจากหุ่นขี้ผึ้ง ขนาดเสมือนจริง นอกจากนี้ยังจัดแสดงเครื่องใช้ พื้นบ้านในอดีตมากมาย เช่น เกวียน เครื่องฟัดข้าว อุปกรณ์ดักสัตว์น้ำ

พระอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2548 เป็นรูปหล่อโลหะรมดำ ความสูงประมาณ 150 เซนติเมตร สร้างขึ้นเพื่อเป็น อนุสรณ์สถานของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเคยเสด็จมาสักการะหลวงพ่อเงิน ที่วัดท้ายน้ำ

ภาพที่ 7 หลวงพ่อเงินองค์ใหญ่

Figure 7. Large Luang Pho Ngoen statue

ภาพที่ 7 หลวงพ่อเงินองค์ใหญ่ ตั้งอยู่ด้านบนิหารที่สร้างจาก
ศิลาแลง ด้านหน้าวิหารมีรูปปั้นจำลองช้างหลวงพ่เงินขนาดใหญ่

ภาพที่ 8 พระอนุสาวรีย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

*Figure 8. The monument of His Royal Highness Prince Krom Luang
Chumphon Khet Udomsak*

ภาพที่ 8 พระอนุสาวรีย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพร
เขตอุดมศักดิ์ ตั้งอยู่ด้านหน้าวิหารหลวงพ่อเงินองค์ใหญ่ ตรงข้ามกับรูปปั้นจำลองช้าง
หลวงพ่อเงิน

ภาพที่ 9 รูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งจำลองหลวงพ่อเงิน

Figure 9. Wax statue of Luang Pho Ngoen

ภาพที่ 10 ด้านหน้าพิพิธภัณฑสถาน พุทธโชติ

Figure 10. The Front of the Phutthachot Museum

1.4 ทูทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาทูทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ อันได้แก่ ประวัติ เส้นทางกาการเดินทาง และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ดังที่ได้นำเสนอมาข้างต้น โดยอาศัยแนวคิดเรื่องทูทางวัฒนธรรมของดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (Patmasiriwat, 2004) รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (Thanapornphan, 2003) และปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) เพื่อศึกษาวิเคราะห์และจัดกลุ่มทูทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง ตำบลบางลาย และตำบลท้ายน้ำ ดังนี้

1.4.1 ทูบุคคล (Embodied cultural capital) คือ ทูทางวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวบุคคล เช่น ความรู้ทางภาษา ทักษะการสื่อสาร รสนิยมทางศิลปะ (Patmasiriwat, 2004) จากการศึกษาพบว่า ทูบุคคล คือ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ซึ่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว และเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับหลวงพ่ोजเงินในด้านชีวประวัติ และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของหลวงพ่ोजเงิน โดยเฉพาะทูบุคคลที่กล่าวถึงนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหลวงพ่ोजเงิน เช่น ประวัติชีวิต ผลงาน วิชาคาถาอาคม วัตรปฏิบัติ คติธรรมคำสอน ตลอดจนแนวทางการบริหารและการปกครองวัด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและบารมีของท่านที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในท้องถิ่น องค์ความรู้จากทูบุคคลมีบทบาทสำคัญในการต่อยอดเป็นทูทางวัฒนธรรมอื่น เช่น ทูรูปลักษณ์ จากการศึกษาพบว่ามีทูบุคคลจากตำนานของหลวงพ่ोजเงิน พุทธโชติ ดังนี้

1.4.1.1 พระครูพินิจสีลคุณ (สนม) เจ้าอาวาสวัดท้ายน้ำ เจ้าคณะตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล

1.4.1.2 พระครูวิจิตรธรรมโกวิท (อนันต์) เจ้าอาวาสวัดบางลายใต้ เจ้าคณะตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง

1.4.1.3 พระครูมงคลรัตนกิจ เจ้าอาวาสวัดทุ่งศาลา ตำบล
บึงนาราง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

1.4.1.4 นายธรรมบุญ เทศอินทร์ อดีตกำนันตำบลบางลาย
อำเภอบึงนาราง

1.4.1.5 ไวยาวัจกรวัดท้ายน้ำ และไวยาวัจกรวัดทุ่งศาลา

1.4.2 ทุนรูปลักษณ์ (Objectified cultural capital) คือ ทุนทาง
วัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ เช่น หนังสือ งานศิลปะ เครื่องดนตรี ในที่นี้หมายความว่า
รวมถึง สถานที่และสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ของผู้คนในชุมชน รวมถึง
ผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (Patmasiriwat, 2004) จากการศึกษาพบว่า ทุนรูปลักษณ์มี
บทบาทที่โดดเด่นมากกว่าทุนทางวัฒนธรรมด้านอื่น ซึ่งทุนรูปลักษณ์ล้วนมีที่มาจาก
ตำนานของหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ดังนี้

1.4.2.1 ทุนรูปลักษณ์ที่อยู่ภายในวัดทุ่งศาลา ตำบลบึงนา
ราง อำเภอบึงนาราง ได้แก่ ศาลาเก่าไม้เต็งร้าง ศาลาหลวงพ่ोजิน รูปปั้นปูน
จำลองช้างหลวงพ่ोजิน สระน้ำหลวงพ่ोजิน และวัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน

1.4.2.2 ทุนรูปลักษณ์ที่อยู่ภายในศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน
ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง คือ ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน รูปหล่อหลวงพ่ोजิน และ
รูปปั้นปูนจำลองช้างหลวงพ่ोजิน

1.4.2.3 ทุนรูปลักษณ์ที่อยู่ภายในวัดท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ
อำเภอโพทะเล ได้แก่ รูปหล่อจำลองหลวงพ่ोजินองค์ใหญ่ รูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งหลวงพ่ोजิน
พระอนุสาวรีย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ รูปปั้นจำลองช้าง
หลวงพ่ोजิน และวัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน

1.4.3 ทุนสถาบัน (Institutionalized cultural capital) คือ ทุน
ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ รวมทั้งองค์กรเครือข่าย
ที่เกี่ยวข้อง (Patmasiriwat, 2004) จากการศึกษาพบทุนสถาบันจากตำนานของ

หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหลวงพ่ोजิน พิพิธภัณฑสถานพุทฺธโชติ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้ของหลวงพ่ोजิน นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่ยังมีการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมพระเครื่องหลวงพ่ोजินเมืองพิจิตร เพื่อจัดสร้างและแลกเปลี่ยนพระเครื่องหลวงพ่ोजินและวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ทุนสถาบันที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ ตำนานหลวงพ่ोजินกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้หลวงพ่ोजินได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน พุทฺธโชติ ปรากฏทั้งในมิติของทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน ซึ่งล้วนมีรากฐานมาจากตำนานและเหตุการณ์ที่ชุมชนเล่าขานสืบต่อกันมา ตัวอย่างเช่น ตำนานการเดินทางและการจำพรรษาของหลวงพ่ोजินในเส้นทางบ้านทุ่งศาลา บ้านบางลาย และบ้านท้ายน้ำ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างท่านกับผู้คนในท้องถิ่นและภูมิภาคโดยรอบ ตลอดจนตำนานเกี่ยวกับปาฏิหาริย์การคุ้มครองชาวบ้านและการเสกน้ำมันต์รักษาโรค ที่กลายเป็นองค์ความรู้และความเชื่อทางศรัทธาที่ถูกถ่ายทอดผ่านทุนบุคคล อาทิ พระภิกษุผู้สืบทอดวิชา ปราชาญชาบ้าน และผู้นำชุมชน ขณะเดียวกันทุนรูปลักษณ์ เช่น ศาลาพักช้าง รูปหล่อหุ่นขี้ผึ้ง และวัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน ก็เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากตำนานและความเชื่อดังกล่าว ซึ่งไม่เพียงมีคุณค่าทางศาสนา หากยังมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกด้วย สำหรับทุนสถาบันการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและชมรมพระเครื่อง ตลอดจนตำนานความสัมพันธ์ระหว่างหลวงพ่ोजินกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ล้วนเป็นกลไกที่ช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับในวงกว้าง ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ตำนานและเหตุการณ์เกี่ยวกับหลวงพ่ोजิน ไม่เพียงแต่เป็นรากฐานของทุนทางวัฒนธรรม หากยังสามารถนำมาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่วัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. แนวทางการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ
ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอ
โพทะเล จังหวัดพิจิตร เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพสูง
ซึ่งสามารถนำมาใช้พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้
3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเส้นทางการท่องเที่ยว มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และมิติ
ด้านวัฒนธรรม ดังนี้

2.1 มิติด้านเส้นทางการท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางที่ใช้ในการ
เดินทางตามรอยหลวงพ่ोजิน เป็นการเดินทางจากสถานที่ที่หลวงพ่ोजินเคยจำพรรษา
หรือเคยพำนักในเขตพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง
ไปยังตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล ซึ่งมีสถานที่ 3 แห่ง ได้แก่ วัดทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง
อำเภอบึงนาราง ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และวัดท้ายน้ำ
ตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล หากเดินทางโดยรถยนต์จากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสิ้นสุดจะใช้
เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที ตำแหน่งของแต่ละสถานที่ ดังแสดงในภาพที่ 11 ซึ่ง
ผู้วิจัยได้นำเสนอเส้นทางการเดินทาง ดังนี้

2.1.1 เริ่มต้นการเดินทางจากวัดทุ่งศาลา ตำบลบึงนาราง อำเภอบึงนาราง (จุดที่ 1)

2.1.2 ออกเดินทางตามถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1289
(สายวังสำโรง – บึงนาราง) ไปยังสามแยกบางลาย

2.1.3 เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงชนบท พจ.4011 (บางลาย-ท้ายน้ำ)
แล้วเดินทางต่อไปยังจุดแวะพักระหว่างทาง คือ ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ตำบลบางลาย
อำเภอบึงนาราง (จุดที่ 2)

2.1.4 ออกเดินทางจาก ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजเงิน ไปยังปลายทาง
คือ วัดท้ายน้ำ ตำบลท้ายน้ำ อำเภอยะทะเล (จุดที่ 3)

เส้นทางการเดินทางสามารถแสดงได้ ดังภาพที่ 11 ดังนี้

ภาพที่ 11 สถานที่สำคัญ 3 แห่ง และเส้นทางการเดินทางตามรอยหลวงพ่ोजเงิน

Figure 11. The three locations and travel routes following the footsteps of Luang Pho Ngoen. Adapted from “Google Maps”, by Google, 2025.

Copyright 2025 by Google.

2.2 มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้วิจัย
ขอเสนอกิจกรรม 2 รูปแบบ ได้แก่ การปั่นจักรยาน และการไหว้พระขอพรและ
บันทึกภาพตามสถานที่และจุดแวะพักที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजเงิน ดังนี้

2.2.1 การปั่นจักรยาน ในการเดินทางตามเส้นทางดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทดลองเดินทางด้วยการปั่นจักรยาน พบว่า หากเดินทางจากต้นทาง คือ วัดทุ่งศาลา จนถึงปลายทาง คือ วัดท้ายน้ำ ระยะทางรวม 11 กิโลเมตร โดยไม่จอดพักจะใช้เวลาเดินทางประมาณ 50 นาที

ในการเดินทางที่ผู้วิจัยนำเสนอ จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก (วัดทุ่งศาลา-ศาลาพักข้างหลวงพ่ोजิน) และช่วงที่สอง (ศาลาพักข้างหลวงพ่ोजิน-วัดท้ายน้ำ) ดังนี้

2.2.1.1 ช่วงแรก ออกเดินทางจากต้นทาง คือ วัดทุ่งศาลา มายังจุดแวะพักระหว่างทาง คือ ศาลาพักข้างหลวงพ่ोजิน ระยะทางรวม 6.5 กิโลเมตร จะใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที

2.2.1.2 ช่วงที่สอง คือ ออกเดินทางจากจุดแวะพักระหว่างทาง คือ ศาลาพักข้างหลวงพ่ोजิน ไปยังปลายทาง คือ วัดท้ายน้ำ ระยะทางรวม 4.5 กิโลเมตร จะใช้เวลาเดินทางประมาณ 20 นาที

2.2.2 การไหว้พระขอพรและบันทึกภาพตามสถานที่และจุดแวะพักที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน ผู้วิจัยขอเสนอดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สถานที่สำหรับการไหว้พระขอพรสถานที่และจุดแวะพักที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน

สถานที่	กิจกรรม
วัดทุ่งศาลา	● ไหว้พระขอพรในศาลาหลวงพ่ोजิน ● บันทึกภาพกับเสาศาลาเก่า 2 ต้น ● บันทึกภาพกับรูปปั้นจำลองข้างหลวงพ่ोजินบริเวณด้านหน้าสระน้ำหลวงพ่ोजิน

สถานที่	กิจกรรม
ศาลาพักช้าง หลวงพ่ोजิน	● ไหว้พระขอพรด้านหน้าและด้านบนศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ● บันทึกรูปภาพบริเวณป้ายด้านหน้าศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน
วัดท้ายน้ำ	● ไหว้พระขอพรและบันทึกภาพด้านบนวิหารหลวงพ่ोजิน (ชั้นบนของพิพิธภัณฑสถานพุทธโชติ) ● เยี่ยมชมและบันทึกภาพภายในพิพิธภัณฑสถานพุทธโชติ ● ไหว้พระขอพรและบันทึกภาพด้านหน้าหลวงพ่ोजินองค์ใหญ่ ● สักการะขอพรพระอนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ● ไหว้พระขอพรและบันทึกภาพที่พิพิธภัณฑสถานหุ้ญซึ้ง เสมือนจริงหลวงพ่ोजิน ● เยี่ยมชมและศึกษาเครื่องใช้พื้นบ้านที่พิพิธภัณฑสถานหุ้ญซึ้ง เสมือนจริงหลวงพ่ोजิน

Note. Places for worship and blessings, and rest stops related to Luang Pho Ngoen

2.3 มิติด้านวัดมุงคล หลวงพ่ोजิน พุทธโชติ เป็นพระเถระที่มีพุทธาคมทั้งในด้านคาถาอาคม วาจาสิทธิ์ โชคลาภ และแคล้วคลาดปลอดภัย ด้วยเหตุนี้วัดที่หลวงพ่ोजินได้เคยพำนักอยู่ หรือวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน จึงได้สร้างวัดมุงคลที่เกี่ยวกับหลวงพ่ोजินจำนวนมาก เช่น พระเครื่อง รูปหล่อ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างรายได้ให้แก่วัดและสร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่พุทธศาสนิกชนที่นับถือศรัทธาหลวงพ่ोजิน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า ทั้งวัดท้ายน้ำ และวัดทุ่งศาลา ซึ่งเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजเงิน ในฐานะวัดที่หลวงพ่ोजเงินได้เคยจำพรรษาอยู่ ได้มีการจัดสร้างวัตถุมงคลเพื่อให้เช่าบูชาจำนวนมาก อาทิ พระเครื่อง รูปหล่อหลวงพ่ोजเงิน และพญาเต่าเรือนที่เป็นการจำลองจากวัตถุมงคลที่หลวงพ่ोजเงินเคยสร้างไว้ในอดีต ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 12 หลวงพ่ोजเงิน ปี 2515 พิมพ์หน้ายักษ์ มหาอำนาจมหาบารมี
เนื้อทองเหลืองชุบนิกเกิ้ล

Figure 12. Luang Pho Ngoen amulet, B.E. 2515, 'Giant Face, Great Power, Great Prestige' model, material: nickel-plated brass. Adapted from Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Phichit, 2025, https://www.facebook.com/photo?fbid=466695465931174&set=pcb.466695612597826&locale=th_TH.

ภาพที่ 13 รูปหล่อหลวงพ่ोजิน รุ่นเศรษฐีรวยทรัพย์ เนื้อทองคำ หมายเลข 8 ปี 2566

Figure 13. Luang Pho Ngoen statue, 'Setthee Ruaisup' model, gold material, number 8, B.E. 2566. Adapted from Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Pichit, 2025, <https://www.facebook.com/share/18Fhrp7uhH/>.

ภาพที่ 14 เหรียญจอบใหญ่เนื้อกะไหล่ทอง ปี 47 วัดทุ่งศาลา

Figure 14. Large Hoe Coin, gold-plated material, B.E. 2547, Wat Thung Sala. Adapted from Wayu Sopipong, 2024, <https://www.facebook.com/share/p/18qFvZVcqS/>.

ภาพที่ 15 พญาเต่าเรือนหลวงพ่ोजเงิน ชุดทองคำหมายเลข 11 ปี 2564

Figure 15. Phaya Tao Ruean's Luang Pho Ngoen, gold set, number 11, B.E. 2564. Adapted from *Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club*, Phichit, 2025, <https://www.facebook.com/share/19nxHrJNhN/>.

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุผู้ดูแลทำให้ทราบว่าวัตถุมงคลดังกล่าวนี้ล้วนแต่ผ่านพิธีพุทธาภิเษกโดยพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง จึงเป็นที่นิยมในด้านพุทธาคม รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายวัตถุมงคลจะนำไปใช้ในการพัฒนาวัด อนุรักษ์สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजเงิน และเพื่อการสาธารณประโยชน์ต่อไป

ภาพที่ 16 พิธีมหาพุทธาภิเษก หลวงพ่ोजเงิน พิมพ์รูปเหมือนในวิหาร

Figure 16. The Grand Buddhist Consecration Ceremony of Luang Pho Ngoen Image in the Viharn. Adapted from *Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club*, Phichit, 2025, <https://www.facebook.com/share/18huNTS8d2/>.

ภาพที่ 16 พิธีมหาพุทธาภิเษก หลวงพ่อเงิน พิมพ์รูปเหมือนในวิหาร
จัดขึ้นเมื่อวันศุกร์ที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ณ วิหารหลวงพ่เงินวัดท้ายน้ำ จัดสร้าง
โดยสมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทยจังหวัดพิจิตร โดยมีพระเกจิอาจารย์
จากทั่วประเทศนั่งปรกอธิษฐานจิต

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่เงิน พุทธโชติ เนื่องจากหลวงพ่เงิน พุทธโชติ เป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง และมีพุทธศาสนิกชนนับถือศรัทธาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งประวัติและตำนานของหลวงพ่เงินยังมีความน่าสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านอิทธิปาฏิหาริย์ และเรื่องราวการมาศึกษาวิทยาคมของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ นอกจากนี้ วัดถุมงคลที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่เงินยังได้รับความนิยมจากนักสะสมตั้งแต่อดีตและยังคงมีการจัดสร้างวัดถุมงคลในปัจจุบัน

หลวงพ่เงิน ได้จำพรรษาหลายวัดในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ วัดทุ่งศาลา วัดท้ายน้ำ วัดคงคาราม และวัดหิริญญาราม (วัดบางคลาน) และมีสถานที่บางแห่งเคยเป็นที่พำนักชั่วคราว คือ ศาลาพักช้างหลวงพ่เงิน

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเส้นทางการเดินทางของหลวงพ่เงินจากพื้นที่บ้านทุ่งศาลาถึงบ้านท้ายน้ำ กล่าวคือ ในพื้นที่ตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีอาณาเขตติดต่อใกล้ชิดกันและมีความสัมพันธ์กันทางการปกครอง ซึ่งหลวงพ่เงินได้เคยเดินทางผ่านมาและพำนักอยู่ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่นอกกระแส ต่างจากวัดหิริญญาราม หรือวัดบางคลาน ซึ่งเป็นวัดสุดท้ายที่หลวงพ่เงินได้จำพรรษาอยู่ แต่กลับพบทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นหลายประการ

ทั้งนี้ ตำนานของหลวงพ่ोजินได้กลายเป็นทุนวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากเป็นเรื่องเล่าที่สะท้อนทั้งประวัติศาสตร์ ปาฏิหาริย์ และวิถีการปฏิบัติของท่าน ซึ่งชุมชนได้สืบทอดและใช้เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความศักดิ์สิทธิ์และบารมีของพระเกจิอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง ตำนานเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านบุคคลผู้รู้ในท้องถิ่นและถูกแปรรูปเป็นทุนทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ เช่น วัตถุมงคล รูปหล่อ หรือศาสนสถาน ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันว่า ชุมชนมีรากเหง้าและอัตลักษณ์ที่ผูกพันกับหลวงพ่ोजินโดยตรง

ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่าที่เชื่อมโยงกับสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัดทุ่งศาลา ศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน และวัดท้ายน้ำ มิได้เป็นเพียงสถานที่ทางศาสนา แต่เป็น “พื้นที่แห่งความทรงจำ” ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผู้มีบารมีกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง เมื่อสถานที่เหล่านี้ถูกเล่าขานสืบทอดมา ก็สามารถนำไปต่อยอดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นักท่องเที่ยวมิได้เดินทางมาเพื่อสักการะเท่านั้น แต่ยังมารับฟังเรื่องเล่าที่มีมิติทางประวัติศาสตร์และความเชื่อร่วมด้วย ส่งผลให้การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่วัตถุมงคลหลวงพ่ोजิน เพราะนักท่องเที่ยวและผู้ศรัทธาจะมองว่าวัตถุเหล่านั้นไม่เพียงเป็นวัตถุทางศาสนา หากแต่เป็นสิ่งที่มีความหมายและตำนานที่ผสมผสานความเชื่อกำกับอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตามสถานที่ทั้งสามแห่งล้วนเป็นสถานที่ในตำนานที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน จึงส่งผลให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม ทั้งทุนบุคคล ทุนรูปลักษณ์ และทุนสถาบัน ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ โดยในงานวิจัยนี้ได้เสนอการนำมาใช้พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเส้นทางการท่องเที่ยว มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และมิติด้านวัตถุมงคล

ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเป็นการนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว มาประยุกต์สร้างสรรค์เป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในชุมชน ซึ่งเป็น

การบูรณาการระหว่างคติชนวิทยาเข้ากับเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการสร้างโอกาส สร้างรายได้ สร้างอาชีพให้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

การศึกษาในครั้งนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า ไม่เพียงแต่ตำนาน หรือ วรรณคดี ดังเช่น ในงานของอภิสิทธิ์ เกษมผลกุล (Kasempholkoon, 2016) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจากวรรณคดีเรื่อง นิราศพระประธม ของสุนทรภู่ หรือ ชุมชนที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน เช่นในงานของยานูมาศ สร้อยเสือ (Sroysua, 2008) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา หรือปรมินท์ จารุวรรณ (Jaruworn, 2016) ที่ได้ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี ที่สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในเศรษฐกิจสร้างสรรค์เท่านั้น หากแต่ตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระเกจิที่มีชื่อเสียง ดังเช่นหลวงพ่ोजิน พุทธโชติก็สามารถนำมาประยุกต์และบูรณาการได้ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ยังได้นำเสนอทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ ทุนรูปลักษณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระเกจิอาจารย์ หลวงพ่ोजิน พุทธโชติที่อาจกล่าวได้ว่าอยู่นอกกระแสนิยม ซึ่งก็คือ วัดทุ่งศาลา และศาลาพักช้างหลวงพ่ोजิน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ยังไม่ได้รับความนิยมมาก เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าและสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนในอนาคตได้ต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่สามารถสร้างคุณค่าและประโยชน์ให้แก่ชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำตำนานและคติความเชื่อ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว (ไม่ต้องลงทุนโดยใช้ทรัพย์สิน) นำมาสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการบูรณาการระหว่างคติชนวิทยากับการท่องเที่ยว เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ มีดังนี้

1.1 นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมจากตำนานหลวงพ่ोजิน พุทธโชติ ทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเส้นทางการท่องเที่ยว มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และมิติด้านวัตถุมงคล ให้แก่ วัดที่เกี่ยวข้อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เพื่อนำข้อเสนอไปประยุกต์และพัฒนาให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

1.2 นำเสนอให้สถานศึกษา หรือศาสนสถาน เช่น โรงเรียน หรือวัด ในท้องที่ จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติหลวงพ่ोजิน ตำนานและความเชื่อจากตำนานของหลวงพ่ोजิน รวมถึงอาจจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หรือนำประเด็นที่เกี่ยวกับข้อไปบูรณาการสอดแทรกในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม อันสำคัญของชุมชนให้คงอยู่และร่วมสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อไปในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

2.1 ควรมีการรวบรวมองค์ความรู้และตำนานของหลวงพ่ोजินในลักษณะสารานุกรมออนไลน์ โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก และเป็นการเผยแพร่ประวัติและคุณูปการของหลวงพ่ोजินให้เป็นที่รู้จักได้อย่างกว้างขวางต่อไป

2.2 ควรมีการขยายขอบเขตการรวบรวมข้อมูลนอกเหนือจากเส้นทางตำบลบึงนาราง และตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง และตำบลท้ายน้ำ อำเภอโพทะเล เนื่องจากจากการศึกษาพบว่ายังมีสถานที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่ोजิน เช่น วัดหิรัญญาราม (วัดบางคลาน) จังหวัดพิจิตร และวัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร (วัดตองปุ) กรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- Ch. Ariyasap. (2014). *Luang Pho Ngoen Phutthachot Wat Bang Khlan*. Bangkok: Pailboon Offset.
- Dam-Hem. (2011). *Luang Pho Ngoen Wat Bang Klan: The Deity of the Nan River Basin*. Bangkok: Feel Good.
- Department of Religious Affairs. (1988). *History of temples throughout the kingdom, Volume 6*. Bangkok: Department of Religious Affairs, Buddhist Religious Sites Division.
- Hiranteerapol, P. (1994). *Luang Pho Ngoen Phutthachot: Wat Bang Khlan, the Deity of Phichit*. Bangkok: Siam Sinlapakanphim.
- Jaruworn, P. (2016). *Folklore and Tourism: Nong Khao Cultural Village, Kanchanaburi Province*. Bangkok: Academic Publication Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Kasempholkoon, A. (2016). *A field study and a study of cultural capital based on Sunthorn Phu's Nirat Phra Prathom in Nakhon Pathom, Nonthaburi, and Bangkok for the development of cultural*. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Khaosod Online. (2024, December 2). *Grand Merit-Making Event: Gold Leaf Application and Nine Boundary Stone (Luk Nimit) Enshrinement at Wat Thung Sala, Phichit Province (December 29, 2024 – January 2, 2025)*. Retrieved from https://www.khaosod.co.th/newspapercolumn/amulets/news_9562608

- Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Phichit. (2024, May 21). Retrieved from https://www.facebook.com/photo?fbid=466695465931174&set=pcb.466695612597826&locale=th_TH
- Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Phichit. (2025, February 6). Retrieved from <https://www.facebook.com/share/18Fhrp7uhH/>
- Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Phichit. (2025, February 4). Retrieved from <https://www.facebook.com/share/19nxHrJNhN/>
- Luang Pho Ngoen Wat Thai Nam Amulet Club, Phichit. (2025, January 5). Retrieved from <https://www.facebook.com/share/18huNTS8d2/>
- Patmasiriwat, D. (2004). *Social Capital and Cultural Capital in the Modern Economic and Management System*. Phitsanulok: Faculty of Management and Information Science, Naresuan University.
- Phrakru Wilat Rattanaarangi (Sa-nga That Sri). (2015). A study of Venerable Luang-Phor Ngern Buddhajoti on Supporting Buddhism. *Journal of Graduate Review Nakhon Sawan Buddhist College*, 3(3), 82-89.
- Phichit Provincial Office. (2023). *Phichit Province Briefing Data (2023-2027)*. Retrieved from <https://phichit.go.th/phichit/doc/2566/660419-1.pdf>
- Sopipong, W. (2024, December 29). Retrieved from <https://www.facebook.com/share/p/18qFvZVcqS/>
- Sroysua, Y. (2008). *Cultural capital for tourism of Amphawa community* (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Thanapomphan, R. (2003). *Cultural Capital*. Bangkok: Kobfai Publishing Project.
- The Document and Archives Committee, the Organizing Committee for the Celebrations of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's Birthday Anniversary. (2001). *Culture, Historical Development, Identity and Wisdom of Phichit Province*. (2nd ed.). Bangkok: Fine Arts Department.

การศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้ของการให้บริการ
ดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง:
กรณีศึกษาโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

The Study of Needs and Feasibility of Music Therapy Services
in Palliative Care Settings: A Case Study in Northern Center Hospitals

กัญญาพัชร กิจเรณู^{1*}

Kanyapach Kitrenu

นิอร เตรัตนชัย²

Ni-on Tayrattanachai

นัทธี เชียงชนะ³

Natee Chiangchana

Received: August 8, 2024

Revised: November 12, 2025

Accepted: November 14, 2025

¹วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย
College of Music, Mahidol University, Thailand

²วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย
College of Music, Mahidol University, Thailand

³วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย
College of Music, Mahidol University, Thailand

*Corresponding Author. E-mail: Kanyapach.kit@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจความคิดเห็นของทิมสหวิชาชีพ กลุ่มงานระดับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือที่มีต่อการใช้ดนตรีบำบัดเพื่อการดูแลแบบประคับประคอง 2) เพื่อศึกษารูปแบบการทำงานของนักดนตรีบำบัด ในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง และ 3) เพื่อศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้ ในการนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ สืบเสาะ (Exploratory Research) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากสองแหล่ง คือ 1) ทิมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานระดับประคอง จากโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ จำนวน 29 คน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยการสำรวจความคิดเห็นของ ทิมสหสาขาวิชาชีพ โดยใช้แบบสอบถาม และ 2) นักดนตรีบำบัดผู้เชี่ยวชาญ โดยการ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 คน เป็นการเก็บ รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีการบันทึกเสียง และนำมาถอดเทปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหา สรุป ความตามประเด็นสำคัญ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาและ อธิบายร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า จากการสำรวจความคิดเห็นของ ทิมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานระดับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือที่มีต่อการ ใช้ ดนตรีบำบัดเพื่อการดูแลแบบประคับประคอง แสดงให้เห็นว่าทิมสหสาขาวิชาชีพส่วนใหญ่เห็นถึงประโยชน์และประสิทธิภาพของการนำดนตรีบำบัดมาใช้เพื่อดูแลผู้ป่วย ประคับประคอง และเห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของตนเอง และจากการศึกษารูปแบบการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัด ผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการทำงานของ นักดนตรีบำบัด ซึ่งประกอบด้วย บทบาทการทำงานของนักดนตรีบำบัดที่มีการทำงาน ร่วมกับสหสาขาวิชาชีพอื่น การทำงานตำแหน่งนักดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลซึ่งมีงาน

ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ความรู้กับทีมสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบำบัด หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจให้กับทีมดูแล และกระบวนการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) การส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับบริการ 2) การประเมินผลก่อนเข้ารับบริการดนตรีบำบัด 3) การให้การบำบัด 4) การจัดทำเอกสารและประเมินความก้าวหน้าในการบำบัด 5) การยุติการให้บริการดนตรีบำบัด ผลของการศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้แสดงให้เห็นว่าทีมสหสาขาวิชาชีพมีความต้องการที่จะนำดนตรีบำบัดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลแบบประคับประคอง และสนับสนุนให้มีการจ้างงานตำแหน่งนักดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ เนื่องจากเห็นถึงประโยชน์และประสิทธิภาพของดนตรีบำบัด และเห็นว่านักดนตรีบำบัดสามารถทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ที่ดูแลผู้ป่วยประคับประคองได้

คำสำคัญ: การให้บริการดนตรีบำบัด การดูแลแบบประคับประคอง ดนตรีบำบัด ในโรงพยาบาล

Abstract

The purpose of this study was: 1) To survey the opinions towards music therapy of the multidisciplinary teams in palliative care settings in Northern Center Hospitals; 2) To study the work system of music therapists in providing music therapy services in palliative care settings; and 3) To study the needs and feasibility of providing music therapy services in palliative care settings in Northern Center Hospitals. This study employed an exploratory research method by collecting data from two sources: 1) Qualitative data were collected from 29 members of the multidisciplinary teams in palliative care settings in Northern Center Hospitals using a

questionnaire to gather information regarding the opinions of the multidisciplinary teams; and 2) Further qualitative data were collected, through purposive sampling, from 3 specialist music therapists using semi-structured interviews, which were audio-recorded and transcribed for analysis. The data were analyzed descriptively, with supplementary discussions. The research results found that the majority of the multidisciplinary team members perceived the benefits and effectiveness of using music therapy for the patients and agreed with providing music therapy services in their own hospitals. Based on the interviews with the music therapists, it was found that the process of providing music therapy services required the music therapists to work with professionals in other areas to provide knowledge to the multidisciplinary teams involved in music therapy and to provide psychological support to the care teams. The process of providing music therapy services in palliative care followed the following steps: 1) Referral, 2) Assessment, 3) Intervention, 4) Documentation and evaluation, and 5) Termination. The results of the need and feasibility study showed that the multidisciplinary teams wished to incorporate music therapy into palliative care and to support the employment of music therapists in the Northern Center Hospitals because they saw the benefits and effectiveness of music therapy and saw that music therapists could work with other multidisciplinary teams in charge of palliative care.

Keywords: Music Therapy Service, Palliative Care, Music Therapy in Hospital

บทนำ

การดูแลแบบประคับประคองเป็นการดูแลผู้ป่วยและครอบครัวที่กำลังเผชิญหน้ากับความเจ็บป่วยที่ร้ายแรง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีทีมผู้เชี่ยวชาญหลากหลายวิชาชีพที่ทำงานร่วมกัน เช่น แพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักกายภาพบำบัด และอาสาสมัคร เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและครอบครัวอย่างครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณและศาสนา ซึ่งนอกเหนือจากอาการทางร่างกายการดูแลช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ นั้น เป็นการดูแลเป็นทีมเพื่อดูแลผู้ป่วยทั้งด้านการให้คำปรึกษา การช่วยสนับสนุนความต้องการของผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยมีชีวิตอยู่อย่างเข้มแข็งและมีความสุขในช่วงชีวิตที่ยังเหลืออยู่ เนื่องจากความต้องการในการดูแลแบบประคับประคองทั่วโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากประชากรที่สูงวัยและโรคร้ายแรงเรื้อรังที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และในปี พ.ศ. 2558 รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขมินโยบายให้ทุกโรงพยาบาลมีหน่วยบริการเพื่อให้การดูแลแบบประคับประคอง (Department of Medical Service, 2020; Nursing Division, 2016; World Health Organization, 2020)

มีการนำทางเลือกที่หลากหลายมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองเนื่องจากผู้ป่วยแต่ละบุคคลมีความเป็นไปของโรคต่างกัน แต่สิ่งที่มีไม่ต่างกันคือความไม่พึงพอใจต่อสภาวะร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ ความทุกข์ทรมานจากโรค ทำให้ส่งผลต่อสภาวะอารมณ์ การมีกิจกรรมให้ผู้ป่วยเข้าร่วมช่วยให้เกิดความผ่อนคลาย ลดความตึงเครียดจึงเป็นทางเลือกที่สามารถช่วยประคับประคองอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึก และช่วยบรรเทาความเจ็บปวดทุกข์ทรมานได้ ผู้ป่วยสามารถเลือกกิจกรรมที่พึงพอใจได้ด้วยตนเอง เช่น การนวดและการสัมผัส งานอดิเรก งานศิลปะ การชมภาพยนตร์ การอ่าน และเขียนหนังสือ การออกกำลังกาย การสวดมนต์ และดนตรีบำบัดเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่นำมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง เนื่องจากดนตรีบำบัดสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองได้หลากหลายด้าน (Horne, 2013; Nursing Division, 2016)

ดนตรีบำบัดอาจไม่ใช่แนวทางทางเภสัชวิทยา แต่จากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการใช้ดนตรีบำบัดที่มีต่อผู้ป่วยระยะสุดท้ายโดยการวิเคราะห์อภิมาน และการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่าดนตรีบำบัดมีประสิทธิภาพในการบรรเทาความเจ็บปวดและช่วยเสริมสุขภาพจิตเชิงบวก ลดความวิตกกังวล อาการซึมเศร้า และเพิ่มสภาวะอารมณ์ที่ดีขึ้นได้เมื่อเทียบกับการดูแลแบบปกติ (Gao, et al., 2019) การใช้ดนตรีบำบัดในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง นักดนตรีบำบัดเป็นอีกหนึ่งสมาชิกที่สำคัญของทีมสหสาขาวิชาชีพที่ดูแลผู้ป่วยประคับประคองในโรงพยาบาล เนื่องจากจะมีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกับทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อวางแผนการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง (Antoine, 2016) ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อบทบาทของสหสาขาวิชาชีพอื่นเป็นสิ่งสำคัญของทีมดูแลผู้ป่วยประคับประคอง เนื่องจากการดูแลแบบองค์รวมที่ต้องได้รับความร่วมมือจากการทำงานของสหสาขาวิชาชีพ ซึ่งแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ควรทราบข้อมูลและบทบาทของสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ในทีมดูแล เพื่อการประสานงานสำหรับการดูแลผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากแต่ละวิชาชีพไม่ทราบบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละสาขาในทีม อาจทำให้ขาดการสื่อสารหรือการรับรู้ข้อมูลที่สำคัญ ทำให้ส่งผลล่าช้าต่อการรักษาและส่งผลเสียต่อความปลอดภัยของผู้ป่วย (Antoine, 2016)

จากที่กล่าวมานั้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและความเป็นไปได้ของการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง และการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาที่โรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่มีขีดความสามารถระดับตติยภูมิ (Tertiary Care) อยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข มีจำนวนเตียงมากกว่า 500 เตียง มีเทคโนโลยีขั้นสูง (Advance & Sophisticate Technology) เพื่อรองรับผู้ป่วยที่ต้องการการรักษาที่ซับซ้อน ซึ่งโรงพยาบาลศูนย์ในเขตภาคเหนือทั้ง 6 แห่งนี้ เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มีศูนย์ดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง ถึงแม้ว่าจะมีการดูแลรักษาและการบำบัดทางเลือก

ที่หลากหลาย แต่หากมีการนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลแบบองค์รวม จะช่วยให้ผู้ป่วยประคับประคองมีทางเลือกในการดูแลคุณภาพชีวิตที่เหลืออยู่ได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยยังไม่พบการให้บริการดนตรีบำบัดโดยนักดนตรีบำบัดผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ามีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะมีการนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลผู้ป่วยประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ เพื่อที่จะสามารถขยายการให้บริการดนตรีบำบัดให้กว้างมากขึ้น และเพื่อให้ดนตรีบำบัดได้เป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการเข้าถึงการดูแลผู้ป่วยประคับประคองให้ได้รับประสิทธิภาพสูงสุด

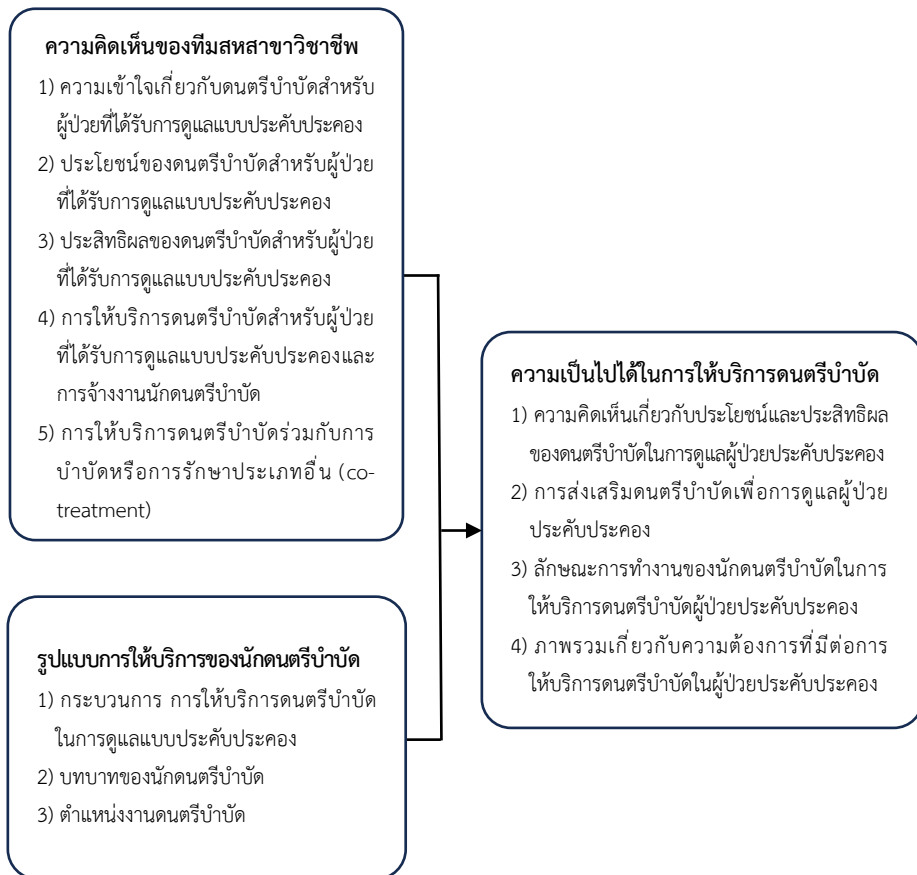
วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. สำรวจความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือที่มีต่อการใช้ดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง
3. เพื่อศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้ในการนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

กรอบการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการและความเป็นไปได้ของการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง ซึ่งประกอบด้วย 3 หัวข้อหลัก คือ 1) ความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพ 2) รูปแบบการให้บริการของนักดนตรีบำบัด และ 3) ความเป็นไปได้ในการให้บริการดนตรีบำบัด ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสืบเสาะ (Exploratory Research) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสองแหล่ง แหล่งที่หนึ่งคือ ทีมสหสาขาวิชาชีพซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานประคับประคอง จากโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ จำนวน 29 คน และข้อมูลจาก

แหล่งที่สองคือ นักดนตรีบำบัดผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ คือ ทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานประคับประคอง จากโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ ที่ทำงานมาแล้วเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี จำนวน 6 โรงพยาบาล โรงพยาบาลละ 12 คน รวมทั้งหมดจำนวน 72 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะสามารถเก็บข้อมูลได้จากกลุ่มตัวอย่างเพียง 29 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการเก็บข้อมูล และข้อจำกัดในการเข้าถึงสถานพยาบาลบางแห่ง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการควบคุมคุณภาพของข้อมูลอย่างรอบคอบ เพื่อให้ผลการวิจัยยังคงมีความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง โดยการควบคุมความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา ซึ่งได้รับข้อมูลครบทุกกลุ่มตัวอย่าง และจากการเก็บข้อมูลทั้งหมด 4 โรงพยาบาล จะได้รับข้อมูลที่หลากหลาย และสามารถนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ อีกทั้งการใช้เครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เป็นการเก็บข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างทุกคน ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงเชื่อมั่นว่าแม้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจะไม่ครบถ้วนตามเป้าหมาย แต่ผลการวิจัยยังคงมีระดับของความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงในระดับที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการและเชิงปฏิบัติได้

เกณฑ์การคัดเข้า

1. เป็นทีมสหวิชาชีพกลุ่มงานระดับประคอง จากโรงพยาบาลศูนย์ เขตภาคเหนือ
2. ทำงานกลุ่มงานระดับประคองในโรงพยาบาลศูนย์ เขตภาคเหนือ มาแล้วเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี

เกณฑ์การคัดออก

1. ไม่ยินยอมเข้าร่วมวิจัย โดยไม่ลงนามในหนังสือยินยอมเข้าร่วมวิจัยตาม กำหนดของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ นักดนตรีบำบัดที่มีการ ให้บริการดนตรีบำบัดกับกลุ่มผู้ป่วยระดับประคองในโรงพยาบาล เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านนี้อย่างเชี่ยวชาญ (Kim, Lee, Lee & Choi, 2020) และเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกฝน ได้รับการรับรอง หรือเรียนจบด้านดนตรีบำบัด ในระดับปริญญา จำนวน 3 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เกณฑ์การคัดเข้า

1. ผู้เข้าร่วมเป็นนักดนตรีบำบัดที่ให้บริการดนตรีบำบัดกลุ่มผู้ป่วย ระดับประคองมาแล้ว เป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี
2. ผู้เข้าร่วมเป็นนักดนตรีบำบัดที่ผ่านการฝึกฝน ได้รับการรับรอง หรือเรียน จบด้านดนตรีบำบัดในระดับปริญญา

เกณฑ์การคัดออก

ไม่ยินยอมเข้าร่วมวิจัย โดยไม่ลงนามในหนังสือยินยอมเข้าร่วมวิจัยตาม กำหนดของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญสอดคล้องกับหัวข้อที่ต้องการศึกษา โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญสาขาดนตรีบำบัด จำนวน 3 ท่าน แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ จำนวน 5 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานะตำแหน่งงาน และระยะเวลาในการทำงาน ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้ดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน 11 ข้อ ซึ่งมีประเด็นคำถาม ดังนี้ 1) ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 2) ประโยชน์ของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 3) ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 4) การให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองและการจ้างงานดนตรีบำบัด 5) การให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทอื่น (Co-treatment)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญสอดคล้องกับหัวข้อที่ต้องการศึกษา โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญสาขาดนตรีบำบัด จำนวน 3 ท่าน เป็นแบบสัมภาษณ์ประสบการณ์การให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคองของนักดนตรีบำบัด ที่สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง และบทบาทการทำงานของนักดนตรีบำบัด เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผู้วิจัยโทรศัพท์ติดต่อกลุ่มงานประกันประครองในโรงพยาบาลศูนย์ เขตภาคเหนือ จำนวน 6 แห่ง และส่งหนังสือทางอีเมล เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์และความเสี่ยงของการวิจัย และเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัย ขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย จากนั้นให้ทางโรงพยาบาลส่งรายชื่อและช่องทางการติดต่อของผู้สมัครเข้าร่วมวิจัยที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกกลับมาทางอีเมล

1.2 เมื่อผู้วิจัยได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูลได้ ผู้วิจัยจะส่งเอกสารชี้แจงรายละเอียดการวิจัย หนังสือยินยอมการเข้าร่วมวิจัย ส่ง Link และ QR Code สำหรับตอบแบบสอบถาม ให้กับผู้ประสานงานทางอีเมลส่วนตัว เพื่อกระจายข้อมูลให้กับผู้เข้าร่วมวิจัย

1.3 หลังจากผู้เข้าร่วมวิจัยตอบแบบสอบถาม รวมถึงลงนามในหนังสือยินยอมการเข้าร่วมวิจัยและเอกสารชี้แจงใน Google form ผู้วิจัยจะได้รับข้อมูลการวิจัยทันทีที่ผู้เข้าร่วมกรอกข้อมูลครบถ้วนและกดยืนยันข้อมูล

1.4 ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลและแบบสอบถามที่ผู้เข้าร่วมวิจัยตอบ และนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้วิจัยติดต่อนักดนตรีบำบัดที่ให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน 3 คน เพื่อส่งเอกสารชี้แจงรายละเอียดการวิจัย และหนังสือยินยอมการเข้าร่วมวิจัย ให้กับผู้เข้าร่วมวิจัยทางอีเมลส่วนตัว

2.2 ผู้วิจัยนัดวัน เวลา และสถานที่ที่นักดนตรีบำบัดสะดวกในการให้สัมภาษณ์

2.3 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักดนตรีบำบัดตามวันและเวลาที่นัดไว้ เก็บข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง

2.4 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทปสัมภาษณ์เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์ และนำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบความถูกต้อง และนำไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Statistical Package for the Social Science for Windows (SPSS) ดังนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage)

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการใช้ดนตรีบำบัดในกลุ่มงานประคับประคอง นำมาแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักดนตรีบำบัดที่ให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง นำเสนอโดยการพรรณนาและอธิบายเสริมประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยถอดเทปสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2.2 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปความตามประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง โดยการอ่านเนื้อหาทั้งหมดและพิมพ์ข้อมูลเพื่อจัดหมวดหมู่ตามหัวข้อที่ต้องการศึกษา

ซึ่งผู้วิจัยขอยกตัวอย่างคำกล่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์นักดนตรีบำบัดผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับกระบวนการส่งต่อผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองเพื่อเข้ารับบริการดนตรีบำบัด ดังนี้

สำหรับการดูแลผู้ป่วยในวอร์ดประคับประคอง นักดนตรีบำบัดจะ
รับส่งปรึกษาจากแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว ประกอบด้วย
แพทย์ประจำบ้าน fellow palliative care และอาจารย์แพทย์

โดยตรง รวมถึงการดูแลผู้ป่วย Palliative Care ในวอร์ดต่าง ๆ จะเป็นลักษณะ consultant ไม่เป็นเจ้าของไข้ ดังนั้นการส่งต่อผู้ป่วยระดับประคับประคองเพื่อรับบริการคนตรีบำบัด เป็นการส่งต่อโดยแพทย์เท่านั้น นักคนตรีบำบัดจะไม่รับเคสเอง กระบวนการส่งต่อจะอยู่ในระหว่างการทำงานร่วมกัน จะมีสิ่งที่เรียกว่า Grand Round ช่วงนั้น ถ้า MT เห็นว่าเคสนี้เราช่วยได้ จะถามหมอว่า หมอจะส่งมั้ย แต่ท้ายที่สุดแล้วสรุปว่าแพทย์ต้อง approve ถ้าแพทย์ say yes ok approve เราไปให้บริการได้ (Referral process for palliative care patients, personal communication, August 30, 2023)

ระบบการส่งปรึกษาจะแตกต่างกันตามประเภทของคนไข้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) ผู้ป่วย OPD หรือผู้ป่วยนอก ส่งปรึกษาโดยแพทย์ แพทย์จะเป็นผู้พิจารณาว่าเคสนี้สมควรได้รับคนตรีบำบัดหรือไม่ ถ้าสมควร พยาบาลจะโทรตามแล้วพี่ก็จะมาให้บริการตอนนั้นเลย ไม่ได้นัดหมายล่วงหน้า 2) ผู้ป่วย IPD หรือผู้ป่วยในที่ Admit หอผู้ป่วยประคับประคอง นักคนตรีบำบัดจะออกตรวจคนไข้ร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ เมื่อนักคนตรีบำบัดประเมินพบว่า คนไข้สามารถได้รับประโยชน์จากบริการคนตรีบำบัด นักคนตรีบำบัดจะนำเสนอประโยชน์และแผนการดูแลผู้ป่วยต่อทีมการรักษา และทีมจะให้ความเห็นว่าควรเข้าไปได้แลมั้ย ดังนั้นระบบการส่งตัวแบบนี้ที่เรียกว่า Team Refer 3) ผู้ป่วยระยะท้ายที่ Admit หอผู้ป่วยอื่น ซึ่งแพทย์ประคับประคองได้รับส่งปรึกษาจากแพทย์แผนกอื่นให้มาร่วมดูแล ผู้ป่วยประเภทนี้จะมีแพทย์กับ

พยาบาลเข้าไปประเมิน เลือกผู้ป่วยที่คาดว่าจะได้ประโยชน์จาก
ดนตรีบำบัด จากนั้นพยาบาลจะเป็นคนส่งปรึกษาแบบปากเปล่า
ไม่ได้มีแบบฟอร์มให้พยาบาลกรอก เพราะจะได้ไม่เป็นการเพิ่มภาระ
งานของพยาบาลมากเกินไป (Referral process for palliative care
patients, personal communication, September 9, 2023)

เขาเห็นว่าเราทำได้ก็ส่งเคสเลย เราก็เข้าไปคุยกับพยาบาลก่อน
ว่ามีเคสใหม่ แล้วเขาลิสต์มาให้ เคสนี้ทำได้ เคสนี้ยาก เคสนี้ง่าย
อยากทำอะไรเราสามารถเลือกได้ว่าจะเอาหมดเลยหรือเอาแค่
เคสบางเคส ซึ่งเขาก็จะดูอีกทีหนึ่ง คือพี่พยาบาลเขาก็จะเห็นแล้วว่า
มีคนที่จะเอาดนตรี แล้วก็จะมีคนที่เขารู้สึกว่ายาก หมายความว่า
พยาบาลรู้สึกว่าการจัดการกับเคสนี้ไม่ได้ ดนตรีบำบัดอยากลองใหม่
หรือว่านักจิตรู้สึกว่ายาก พี่คุยกับเขาไม่รู้เรื่อง ลองใช้ดนตรีให้
หน่อย ก็เลยคล้าย ๆ ประชุมสหวิชาชีพ แต่มันไม่ใช่ประชุมจริงจัง
ขนาดนั้น (Referral process for palliative care patients,
personal communication, September 18, 2023)

2.3 นำผลของข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมานำเสนอโดยการพรรณนาและ
อธิบายร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน
ดังนี้

1. ความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานระดับประครองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

ผลการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มงานระดับประครองจากโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ มีประเด็นคำถามดังนี้ 1) ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 2) ประโยชน์ของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 3) ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง 4) การให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองและการจ้างงานนักดนตรีบำบัด 5) การให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทอื่น

1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพที่มีต่อการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน 29 คน (100%) โดยการให้เลือกตอบข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของตนเองมากที่สุดเพียงข้อเดียว แสดงให้เห็นว่าทีมสหวิชาชีพส่วนใหญ่ที่รู้จักดนตรีบำบัด มีจำนวน 25 คน (86.2%) และมีผู้เข้าร่วมที่ไม่รู้จักดนตรีบำบัด จำนวน 4 คน (13.8%) เมื่อถามถึงความเข้าใจของผู้เข้าร่วมว่าดนตรีบำบัดคืออะไร คำตอบที่ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่เลือกตอบมากที่สุดคือ การใช้ดนตรีเพื่อฟื้นฟูสุขภาพโดยนักดนตรีบำบัดวิชาชีพ (69.0%) รองลงมาคือ การฟังเสียงธรรมชาติเพื่อสร้างความผ่อนคลาย (17.2%) และ การใช้เฉพาะการฟังเพลงเพื่อสร้างสภาพอารมณ์ที่ดี (13.8%) ตามลำดับ จากการสอบถามความคิดเห็นว่าทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มใดสามารถเป็นผู้ส่งตัวผู้ป่วยเข้ารับบริการดนตรีบำบัดได้บ้าง คำตอบที่ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ตอบคือ แพทย์ (23.3%) รองลงมา คือ พยาบาล (20.7%) และนักจิตวิทยา (20.7%) ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน รองลงมาคือ ญาติหรือผู้ดูแล (19.0%), นักสังคมสงเคราะห์ (15.5%) และผู้ป่วย (0.9%) ตามลำดับ ดังข้อมูลที่แสดงให้เห็นในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

ความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ (%)
1. ท่านรู้จักดนตรีบำบัดหรือไม่		
รู้จัก	25	86.2
ไม่รู้จัก	4	13.8
รวม	29	100.0
2. ในความเข้าใจของท่าน ท่านคิดว่าดนตรีบำบัดคืออะไร		
การใช้ดนตรีเพื่อฟื้นฟูสุขภาพโดยนักดนตรีบำบัดวิชาชีพ	20	69.0
การใช้เฉพาะการฟังเพลงเพื่อสร้างสภาพอารมณ์ที่ดี	4	13.8
การสอนดนตรีให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาลมีทักษะทางดนตรี	0	0
การฟังเสียงธรรมชาติเพื่อสร้างความผ่อนคลาย	5	17.2
รวม	29	100.0
3. ท่านคิดว่าทีมสหสาขาวิชาชีพกลุ่มใดเป็นผู้ส่งตัวผู้ป่วยเข้ารับบริการดนตรีบำบัดได้บ้าง		
แพทย์	27	23.3
พยาบาล	24	20.7
นักจิตวิทยา	24	20.7
นักสังคมสงเคราะห์	18	15.5
ญาติ/ผู้ดูแล	22	19.0
อื่น ๆ (ผู้ป่วย)	1	0.9
รวม	116	100.0

Note. Data were obtained from a questionnaire on the understanding of music therapy (n = 29). The data are presented as frequency and percentage. In item 3, respondents could select more than one answer; therefore, the total frequency exceeds the number of respondents.

1.2 ประโยชน์ของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบ ประคับประคอง

จากการสอบถามความคิดเห็นของทีมนิสิตสาขาวิชาชีพเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าดนตรีบำบัดสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในการเพิ่มความผ่อนคลาย (13.5%) รองลงมาคือ ลดความเครียด (12.5%), ลดความวิตกกังวล (10.6%), และรองลงมาเป็นด้านที่มีผู้เลือกตอบจำนวนเท่ากัน 2 ด้าน คือสนับสนุนการดูแลสุขภาพจิตใจของบุคคลในครอบครัว (8.2%) และการเพิ่มการรับรู้หรือตระหนักรู้ในความรู้สึกของตนเอง (8.2%) และด้านที่มีผู้เลือกตอบจำนวนเท่ากัน 2 ด้านเช่นกัน คือ การเตรียมความพร้อมด้านมิติจิตวิญญาณ (ความหมายของชีวิต, ความหวัง, กำลังใจ, ความเชื่อทางศาสนา) (7.7%) และลดปวด (7.7%) และต่อมาคือ ลดความกระสับกระส่าย (7.2%) และ ส่งเสริมการแสดง/ระบายความรู้สึก (7.2%) ซึ่งมีจำนวนผู้เลือกตอบเท่ากัน ลำดับต่อมาคือ สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ป่วยกับบุคคลในครอบครัว (6.7%), และอีก 2 ด้านที่มีจำนวนเท่ากันคือ เพิ่มความรู้สึกปลอดภัย (5.3%) และส่งเสริมความเข้าใจการดูแลและการใช้ชีวิตในระยะสุดท้าย (5.3%) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ประโยชน์ของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

ท่านคิดว่าดนตรีบำบัดสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในด้านใดได้บ้าง	ความถี่	ร้อยละ (%)
ลดปวด	16	7.7
ลดความกระสับกระส่าย	15	7.2
ลดความวิตกกังวล	22	10.6
ลดความเครียด	26	12.5

ท่านคิดว่าดนตรีบำบัดสามารถช่วยเหลือผู้ป่วย ที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในด้านใดได้บ้าง	ความถี่	ร้อยละ (%)
เพิ่มความผ่อนคลาย	28	13.5
เพิ่มการรับรู้หรือตระหนักรู้ในความรู้สึกของ ตนเอง	17	8.2
ส่งเสริมการแสดง/ระบายความรู้สึก	15	7.2
เพิ่มความรู้สึกปลอดภัย	11	5.3
ส่งเสริมความเข้าใจการดูแลและการใช้ชีวิตใน ระยะสุดท้าย	11	5.3
สนับสนุนการดูแลสภาพจิตใจของบุคคลใน ครอบครัว	17	8.2
สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ป่วยกับบุคคล ในครอบครัว	14	6.7
การเตรียมความพร้อมด้านมิติจิตวิญญาณ (ความหมายของชีวิต, ความหวัง, กำลังใจ, ความเชื่อทาง ศาสนา)	16	7.7
รวม	280	100.0

Note. Data were obtained from a questionnaire on the perceived benefits of music therapy among palliative care patients (n = 29). The data are presented as frequency and percentage. Respondents could select more than one answer; therefore, the total frequency exceeds the number of respondents.

1.3 ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

จากผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลของดนตรีบำบัดในการดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง โดยให้เลือกตอบมีคะแนน ตั้งแต่ 0 – 5 โดย 0 หมายถึง ไม่มีประสิทธิภาพ และ 5 หมายถึง มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อหลัก คือ

1.3.1 การรักษาอาการเจ็บป่วยตามอาการ (Supportive Level)

จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีต่อประสิทธิผลของดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยผู้เข้าร่วมวิจัยคะแนนส่วนใหญ่เห็นว่า ดนตรีบำบัดช่วยเพิ่มความผ่อนคลาย (4.3704) รองลงมาคือ ลดความเครียด (3.7778), ลดความวิตกกังวล (3.5185), ลดความกระสับกระส่าย (3.0741) และลดปวด (2.7037) ตามลำดับ ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 1.3.1

ตารางที่ 1.3.1 การรักษาอาการเจ็บป่วยตามอาการ (Supportive Level)

ประสิทธิผลของดนตรีบำบัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
การรักษาอาการเจ็บป่วยตามอาการ (Supportive Level)			
ลดปวด	27	2.7037	1.06752
ลดความกระสับกระส่าย	27	3.0741	.99715
ลดความวิตกกังวล	27	3.5185	.97548
ลดความเครียด	27	3.7778	.97402
เพิ่มความผ่อนคลาย	27	4.3704	.74152

Note. Data were collected from a survey on participants' opinions regarding the effectiveness of music therapy for palliative care patients (n = 27). Mean and standard deviation (SD) are presented for each symptom category perceived to be alleviated by music therapy.

1.3.2 การส่งเสริมการสื่อสารและความเข้าใจ (Communicative Level)

จากผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าดนตรีบำบัดช่วยเพิ่มการรับรู้หรือตระหนักรู้ในความรู้สึกของตนเอง (3.1852) รองลงมา คือ ส่งเสริมการแสดงหรือระบายความรู้สึก (3.1111) และเพิ่มความรู้สึกปลอดภัย (3.0741) ตามลำดับ ดังข้อมูลในตารางที่ 1.3.2

ตารางที่ 1.3.2 การส่งเสริมการสื่อสารและความเข้าใจ (Communicative Level)

ประสิทธิผลของดนตรีบำบัด	จำนวน ผู้เข้าร่วม	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน
ส่งเสริมการสื่อสารและความเข้าใจ (Communicative Level)			
เพิ่มการรับรู้/ตระหนักรู้ในความรู้สึก ของตนเอง	27	3.1852	.92141
ส่งเสริมการแสดง/ระบายความรู้สึก	27	3.1111	1.01274
เพิ่มความรู้สึกปลอดภัย	27	3.0741	1.03500

Note. Data were collected from a survey on participants' opinions regarding the effectiveness of music therapy for palliative care patients (n = 27). Mean and standard deviation (SD) are presented for each category of communication and understanding perceived to be enhanced by music therapy.

1.3.3 การส่งเสริมความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Level)

จากผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่เห็นว่าดนตรีบำบัดช่วยสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ป่วยกับบุคคลในครอบครัว (3.4444) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ การสนับสนุนการดูแลสุขภาพจิตใจของบุคคลในครอบครัว (3.4444) และรองลงมาคือ ส่งเสริมความเข้าใจการดูแลและการใช้ชีวิตในระยะสุดท้าย (3.1852) ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 1.3.3

ตารางที่ 1.3.3 การส่งเสริมความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Level)

ประสิทธิผลของดนตรีบำบัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ส่งเสริมความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Level)			
ส่งเสริมความเข้าใจการดูแลและการใช้ชีวิตในระยะสุดท้าย	27	3.1852	1.03912
สนับสนุนการดูแลสุขภาพจิตใจของบุคคลในครอบครัว	27	3.4444	1.01274
สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ป่วยกับบุคคลในครอบครัว	27	3.4444	.89156

Note. Data were collected from a survey on participants' opinions regarding the effectiveness of music therapy for palliative care patients ($n = 27$). Mean and standard deviation (SD) are presented for each category related to promoting understanding toward change as perceived to be enhanced by music therapy.

1.4 การให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบ ประคับประคองและการจ้างงานนักดนตรีบำบัด

เมื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัยจำนวน 29 คน ว่าในโรงพยาบาลของท่านมีการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองหรือไม่ ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่มี (56.5%) และไม่แน่ใจ (34.8%) และคำตอบที่น้อยที่สุดคือ มี (8.7%) จากนั้นผู้วิจัยถามผู้เข้าร่วมวิจัยจำนวน 2 คน (8.7%) ที่ให้คำตอบว่า มีการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลที่ผู้เข้าร่วมวิจัยทำงานอยู่ ว่าทราบหรือไม่ว่าใครเป็นผู้ให้บริการดนตรีบำบัด ซึ่งมีทั้งผู้เข้าร่วมวิจัยที่ ทราบ (3.4%) และ ผู้ที่ไม่ทราบ (3.4%) นอกจากนั้นคือผู้เข้าร่วมวิจัยที่ตอบว่าไม่มีการให้บริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลหรือไม่แน่ใจว่ามี (91.3%) เมื่อถามว่าเห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของท่านหรือไม่ ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ เห็นด้วย (96.6%) และมีผู้ที่ไม่เห็นด้วย (3.4%) นอกจากนี้ยังมีการสอบถามว่าหากมีการจ้างงานนักดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของท่าน ท่านมีความคิดเห็นว่าคุณควรเป็น การจ้างงานแบบใด ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นการจ้างงานแบบบางเวลา (51.7%) และรองลงมาคือ แบบเต็มเวลา (48.3%) ดังข้อมูลที่แสดงให้เห็นในตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 การให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบ
ประคับประคองและการจ้างงานนักดนตรีบำบัด

ความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
1. ในโรงพยาบาลของท่านมีการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองหรือไม่		
มี	2	6.9
ไม่มี	18	62.1
ไม่แน่ใจ	9	31.0
รวม	29	100.0

ความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
2. หากในโรงพยาบาลของท่านมีการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง ท่านทราบหรือไม่ว่าใคร เป็นผู้ให้บริการ		
ทราบ	1	3.4
ไม่ทราบ	1	3.4
ไม่แน่ใจ/ไม่มีการให้บริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาล	27	93.1
รวม	29	100.0
3. ท่านเห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของท่านหรือไม่		
เห็นด้วย	28	96.6
ไม่เห็นด้วย	1	3.4
รวม	29	100.0
4. หากมีการจ้างงานนักดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของท่าน ท่านมีความคิดเห็นว่าการจ้างงานแบบใด		
แบบเต็มเวลา (Full time)	14	48.3
แบบบางเวลา (Part time)	15	51.7
รวม	23	100.0

Note. Data were obtained from a survey of healthcare professionals' opinions regarding music therapy services and employment of music therapists in hospitals providing palliative care. The total number of respondents was 29.

1.5 การให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทอื่น
 ความคิดเห็นที่มีต่อการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง สอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมวิจัยว่านักดนตรีบำบัด สามารถให้บริการร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทใดได้บ้าง (co-treatment) โดยเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ กระบวนการที่ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ตอบมีจำนวนเท่ากัน 2 กระบวนการ คือ กระบวนการปรึกษาร่วมกับนักจิตวิทยา (29.1%) และการนัดพบปรึกษาทางแพทย์แผนไทยประยุกต์ (29.1%) รองลงมาเป็น กระบวนการกายภาพบำบัด (27.3%), กระบวนการหัตถการทางการแพทย์ (14.5%) และคำตอบ อื่น ๆ คือ นักจิตวิทยา, พยาบาล, แพทย์ (1.4%) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.5

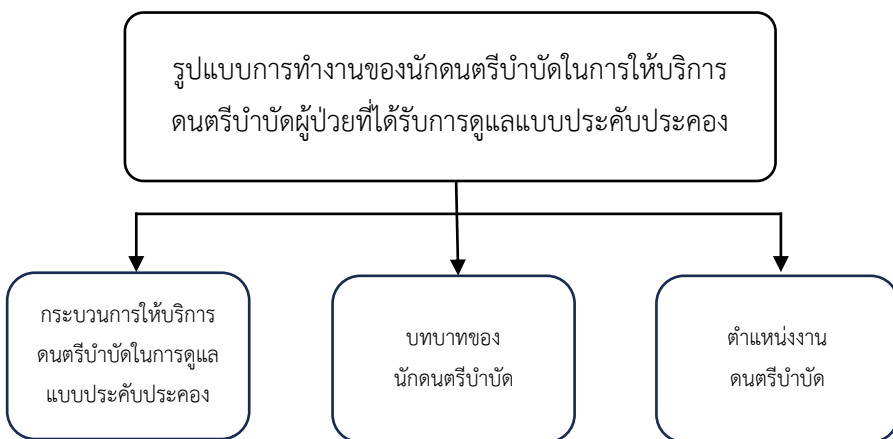
ตารางที่ 1.5 การให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทอื่น

ความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ (%)
ท่านคิดว่านักดนตรีบำบัดสามารถให้บริการร่วมกับการบำบัดหรือการรักษาประเภทใดได้บ้าง		
กระบวนการปรึกษาร่วมกับนักจิตวิทยา	20	29.1
กระบวนการหัตถการทางการแพทย์	11	14.5
กระบวนการกายภาพบำบัด	17	27.3
การนัดพบปรึกษาทางแพทย์แผนไทยประยุกต์	20	29.1
อื่น ๆ (นักจิตวิทยา/พยาบาล/จิตแพทย์)	1	1.4
รวม	69	100.0

Note. Data were obtained from a survey of healthcare professionals' opinions regarding the integration of music therapy with other therapeutic or medical interventions for palliative care patients. Frequencies and percentages represent each category of perceived collaborative practice.

2. รูปแบบการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

การศึกษาวิจัยนี้ มีการสัมภาษณ์นักดนตรีบำบัดที่มีประสบการณ์การให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง จำนวน 3 คน โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างประมาณ 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 45 นาที โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ 1) กระบวนการการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง 2) บทบาทของนักดนตรีบำบัด และ 3) ตำแหน่งงานดนตรีบำบัด ระหว่างการสัมภาษณ์มีการจดบันทึกข้อมูล และบันทึกเสียง จากนั้นนำมาถอดเทปการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ในแง่มุมของการทำงานให้บริการดนตรีบำบัดอย่างครอบคลุม

ภาพที่ 2 รูปแบบการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง

Figure 2. Work System of Music Therapist in Providing Music Therapy Services in Palliative Care

2.1 กระบวนการ การให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบ
ประคับประคอง ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 การส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับบริการ ในการส่งต่อผู้ป่วยที่ได้รับการ
การดูแลแบบประคับประคองเข้ารับบริการดนตรีบำบัด มีทั้งการส่งต่อโดยทีมสหสาขา
วิชาชีพร่วมกัน การส่งต่อโดยพยาบาล และการส่งต่อโดยแพทย์เท่านั้น

2.1.2 การประเมินผลก่อนเข้ารับบริการดนตรีบำบัด เมื่อได้รับการ
ส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับบริการดนตรีบำบัดแล้ว จะมีการประเมินผลก่อนทำดนตรีบำบัด
โดยประเมินความพร้อมของผู้ป่วยก่อนเข้ารับการประเมินและรับบริการ จากนั้นนักดนตรี
บำบัดจะอ่านแฟ้มของผู้ป่วย ร่วมกับการสอบถามข้อมูลจากแพทย์หรือพยาบาล
และประเมินผู้ป่วยโดยการสัมภาษณ์ พูดคุย หรือการสังเกต การทบทวนแผนการบำบัด
ที่วางไว้ ว่าตรงกับความต้องการของผู้ป่วยเวลานั้นหรือไม่และนักดนตรีบำบัดบางท่านอาจ
มีการใช้เครื่องมือมาตรฐานในการประเมินเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการสร้าง
สัมพันธภาพในขั้นตอนการประเมินอีกด้วย

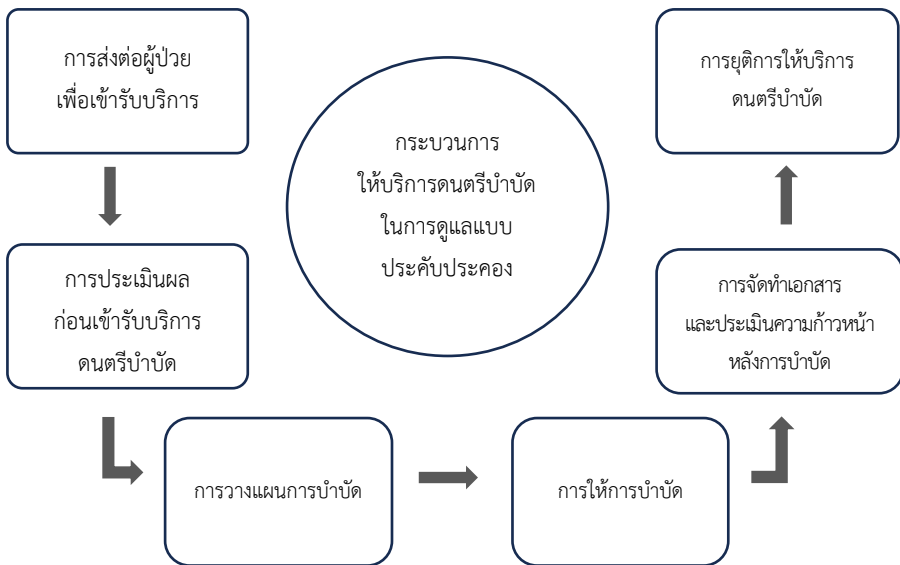
2.1.3 กระบวนการวางแผนการบำบัด หลังจากการประเมินนักดนตรี
บำบัดจะนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาวางแผนกิจกรรมดนตรีบำบัด ซึ่งนักดนตรีบำบัด
บางท่านจะมีการพูดคุยปรึกษากับญาติและครอบครัวของผู้ป่วย รวมถึงแพทย์เจ้าของไข้
เพื่อให้รู้เป้าหมายของการรักษา เพื่อวางแผนกิจกรรมดนตรีบำบัดให้เหมาะสมกับผู้ป่วย
แต่ละบุคคล

2.1.4 การให้การบำบัด ก่อนเข้าให้บริการต้องขอความยินยอมรับ
บริการจากผู้ป่วยหรือญาติก่อน ถ้าผู้ป่วยปฏิเสธไม่ยินยอมต้องเคารพในการตัดสินใจของ
ผู้ป่วยและญาติ การให้บริการดนตรีบำบัดเป็นการให้บริการข้างเตียง และเชิญชวนให้ญาติ
ได้มีส่วนร่วม หากเป็นห้องรวมจะมีการปิดม่านเพื่อกันให้มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุด
ส่วนสภาพแวดล้อมขึ้นอยู่กับแต่ละแผนก มีทั้งห้องที่สภาพแวดล้อมค่อนข้างดี และห้องรวม

ที่มีเสียงรบกวนค่อนข้างมาก ระยะเวลาในการให้บริการขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการให้บริการ และการตอบสนองของผู้ป่วย มีตั้งแต่ 10 นาที ถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง

2.1.5 กระบวนการจัดทำเอกสารและประเมินความก้าวหน้าหลังการบำบัด และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน หลังจากการบำบัดนักดนตรีบำบัดจะมีการบันทึกเอกสารลง Progress Note ในใบเวชระเบียนของทางโรงพยาบาล และในการประเมินความก้าวหน้า นักดนตรีบำบัดจะดูจากการติดตามอาการ การไปเยี่ยม การสัมภาษณ์ สอบถามจากตัวผู้ป่วย ครอบครัว และสอบถามจากทีมสหสาขาวิชาชีพ ส่วนนักดนตรีบำบัดบางท่านจะมีการใช้เครื่องมือในการประเมินร่วมด้วย

2.1.6 การยุติการให้บริการดนตรีบำบัด สาเหตุของการยุติการให้บริการดนตรีบำบัดมีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุหลักที่นักดนตรีบำบัดมักพบคือ ผู้ป่วยเสียชีวิต หรือผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาล (Discharge) นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ เช่น ผู้ป่วยไม่มีข้อบ่งชี้ในการรับบริการดนตรีบำบัดต่อ, ไม่เห็นประโยชน์ว่าดนตรีบำบัดจะสนับสนุนการดูแลด้านใด, ผู้ป่วยบรรลุเป้าหมายการบำบัด, ผู้ป่วยปฏิเสธการบำบัดต่อ, นักดนตรีบำบัดพิจารณาว่าการบำบัด อาจส่งผลต่อการรักษาหรือแผนการรักษาอื่น และเหตุผลสุดท้ายคือ การส่งต่อผู้ป่วย เมื่อต้องยุติการให้บริการ นักดนตรีบำบัดจะรายงานให้ทั้งผู้ป่วยและครอบครัว รวมถึงแพทย์เจ้าของไข้ทราบ และจดบันทึกลง Progress Note ในแฟ้มเวชระเบียนของผู้ป่วย

ภาพที่ 3 กระบวนการการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง

Figure 3. Music Therapy Service in Palliative Care

2.2 บทบาทของนักดนตรีบำบัด

2.2.1 การสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อดูแลผู้ป่วยประคับประคอง ในการดูแลผู้ป่วยประคับประคองนักดนตรีบำบัดต้องทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งพยาบาล นักจิตวิทยา แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์แผนไทยประยุกต์ และนักกายภาพบำบัด เพื่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลของผู้ป่วยให้ได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.2.2 การให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับสหวิชาชีพอื่นในการดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง นักดนตรีบำบัดมีการให้บริการดนตรีบำบัดร่วมกับสหสาขาวิชาชีพอื่น คือ แพทย์, พยาบาล, แพทย์แผนไทยประยุกต์, นักจิตวิทยา และนักกายภาพบำบัด

2.2.3 การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพดนตรีบำบัด นักดนตรีบำบัดมีการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณทางวิชาชีพดนตรีบำบัดในลักษณะที่แตกต่างกัน บางท่านมีการยึดถือมาตรฐานทางวิชาชีพของ American Music Therapy Association มาปรับใช้เป็นแนวทางในการทำงาน และมีการศึกษาความรู้และทักษะทางด้านการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง หรือการกล่าวถึง Patient's authority คือการให้อำนาจและเคารพในการตัดสินใจของผู้ป่วย การให้บริการดนตรีบำบัดโดยไม่ยึดเยื้อดให้กับผู้ป่วย และเรื่องของการรักษาความลับของผู้ป่วย รวมถึงการไม่รับของตอบแทนที่ผู้ป่วยมอบให้

2.2.4 การได้รับการนิเทศในการทำงาน นักดนตรีบำบัดมีการได้รับการนิเทศ ทั้งจากอาจารย์แพทย์ผู้ควบคุมการทำงาน การได้รับการนิเทศจากเพื่อนร่วมงาน อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีบำบัด หรือนักดนตรีบำบัดวิชาชีพที่ได้รับการรับรอง

2.2.5 การดูแลตนเอง หลังการให้บริการดนตรีบำบัด นักดนตรีบำบัดมีการดูแลตนเองหลังการให้บริการดนตรีบำบัด ด้านสุขภาพกาย, ด้านจิตใจ, การพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์, การปรึกษาพูดคุยเพื่อการเติบโตทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณ, ด้านสุขภาพการเงินสุขภาพสังคมและครอบครัว, การทำในสิ่งที่ตนเองชอบ เพื่อเป็นการผ่อนคลาย นอกจากนี้การได้รับการนิเทศยังถือเป็นการได้ดูแลในส่วนของคุณภาพจิตใจของตนเอง

2.3 ตำแหน่งงานดนตรีบำบัด

2.3.1 ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับในการทำงานตำแหน่งนักดนตรีบำบัด นักดนตรีบำบัดมีความพอใจกับค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับ ซึ่งดีเพียงพอตามมาตรฐาน

2.3.2 การทำงานตำแหน่งนักดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง ที่นอกเหนือจากการให้บริการดนตรีบำบัด นอกจากงานด้านดนตรีบำบัดแล้วยังมีการให้ความรู้กับทีมสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบำบัด,

การสนับสนุนทางด้านจิตใจให้กับทีม, การสร้างระบบบริการดนตรีบำบัดให้สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรและเป็นไปตามมาตรฐาน, การพัฒนาเอกสารและคู่มือที่เกี่ยวข้องกับงานดนตรีบำบัด, การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานของตนจัดขึ้น มีทั้งงานด้านดนตรีบำบัดและงานที่ไม่ใช่ดนตรีบำบัด, และการแต่งเพลงให้กับหน่วยงานเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วย

3. ความเป็นไปได้ของการนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลจะต้องให้บริการโดยนักดนตรีบำบัดวิชาชีพและมีการทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ซึ่งการที่จะนำดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองนั้น หน่วยงานหรือสถานพยาบาลนั้นจะต้องเห็นถึงประโยชน์และประสิทธิผลของดนตรีบำบัด และเห็นด้วยกับการที่จะส่งเสริมให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของตนเอง และเข้าใจลักษณะการทำงานของนักดนตรีบำบัด เพื่อเป็นแนวทางการทำงานในการดูแลผู้ป่วยร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงประกอบด้วย 3 หัวข้อหลัก คือ

3.1 ประโยชน์และประสิทธิผลของดนตรีบำบัดในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง

ผลการสำรวจทีมสหวิชาชีพมีความคิดเห็นว่าดนตรีบำบัดมีประโยชน์และมีประสิทธิผลในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์การทำงานของนักดนตรีบำบัดเห็นได้ว่าดนตรีบำบัดมีเป้าหมายในการดูแลผู้ป่วยประคับประคองในด้านการจัดการอาการทางกาย เช่น ลดความปวด ลดอาการเหนื่อยหอบ หรือแม้แต่ด้านการสื่อสารของผู้ป่วย ด้านสภาพอารมณ์ การสร้างความทรงจำที่ดีหรือทรัพย์สินมรดกทางใจ ทักษะสังคม จิตวิญญาณ ซึ่งรวม ๆ แล้วคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยให้ดีขึ้น และผลลัพธ์ของการให้บริการดนตรีบำบัด

ในผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบที่มีความก้าวหน้า ผู้ป่วยดีขึ้นหลังรับบริการ ผู้ป่วยหรือญาติมีความพึงพอใจหลังจากรับบริการดนตรีบำบัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดนตรีบำบัดสามารถเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งให้กับผู้ป่วยประคับประคองได้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการนำดนตรีบำบัดมาเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการดูแลผู้ป่วยประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

3.2 การส่งเสริมบริการดนตรีบำบัดเพื่อการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหวิชาชีพพบว่าส่วนใหญ่ในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือยังไม่มีบริการดนตรีบำบัดในผู้ป่วยประคับประคอง แต่ทีมสหวิชาชีพส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลของตนเอง อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีผู้เข้าร่วมจำนวน 1 คนที่ไม่เห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลที่ตนเองทำงาน โดยให้เหตุผลว่านโยบาย บุคลากร และสถานที่ไม่เอื้ออำนวย แต่ทีมสหสาขาวิชาชีพทุกคนก็ยังมีความคิดเห็นตรงกันว่าจะมีการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับบริการดนตรีบำบัด หากโรงพยาบาลที่ตนเองทำงานอยู่มีบริการดนตรีบำบัด และหากมีการจ้างงานดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลที่ตนเองทำงาน มีผู้เข้าร่วมวิจัยที่ให้ความเห็นว่าควรมีการจ้างงานนักดนตรีบำบัดทั้งแบบเต็มเวลา (Full time) และบางเวลา (Part time)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจทีมสหสาขาวิชาชีพส่วนมากที่เห็นด้วยกับการให้มีบริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคองในโรงพยาบาลของตนเอง และกล่าวถึงการจ้างงานทั้งแบบเต็มเวลาและบางเวลา ผลลัพธ์แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการส่งเสริมให้มีโปรแกรมดนตรีบำบัดในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือในอนาคต

3.3 ลักษณะการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคอง

ทีมสหสาขาวิชาชีพมีความเห็นว่าการให้บริการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง นักดนตรีบำบัดสามารถให้บริการร่วมกับกระบวนการรักษาของนักจิตวิทยา, การนัดพบทางกายภาพบำบัด, กระบวนการกายภาพบำบัด, และกระบวนการหัตถการทางการแพทย์ได้ และทีมสหสาขาวิชาชีพที่สามารถส่งตัวผู้ป่วยเข้ารับบริการดนตรีบำบัดได้คือ แพทย์, พยาบาล, นักจิตวิทยา, ญาติหรือผู้ดูแล, นักสังคมสงเคราะห์, รวมถึงตัวผู้ป่วยเอง ซึ่งสอดคล้องกับการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง นักดนตรีบำบัดต้องสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อดูแลผู้ป่วยประคับประคอง ซึ่งในการทำงานร่วมกัน นักดนตรีบำบัดและทีมสหสาขาวิชาชีพจะมีการให้บริการผู้ป่วยประคับประคองร่วมกันด้วย

ลักษณะการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดในผู้ป่วยประคับประคอง แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์การทำงานของนักดนตรีบำบัดที่ให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคอง โดยนักดนตรีบำบัดได้กล่าวถึงกระบวนการในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง ดังนี้ 1) การส่งต่อและการรับผู้ป่วยเข้ารับบริการ (Referral and Acceptance), 2) การประเมินผลก่อนการบำบัด (Initial Assessment), 3) การวางแผนการบำบัด (Treatment Planning), 4) การบำบัด (Implementation), 5) การทำเอกสารและการประเมินหลังการบำบัด (Documentation and Evaluation), 6) การยุติการให้บริการ (Termination of Services)

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของสหสาขาวิชาชีพที่เห็นว่านักดนตรีบำบัดสามารถทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ที่ดูแลผู้ป่วยประคับประคองได้ และจากการสัมภาษณ์การทำงานของนักดนตรีบำบัดเห็นถึงการให้บริการดนตรีบำบัดอย่างมีกระบวนการตามมาตรฐานวิชาชีพ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่ทีมสหสาขาวิชาชีพ บุคลากร และผู้บริหารของโรงพยาบาลศูนย์เขต

ภาคเหนือ จะสามารถรับนักดนตรีบำบัดเข้าทำงานในโรงพยาบาลของตนเองอย่างมั่นใจ ได้ถึงความปลอดภัย ความมีประสิทธิภาพ และการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานร่วมกัน ทำให้การดูแลผู้ป่วยได้อย่างครอบคลุมรอบด้านมากขึ้น

4. ความต้องการที่มีต่อการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบ ประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ

จากความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพที่เห็นถึงประโยชน์และ ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่จะมีการนำดนตรีบำบัดมาเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการดูแลผู้ป่วย ประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ ซึ่งอีกหนึ่งส่วนสำคัญคือ จากการ สืบสวนทีมสหสาขาวิชาชีพจำนวน 29 คน มีจำนวน 28 คน ที่เห็นด้วยกับการให้มีบริการ ดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคองในโรงพยาบาลของตนเอง และทีมสหสาขาวิชาชีพ จำนวน 14 คน ที่กล่าวถึงการจ้างงานแบบเต็มเวลา และมีจำนวน 15 คน ที่กล่าวถึง การจ้างงานแบบบางเวลา ซึ่งแสดงถึงความเป็นไปได้ในการส่งเสริมให้มีโปรแกรมดนตรี บำบัดในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือในอนาคต และสหสาขาวิชาชีพยังมีความ คิดเห็นว่านักดนตรีบำบัดสามารถทำงานร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ได้ และจาก การสัมภาษณ์การทำงานของนักดนตรีบำบัดเห็นถึงกระบวนการการให้บริการดนตรี บำบัดอย่างมีมาตรฐานทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้และโอกาส ในการที่ทีมสหสาขาวิชาชีพ บุคลากร และผู้บริหารของโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ จะยินดีรับนักดนตรีบำบัดเข้ามาเป็นอีกหนึ่งวิชาชีพเพื่อร่วมทีมดูแลผู้ป่วย ประคับประคองในโรงพยาบาลของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความเป็นไปได้ในการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ มีการอภิปรายแนวทางของการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยแบ่งแนวทางออกเป็น 3 องค์ประกอบหลักดังนี้

ประโยชน์และประสิทธิผลของดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง

จากการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหวิชาชีพแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับข้อมูลของ Coles ในการศึกษาทัศนคติและการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพที่เห็นว่า ดนตรีบำบัดสามารถใช้เพื่อรับมือกับความเจ็บป่วยได้ ช่วยบรรเทาความเจ็บปวดและใช้ในการเสริมสร้างจิตวิญญาณให้กับผู้ป่วย (Coles, 2018) สหสาขาวิชาชีพส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อดนตรีบำบัด โดยคิดว่าดนตรีช่วยสร้างความผ่อนคลายและความสงบให้กับผู้ป่วยประคับประคองได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Squires (2011)

จากการสัมภาษณ์การทำงานของนักดนตรีบำบัดเกี่ยวกับเป้าหมายการใช้ดนตรีบำบัดในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง และการสำรวจความคิดเห็นของทีมสหสาขาวิชาชีพเกี่ยวกับประโยชน์และประสิทธิผลของดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง ผลการศึกษาพบว่า ด้านการจัดการอาการทางกาย (Supportive Level) มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Gallagher, Lagman, Walsh, Davis and LeGrand (2006) แสดงให้เห็นถึงผลการประเมินที่เปลี่ยนแปลงของผู้ป่วยระหว่างการรับบริการดนตรีบำบัด ผลของดนตรีบำบัดช่วยลดความวิตกกังวล อารมณ์ ความเจ็บปวด และอาการหายใจลำบากให้กับผู้ป่วยประคับประคองได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ การศึกษาของ Goode (2020) แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดในการช่วยลดอาการปวดเรื้อรังของผู้ป่วยประคับประคอง และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Peng, Baxter and Lally (2019) ว่าดนตรีบำบัดสามารถสร้างความสบายใจและความผ่อนคลายให้กับผู้ป่วยประคับประคองได้ ผลการศึกษาพบว่า ความเจ็บปวด ความวิตกกังวล อาการคลื่นไส้ อาการหายใจลำบาก และความรู้สึกซึมเศร้าลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

ต่อมาในด้านการส่งเสริมการสื่อสารและแสดงออก (Communicative/ Expressive Level) สอดคล้องกับการศึกษาของ O'Kelly and Koffman (2007) เห็นถึงอิทธิพลของดนตรีบำบัดในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้ป่วย ให้สามารถแสดงออกทางอารมณ์ที่ถูกกดไว้ ซึ่งหากไม่ได้รับการระบาย อาจทำให้ผู้ป่วยเกิดความทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจที่รุนแรงขึ้น นอกจากนี้ นักดนตรีบำบัดใช้ดนตรีเพื่อส่งเสริมการสื่อสารระหว่างผู้ป่วยและครอบครัว หรือผู้ป่วยและทีมแพทย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Gallagher (2011) จากการศึกษาของ Davis, Gfeller and Thaut, (2008) ได้แสดงถึงข้อมูลที่สอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้ว่า ผู้ป่วยที่สื่อสารกับผู้อื่นได้น้อย ดนตรีอาจช่วยในการแสดงออกได้โดยการร้องให้ ยิ้ม หรือการเคลื่อนไหวร่างกายจากการปลดปล่อยความรู้สึกไปกับเสียงเพลง ซึ่งผู้ป่วยเองอาจจะไม่รู้ตัวว่าตนเองแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกต่าง ๆ ผ่านดนตรี โดยนักดนตรีบำบัดจะเป็นผู้ช่วยแนะนำและส่งเสริมการแสดงออกความรู้สึกของผู้ป่วยผ่านดนตรี ผู้ป่วยจะรู้สึกมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นว่าตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม

ด้านสุดท้าย คือ ด้านการส่งเสริมความเข้าใจและการเปลี่ยนแปลง (Transformative Level) ซึ่งเห็นความสอดคล้องจากผลการศึกษาของ Porter, et al. (2017) ซึ่งเห็นว่าดนตรีบำบัดช่วยเสริมสร้างความรู้สึกที่มีความหมายให้กับผู้ป่วย และช่วยให้ผู้ป่วยก้าวข้ามผ่านสิ่งที่กำลังเผชิญไปได้ การศึกษาของ Squires (2011) แสดงให้เห็นว่าทีมสหสาขาวิชาชีพบางคนเห็นว่าดนตรีบำบัดสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดูแลทางจิตวิญญาณของผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลของดนตรีบำบัดช่วยปลูกจิตใต้สำนึก สัมผัสด้านจิตวิญญาณของผู้ป่วยได้ในระดับลึก เป็นพาหนะที่ช่วยเชื่อมโยงให้ผู้คนเข้าถึงได้ ช่วยด้านการแสดงอารมณ์ ช่วยสร้างความเชื่อมโยงในครอบครัว และช่วยให้ผู้ป่วยตระหนักในตนเอง ช่วยให้มิติจิตวิญญาณผ่านดนตรีและเปิดพลังงานด้านอื่น ๆ ดนตรีบำบัดเปิดโอกาสให้ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และแสดงสถานการณ์ของตนเองในทางจิตวิญญาณเชื่อมโยงกับสิ่งที่มีความหมาย

การส่งเสริมดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง

ผลการศึกษาพบว่าดนตรีบำบัดเป็นที่ยอมรับและได้รับการส่งเสริมด้านการทำงานในตำแหน่งนักดนตรีบำบัด ซึ่งสอดคล้องกับ Das, Adout and Vaudreuil (2022) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันการใช้ดนตรีบำบัดในทางคลินิกได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ นักดนตรีบำบัดได้รับการยอมรับมากขึ้นในระบบการแพทย์และการดูแลสุขภาพ นักดนตรีบำบัดส่วนใหญ่ได้รับเงินเดือนผ่านองค์กรที่จ้างงาน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Peng, Baxter and Lally (2019) ที่กล่าวว่าการเพิ่มนักดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลแบบประคับประคอง อาจช่วยปรับเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ป่วย โดยสื่อทางดนตรีมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการดูแลผู้ป่วย และเป็นกระบวนการที่ดีเยี่ยมแก่ผู้ป่วยและครอบครัว ในส่วนของค่าตอบแทนของนักดนตรีบำบัดมีความแตกต่างกันในแต่ละหน่วยงาน นักดนตรีบำบัดส่วนใหญ่ได้รับเงินเดือนผ่านองค์กรที่จ้างงาน มีการจ้างงานทั้งแบบเต็มเวลาและบางเวลา

นอกจากนี้ทีมสหวิชาชีพจากโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือยังแสดงให้เห็นว่ามีการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีบริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Squires (2011) ที่กล่าวว่าทีมสหสาขาวิชาชีพมีความต้องการในการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับดนตรีบำบัด เมื่อเห็นว่าดนตรีบำบัดมีประโยชน์ต่อผู้ป่วย

ลักษณะการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคอง

ลักษณะการทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Squires (2011) ที่พบว่าสหสาขาวิชาชีพเห็นว่านักดนตรีบำบัดเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในทีม และมีบทบาทและแนวทางในการทำงานร่วมกัน มีการแบ่งปันข้อมูล และมีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกับสมาชิกในทีมที่ดูแลผู้ป่วยประคับประคอง ประกอบด้วย พยาบาล แพทย์ นักบำบัด และผู้ให้คำปรึกษา การทำงานของนักดนตรีบำบัดในการให้บริการดนตรีบำบัดผู้ป่วยประคับประคอง มีกระบวนการในการให้บริการ ดังต่อไปนี้

การส่งต่อและการรับผู้ป่วยเข้ารับบริการ (Referral and Acceptance) มีความสอดคล้องกับ Hilliard (2005) ที่ได้กล่าวว่า ในสถานบริบาลผู้ป่วยระยะท้าย ส่วนใหญ่ ทีมสหสาขาวิชาชีพจะเป็นผู้ระบุส่งตัวผู้ป่วยและครอบครัวที่เหมาะสมกับการเข้ารับบริการดนตรีบำบัด และสอดคล้องกับข้อมูลของ Gallagher (2011) ที่กล่าวว่า สมาชิกในทีมดูแลสามารถส่งต่อผู้ป่วยเพื่อเข้ารับบริการดนตรีบำบัดผ่านทางวาจา หรือผ่านเวชระเบียนผู้ป่วยได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลของ Callaghan (2015) ที่กล่าวว่า นักดนตรีบำบัดมักได้รับการส่งต่อผู้ป่วยจากเจ้าหน้าที่ ตัวผู้ป่วยเอง หรือครอบครัวของผู้ป่วย

การประเมินผลก่อนการบำบัด (Initial Assessment) พบความสอดคล้อง ที่กล่าวว่า เป็นการประเมินก่อนเริ่มให้บริการดนตรีบำบัด โดยนักดนตรีบำบัดจะเข้าพบผู้ป่วยเป็นครั้งแรก เพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของผู้ป่วย นำมาออกแบบแผนการบำบัด และเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ป่วยตั้งแต่ครั้งแรกที่พบ ข้อมูลจะรวบรวมจากตัวผู้ป่วย การสัมภาษณ์ผู้ดูแล พยาบาล และจากเวชระเบียนของผู้ป่วย โดยข้อมูลจะรวมถึงความชอบทางดนตรี ระดับความสามารถ และข้อจำกัดของผู้ป่วย (Sangaroon, 2018)

การวางแผนการบำบัด (Treatment Planning) มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Domingo, et al. (2015) ที่มีการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินของผู้ป่วยเกี่ยวกับประวัติทางดนตรีของผู้ป่วย ซึ่งมีความสำคัญในการทำให้นักดนตรีบำบัดทราบมุมมองที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความชอบและมุมมองภายในของผู้ป่วยมากขึ้น เพื่อสามารถวางแผนการบำบัดให้เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละบุคคล

การบำบัด (Implementation) มีความสอดคล้องกับที่ Gallagher (2011) ได้กล่าวว่าเมื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการบำบัดแล้ว นักดนตรีบำบัดจะดำเนินการตามแผนที่วางไว้ หากผู้ป่วยระดับประคองมีอาการเหนื่อยล้า ไม่มีแรงในการมีส่วนร่วมทางร่างกาย กรณีนี้ผู้ป่วยจะเลือกฟังนักดนตรีบำบัดเล่นเครื่องดนตรี

เช่น คีย์บอร์ดหรือกีตาร์ นอกจากนี้ผลการศึกษายังมีความคล้ายคลึงในส่วนของการเริ่มต้นการบำบัด นักดนตรีบำบัดจะมีการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมห้องผู้ป่วย มีการปรับไฟเตรียมผ้าห่มให้แก่ผู้ป่วย การปิดโทรศัพท์มือถือ และอื่น ๆ (Gutgsell et al., 2013) รูปแบบการบำบัดเป็นการให้บริการผู้ป่วยข้างเตียงในโรงพยาบาล และเนื่องจากอาการของผู้ป่วยระดับประคองที่มีความไม่แน่นอน ในการให้บริการดนตรีบำบัด นักดนตรีบำบัดจึงมีระยะเวลาในการให้บริการที่ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม โดยมีระยะเวลาเป็นจำนวนนาทิจนถึงมากกว่า 1 ชั่วโมง ในการให้บริการมีทั้งแบบรายครั้งไปจนถึงเกือบทุกวัน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับข้อมูลที่ Callaghan (2015) ได้กล่าวไว้

การทำเอกสารและการประเมินหลังการบำบัด (Documentation and Evaluation) การบันทึกข้อมูลการบำบัดทั้งหมดจะถูกบันทึกในเอกสารเวชระเบียนทางการแพทย์ ซึ่งเป็นการบันทึกข้อมูลเพื่อให้แพทย์และเจ้าหน้าที่คนอื่นทราบข้อมูลในการรับบริการดนตรีบำบัดของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Gallagher (2011) ได้กล่าวไว้ และจากการศึกษาของ Peng, Baxter and Lally (2019) ที่มีการนำ ESAS มาเป็นเครื่องมือในการประเมินผู้ป่วยก่อนรับดนตรีบำบัดและหลังจากรับบริการดนตรีบำบัดเสร็จสิ้น เพื่อนำคะแนนมาเปรียบเทียบผลของการรับบริการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้

การยุติการให้บริการ (Termination of Services) ผลการวิจัยที่พบว่าการยุติการให้บริการดนตรีเมื่อผู้ป่วยเสียชีวิต มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Sangaroon (2018) ที่กล่าวว่ามีการกำหนดการให้บริการไว้จำนวน 10 ครั้ง แต่ผู้ป่วยเสียชีวิตก่อนการเข้ารับบริการครั้งที่ 6 นักดนตรีบำบัดจึงยุติการให้บริการ และอีกหนึ่งความสอดคล้องตามที่ Hilliard (2005) กล่าวว่า ผู้ป่วยจะยุติการรับบริการดนตรีบำบัดเมื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ หากผู้ป่วยมีความจำเป็นต้องยุติการรับบริการดนตรีบำบัดก่อนที่จะเสียชีวิต เนื่องจากต้องออกจากโรงพยาบาลหรือศูนย์ดูแลเพื่อกลับบ้าน การยุติการให้บริการจะเป็นการตกลงร่วมกันระหว่างผู้ป่วย ครอบครัว และผู้บำบัด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาความเป็นไปได้ของการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคองในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือในครั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงความเป็นไปได้ในการที่จะนำโปรแกรมดนตรีบำบัดเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกในการดูแลผู้ป่วยประคับประคอง ในโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคเหนือ และทีมสหสาขาวิชาชีพสามารถศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกับนักดนตรีบำบัด เพื่อให้การดูแลผู้ป่วยประคับประคองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสำหรับผู้สนใจ สามารถนำไปศึกษาต่อยอดในหัวข้ออื่น ๆ เช่น การพัฒนาแนวทางการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง หรือการพัฒนากิจกรรมดนตรีบำบัดสำหรับการให้บริการดนตรีบำบัดในการดูแลแบบประคับประคอง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Antoine, C., (2016). *Perception of Music Therapy Among Hospice Health Care Clinicians: Implications for Effective Interdisciplinary Collaboration* (Master's thesis). Montclair State University, Montclair, NJ.
- Callaghan, C. O., (2015). *Music Therapy in Palliative Care*. Oxford: Oxford Textbook of Palliative Medicine (5 ed.). Retrieved from <https://doi.org/10.1093/med/9780199656097.001.0001>
- Coles, W. A., (2018). *The self-reported attitudes and awareness of nurse practitioners towards music therapy* (Bachelor thesis). Salem State University, Salem, MA.
- Das, K, Adout. M, & Vaudreuil. R, (2022). *How to became a music therapist*. Retrieved from <https://www.careersinmusic.com/music-therapist/>
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., & Thaut, M. H. (2008). *An Introduction to Music Therapy: Theory and Practice* (3rd ed). Silver spring: American Music Therapy.

- Department of Medical Service. (2020). *Guidelines for the palliative care and terminal ill patients (for medical personnal) 2020*.
- Domingo, et al. (2015). Effective of music therapy in advanced cancer patients admitted to a palliative care unit: a non-randomized controlled, clinical trial. *Music and Medicine an interdisciplinary Journal*, 7(1), 23-31.
- Gallagher, L. M., (2011). The role of music therapy in palliative medicine and supportive care. *Semin Oncol*, 38(3), 403-406. Retrieved from <https://doi.org/10.1053/j.seminoncol.2011.03.010>
- Gallagher, L. M., Lagman, R., Walsh, D., Davis, M. P., & LeGrand, S. B., (2006). The clinical effects of music therapy in palliative care medicine. *Support Care Cancer* 14: 859–866. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s00520-005-0013-6>
- Gao, Y., Wei, Y., Yang, W., Li, X., Ding, J., and Ding, G., (2019). The effectiveness of music therapy for terminally ill patients: A meta-analysis and systematic review. *Journal of Pain and Symptom Management*, 57(2), 319-329.
- Goode, J. P., (2020). *Treating Chronic Pain: Therapeutic Music in Adult Palliative Care* (Doctoral dissertation). University of Maryland, Maryland. Retrieved from http://archive.hshsl.umaryland.edu/bitstream/handle/10713/12950/Goode_TherapeuticMusic_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Gutgsell, et al. (2013). Music therapy reduces pain in palliative care patients: a randomized controlled trial. *Journal of Pain and Symptom Management*, 45(5), 822-831.

- Hilliard, R. E., (2005). *Hospice and palliative Care Music Therapy: A Guide to Program Development and Clinical Care*. Cherry Hill, NJ: National Hospice & Palliative Care Organization.
- Horn, S., (2013). *Effect of music therapy on patients, families and caregivers of patients in palliative care* (Master's thesis). California State University, California.
- Kim, E. J., Lee, E. J., Lee. C. W., & Choi, Y. S., (2020). Development and Evaluation of a Hospice and Palliative Care Music Therapy Education Program. *Journal of Hospice and Palliative Care*, 23(1), 17-26.
- Nursing Division, Office of the Permanent Secretary. (2016). *Palliative care nursing system*. Retrieved from <http://www.nursing.go.th>
- O'Kelly, J., & Koffman, J., (2007). Multidisciplinary perspectives of music therapy in adult palliative care. *Palliative Care Medicine*, 21(3), 235-241. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/0269216307077207>
- Peng, C. S., Baxter, K., & Lally, K. M. (2019). *Music intervention as a tool in improving patient experience in palliative care*. American Journal of Hospice and Palliative Medicine, 36(1), 45-49. Retrieved from. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1049909118788643>
- Porter, et al. (2017). A critical realist evaluation of a music therapy intervention in palliative care. *BMC Palliative Care*, 70. Retrieved from <https://doi.org/10.1186/s12904-017-0253-5>
- Sangaroon, T., (2018). *Music therapy to enhance quality of life in a patient with cancer in palliative care: a case study* (Master's thesis). Mahidol University, Nakhon Pathom.

Squires, K., (2011). *Staff perception of how music therapy can support palliative care patients in a New Zealand / Aotearoa hospice, with a particular focus on spiritual care* (Master's thesis). Massey University, Wellington.

World Health Organization. (2020). *Palliative Care*. Retrieved from <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/palliative-care>

ทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลู่ซิ่น
Dualism of the Chinese Lower Class as Reflected
in Lu Hsun's Short Stories

เจื่อง ถิ หั่ง^{*}

Truong Thi Hang

Received: August 17, 2025

Revised: November 27, 2025

Accepted: December 1, 2025

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University, Thailand

^{*}Corresponding Author: E-mail: hang@g.pru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนจากเรื่องสั้นจำนวน 11 เรื่อง ของหลู่ซิ่น หนึ่งในนักเขียนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ข้อมูลจากเอกสาร และดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทวิลักษณ์และวรรณกรรมของหลู่ซิ่น การวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความเป็นหลัก และการนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทวิลักษณ์ที่แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ทวิลักษณ์ในระดับสังคมและทวิลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ในระดับสังคมส่วนรวม ชนชั้นล่างชาวจีนมีทั้งข้อดีที่ประกอบด้วยความขยันอดทนและความมีน้ำใจ และข้อจำกัด ได้แก่ ความสอสุดรู้สอสุดเห็นและความไม่ซื่อสัตย์ การพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคลนั้น ตัวละครอา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นบุรุษเพศ มีบุคลิกภาพย้อนแย้ง ประกอบด้วย ความมโหฬารกับความขลาดเขลา สะท้อนผ่านลักษณะนิสัยของตัวละครที่ชอบกดขี่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าแต่ในขณะเดียวกันก็มีความเกรงกลัวและสยบระย่อต่อผู้มีอำนาจ และการมีอคติต่อผู้หญิงกับการปรารถนาความรัก ขณะที่ตัวละครอึ้งกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง” เป็นภาพตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นสตรีเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มภรรยานอกขนบนิยมในพื้นที่ชนบทของจีน โดยแสดงความมโหฬารต่อคนใกล้ชิดแต่ขณะเดียวกันก็มีความประหม่าและสยบระย่อเมื่อต้องเผชิญกับผู้ที่มีอำนาจ

คำสำคัญ: ทวิลักษณ์ ชนชั้นล่าง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลู่ซิ่น เรื่องสั้น

Abstract

This study aimed to examine the dualism of the Chinese lower class as reflected in eleven short stories by Lu Hsun, one of the greatest writers in modern Chinese history. It was a qualitative study based on documentary data and was conducted in three stages: collecting data from documents and previous studies related to the concept of dualism and Lu Hsun's literary works, analyzing the data primarily through content analysis and interpretation, and presenting the findings through descriptive analysis. The study adopted the concept of dualism as its analytical framework, which was divided into two levels: social dualism and individual dualism. The findings revealed that, at the societal level, the Chinese lower class possessed both strengths, such as diligence and generosity, and limitations, including inquisitiveness and dishonesty. At the individual level, the character Ah Q in "The true story of Ah Q" representing the male Chinese lower class exhibited a contradictory personality characterized by arrogance and ignorance, which was manifested in traits of subservience to authority while simultaneously demonstrating a propensity to oppress those of a lower status, as well as prejudice against women alongside a desire for love. Meanwhile, the character Aigu in "Divorce" representing the female Chinese lower class, particularly wives living outside traditional norms in rural China was portrayed as arrogant and domineering toward those close to her, yet at the same time timid and submissive when facing authority figures.

Keywords: dualism, lower class, early 20th century, Lu Hsun, short stories

บทนำ

หลู่ซิ่นหรือหลู่ซวิน (Lu Hsun/Lu Xun/Lu Run, ค.ศ. 1881-1936) เป็นนามปากกาของโจวชูเหริน (Zhou Shuren) นักเขียนผู้เปลี่ยนโฉมวงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ ดังที่ Gu (2021, p. 76) ตั้งข้อสังเกตว่า วรรณกรรมจีนมีประวัติยาวนานไม่น้อยกว่า 3,000 ปี โดยวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษที่ 2 แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 20 ภายใต้อิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตก อย่างไรก็ตาม แม้ปัญญาชนชาวจีนที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมีจำนวนมาก แต่ผู้ที่ได้รับการยอมรับเป็นเอกฉันทในฐานะ “บิดาแห่งวรรณกรรมจีนสมัยใหม่” มีเพียงคนเดียว คือ หลู่ซิ่น สอดคล้องกับ Yu (2019, p. 391) ที่กล่าวว่า หลู่ซิ่นประพันธ์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีไม่มาก แต่ความโดดเด่นของเขาในวงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลที่เรื้อรัง “Call to arms” (ตะโกนสู้) และ “Wandering” (ละล้าละลัง) มีต่อศิลปินนักเขียนทั้งชาวจีนและชาวต่างประเทศเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้

หลู่ซิ่นมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อันเป็นช่วงที่มีดমনที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ ของชนชาติจีนหรือที่เรียกว่า หวังหัวเลี้ยวหัวต่อของประเทศ ทั้งนี้ เพราะการปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai revolution) เมื่อ ค.ศ. 1911 แม้จะล้มล้างราชวงศ์ชิงและนำไปสู่การสถาปนาสาธารณรัฐจีนใน ค.ศ. 1912 แต่โครงสร้างเชิงอำนาจ ลักษณะนิสัยของผู้คน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของจีนยังคงอบอวลด้วยกลิ่นอายของวัฒนธรรมศักดินาที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมจีนมานานกว่า 4,000 ปี (Wei, & Truong, 2024, p. 29) ชนชั้นนายทุนจีนซึ่งมีซุนยัตเซ็น (Sun Yatsen) เป็นผู้นำในระยะแรกและต่อมาสืบทอดอำนาจโดยเจียงไคเช็ค (Chiang Kaishek) ได้ขึ้นมามีบทบาททางการเมืองแทนชนชั้นศักดินา แต่ก็มีคามอ่อนแอด้านอุดมการณ์และประสบการณ์ในการบริหารประเทศ ทำให้ต้องพึ่งพากำลังทหารต่างชาติในการปราบปรามกลุ่มพลังทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์กับตน

ตัวอย่าง เช่น เหตุการณ์ที่ขุนยัตเซ็นยอมสละตำแหน่งประธานาธิบดีเฉพาะกาลแห่งสาธารณรัฐจีนแก่หยวนซื่อไช่ (Yuan Shikai) ขุนศึกที่มีอำนาจทางการเมือง ขณะนั้น ด้วยความหวังว่า หยวนซื่อไช่จะสามารถโค่นล้มระบอบศักดินาและร่วมมือกับฝ่ายปฏิวัติในการสรรค์สร้างระบอบสาธารณรัฐอย่างสมบูรณ์ได้ อย่างไรก็ตาม หลังหยวนซื่อไช่ขึ้นดำรงตำแหน่ง เขาก็ปกครองประเทศในลักษณะเผด็จการเบ็ดเสร็จตลอดจนปราบปรามประชาชนผู้มีความเห็นต่างทางการเมือง ทำให้มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก (Issarangkura Na Ayuthaya, 2006, p. 12) ไม่เพียงเท่านั้น ใน ค.ศ. 1927 เจียงไคเช็คยังร่วมมือกับสมาคมลับและกงสุลต่างชาติในนครเซี่ยงไฮ้ ดำเนินการปราบปรามสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างโหดเหี้ยม ก่อนจะประกาศสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นใหม่อีกครั้งและได้รับการรับรองจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกทันที (Khamriang, 1980, p. 188) ขณะที่กลุ่มอนุรักษนิยมนำโดยขุนศึกที่ปรารถนาจะฟื้นฟูการปกครองตามระบอบศักดินายังคงมีอิทธิพลอย่างสูงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการทหาร ยิ่งไปกว่านั้น ประชาชนจีนในยุคร่วมสมัยกับหลูซันยังต้องเผชิญกับการรุกรานจากมหาอำนาจตะวันตก ตลอดจนการก่อสงครามที่โหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่น (Truong, 2025, p. 397) สภาพสับสนอลหม่านและความไร้ทิศทางดังที่กล่าวมาสร้างความเจ็บปวดรวดร้าวแก่ชาวจีนทั่วประเทศ แต่ขณะเดียวกันก็เปรียบเสมือนสนามทดสอบความแข็งแกร่งของผู้คนในสังคมร่วมสมัย ประจักษ์จากที่นักเขียนจีนมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลทั้งสมัยนำโดยขุนศึกและสมัยนำโดยพรรคก๊กมินตั๋งของเจียงไคเช็ค กับกลุ่มที่อยู่เคียงข้างชนชั้นล่างซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ หลูซันเป็นหนึ่งในนักเขียนที่ปกป้องผลประโยชน์ของประเทศจีน และมุ่งมั่นที่จะใช้ผลงานศิลปะเพื่อรับใช้ประชาชน เขาจึงเป็นนักเขียนที่ทรงอิทธิพลทั้งในวงการวรรณกรรมและวงการทางการเมืองของจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เหมาเจอตง ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นนักการเมืองคนหนึ่งที่ให้ความเคารพนับถือหลูซันอย่างสูง ดังที่เขาเคยเขียนถึงหลูซันว่า “ท่านไม่เพียงแต่เป็นนักวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่

เท่านั้น หากยังเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ และนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ด้วย” (Mao, 1979, p. 254) ชื่อเสียงของหลู่ซิ่นไม่เพียงถูกจำกัดอยู่ในประเทศจีนแห่งเดียว หากได้รับการเผยแพร่ในแวดวงกว้างทั้งในวงการวรรณกรรมตะวันออก เช่น เวียดนาม ไทย และญี่ปุ่น ฯลฯ และวงการวรรณกรรมตะวันตก เช่น รัสเซีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ฯลฯ ในวงวิชาการไทยนั้น หลู่ซิ่นมีอิทธิพลต่อนักวิชาการที่ยกย่องแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ ยกย่องหลู่ซิ่นว่า เป็น “พ่อของจิตร” (Samienaree, 2024) อารีย์ ลีวีระ ผู้แปลความเรียงชุด “บันทึกกลางดึก” ของหลู่ซิ่นแสดงความชื่นชอบนักเขียนผู้นี้อย่างเปิดเผยในหนังสือ “คนกินคน” (Leewira, 2522) ถึงแม้ผลงานของหลู่ซิ่นจะเป็นเอกสารต้องห้ามในสังคมไทยช่วงต้นพุทธศตวรรษ 2500 ขณะที่ Kalkaew (n.d.) มีความเห็นว่า หลู่ซิ่นเป็น “นักวรรณกรรมเอกอันดับสองของโลกรองจากแม็กซิม กอร์กี้”

ในฐานะ “บิดาแห่งวรรณกรรมจีนสมัยใหม่” (Father of modern Chinese literature) (Yu, 2019, p. 386) บทบาทของหลู่ซิ่นในการเปลี่ยนโฉมวงการวรรณกรรมจีนมีหลายประการ อันดับแรก คือ การใช้รูปแบบเรื่องสั้นมานำเสนอปัญหาต่าง ๆ ในสังคมร่วมสมัย ดังที่ Limpanusorn (2003, p. 20) ตั้งข้อสังเกตว่า รูปแบบวรรณกรรมของหลู่ซิ่น “ผิดจากขนบเดิมทั้งในด้านโครงเรื่อง แนวเรื่อง สื่การนำเสนอ” ประการต่อมา คือ หลู่ซิ่นเป็นผู้บุกเบิกด้านการใช้ภาษาชาวบ้านหรือภาษาพูดในการประพันธ์แทนที่จะใช้ภาษาจีนคลาสสิกเหมือนวรรณกรรมศักดินา (Kumar, 2023; Rydholm, 2022) ไม่เพียงเท่านั้น Gu (2021) มีความเห็นว่า เรื่องสั้นของหลู่ซิ่นมีลักษณะเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่ (Modern literature) เนื่องจากต่อต้านลัทธิขงจื้อและจารีตแบบเก่า ขณะเดียวกันก็มีความเป็นวรรณกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern literature) เพราะผลงานของเขาหลายเรื่องไม่ได้ดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา กลับสะท้อนภาพรวมของสังคมจีนในห้วงประวัติศาสตร์อันยาวนาน เช่น ใน “บันทึกประจำวันของคนบ้า” เรื่องสั้นที่ทำให้หลู่ซิ่นมีชื่อเสียงและทำให้วงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่สะท้อนอย่างลึกซึ้ง ตัวละครเอกมีความสับสนเกี่ยวกับวันเวลา ดังนั้น ในบันทึก

ประจำวันของเขาจึงไม่ได้ระบุข้อมูลส่วนนี้อย่างชัดเจน เพียงแต่กล่าวถึงความรู้สึกของตัวละครเกี่ยวกับสภาพสังคมจีนว่า เป็นสังคม “คนกินคน” ทั้งหมดนี้สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่า ปราบปรามการที่คนมีอำนาจกดขี่ข่มเหงคนที่อ่อนแอกว่าเคยเป็นวัฒนธรรมของจีนในอดีตและในยุคร่วมสมัยกับหลู่ซิน และอาจจะเป็นวัฒนธรรมของจีนต่อไปในอนาคตด้วยถ้าหากประชาชนไม่มีส่วนร่วมในขบวนการปฏิรูปประเทศ การที่เรื่องสั้นของหลู่ซินสะท้อนความเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 - กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 และขณะเดียวกันก็มีลักษณะของวรรณกรรมหลังสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา แสดงให้เห็นถึงความล้ำสมัยทางความคิดของหลู่ซิน ตลอดจนจิตวิญญาณอันเป็นอิสระของเขาซึ่งไม่มีกลุ่มพลังทางการเมืองหรือกระแสนิยมใด ๆ สามารถครอบงำได้

อิทธิพลของหลู่ซินในวงการทางการเมืองและวงการวรรณกรรมของจีนช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ส่งผลให้ชีวิตและผลงานของหลู่ซินได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยเกี่ยวกับหลู่ซินที่เป็นภาษาไทยมีตั้งแต่ผลงานของเหมาเจ๋อตงเรื่อง “ศึกษาหลู่ซิน” แปลโดยปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (Mao, 1979) เรื่อง “ทัศนะในการมองสังคมจีนของหลู่ซิน : ศึกษาจากงานเขียน” ของณปรีชัญ บุญवास (Boonwas, 2000) เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมของหลู่ซินกับเรื่องอาคิ๋ว เจิ้งจว๋านฉบับแปล” ของศิริเพ็ชร ทฤษฎานาวดี (Triasanawadee, 2001) เรื่อง “บุคลิกภาพผิดปกติของตัวละครในวรรณกรรมจีนสมัยขบวนการวัฒนธรรมใหม่ (ค.ศ. 1918-1924)” ของกรุตา เชียงจิ่ง (Siangjong, 2014) และเรื่อง “การเผยแพร่วรรณคดีจีนสมัยใหม่ในปัจจุบัน : วิเคราะห์ผ่านพิพิธภัณฑน์นักเขียน ‘หลู่ซิน’ ” ของสุพัตรา ห.เพียรเจริญ (Horpijanaroen, 2020) ด้านผลงานวิจัยที่เป็นภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย 7 เรื่อง ได้แก่ “Lu Hsun and revolution in modern China” ของ Chisolm (1967) “A brief introduction to Lu Xun and his short stories” ของ Yu (2019) “Analysis of the human nature in modern China based on Lu Xun’s works”

ของ Deng (2020) “Lu Xun and modern Chinese literature in the context of world literature” ของ Gu (2021) “Lu Run and modern China” ของ Jia (2021) “The worlds of multiglossia in modern Chinese fiction : Lu Xun’s ‘A madman’s diary’ and the ‘Shaky house’ ” ของ Rydholm (2022) และ “Potential conflicting convergence of Maoism and Lu Xun’s thought in the history of modern China” ของ Kumar (2023)

เมื่อมองโดยภาพรวม งานวิจัยที่ผ่านมาได้นำเสนอภาพลักษณ์ของหลู่ซินในฐานะนักเขียนที่กล้าหาญ และเป็นผู้เปลี่ยนโฉมวงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ผ่านการใช้รูปแบบการประพันธ์ ภาษา และสารัตถะที่ปราศจากอิทธิพลของวรรณกรรมศักดินา อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่า นักวิชาการส่วนใหญ่พิจารณาเนื้อหาวรรณกรรมของหลู่ซินโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาของสังคมจีนในห้วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากมุมมองด้านลบเพียงด้านเดียว ทั้งที่คณาจารย์ของหลู่ซินต่อขบวนการปฏิวัติของจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้สะท้อนลักษณะประนีประนอมของเขาอย่างชัดเจน หลู่ซินแม้จะไม่เห็นด้วยกับวัฒนธรรมศักดินาที่เหนี่ยวรั้งความเจริญก้าวหน้าของประเทศ และชื่นชอบแนวคิดของชาวตะวันตกหลายประการ กระนั้นเขาก็เห็นถึงความจำเป็นที่จีนจะต้องอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติควบคู่ไปกับการเปิดรับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกอย่างมีวิจารณญาณ แต่มุมมองดังกล่าวมักจะถูกมองข้ามด้วยเหตุผลทางการเมือง เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการสลัดอิทธิพลของระบอบศักดินาให้พ้นไปจากแผ่นดินจีน ผลงานของหลู่ซินยังชี้ให้เห็นว่า แนวคิดตะวันตกซึ่งเริ่มมีอิทธิพลต่อสังคมจีนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ช่วยให้สังคมจีนมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างน่าสนใจ ขณะที่ความสับสนอลหม่านด้านการเมืองการปกครองก็เปรียบได้กับสนามทดสอบความแข็งแกร่งของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการเพิกเฉยต่อการเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศจีนด้วย นอกจากนี้ บทบาทของหลู่ซินในฐานะนักเขียนแนว “ศิลปะเพื่อชีวิต” ชี้นำในวงการ

วรรณกรรมจีนสมัยใหม่ ถ้าหากได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการถูกรอบงำทางการเมือง ก็ย่อมทำให้เห็นลักษณะที่เป็นตัวของตัวเอง และคุณูปการของหลักฐานต่อขบวนการวิวัฒนาการของจีนในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านชัดเจนขึ้น ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้ประจักษ์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับการเมืองในแง่ที่ระบอบการปกครองมีผลโดยตรงต่อชื่อเสียงและกระบวนการเผยแพร่ผลงานของศิลปินนักเขียน

กลุ่มชนที่อยู่ในฐานะต่ำสุดในสังคม นอกจากคำเรียกที่ว่า “ชนชั้นล่าง” แล้ว ยังมีคำศัพท์อื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ “ชนชั้นผู้ใช้แรงงาน” (Yodkamonsat, 1997, p. 143) และ “ชนชั้นต่ำ” (Charoentham, 2016, p. 7) ด้านภาษาอังกฤษมักจะใช้คำว่า “Lower class” (Charoentham, 2016, p. 8; Thongbaiyai, 2016, p. 12) อย่างไรก็ตาม จอร์จ ออร์เวลล์ (George Orwell) นักเขียนชื่อดังชาวอังกฤษกลับใช้คำว่า “The low” (Orwell, 2013, p. 231) ในผลงานวรรณกรรมของเขาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ต่ำ” “แรงงาน” และ “ล่าง” ตามลำดับว่า “ต่ำ ว. ตรงข้ามกับสูง, มีระดับด้อยหรือน้อยกว่าปกติ เช่น ความดันโลหิตต่ำ ต่ำช้า ว. เลวทราม” (The Royal Institute, 2013, p. 497) “แรงงาน น. ประชากรในวัยทำงาน ไม่รวมถึงคนพิการ คนวิกลจริต นักเรียน นักศึกษา แม่บ้าน นักบวช ทหาร ผู้ต้องขังและผู้ประกอบกิจการเพื่อหาทำไร” (The Royal Institute, 2013, p. 1023) และ “ล่าง ว. อยู่ในที่หรือฐานะต่ำกว่าสิ่งที่อ้างอิง, ถัดไปข้างใต้ เช่น พื้นล่าง ชั้นล่าง ข้างล่าง อยู่ล่าง” (The Royal Institute, 2013, p. 1052) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้คำว่า “ชนชั้นล่าง” แทนคำว่า “ชนชั้นต่ำ” และ “ชนชั้นผู้ใช้แรงงาน” เนื่องจากคำว่า “ล่าง” สื่อความหมายกว้างโดยเน้นฐานะทางสังคมของบุคคลเพียงอย่างเดียว ขณะที่คำว่า “ต่ำ” อาจทำให้เชื่อมโยงไปถึงความหย่อนในทางศีลธรรมด้วย กระนั้นก็ตาม เมื่อมองโดยภาพรวมคำศัพท์ทั้ง 3 คำ ล้วนสื่อถึงผู้ใช้แรงงานที่หาเช้ากินค่ำด้วยความลำบาก และมีคุณภาพชีวิตในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ที่น่าสังเกต คือ ชนชั้นล่างมักจะไม่ให้ความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง

อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านความรู้และภาระงานที่หนักหน่วงจนไม่เอื้อต่อการใช้เวลาพิจารณาหรือวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมร่วมสมัย เมื่อความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงานทวีความรุนแรงขึ้นในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตกช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และพัฒนาเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง “ชนชั้นล่าง” ในฐานะกลุ่มเปราะบางและอยู่ในภาวะเสียเปรียบก็เริ่มได้รับความสนใจจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มปัญญาชน เช่น นักเขียนและนักวิชาการ ฯลฯ สังคมจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้จะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก แต่มุมมองเกี่ยวกับชนชั้นล่างยังคงเป็นประเด็นใหม่ และมักจะถูกมองข้ามในฐานะที่ชนกลุ่มนี้ไม่มีความสำคัญใด ๆ ต่อกิจกรรมด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ

ด้วยเหตุนี้ การที่หลู่ซินให้ความสนใจกับชนชั้นล่างชาวจีนด้วยการใช้ผลงานวรรณกรรมมานำเสนอวิถีชีวิตของชนกลุ่มนี้จึงถือเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ นอกเหนือจากเหตุผลในการต่อต้านวรรณกรรมศักดินาที่เน้นเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนักและชนชั้นสูงอย่างเดียวแล้ว (Limpanusorn, 2003, p. 20) หลู่ซินยังมองเห็นพลังของชนชั้นล่างในฐานะประชากรส่วนใหญ่ ทำให้ชนกลุ่มนี้สามารถเข้ามาแบกรับภาระหน้าที่ในการสร้างสรรค์ประเทศจีนสมัยใหม่ได้ มุมมองเกี่ยวกับชนชั้นล่างดังกล่าวสะท้อนวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของหลู่ซินซึ่งนักประพันธ์และนักการเมืองในยุคร่วมสมัยกับเขาน้อยคนนักที่จะตระหนักถึง อย่างไรก็ตาม หลู่ซินไม่ได้ยกย่องชนชั้นล่างอย่างหน้ามิดตามัวหากพิจารณาทั้งข้อดีที่เป็นมรดกตกทอดของชนชาติจีน และข้อจำกัดอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากจารีตต่าง ๆ ในระบอบศักดินา การนำเสนอความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนนั้น หลู่ซินมีจุดมุ่งหมายให้ชนกลุ่มนี้รับรู้ถึงสภาพที่เป็นจริง และเผชิญหน้ากับปัญหาอุปสรรคในชีวิตอย่างซื่อสัตย์และกล้าหาญ จากนั้นแสวงหาแนวทางพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในขบวนการปฏิรูปประเทศ

“ทวิลักษณ์” หรือลักษณะที่เป็นคู่ไม่ใช่แนวคิดใหม่ หากเป็นกฎธรรมชาติที่อยู่ควบคู่กับสังคมมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์ และมักจะถูกสอดแทรกอยู่ในหลักธรรมคำสอนทางศาสนาในลักษณะการอยู่ร่วมกันของสองส่วนหรือสองสภาวะที่ตรงข้ามกัน เช่น กลางวัน-กลางคืน ความดี-ความชั่ว ความเจริญ-ความเสื่อม ความยิ่งใหญ่-ความเรียบง่าย และข้อดี-ข้อจำกัด ฯลฯ การเข้าใจแก่นหลักของแนวคิดนี้ช่วยให้มนุษย์ไม่ยึดติดกับความสมบูรณ์แบบ หรือพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะสุดโต่ง หากมองชีวิตในแง่ที่ก่อปรด้วยสองสภาวะ และมนุษย์ล้วนแต่มีข้อดีและข้อจำกัดควบคู่กัน ปัจเจกบุคคลที่เข้าใจแนวคิดนี้จะค่อย ๆ ลดอัตตาและขณะเดียวกันก็แสวงหาแนวทางพัฒนาตนเองให้เข้าใจกลไกความบริสุทธิ์พร้อมมากขึ้น ท่ามกลางบริบทของสังคมจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งนิยายปรัมปราที่เน้นการสร้างโลกแห่งจินตนาการยังคงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้คน การชี้ให้เห็นถึงความเป็นทวิลักษณ์ของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นล่างชาวจีน สะท้อนบทบาทของหลู่ซินในฐานะนักเขียนแนว “ศิลปะเพื่อชีวิต” ที่มุ่งปลุกเร้าให้ประชาชนตื่นจากความฝัน ตัวอย่าง เช่น ใน “สู่ดวงจันทร์” (Lu Hsun, 2020, pp. 428-447) และ “ตีดาบ” (Lu Hsun, 2020, pp. 448-485) เรื่องสั้นที่หลู่ซินอาศัยเค้าโครงนิยายปรัมปราในการดำเนินเรื่อง เขาโจมตีวาทกรรมวีรบุรุษที่พระเอกจะต้องมีรูปลักษณะงดงามและเก่งกล้าสามารถตั้งแต่อายุยังน้อยโดยไม่ผ่านกระบวนการฝึกฝนใด ๆ ขณะที่การประกอบวีรกรรมก็มีขึ้นอย่างง่ายดายจากที่ได้รับอาวุธพิเศษหรือความช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติ หลู่ซินยังโจมตีวาทกรรมกุลสตรีที่ผู้หญิงในชนบจะต้องเปี่ยมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติดังหนึ่งนางฟ้าสวรรค์ ซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้ในบริบทของประเทศจีนช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ประชาชนกำลังต้องเผชิญกับสภาวะสงครามและปัญหาปากท้องในชีวิตประจำวัน หรือในเรื่อง “ครอบครัวที่มีความสุข” หลู่ซินโจมตีค่านิยมจอมปลอมในสังคมร่วมสมัยที่ครอบครัวในอุดมคติจะต้องมีฐานะร่ำรวย สามภรรยาล้วนสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ และใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ไม่เพียงเท่านั้น ในการ

ชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อจำกัดของชนชั้นล่างชาวจีน หลู่ซิ่นยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านแนวคิดที่ชะตาชีวิตของมนุษย์ถูกกำหนดไว้แล้วตั้งแต่ต้น และการฝ่าฝืนกฎระเบียบใด ๆ ก็ยังแต่นำหายนะมาให้ แนวคิดของหลู่ซิ่นที่คนทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ จึงมีส่วนช่วยผลักดันขบวนการปลดปล่อยประชาชนให้พ้นจากบ่วงจารีตแบบเก่า และนำไปสู่การปฏิรูปประเทศทั้งด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ดังที่ Woradilok (n.d., p. 98) ให้ข้อมูลว่า เรื่อง “บันทึกประจำวันของคนบ้า” ของหลู่ซิ่นมีผลโดยตรงต่อการเดินขบวนของนักศึกษาในเมืองปักกิ่งเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919

ผลงานของหลู่ซิ่นที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยมีทั้งหมด 119 เรื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เรื่องสั้น จำนวน 28 เรื่อง ความเรียง จำนวน 49 เรื่อง และกวีนิพนธ์จำนวน 42 เรื่อง อย่างไรก็ตาม ผลงานที่สะท้อนความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ปรากฏในวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นเป็นหลัก โดยสามารถมองทวิลักษณ์ทั้งในระดับสังคมที่หมายถึงชนชั้นล่างชาวจีนโดยภาพรวม และในระดับปัจเจกบุคคลจากการพิจารณาชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นกรณีตัวอย่าง ชีวิตและผลงานของหลู่ซิ่นเป็นแบบอย่างที่ดีของนักประพันธ์ผู้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณอันเป็นอิสระของเขา และการอยู่เหนือความครอบงำของพลังทางการเมืองทั้งปวง ตลอดชีวิตของหลู่ซิ่นแม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายรูปแบบ แต่เขาก็เลือกดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและเปี่ยมไปด้วยความหมาย ซึ่งเป็นการยืนยันความเชื่อมั่นของหลู่ซิ่นต่อศักยภาพของมนุษย์ และการกำหนดเส้นทางชีวิตของปัจเจกบุคคลด้วยวิถีแห่งปัญญา บุคลิกภาพของหลู่ซิ่นทั้งความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ความกล้าหาญ ความเพียรพยายาม และจิตสำนึกแห่งเมตตาธรรมในการช่วยเหลือชนชั้นล่าง ล้วนแต่เป็นคุณลักษณะที่คนรุ่นใหม่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ส่วนรวมได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จากเรื่องสั้นของหลู่ซิน

กรอบแนวคิด

คำว่า “ทวิลักษณ์” ประกอบจากคำ 2 คำ ได้แก่ “ทวิ” และ “ลักษณ์” หรือ “ลักษณะ” โดยราชบัณฑิตได้กำหนดความหมายของคำดังกล่าวตามลำดับว่า “ทวิ [ทะวี] (แบบ) ว. สอง เช่น ทวีราช. (ป., ส.).” (The Royal Institute, 2013, p. 547) และ “ลักษณ์-, ลักษณะ น. สมบัติเฉพาะตัว” (The Royal Institute, 2013, p. 1048) ดังนั้น คำว่า “ทวิลักษณ์” จึงหมายถึงสมบัติเฉพาะตัวที่เป็นคู่ ในภาษาอังกฤษ “ทวิลักษณ์” ตรงกับคำว่า “Dualism” โดยพจนานุกรม Merriam-Webster (online) ให้คำนิยามว่า เป็นแนวคิด หลักการ หรือสภาพที่เป็นคู่ ทั้งนี้ หมายรวมถึงกฎธรรมชาติที่สรรพสิ่งมีสองส่วนตรงข้ามกัน เช่น ความดีกับความชั่ว ด้านบวกกับด้านลบ ตลอดจนทฤษฎีทวินิยมที่มองว่า สิ่งต่าง ๆ ประกอบด้วยสองส่วนควบคู่กัน ได้แก่ รูปธรรมที่เป็นมตะวิสัยหรือสสารกับนามธรรมซึ่งเป็นอมตะวิสัยหรือจิตวิญญาณ

มุมมองเกี่ยวกับ “ทวิลักษณ์” ยังไม่มีการนำเสนออย่างเป็นระบบหรือสรุปเป็นทฤษฎีตายตัว เนื่องจากปรากฏการณ์ในโลกียวิสัยที่สะท้อนความเป็นคู่มีจำนวนมาก เช่น ในบทความเรื่อง “ ‘Primitive’ thinking and the ‘civilized’ mind” โคลด เลวี-สเตราส์ (Claude Levi-Strauss) กล่าวถึงตำนานปรัมปราของชาวอินเดียนแดงเผ่าหนึ่ง อาศัยทางตะวันตกของประเทศแคนาดาว่า ในสมัยดึกดำบรรพ์ที่มนุษย์และสัตว์ยังใช้ชีวิตรวมกันอย่างกลมเกลียว สิ่งมีชีวิตทั้งปวงก็อยู่ในสภาวะกึ่งสัตว์กึ่งมนุษย์ และถูกรบกวนด้วยลมใต้ที่พัดแรงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สิ่งที่มีชีวิตจึงออกไปปราบลมได้ และปลากะเบนกลายเป็นสัตว์ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในช่วงนั้นสุดท้าย

เลวี-สเตรสส์อธิบายว่า ระบบความคิดของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมมีโครงสร้างแบบ “เป็นคู่” (Binary system) หรือในบางกรณีอาจเรียกว่า “คู่ตรงข้าม” ปลากกระเบนมีลักษณะเป็นคู่ตรงข้ามเนื่องจากตัวแบน ผิวบนหยาบส่วนผิวล่างลื่น เมื่อมองจากด้านบนจะเห็นปลากกระเบนตัวใหญ่เป็นเป้าหมายที่โจมตีได้ง่าย แต่ครั้นเข้ามาใกล้แล้ว เพียงปลากกระเบนพลิกตัวก็ทำให้เห็นเฉพาะส่วนที่เป็นด้านข้างเพียงด้านเดียว และทำให้การโจมตีผิดพลาดได้ง่ายเช่นเดียวกัน ปลากกระเบนจึงเป็นตัวแทนของความเป็นคู่หรือ “ทวิลักษณ์” สัญลักษณ์ที่ทรงพลังทางคติชนวิทยา (Na Thalang, 2014, pp. 280-281)

ทวิลักษณ์อาจพิจารณาใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล การมองทวิลักษณ์ในระดับสังคมมักจะเน้นหลักการที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ ครูศรียุทเตศวรกล่าวว่า “ทวิภาวะมีปรากฏอยู่ในมนุษยโลกเสมอ มีแข็งแรงก็ต้องมีเจ็บไข้ มีทุกข์-มีสุข มีได้-มีเสีย” (Yogananda, 2011, p. 548) ขณะที่ “หิโตปเทศ” มีข้อความเตือนสติมนุษย์ให้มองชีวิตในแง่ที่มีสองด้านว่า “ในต้นจันทน์ ยังมีอสรพิษ, ในลุ่มน้ำที่ตาอาศัยด้วยกอบัวยังมีจระเข้, ในความสุขสมบัติยังมีความอิจฉาคอยรังควานอยู่เสมอ; จะหาที่สุขอันปราศจากสิ่งขัดใจไม่ได้เลย.” (Sathiankoset-Nakapratheep, 2008, p. 94) ไม่เพียงเท่านั้น Campbell, & Moyers (2008, p. 76) กล่าวว่า การตระหนักรู้อันยิ่งใหญ่ในพระคัมภีร์อุปนิษัทคือสวรรค์และนรกอยู่ในตัวมนุษย์ และเทพเจ้าทั้งปวงก็อยู่ในตัวมนุษย์เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับปรมหังสา โยคานันทะที่มองว่า ธรรมกับอธรรมมีอยู่ในศาสนาและลัทธินิกายต่าง ๆ ทั่วโลก เพียงแต่ชื่อเรียกฝ่ายธรรมอาจมีความแตกต่างกัน เช่น ในพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเก่าเรียกมายาว่า “ซาตาน” ในภาษาฮิบรูแปลตรงตัวว่า “ฝ่ายตรงข้าม” ขณะที่พระคัมภีร์กรีกเรียก “ดีอาโบลอส” แปลว่า “พญามาร” นอกจากนี้ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “ซาตานหรือมายาคือพอมดแห่งจักรวาลที่สามารถสร้างความแปรเปลี่ยนกลับกลายนานาขึ้นมาปิดบังความจริงที่ไร้รูปไร้ร่างเพียงหนึ่งเดียว ... ซาตานหรือมายามีหน้าที่เพียงอย่างเดียวคือต้องหาทาง

หันเหความสนใจของมนุษย์ให้ผลจากพระเป็นเจ้าไปหาวัตถุธาตุ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือให้ผลจากความจริงไปหาสิ่งที่ไม่จริงนั่นเอง” (Yogananda, 2011, pp. 360-361) การมองโลกมนุษย์ว่า ตั้งอยู่บนหลักแห่งทวิลักษณ์ที่มีทั้งความเจริญและความเสื่อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก่อให้เกิดแนวคิด “วะปิ-ชะปิ” ในปรัชญาเซนของญี่ปุ่น กล่าวคือ แทนที่จะเป็นปฏิปักษ์กับความเสื่อม ชาวญี่ปุ่นกลับพิจารณาสภาพที่หลีกเลี่ยงไม่ได้นี้ ในแง่ของสุนทรียภาพ “วะปิ-ชะปิ” จึงแปลว่า ความงามในความเสื่อม แนวคิดนี้เน้นความเรียบง่ายและความเป็นธรรมชาติ ตลอดจนร่องรอยและความทุกข์ทรมานผ่านกาลเวลา เมื่อมองโดยรวม แนวคิด “วะปิ-ชะปิ” ยกย่องความเสื่อมหรือการดับของสรรพสิ่งในฐานะสัจธรรมข้อหนึ่งของชีวิต และเป็นความงามที่มนุษย์ควรน้อมรับและชื่นชมมากกว่าที่จะเป็นปฏิปักษ์หรือผลกีดกัน (Kunphon, 2010)

ในระดับปัจเจกบุคคล ทวิลักษณ์แสดงออกในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สภาวะกึ่งเทพกึ่งสัตว์ โสกราตีสกล่าวว่า มนุษย์กอบด้วย 2 ส่วนที่ตรงข้ามกัน คือ “จิต” กับ “กาย” และในเมื่อจิตเหมือนไปทางเทพ ร่างกายก็โน้มเอียงไปทางมนุษย์ (Plato, 1980, pp. 90-91) เช่นเดียวกับชาวอียิปต์โบราณที่เชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติเป็นคู่ตรงข้าม “เทพเจ้าโอไซริสทรงสอนว่า ‘เทพเทวาคือมนุษย์อมตะและมนุษย์คือเทพเทวาในมตะวิสัย’ ” (Freke, & Gandy, 2008, p. 110) ความเป็นคู่ในระดับปัจเจกบุคคลยังพิจารณาได้จากรูปลักษณ์ภายนอกกับสติปัญญาที่เป็นประสบการณ์ภายใน และโสกราตีส นักปราชญ์ชาวกรีกสมัยโบราณเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ แม้จะมีลักษณะภายนอกที่น่ากลัว เช่น “จมูกเขียด ตากลมโต คิ้วดก ปากกว้าง ริมฝีปากอึดเต็ม ทานไวเครา (อย่างน้อยก็ในช่วงท้าย ๆ ของชีวิต) ศีรษะเล็ก” (Plato, 2007, p. 8) แต่โสกราตีสกลับเป็นสุภาพบุรุษที่สุขุมและปราดเปรื่อง ความเฉลียวฉลาดและลึกซึ้งของเขาได้กลายมาเป็นเสน่ห์ที่ทำให้บุรุษชาวเอเธนส์จำนวนมากปรารถนาที่จะร่วมรักด้วย ไม่เพียงเท่านั้น ความเป็นคู่ด้านบุคลิกภาพ เช่น ความเข้มแข็งกับความอ่อนโยน ความยิ่งใหญ่

กับความเรียบง่าย ฯลฯ ก็เป็นทิวทัศน์อีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ หนังสือ “ปรัชญาอมตะ” มีข้อความกล่าวถึงบุคลิกย้อนแย้งของนักบุญผู้ยิ่งใหญ่ว่า “นักบุญไม่ใช่คนสองใจ ทั้งไม่ใช่ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ท่านเป็นหนึ่ง และถึงจะยิ่งใหญ่ในพรสวรรค์ทางปัญญา ก็มีความเรียบง่ายอย่างลึกซึ้ง.” (Huxley, 2013, p. 97)

สรุปได้ว่า ทิวทัศน์สามารถมองทั้งในระดับสังคมส่วนรวมและในระดับปัจเจกบุคคล ตลอดจนมีรูปแบบการแสดงออกที่หลากหลาย การศึกษาทิวทัศน์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาความเป็นคู่ของชนกลุ่มนี้ทั้งในระดับสังคม คือ พิจารณาลักษณะนิสัยที่ไม่ไปในทางเดียวกันของชนชั้นล่างชาวจีนในยุคร่วมสมัยกับหลู่ซิน และในระดับปัจเจกบุคคลโดยเน้นการศึกษากรณีตัวอย่างจากตัวละครที่อาจเรียกได้ว่า เป็นตัวละครอมตะของหลู่ซิน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ข้อมูลจากเอกสาร และดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจวรรณกรรมแปลของหลู่ซินโดยภาพรวม ทำให้ได้หนังสือรวมเรื่องสั้น จำนวน 11 เล่ม หนังสือรวมความเรียงจำนวน 2 เล่ม และหนังสือรวมกวีนิพนธ์ จำนวน 1 เล่ม จากนั้นจึงสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ทำให้ได้ชุดข้อมูลที่สะท้อนทิวทัศน์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จากเรื่องสั้น 11 เรื่องที่หลู่ซินประพันธ์ในระหว่าง ค.ศ. 1919-1925 ได้แก่ “ข่งอี้จี” (1919) “คลิ่นลม” (1920) “เรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง” (1920) “ประวัติจริงของอา Q” (1921) “บ้านเกิด” (1921) “จิวชนบท” (1922) “ไหเจ้า” (1924) “โนร้านเหล้า” (1924) “กำสรวลอดีต บันตึกของจวนเซิง” (1925) “หย่าร้าง” (1925) และ “ผู้ถือสันโดษ” (1925)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยแนวคิด “ทวิลักษณ์” เป็นกรอบคิดหลักควบคู่กับการวิเคราะห์เนื้อหาและการตีความในการวิเคราะห์ข้อมูลทวิลักษณ์ในระดับสังคม ผู้วิจัยได้พิจารณาลักษณะของชนชั้นล่างชาวจีนจากการประมวลเรื่องสั้นของหลู่ซิ่นโดยภาพรวม พบว่า บุคลิกภาพของชนชั้นล่างชาวจีนมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดที่ดำรงอยู่ร่วมกันในลักษณะของความไม่สอดคล้องกันมากกว่าที่จะเป็นความขัดแย้งโดยตรง แตกต่างจากการวิเคราะห์ข้อมูลทวิลักษณ์ในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการพิจารณาบุคลิกของตัวละครเป็นรายกรณี จึงทำให้เห็นถึงความย้อนแย้งด้านบุคลิกภาพของชนชั้นล่างชาวจีนชัดเจนกว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีลักษณะแตกต่างกันใน 2 ระดับ ในระดับสังคม ความเป็นทวิลักษณ์สะท้อนผ่านข้อดี ได้แก่ ความขยันอดทนและความมีน้ำใจ ซึ่งดำรงอยู่ควบคู่กับข้อจำกัด ได้แก่ ความสอพลอเห็นแก่ตัวและความไม่ซื่อสัตย์ ในระดับปัจเจกบุคคลนั้น ความเป็นทวิลักษณ์ของอา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” ซึ่งเป็นภาพตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นบุรุษเพศ สะท้อนผ่านความยโสโอหังควบคู่กับความขลาดเขลาของตัวละครโดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่ชอบกดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่าแต่กลับมีความเกรงกลัวและสยบระย่อต่อผู้มีอำนาจ ตลอดจนการมีอคติต่อสตรีเพศแต่ขณะเดียวกันก็ปรารถนาความรักจากเพศตรงข้าม ในทำนองเดียวกัน คำพูดและพฤติกรรมที่ขัดแย้งกันของอัยกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง” ทำให้เห็นถึงความเป็นทวิลักษณ์ของตัวละครในฐานะภาพตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นสตรีเพศ คือ มีความยโสโอหังต่อบุคคลใกล้ชิดแต่ขณะเดียวกันก็มีความประหม่าและสยบระย่อเมื่อต้องเผชิญกับผู้ที่มีอำนาจ

ขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในประเด็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

1. ทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลู่ซิน: การพิจารณาในระดับสังคม

ชนชั้นล่างชาวจีนในยุคร่วมสมัยกับหลู่ซินมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดควบคู่กัน ลักษณะที่เป็นทวิลักษณ์ดังกล่าวแม้จะปรากฏทั่วไปในสังคมทุกยุคสมัย แต่สิ่งที่ทำให้หลู่ซินเป็นนักเขียนและนักอภิวินัยผู้ยิ่งใหญ่ คือ เขาเอาใจใส่ชนชั้นล่างชาวจีนด้วยการชี้ให้เห็นลักษณะที่เป็นคู่ของชนกลุ่มนี้อย่างเป็นรูปธรรม กับทั้งนำเสนอประเด็นผ่านเรื่องสั้นที่ประชาชนสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตของตนเองได้อย่างง่ายดาย

1.1 ข้อดีของชนชั้นล่างชาวจีน

ข้อดีของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ปรากฏในเรื่องสั้นของหลู่ซิน จำนวน 5 เรื่อง ประกอบด้วย 2 ลักษณะ ได้แก่ ความขยันอดทนและความมีน้ำใจ

1.1.1 ความขยันอดทน

ลักษณะที่ขยันอดทนของชนชั้นล่างชาวจีนสะท้อนผ่านเรื่องสั้น 2 เรื่อง ได้แก่ “ไหว้เจ้า” และ “ในร้านเหล้า” ในเรื่อง “ไหว้เจ้า” หลังสามีเสียชีวิตลง นางเสียงหลินก็พยายามหลีกเลี่ยงการอยู่ร่วมชายคากับแม่สามีที่ดุร้ายและน้องชายสามี ด้วยการไปเป็นคนใช้ในบ้านอาร์สึ่ อย่างไรก็ตาม อาร์สึ่เป็นบัณฑิตที่เคร่งลัทธิขงจื้อและมีอคติต่อแม่ม่ายเช่นเดียวกับประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมศักดินาจีนซึ่งมองว่า แม่ม่ายเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นอวมงคล จึงไม่เห็นด้วยที่จะรับนางเสียงหลินเข้ามาอยู่ในบ้าน ภรรยาอาร์สึ่จำต้องขอร้องสามีในเรื่องนี้เพราะการหาคนใช้หญิงมีความยุ่งยากกว่าการหาคนใช้ชาย และงานบ้านหลายอย่างต้องพึ่งพาความละเอียดลออของผู้หญิง นางเสียงหลินเป็นคนกินอยู่อย่างเรียบง่าย เช่นเดียวกับชนชั้นล่างชาวจีนในสังคมร่วมสมัย ที่สำคัญ คือ เธอมีความขยันอดทนอย่างยิ่งวด “หล่อ่นทำงานทั้งวันคล้ายกับว่ามือว่างลงเมื่อไรก็จะเกิดความรำคาญใจเมื่อนั้น ข้ามีกำลังด้วย แทบจะว่าไม่แพ้ผู้ชาย

ทีเดียวน” และ “เวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว หล่อนคงทำงานตัวเป็นเกลียว กินง่ายแต่ทำงานอย่างไม่เสียดายเรี่ยวแรง ผู้คนพากันกล่าวขวัญว่า บ้านท่านสืได้คนใช้ดี ขยันทำงานยิ่งกว่าคนใช้ชายเสียอีก” (Lu Hsun, 2020, p. 248)

ส่วนอาชุนจากเรื่อง “ในร้านเหล้า” เป็นลูกสาวคนโตในครอบครัวชาวเรือที่เคยเป็นเพื่อนบ้านของหลี่เหว่ยฝูสมัยที่เขายังไม่ไปประกอบอาชีพในเมืองอื่น แม้จะเป็นเพียงตัวละครประกอบและเรื่องราวชีวิตถูกถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่าของตัวละครอื่น ได้แก่ หลี่เหว่ยฝูและแม่เจ้าของรายขายพินที่บ้านอยู่เยื้องกับบ้านชาวเรือ แต่อาชุนก็เป็นภาพตัวแทนของสตรีจีนในสังคมปิตาธิปไตยที่มีความขยันอดทนเป็นเอกลักษณ์ “หล่อนทำงานเก่งมาก กำพริ้วแม่ตั้งแต่อายุสิบกว่าขวบ น้องชายหญิงสองคนต้องอาศัยหล่อนดูแลทั้งนั้นและยังต้องรับใช้พ่ออีกด้วย หล่อนมีความละเอียดรอบคอบและรู้จักประหยัดจึงทำให้ฐานะของครอบครัวมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีเพื่อนบ้านคนไหนที่ไม่ชมเชยหล่อน” (Lu Hsun, 2020, p. 279)

ความขยันอดทนของชนชั้นล่างชาวจีนแม้จะมีข้อมูลไม่มาก แต่ก็พอให้เห็นภาพรวมของชนกลุ่มนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีจีนในสังคมปิตาธิปไตย ตัวละครนางเสียงหลินถูกสังคมเหยียดหยามเพราะเป็นแม่ม่าย กระนั้นเธอก็อดทนและใช้ความขยันหมั่นเพียรมากลบเลือนอคติดังกล่าว ขณะที่ตัวละครอาชุนต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัวแทนมารดาที่เสียชีวิต ซึ่งเธอก็สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ดีแม้อายุน้อย ทั้งยังช่วยให้ฐานะของครอบครัวมั่นคงขึ้นด้วย บุคลิกลักษณะของตัวละครทั้งสองดังที่กล่าวมาได้สะท้อนผลกระทบของแนวคิดชายเป็นใหญ่ในสังคมปิตาธิปไตยในอีกมิติหนึ่ง กล่าวคือ กรอบคิดนี้แทนที่จะทำให้สตรีจีนอ่อนแอ กลับเป็นปัจจัยกระตุ้นให้คนกลุ่มนี้เข้มแข็งขึ้น และที่สำคัญ ความมานะพยายามและขยันอดทนช่วยให้สตรีจีนในยุคร่วมสมัยกับหลูซันสามารถรับมือกับมรสุมชีวิตเป็นอย่างดี

1.1.2 ความมีน้ำใจ

ชนชั้นล่างชาวจีนในยุคร่วมสมัยกับหลู่ฉินเป็นกลุ่มชนที่มีน้ำใจ ประจักษ์จากเรื่องสั้น 4 เรื่อง ได้แก่ “จิวชนบท” “บ้านเกิด” “ในร้านเหล้า” และ “เรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง” ในเรื่อง “จิวชนบท” ความมีน้ำใจของชาวตำบลหลู่ฉินซึ่งเป็นบ้านเกิดของมารดา “ข้าพเจ้า” แสดงออกในรูปแบบของการต้อนรับแขก ตามคำบอกเล่าของ “ข้าพเจ้า” ตำบลหลู่ฉินมีธรรมเนียมที่สืบทอดมายาวนาน คือ ผู้หญิงหลังแต่งงานไปแล้ว หากยังไม่ต้องแบกรับภาระเป็นแม่บ้านแทนแม่สามีก็สามารถกลับไปพักเรือนที่บ้านเกิดได้ ด้วยเหตุนี้ “ข้าพเจ้า” จึงมีโอกาสไปเยี่ยมบ้านเกิดของมารดาเป็นประจำทุกปี และมีความสุขอย่างยิ่งที่กลายเป็นแขกพิเศษของคนทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ๆ รุ่นราวคราวเดียวกันซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่านั้น “ข้าพเจ้า” ยังได้รับชมการแสดงงิ้วที่ชาวบ้านจัดถวายเทวดาในฤดูใบไม้ผลิของทุกปี อย่างไรก็ตาม ในการกลับสู่บ้านเกิดของมารดาครั้งหนึ่ง คนในบ้านลืมเช่าเรือไว้ล่วงหน้า ดังนั้น เมื่อถึงวันเทศกาลปรากฏว่า “ตั้งแต่เช้าก็หาเรือไม่ได้” (Lu Hsun, 2020, p. 225) “ข้าพเจ้า” รู้สึกไม่สบายอารมณ์อย่างมากแม้มารดาจะพยายามห้ามปรามเพราะเกรงว่าผู้ใหญ่จะพลอยไม่สบายใจตามไปด้วย คนที่เห็นใจ “ข้าพเจ้า” มากที่สุดในเรื่องนี้ก็คือยายเพราะมองว่า การที่คนในบ้านไม่ได้เช่าเรือไว้ “เป็นการเสียมารยาทในการต้อนรับแขก” (Lu Hsun, 2020, p. 225) ด้วยเหตุนี้ เมื่อเด็ก ๆ ในหมู่บ้านมาขออนุญาตให้ “ข้าพเจ้า” ออกไปดูงิ้วตอนกลางคืน ยายและมารดาแม้จะเป็นห่วงความปลอดภัยของเด็ก ๆ แต่ก็ตามใจ “ข้าพเจ้า” เพื่อชดเชยกับเรื่องที่ทางบ้านบกพร่องในการต้อนรับแขก หลังดูงิ้วจนเบื่อและเริ่มง่วงนอนเพราะเป็นเวลากลางดึก เด็ก ๆ ก็พากันกลับบ้าน โดยระหว่างพายเรือกลับ ความสนุกสนานและความไร้เดียงสาของพวกเขาทำให้ชาวประมงที่ออกมาจับปลาตอนกลางคืนถึงกับต้องหยุดเรือและโห่ร้องให้กำลังใจด้วยความเอ็นดู (Lu Hsun, 2020, p. 233) ความมีน้ำใจของชาวจีนในชนบทยังสะท้อนจากเหตุการณ์ตอนท้ายเรื่องที่มารดาของ “ข้าพเจ้า” เชื่อเชิญให้เด็ก ๆ

เข้ามากินข้าวค่ำในบ้านหลังกลับมาจากการดูจิว รวมถึงเรื่องที่ปู่ลิวอี้ชวนาคนหนึ่งนำ ถั่วปากอ้าต้มขามใหม่มาให้ชิมถึงที่บ้านเนื่องจาก “ข้าพเจ้า” เคยออกปากชมว่า ถั่วของ ปู่ลิวอี้ “อร่อยมาก” (Lu Hsun, 2020, p. 235)

ในเรื่อง “บ้านเกิด” ความมีน้ำใจของชาวจีนสะท้อนผ่านมิตรภาพ ระหว่าง “ข้าพเจ้า” กับยูน่ถู่บุตรชายคนโอรสในบ้านขณะที่ทั้งสองยังเป็นเด็กไร้เดียงสา “ข้าพเจ้า” รู้สึกชื่นชอบยูน่ถู่จากใจและไม่เคยถือว่า ตนเป็นเจ้านายและอีกฝ่ายเป็นบุตร คนรับใช้ ส่วนยูน่ถู่ก็แสดงน้ำใจต่อเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันด้วยการซื้อเซียว ให้ “ข้าพเจ้า” ไปเยี่ยมบ้านพร้อมคำมั่นสัญญาว่า จะพาไปเก็บเปลือกหอยตามชายฝั่ง ทะเล และเผ่าไร้แดงโมในตอนกลางคืนด้วย มิตรภาพระหว่างเด็กชายทั้งสองได้รับการ สานต่อจากการส่งของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้แก่กันและกันในช่วงก่อนที่ “ข้าพเจ้า” จะไปประกอบอาชีพในเมืองอื่น “ข้าพเจ้า” ได้พบยูน่ถู่อีกครั้งในโอกาสกลับมารับ มารดาและหลานไปอยู่ด้วยกัน แม้ความสัมพันธ์ระหว่างชายทั้งสองจะไม่เหมือนเดิม เนื่องจากขาดการติดต่อกันเป็นเวลาเกือบ 30 ปี และยูน่ถู่ในวัย 40 ปีกว่าและมีลูกถึง 6 คนก็เป็นผู้ใหญ่เต็มตัวที่จะรู้จักวางตัวให้สมกับสถานภาพ กระนั้นความมีน้ำใจ ของยูน่ถู่ยังคงเหมือนเดิมไม่เคยเปลี่ยน ในวันที่ “ข้าพเจ้า” จะออกเดินทาง ยูน่ถู่ได้พา ลูกสาววัย 5 ขวบมาช่วยเผ่าเรือกับทั้งช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ขณะที่ “ข้าพเจ้า” และ มารดาอยู่อยู่กับการต้อนรับแขก (Lu Hsun, 2020, p. 136)

ขณะที่เรื่อง “ในร้านเหล้า” ความมีน้ำใจของชนชั้นล่างชาวจีน แสดงออกจากความสัมพันธ์ระหว่างหลี่เหว่ยฝูที่เป็นตัวละครเอก มารดาของหลี่เหว่ยฝู และอาซุ่นลูกสาวคนโตในครอบครัวชาวเรือ มารดาของหลี่เหว่ยฝูแม้จะย้ายไปอาศัย ในเมืองอื่นแล้ว ยังจำได้ว่า อาซุ่นเคยอยากได้ดอตไม้ก่ามะหยีเสียบผม เธอจึงกำชับ ให้บุตรชายซื้อดอกไม้มนั้นไปฝากอาซุ่นในโอกาสที่เขากลับมาย้ายที่ฝั่งศพของน้องชาย (Lu Hsun, 2020, p. 280) ส่วนความมีน้ำใจของอาซุ่นสะท้อนผ่านเหตุการณ์ก่อนหน้านั้น 1 ปีที่หลี่เหว่ยฝูได้รับเชิญให้ไปกินข้าวโอ๊ตต้มที่บ้านเธอ เนื่องจากคุ้นเคยกับการกิน

อาหารน้อยเพราะเป็นปัญญาชนที่ประกอบอาชีพครู ไม่ต้องใช้แรงในการทำงานหนักเหมือนครอบครัวชนชั้นล่างทั่วไป หลี่เหว่ยฝูจึงรู้สึกกระอักกระอ่วนเมื่ออาชุนนำข้าวโอ๊ตต้มขมใหญ่ผสมกับน้ำตาลทรายขาวมาให้เพื่อแสดงน้ำใจในการต้อนรับแขก เขาสารภาพกับ “ข้าพเจ้า” ภายหลังว่า “ตั้งแต่เกิดมาก็ยังไม่เคยกินข้าวโอ๊ตต้มเลย พอลองชิมรู้สึกว่ามันน่ากินจริง ๆ แต่หวานเป็นพิเศษ กินกินไปได้สองสามคำอย่างผืน ๆ ก็คิดจะไม่กิน” (Lu Hsun, 2020, p. 280) กระนั้นเมื่อเหลือบไปเห็นอาชุนซึ่งแอบสังเกตอาการของแขกอยู่ที่มุมห้อง หลี่เหว่ยฝูก็ไม่กล้าวางขามลง และพยายามกินข้าวโอ๊ตต้มนั้นจนหมด แม้จะมีการไม่สบายท้องในตอนกลางคืนแต่เขาก็รู้สึกคุ้มค่าอย่างมากเพราะอาชุนมีใบหน้ายิ้มแย้มและอิมใจขณะเดินมาเก็บขามเปล่า

“เรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง” เป็นงานเขียนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อหลูซันและมีนัยสำคัญต่อขบวนการปฏิวัติของจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากเนื้อหาสะท้อนพัฒนาการทางความคิดของหลูซันต่อชนชั้นล่างในมิติที่ชนกลุ่มนี้มีศักยภาพและสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจีนในหัวหัวเลี้ยวหัวต่อ เรื่องนำเสนอประสบการณ์ของ “ข้าพเจ้า” ในวันหนึ่งแห่งฤดูหนาวของปี ค.ศ. 1917 ซึ่งลมเหนือพัดอย่างแรงจนแทบจะไม่มีใครออกมาสู่ท้องถนน เนื่องจากมีธุระต้องออกเดินทาง “ข้าพเจ้า” จึงจ้างรถลากคันหนึ่งให้ไปส่งที่ประตูเมือง S ระหว่างทางรถลากได้เชิญหญิงชราคนหนึ่งจนเธอล้มลงกับพื้น ทั้งนี้ ความมีน้ำใจและความเอื้อเฟื้อของชนชั้นล่างชาวจีนสะท้อนผ่านการกระทำของคนลากรถที่ลงไปดูแลหญิงชราแม้ “ข้าพเจ้า” จะเร่งรีบให้เดินทางต่อ เรื่องยุติในแบบที่ “ข้าพเจ้า” ไม่เคยคาดคิดมาก่อน คือ คนลากรถไปส่งหญิงชราที่โรงพักตำรวจ จากนั้นตำรวจคนหนึ่งก็เดินข้ามถนนมาพูดประโยคสั้น ๆ ว่า “คุณว่ารถใหม่เออะ แกลไปส่งคุณไม่ได้แล้วละ” (Lu Hsun, 2020, p. 102) สิ่งที่น่าสังเกต คือ หญิงชราไม่ได้เรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ อาจเพราะเธอเป็นฝ่ายผิดในอุบัติเหตุดังกล่าว แต่คนลากรถก็เลือกที่จะไม่เรียกร้องค่าจ้างทั้งยังปฏิเสธที่จะไปส่ง “ข้าพเจ้า” ที่ประตูเมือง S ด้วย เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า ความคิดและพฤติกรรม

ของบุคคลอาจไม่สอดคล้องกับระดับการศึกษาและฐานะทางสังคมของเขาเสมอ “ข้าพเจ้า” เป็นปัญญาชนที่มีความรู้ความสามารถ แต่ขาดความรับผิดชอบและความมีน้ำใจต่อผู้อื่น ขณะที่คนลากรถและหญิงชราเป็นชนชั้นล่างที่ยากจน แต่มีลักษณะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และยึดมั่นในอุดมการณ์ทางศีลธรรมอย่างแน่วแน่ เรื่องเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้น จึงกลายเป็นบทเรียนอันยิ่งใหญ่ ทำให้ “ข้าพเจ้า” ต้องหันมาตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าทางจริยธรรมในแง่ที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานะทางสังคม หรือระดับการศึกษา

หลูซินได้นำเสนอความมีน้ำใจของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนในชนบทผ่านเรื่องสั้น จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ “จิวชนบท” “บ้านเกิด” “ในร้านเหล้า” และ “เรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง” คุณลักษณะดังกล่าวของชาวจีนแสดงออกในรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบด้วย การต้อนรับแขกอย่างดีดังกรณีที่ “ข้าพเจ้า” กลายเป็นแขกของคนทั้งหมู่บ้านทุกครั้งที่กลับไปเยี่ยมบ้านเกิดของมารดาในเรื่อง “จิวชนบท” พฤติกรรมของอาซุนที่นำข้าวโอ๊ตต้มขมใหญ่ผสมน้ำตาลทรายขาวซึ่งเป็นของหายากในสมัยนั้นมาให้หลี่เหว่ยผู้รับประทานในเรื่อง “ในร้านเหล้า” การเอาใจใส่ที่เพื่อนบ้านมีต่อกันดังกรณีที่มารดาของหลี่เหว่ยผู้ส่งให้ลูกชายซื้อดอกไม้กำมะหยี่ไปฝากอาซุน ตลอดจนกรณีคนลากรถใน “เรื่องเล็ก ๆ เรื่องหนึ่ง” ที่ให้ความช่วยเหลือหญิงชราผู้ประสบอุบัติเหตุบนท้องถนนโดยไม่สนใจเสียงคัดค้านของ “ข้าพเจ้า” เรื่องนี้นอกจากจะแสดงน้ำใจที่ผู้ใช้งานงานมีต่อกันแล้ว ยังทำให้เห็นถึงความรับผิดชอบของคนลากรถในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุด้วย

1.2 ข้อจำกัดของชนชั้นล่างชาวจีน

หลูซินได้สอดแทรกข้อจำกัดของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้น จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ “กำสรวลอตติต บันทิกของจวนเซิง” “ไห้วเจ้า” “คลื่นลม” “ผู้ถือสันโดษ”

“ซ่งอี้จี” และ “บ้านเกิด” ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความสอดคล้องสอดเห็น และความไม่สอดคล้อง

1.2.1 ความสอดคล้องสอดเห็น

ลักษณะสอดคล้องสอดเห็นของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีทั้งกรณีตัวอย่างในพื้นที่ชนบทและในเมืองใหญ่ของประเทศจีน โดยประจักษ์จากเรื่อง “กำสรวลอดดีด บันทึกรักของจวนเซิง” “ไห้วเจ้า” “คลื่นลม” และ “ผู้ถือสันโดษ” ดังนี้

ในเรื่อง “กำสรวลอดดีด บันทึกรักของจวนเซิง” ตัวละครสื่อจวนเซิงและจื่อจุนเป็นปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก และมุ่งมั่นที่จะขจัดจารีตคักดินา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการแต่งงานแบบคลุมถุงชนให้หมดจากประเทศจีนสมัยใหม่ เนื่องจากบิดาและญาติผู้ใหญ่ของจื่อจุนต่อต้านความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับสื่อจวนเซิง และอาของจื่อจุนถึงกับมีปฏิกิริยาต่อว่าสื่อจวนเซิงเมื่อเห็นเขามาพบเธอในเครื่องแต่งกายแบบตะวันตก จื่อจุนจึงต้องเป็นฝ่ายมาหาคนรักที่ห้องพักโกโรโกโสของเขา ในสมาคม กระนั้นก็ตาม หนุ่มสาวทั้งสองยังต้องเผชิญกับความสอดคล้องสอดเห็นของคนที่อยู่ในบริเวณเดียวกันตั้งแต่คนรุ่นเก่าอย่าง “ตาแก่หนวดปลาตุก” ลงมาจนถึงคนรุ่นใหม่อย่างเด็กหนุ่มที่โบหน้า “พอกครีมเสียหนาเตอะ” (Lu Hsun, 2020, p. 371)

ส่วนในเรื่อง “ไห้วเจ้า” ชีวิตอาภัพของนางเสียงหลินถือเป็นวัตถุดิบชั้นดี ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านเดียวกันมีหัวข้อวิพากษ์วิจารณ์ในยามว่างอย่างครึกครื้น นางเสียงหลินเองก็ต้องการพื้นที่สำหรับระบายความทุกข์โศกที่ต้องทนรับมาตลอดชีวิต ตั้งแต่การเป็นแม่ม่ายขณะอายุ 26-27 ปี การต้องแต่งงานครั้งที่ 2 กับหนุ่มชาวเขาที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนเพราะแม่สามีต้องการใช้เงินสินสอดของลูกสะใภ้มาจัดงานแต่งงานแก่ลูกชายคนที่สอง มรสุมชีวิตกระหน่ำเข้าหานางเสียงหลินอีกครั้งเมื่อสามีคนที่ 2 ของเธอเสียชีวิตขณะอายุยังน้อย และหลังจากนั้นไม่นานลูกชายเพียงคนเดียววัย 2 ขวบของเธอก็ถูกหมาป่าลากไปกินในหุบเขา อย่างไรก็ตาม ความสนใจของ

เพื่อนบ้านต่อเรื่องราวชีวิตของนางเสียงหลินสะท้อนลักษณะสอรู้สอเห็นของผู้ฟังมากกว่าที่จะเป็นการเห็นใจในความทุกข์โศกของผู้เล่า ดังนั้น หลังจากรับฟังเรื่องเดิมซ้ำซากจนจำรายละเอียดได้ขึ้นใจแล้ว ผู้ฟังก็เริ่มรู้สึกรำคาญและแสดงอาการนั้นออกมาอย่างเปิดเผยผ่านรอยยิ้มที่เย็นชาและเยาะเย้ย (Lu Hsun, 2020, p. 262) นางเสียงหลินจึงเลือกที่จะไม่พูดถึงความอาภัพของตนเองอีก แต่กลุ่มสตรีสูงอายุที่มักจะสนใจเรื่องหยุมหยิมของคนอื่นกลับไม่ปล่อยให้เธอได้ใช้ชีวิตอย่างอิสระ นางเสียงหลินมีผลเป็นขนาดใหญ่อยู่บนหน้าผาก ซึ่งจากคำบอกเล่าของคนที่รู้เห็นเหตุการณ์ ผลเป็นดังกล่าวเกิดจากที่เธอพยายามขัดขืนการแต่งงานครั้งที่ 2 กับหนุ่มชาวเขาที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนด้วยการขนิษฐาระกับโต๊ะเครื่องเขิน แม้จะมีคนรู้เห็นเหตุการณ์จำนวนมากเพราะเกิดขึ้นในวันประกอบพิธี แต่ยายหลี่ซึ่งรู้จักมักคุ้นกับนางเสียงหลินมานานกลับไม่เชื่อและพยายามตีความว่า นางเสียงหลินแกล้งขัดขืนเพื่อตบตาคนรอบข้างเท่านั้น “ข้าไม่เชื่อว่าเอ็งแรงมากออกอย่างนี้จะขัดขืนเขาไม่ไหว ตอนหลังเอ็งคงจะยอมเองแน่ ๆ แล้วกลับมาพูดว่าเขาแรงมาก” (Lu Hsun, 2020, p. 263)

ในเรื่อง “คลื่นลม” ลักษณะสอรู้สอเห็นของเพื่อนบ้านแสดงผ่านสภาพภาพของ “นายเจ็ดซัง” หลังเหตุการณ์เขาถูกจับตัดหางเปีย นายเจ็ดซังเป็นชาวชนบทที่ประกอบอาชีพพ่อเรือ ทำให้มีโอกาสเข้าเมืองเป็นประจำทุกวัน และมักจะนำข่าวสารจากในเมืองมาเล่าให้เพื่อนบ้านฟังอย่างต่อเนื่อง หลังการปฏิวัติซินไฮ่เมื่อ ค.ศ. 1911 คณะปฏิวัติซึ่งเข้ามาควบคุมหน่วยงานราชการในเมือง ได้รณรงค์เรื่องการขจัดวัฒนธรรมศักดินา อาทิ ให้ผู้ชายตัดหางเปียและแต่งกายตามแบบตะวันตก แม้นโยบายดังกล่าวจะยังไม่แพร่หลายสู่ชนบทเนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์และความไม่เข้มแข็งของพรรคปฏิวัติในการรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่การที่นายเจ็ดซังเดินทางเข้าเมืองทุกวันก็ส่งผลให้เขาถูกจับตัดหางเปียเช่นเดียวกับผู้ชายที่อยู่ในเมืองทั่วไป นายเจ็ดซังจึงเป็นคนแรกในหมู่บ้านที่ไว้ผมสั้นและกลายเป็นหัวข้อวิพากษ์วิจารณ์ในแวดวงกว้าง สถานการณ์ทวีความซับซ้อนขึ้นเมื่อมีข่าวลือมาว่า พระจักรพรรดิ

จะเสด็จกลับมาครองราชย์อีกครั้ง หากข่าวนี้เป็นความจริง ทรงผมสั้นของนายเจ็ดซั่ง ย่อมจะถูกตีความว่า เป็นการต่อต้านราชวงศ์ชิง ชาวสือดังกล่าวไม่เพียงทำให้นายเจ็ดซั่ง ตกอยู่ในกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างเดียว ทว่ายังมีผลต่อท่าทีของเพื่อนบ้านด้วย นายเจ็ดซั่งจากที่เคยได้รับความเคารพนับถือในฐานะผู้มีความรู้และมีข้อมูลข่าวสารมาก กลายเป็นคนที่ถูกรังเกียจฐานทำผิดพระราชอาญา (Lu Hsun, 2020, p. 117) นับแต่นั้น เป็นต้นมา แม้นายเจ็ดซั่งจะยังเข้าเมืองทุกวัน แต่บรรยากาศในบ้านก็ซบเซาลง อย่างมาก เพื่อนบ้านส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงการรับฟังข้อมูลข่าวสารจากนายเจ็ดซั่ง ขณะที่ ภรรยาของเขา คือ นางเจ็ดซั่ง มีอารมณ์ขุ่นมัวอยู่เสมอ และมักจะเรียกสามีว่า “ไอ้คนซี้ๆ” (Lu Hsun, 2020, p. 119)

ในเรื่อง “ผู้ถือสันโดษ” หลังกาลैयाเสียชีวิต เว่ยเหลียนซูในฐานะ ทายาทเพียงคนเดียวต้องกลับมาจัดการเรื่องงานศพตามธรรมเนียม เนื่องจากเป็น ปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่และต่อต้านวัฒนธรรมศักดินาโดยตลอด คนทั้ง หมู่บ้านจึงคะเนว่า เว่ยเหลียนซูจะต้องคัดค้านการจัดงานศพตามประเพณี และการ ปะทะกันระหว่างปัญญาชนซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มนิยมวัฒนธรรมตะวันตกกับ ญาติพี่น้องซึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมย่อมมีความดุเดือดและน่าตื่นเต้น ญาติผู้ใหญ่ถึงขั้น วางแผนรับมือกับเว่ยเหลียนซูไว้ล่วงหน้า คือ “กำหนดเงื่อนไขไว้ 3 ข้อเพื่อให้เขาต้อง ปฏิบัติตาม ข้อแรกคือนุ่งขาวห่มขาว ข้อ 2 คือก้มลงกราบ ข้อ 3 คือนิมนต์พระสงฆ์และ พระเต้ามาสวดแผ่ส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย” (Lu Hsun, 2020, p. 326) ครั้นเว่ยเหลียนซู กลับถึงบ้านและยินยอมคล้อยตามเงื่อนไขของญาติผู้ใหญ่ทุกข้อ เพื่อนบ้านแทนที่จะ โลงอกเพราะไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น กลับรู้สึกผิดหวังที่ไม่มีเรื่องตื่นเต้นเร้าใจให้ วิพากษ์วิจารณ์กันอีก กระนั้นก็ตาม พวกเขายังมีความหวังลึก ๆ ว่า อาจมีเบื้องหลัง บางอย่างที่ยังไม่ทราบ ดังนั้น “พอพลบค่ำที่หน้าห้องโถงก็เนืองแน่นไปด้วยผู้คนที่มา ดูเหตุการณ์ด้วยความครื้นเครง” (Lu Hsun, 2020, p. 326)

หลูซิ่นมองลักษณะสอดคล้องสุดเห็นของชนชั้นล่างชาวจีนในฐานะจุดอ่อนที่ส่งผลกระทบต่อขบวนการปฏิรูปประเทศจีนสมัยใหม่ จึงใช้ผลงานเรื่องสั้นเป็นเครื่องมือในการสะท้อนปัญหาและเตือนสติชนกลุ่มนี้ เมื่อมองโดยภาพรวม ชนชั้นล่างชาวจีนในยุคร่วมสมัยกับหลูซิ่นส่วนใหญ่สนใจปัญหาชีวิตของเพื่อนบ้านเพื่อสนองความตื่นตัวของตนเองมากกว่าที่จะเป็นความเห็นใจคนอื่น และเรื่องราวจำนวนมากก็ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์เชิงสร้างสรรค์ อนึ่ง หลูซิ่นมองว่า เหตุการณ์บางเรื่องมีความสำคัญน้อยกว่าปัญหาปากท้องในชีวิตประจำวัน รวมถึงอนาคตของประเทศซึ่งชาวจีนทุกคนจะต้องร่วมกันรับผิดชอบ การสะท้อนลักษณะที่เป็นข้อจำกัดของชนชั้นล่างดังที่กล่าวมา จึงถือเป็นคุณูปการของหลูซิ่นในการปรับเปลี่ยนความคิดของผู้คน และเป็นประโยชน์ต่อขบวนการก่อวิวัฒน์ประเทศจีนในระยะยาวด้วย

1.2.2 ความไม่ซื่อสัตย์

ลักษณะที่ไม่ซื่อสัตย์ของชนชั้นล่างชาวจีนปรากฏในเรื่องสั้น 3 เรื่อง ได้แก่ “ข่งอี้จี” “คลื่นลม” และ “บ้านเกิด” ในเรื่อง “ข่งอี้จี” ชีวิตของข่งอี้จีบัณฑิตที่ประสบความล้มเหลวในการสอบเข้ารับราชการมาตลอดชีวิต รวมถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนชั้นล่างในตำบลหลู่เจินถูกถ่ายทอดผ่านมุมมองทัศนะของ “ข้าพเจ้า” เด็กชายวัย 12 ขวบ ที่ทำงานในร้านเหล้าเสียนเอิง สังคมจีนในยุคร่วมสมัยกับหลูซิ่นมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างผู้ที่มีการศึกษาและมีฐานะทางสังคมกับชนชั้นล่าง สังเกตได้จากลักษณะการแต่งกาย เช่น กลุ่มที่ได้เรียนหนังสือและมีฐานะทางสังคมนิยมสวมเสื้อคลุมยาว ขณะที่ชนชั้นล่างมักจะสวมเสื้อกุยเฮงเป็นประจำ ฝ่ายเจ้าแกล่เจ้าของร้านเหล้าเสียนเอิงก็แบ่งพื้นที่รับรองกลุ่มชนทั้งสองออกจากกันอย่างชัดเจน คือ ห้องที่อยู่ด้านในมีการจัดที่นั่งไว้เรียบร้อย เป็นพื้นที่สำหรับรับรองลูกค้าที่สวมเสื้อคลุมยาว ส่วนกลุ่มชนชั้นล่างต้องยืนดื่มเหล้าอยู่ข้างนอก ในความเห็นของ “ข้าพเจ้า” การต้อนรับขับสู้ชนชั้นล่างแม้จะไม่ต้องมีพิธีรีตองมาก แต่คนกลุ่มนี้มีลักษณะจู้จี้จุกจิก และ “มักจะจ้องดูการตวงเหล้าเหลืงออกมาจากไหด้วยตาตนเอง ดูว่ากันเหยือกมีน้ำหรือเปล่าและยังจะต้อง

ดูตอนเอาเหยือกเหล้าอุ่นในน้ำร้อนด้วยจึงจะวางใจ” (Lu Hsun, 2020, p. 58) ข้อความที่กล่าวมาสะท้อนความไม่ซื่อสัตย์ของเจ้าแก่เจ้าของร้านเหล้าเสียนอิงที่เอาเปรียบลูกค้าด้วยการเจือน้ำเปล่าลงไปในเหล้าเหลือง ไม่เพียงเท่านั้น เนื่องจาก “ข้าพเจ้า” ไม่มีประสบการณ์ในการลวงตาลูกค้าที่เป็นกลุ่มชนชั้นล่าง เจ้าแก่จึงได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของเขาจากเดิมที่ เป็นผู้ตวงเหล้ามาเป็น คนอุ่นเหล้าแทน

ในเรื่อง “คลื่นลม” ตัวละครเอกมีชื่อว่า “นายเจ็ดซัง” ซึ่งมาจากประเพณีของหมู่บ้านที่หลังผู้หญิงให้กำเนิดลูก เด็กทารกจะถูกนำไปซังแล้วใช้น้ำหนักในตอนแรกเกิดนั้นมาตั้งชื่อ มารดาของนายเจ็ดซังจึงมีชื่อว่า “ยายเก้าซัง” ส่วนลูกสาวตัวน้อยของเขาชื่อว่า “หนูหกซัง” หลังการฉลองวันคล้ายวันเกิดครบรอบ 50 ปี คนรอบข้างได้ตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะนิสัยของ “ยายเก้าซัง” เปลี่ยนไปอย่างมาก เธอกลายเป็นคนขี้น มองโลกในแง่ร้าย และมักพูดประโยคติดปากว่า “จริงนะ นี่มันเลวกันลงไปเป็นรุ่น ๆ” (Lu Hsun, 2020, p. 107) เมื่อ “นางเจ็ดซัง” หลานสะใภ้คนหนึ่งของ “ยายเก้าซัง” ได้ยินประโยคเดิมซ้ำซากก็เกิดความไม่พอใจจนลุกลามไปถึงเรื่องที่ตาซังในบ้าน “ยายเก้าซัง” ไม่ได้มาตรฐาน “ย่าพูดยั้งอีกแล้ว ก็ตอนคลอดหนูหกซังนะ มันหนักหกซังห้าตำลึงไม่ใช่หรือ? ตาซังของบ้านย่าเป็นตาซังส่วนตัว โกงน้ำหนักยิ่งกว่าของใคร สิบแปดตำลึงถึงจะเป็นหนึ่งซัง ถ้าใช้ตาซังมาตรฐานสิบหกตำลึงละก็ หนูหกซังของเรา ควรจะหนักเจ็ดซังกว่า” (Lu Hsun, 2020, p. 107)

ความไม่ซื่อสัตย์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่อง “บ้านเกิด” สะท้อนผ่านเหตุการณ์ที่ “ข้าพเจ้า” กลับมารับมารดาและหลานไปอยู่ด้วยกันในเมืองอื่น เนื่องจากมีเครื่องใช้ไม้สอยจำนวนมากที่มารดาของ “ข้าพเจ้า” ไม่สามารถนำติดตัวไปได้ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดในการเดินทางทางน้ำ จึงต้องประกาศขายหรือมอบให้แก่ญาติ อย่างไรก็ตาม พ่อค้าที่เข้ามาขอซื้อเครื่องใช้ไม้สอยมักจะฉวยโอกาสหยิบสิ่งของไปโดยที่เจ้าของบ้านไม่ทันสังเกต “อิพวกนี้มากันอีกแล้ว มันบอกว่าจะมาซื้อเครื่องไม้แต่แล้วก็เลยเอาของติดมือไปด้วย แม่จะต้องออกไปดู ๆ หน่อย” (Lu Hsun, 2020, p. 129) การกลับสู่บ้านเกิด

หลังพลัดพรากกันมานานกว่า 20 ปีทำให้ “ข้าพเจ้า” ได้พบกับเพื่อนบ้านบางคนซึ่งเขาเองก็จำหน้าไม่ได้ เช่น สตรีแซ่หยางเจ้าของร้านขายเต้าหู้ที่เพื่อนบ้านตั้งฉายาว่า “นางไซซีเต้าหู้” เธอเป็นผู้หญิงปากร้ายและมีลักษณะไม่ซื่อสัตย์เช่นเดียวกับชาวจีนชนบทที่หลูซิ่นนำเสนอในเรื่องสั้นก่อนหน้านี้ กระนั้นการแสดงออกของ “นางไซซีเต้าหู้” อาจไม่ชัดเจนนักเมื่อเทียบกับพฤติกรรมของเจ้าแม่เจ้าของร้านเหล้าเสียนเฮิงรวมถึงตาซังที่ไม่ได้มาตรฐานในบ้าน “ยายเก๋าชัง” กล่าวคือ “นางไซซีเต้าหู้” เพียงแต่หยิบถุงมือของมารดา “ข้าพเจ้า” ไปโดยปราศจากการขออนุญาต “เออแน่ มันยังมีเงินก็ยิ่งเหนียวไฉ่ยิ่งเหนียวก็ยิ่งมีเงิน ...” ยายวงเวียนหันหลังกลับด้วยความโมโห พลงบนอุบิบบพร้อมกบฉวยเอาถุงมือของแม่ยัดใส่ลงในเอวกางเกงแล้วเดินออกไป” (Lu Hsun, 2020, p. 131)

สรุปได้ว่า ความไม่ซื่อสัตย์ของชนชั้นช่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สะท้อนผ่านตัวอย่างที่หลากหลาย ได้แก่ การเจียน้ำเปล่าในเหล้าเหลียงที่จำหน่ายแก่ลูกค้า การใช้ตาซังที่ไม่ได้มาตรฐาน และการฉวยเอาสมบัติของคนอื่นมาเป็นของตนเอง จุดมุ่งหมายของหลูซิ่นในการสะท้อนความไม่ซื่อสัตย์ของชนชั้นช่างชาวจีนในสังคมร่วมสมัย คือ กระตุ้นให้ชนกลุ่มนี้ปลดปล่อยตนเองออกจากข้อจำกัดดังกล่าวเพื่อการพัฒนาจิตใจของพวกเขาเองรวมถึงการมีส่วนร่วมในความก้าวหน้าของประเทศชาติ

2. ทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลูซิ่น : การพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคล

หลูซิ่นนำเสนอความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนทั้งกลุ่มที่เป็นบุรุษเพศและกลุ่มที่เป็นสตรีเพศ โดยเน้นประเด็นที่จาริตต่าง ๆ ในระบอบศักดินามีผลต่อการหล่อหลอมข้อจำกัดของชนกลุ่มนี้ เพราะข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความหลงตัวเอง การสยบระย่อต่อผู้มีอำนาจแต่ในขณะเดียวกันก็กดขี่ข่มเหงคนที่อ่อนแอกว่า ฯลฯ “เป็นยอดปรารถนาของชนชั้นปกครองทุกยุคทุกสมัย” (Xiaojiu, 2023) ในการพิจารณาลักษณะที่เป็นคู่ของชนชั้นล่างชาวจีนในระดับปัจเจกบุคคลครั้งนี้ ผู้วิจัย

นำเสนอผลการวิเคราะห์ตัวละคร 2 ตัว ได้แก่ อา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” ในฐานะตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นบุรุษเพศ และอัยกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง” ในฐานะตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นสตรีเพศ

2.1 ชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นบุรุษเพศ

อา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” เป็นตัวละครอมตะของหลู่ซิน อารีย์ ลีวีระให้ข้อมูลว่า “เรื่องนี้หลู่ซินใช้นามปากกาอีกนามหนึ่งว่า ‘ปาเหลิน’ จึงไม่มีผู้ทราบว่าเป็นใคร บางคนถึงกับสงสัยว่า คงเป็นเพื่อนสนิทคนใดคนหนึ่งของตนเป็นผู้เขียนเพราะช่างสืบทอดเอาความลับของตนที่แทบจะไม่มีใครรู้เลยเอามาเขียนไว้ ต่อมาเมื่อสืบทราบว่า ผู้เขียนคือใครในภายหลังแล้ว จึงประจักษ์ว่า ตนกับผู้เขียนไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อนเลย ทั้งนี้ เพราะหลู่ซินได้ประมวลเอาปมด้อยที่มีประจำอยู่ในอุปนิสัยของชนชาวจีนส่วนใหญ่มาสรวมใส่ไว้ในอาควิอย่างหมดจดและเต็มไปด้วยศิลปะนั่นเอง” (Leewira, 1979, pp. 49-50) ตัวละครอา Q แม้จะถูกสร้างขึ้นเมื่อเกือบ 100 ปีก่อน (ค.ศ. 1918-2025) แต่บุคลิกลักษณะของเขายังคงถูกหยิบยกมาอภิปรายร่วมกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน (Xiaojiu, 2023) อา Q เป็นตัวละครที่มีบุคลิกย้อนแย้ง ความเป็นทวิลักษณ์ของเขาสะท้อนจากความยโสโอหังกับความขลาดเขลา และการมีอคติต่อสตรีเพศกับการปรารถนาความรักตามสัญชาตญาณ

ความยโสโอหังกับความขลาดเขลาของอา Q

อา Q เป็นชนชั้นล่างที่รับจ้างทำงานทั่วไปในหมู่บ้านเว่ยจวง เขาไม่มีความสามารถพิเศษ ไม่มีครอบครัวเป็นของตนเองเพราะความยากจนและมีลักษณะนิสัยที่ผิดปกติ อย่างไรก็ตาม แม้ประชาชนในหมู่บ้านเดียวกันจะมองอา Q ในฐานะตัวตลกที่ใคร ๆ ก็กระเจ้าเข้าเหย้าได้ อา Q กลับมองว่า ตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญกว่าชาวเว่ยจวงทั้งหมด ในกรณีของ “สองนักศึกษาหนุ่ม” ได้แก่ ชิวไฉ บุตรชายท่านจ้าวและ “ไฉ่ฝรังเทียม” บุตรชายท่านเฉียน ซึ่งมีการศึกษาสูงสุดในหมู่บ้าน อา Q ถือว่า “ไม่มีเกียรติพอแม้แต่จะยืนด้วย” (Lu Hsun, 2020, p. 149)

ไม่เพียงเท่านั้น การได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ ในเมืองทำให้อา Q เกิดความตลกขบขันที่โลกแคบ แต่ในอีกมุมหนึ่งเขาก็ตลกขบขันในคนที่ใช้คำศัพท์แตกต่างจากชาวเว่ยจวงด้วย (Lu Hsun, 2020, p. 150) ลักษณะที่ไฮโซโอหังของอา Q สะท้อนผ่านเหตุการณ์ 3 เหตุการณ์ ได้แก่ การชมเหิงซินน้อยวัดจิ้งจิว การชมเหิงเสี่ยว D ที่ประกอบอาชีพรับจ้างด้วยกัน และการชมเหิงชายชราที่เป็นคนดูแลศาลเจ้าฉู่

อา Q ไม่สบอารมณ์กับซินน้อยวัดจิ้งจิวมาโดยตลอดด้วยเหตุผล 2 ประการ อันดับแรก คือ ซินน้อยเป็นสตรีเพศ ในทัศนะของอา Q ผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์แทนความเสื่อม ประการต่อมา คือ การที่ซินน้อยไปไหนมาไหนแต่เพียงผู้เดียวทำให้อา Q ตีความว่า ซินน้อยไม่ใช่หญิงดี ครั้งหนึ่ง อา Q เห็นซินน้อยเดินสวนทางมาตามลำพัง จึงชมเหิงเธอทั้งทางวาจาและการกระทำว่า “ ‘อีหัวโล้น! รีบกลับไป พระคอยมึงอยู่แน่ะ’ ... ‘แกลทำไมใช้มือใช้ไม้ด้วย’ ซินน้อยพูดด้วยสีหน้าอันแดงก่ำพลางรีบเดินหนี คนในร้านเหล้าหัวเราะกันครืน อา Q เห็นผลงานอันมีเกียรติของตนได้รับความนิยมนิยมชมเชยก็ยิ่งดีใจ ‘พระจับได้ กูจะไม่ได้ละ?’ แกลจับแกลมึงไว้ คนในร้านเหล้าหัวเราะกันครืนอีก อา Q ยิ่งดีใจและเพื่อจะให้เป็นทีสบอารมณ์แก่ผู้ดูเหล่านั้น แกลจึงบิบบักมึงอย่างแรงอีกทีหนึ่ง แล้วจึงปล่อยมือ” (Lu Hsun, 2020, pp. 162-163)

ส่วนการชมเหิงเสี่ยว D มีขึ้นหลังจากที่อา Q ไปรับจ้างตำข้าวที่บ้านท่านจ้าวและคุกเข่าลงนอนกับแม่จ้าว แม่จ้าวที่เป็นคนใช้หญิงในบ้านท่านจ้าว บุตรชายท่านจ้าวจึงลงโทษอา Q ด้วยการใช้ไม้คานหาบตีเขาอย่างแรง ผลสุดท้ายอา Q ต้องจ่ายค่าเหล้าแก่กำนัน เป็นการตอบแทนที่กำนันยอมเข้ามาไกล่เกลี่ยเรื่องนี้ให้ ทั้งยังต้องทำสัญญาห้าข้อไว้กับครอบครัวท่านจ้าวด้วย เหตุการณ์ครั้งนั้นส่งผลกระทบในวงกว้างโดยชาวเว่ยจวงต่างก็ยกเลิกการจ้างงานอา Q ทุกกรณี และว่าจ้างเสี่ยว Don หรือที่เรียกโดยย่อว่า “เสี่ยว D” มาทำงานแทน ขณะที่อา Q กำลังโกรธจัดอยู่นั้นก็พบเสี่ยว D โดยบังเอิญที่บริเวณหน้ากำแพงบ้านท่านเจียน ในเบื้องต้นอา Q สบประมาทเสี่ยว D ด้วยการเรียกเขาว่า “ไอ้สัตว์!” (Lu Hsun, 2020, p. 175) ฝ่ายเสี่ยว D พยายาม

หลีกเลี่ยงความขัดแย้งด้วยการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่ท่าทีดังกล่าวกลับยิ่งกระตุ้นความโกรธของอา Q มากขึ้น เขาจึงกระโจนเข้าไปจับหางเปียเสื้อว D และการต่อสู้ระหว่างชายทั้งสองก็เริ่มขึ้น

ในฐานะนักเขียนแนว “ศิลปะเพื่อชีวิต” ชื่นนำในวงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ หลู่ซินได้สอดแทรกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในผลงานของตนจำนวนมาก ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา” Q มีการพูดถึงการปฏิวัติซินไฮ่ตอนที่พลพรรคปฏิวัติเข้ายึดหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในหมู่บ้านเว่จวง ขณะเดินผ่านศาลเจ้าถูซึ่งอา Q ใช้เป็นที่พักอาศัย ทหารปฏิวัติเห็นอา Q โดยบังเอิญจึงชวนให้ร่วมขบวนด้วย เรื่องนี้ทำให้ชาวเว่จวงเข้าใจว่า อา Q มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคปฏิวัติ จึงมีอาการหั่นเกรงโดยทั่วกันและพยายามเอาใจอา Q ทุกรูปแบบ ฝ่ายอา Q ก็ฉวยโอกาสเรียกร้องสิ่งอุปโภคบริโภคจากชายชราที่ดูแลศาลเจ้าถู ดังข้อความว่า “อา Q เทียวเอ้อระเหยอยู่พักหนึ่ง พอกลับไปถึงศาลเจ้าถูก็สร้างเมา คืนวันนั้นตาแก่ผู้ดูแลศาลเจ้าก็เชิญแกดื่มน้ำชา อารือารอบอย่างนี้ก็ไม่ถึง อา Q เลยเรียกขนมเปี๊ยะจากแก 2 อัน กินหมดแล้วยังเรียกเอาเทียนหนัก 4 ตำลึงที่เคยจุดมาแล้วพร้อมด้วยเซ็งเทียน 1 อัน” (Lu Hsun, 2020, p. 193)

ขณะที่ลักษณะขลาดเขลาของอา Q สะท้อนผ่านพฤติกรรมการยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ ทั้งอำนาจทางการเงิน การเมือง และการศึกษา รวมถึงบุคคลสำคัญในชุมชน เช่น ท่านจ้าวซึ่งได้รับความเคารพอย่างสูงในหมู่บ้านเว่จวง “ไฉ่ฝรังเทียม” รวมถึงกำนันผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างอา Q กับครอบครัวท่านจ้าวด้วย

ความยำเกรงที่ชาวเว่จวงมีต่อท่านจ้าวมีสาเหตุ 2 ประการ ประการแรกคือ ครอบครัวท่านจ้าวมีฐานะมั่งคั่งอันดับต้น ๆ ของหมู่บ้านเทียบเท่ากับครอบครัวตระกูลเฉียน ในประการที่สอง ท่านจ้าวมีบุตรชายที่ผ่านการสอบคัดเลือกระดับอำเภอตามระบบการศึกษาภายใต้ระบอบศักดินาจีน ในช่วงที่บุตรชายท่านจ้าวสอบได้ “ชี่วไฉ” ใหม่ ๆ ชาวเว่จวงซึ่งแต่เดิมมีความยำเกรงท่านจ้าวอยู่แล้ว ก็ยิ่งเพิ่มพูนความเคารพ

มากขึ้น อา Q ประารถนาที่จะให้ผู้คนนับถือตนเช่นเดียวกับที่นับถือท่านจ้าว จึงอ้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลจ้าวในทำนองว่า “ตัวกับท่านจ้าวเดิมที่ร่วมตระกูลเดียวกัน และหากลำดับญาติให้ละเอียดถี่ถ้วน ตัวยังมีศักดิ์สูงกว่าชั่วโง่ตั้ง 3 รุ่น ขนาดนั้นผู้ฟังสองสามคนก็ชักเกิดความนับถือยำเกรง” (Lu Hsun, 2020, p. 144) อย่างไรก็ตาม ความสุขของอา Q ดำรงอยู่ได้ไม่นาน เพราะในวันถัดมากำนันได้เรียกอา Q ให้ไปชี้แจงที่บ้านท่านจ้าว และการเผชิญหน้าระหว่างอา Q กับท่านจ้าวก็ช่วยสะท้อนลักษณะขี้ลาดและการสยบระย่อต่อผู้มีอำนาจของเขาย่างชัดเจน “ ‘อา Q ไ้อ๋หานี้ มึงว่ากูร่วมตระกูลเดียวกับมึงรี?’ อา Q ไม่ปริปาก ท่านจ้าวยิ่งดุก็ยิ่งเดือด ก้าวเข้าไปสองสามก้าวแล้วว่า ‘มึงกล้าพูดบ้า ๆ! กูจะมีญาติร่วมตระกูลอย่างมึงได้ยังไง? มึงแซ่จ้าวอะไร?’ อา Q ไม่ปริปาก คิดจะถอยหลังแต่ท่านจ้าวโดดเข้าไปหาแล้วตบหน้าให้ทีหนึ่ง ‘มึงจะแซ่จ้าวได้ยังไง! ? มึงสมควรจะแซ่จ้าวที่ไหน?’ ” (Lu Hsun, 2020, p. 144)

ความสัมพันธ์ระหว่างอา Q กับ “ไ้อ์ฝรังเทียม” เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเพราะสะท้อนความขลาดเขลาของอา Q ในอีกรูปแบบหนึ่ง “ไ้อ์ฝรังเทียม” เป็นบุตรชายท่านเฉียนผู้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลมั่งคั่งในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม แทนที่จะส่งเสริมให้บุตรชายเข้ารับการศึกษาตามระบอบศักดินาเพื่อเตรียมสอบคัดเลือกเป็นขุนนางเช่นเดียวกับบุตรชายท่านจ้าว ท่านเฉียนกลับส่งบุตรเข้าเรียนในโรงเรียนแบบตะวันตกตั้งแต่วัยเยาว์ ทั้งยังอนุญาตให้ไปศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นช่วงระยะหนึ่ง ความเหนือกว่าทั้งฐานะทางสังคม ภูมิหลังครอบครัว ระดับการศึกษา และศักยภาพด้านการเงินของ “ไ้อ์ฝรังเทียม” ทำให้อา Q รู้สึกชิงชังชายผู้นี้เป็นพิเศษ กระนั้นก็ไม่กล้าแสดงออกเหมือนกับที่ปฏิบัติต่อซิ่นน้อยหรือเสี่ยว D ความเขลาขลาดของอา Q ปรากฏในเหตุการณ์ที่เขาพบ “ไ้อ์ฝรังเทียม” ระหว่างทาง และเปลือยประชดทรงผมสั้นของคู่อริ ดังข้อความว่า “ ‘หัวโล้น ไ้อ์ลา ...’ เดิมทีอา Q ไม่เคยด่าออกเสียง เพียงแต่ด่าอยู่ในใจเท่านั้น คราวนี้เป็นเพราะกำลังพินเสีย ต้องการจะแก้แค้นจึงพูดออกมาเบา ๆ โดยไม่รู้ตัว ไม่นึกเลยว่า เจ้าหัวโล้นคนนั้นจะถือไม้ตะพดลงรักสีเหลืองซึ่งอา Q เรียกว่า

ตะพดแห่ศพ ก้าวสวบ ๆ เข้ามา ทันใดนั้น อา Q ก็รู้ว่า คงจะตีแกอีกเป็นแน่ จึงเกร็ง
กล้ามเกร็งกระดุกหูไหลร่อไว้ จริงอย่างว่า เสียงดังโป๊ก ดูเหมือนโดนที่ศีรษะอา Q เข้า
แล้วจริง ๆ ‘ฉันทว่ามน!’ อา Q แก้วพลางขี้มือไปที่เด็กคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ ๆ โป๊ก ๆ ๆ!”
(Lu Hsun, 2020, pp. 160-161)

ส่วนก้านันในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” เป็นตัวละครประกอบ
ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาทระหว่างอา Q กับครอบครัวท่านจ้าว สืบเนื่องจากที่อา Q
ลูกเขาลงนอนกับแม่อยู่ รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังของตัวละครนี้แม้จะมีไม่มาก
แต่ข้อความสนทนาระหว่างเขากับอา Q ในวันเกิดเหตุก็สะท้อนลักษณะชอบคดีข่มเหง
คนที่อ่อนแอกว่าของก้านัน “ ‘อา Q ไอ้हां! ขึ้นแต่คนใช้ในบ้านท่านจ้าว มึงก็จ้วงจาบ
หยาบช้า ดูขัดแข้งเสียใหญ่แล้ว เล่นเอาภูมิศักดิ์ไม่ได้หลับไม่ได้นอน ไอ้हां! ’ เทศนาสั่งสอน
อยู่พักหนึ่ง แฉะที่อา Q เถียงไม่ออก ในที่สุดเพราะเป็นเวลาค่ำคืนจึงต้องมอบค่าเหล้า
ให้ก้านันถึง 2 เท้าเป็นเงิน 400 อีแปะ ขณะนั้นอา Q ไม่มีเงินสดจึงเอาหมวกขนสัตว์
ใบหนึ่งออกจำนำ” (Lu Hsun, 2020, p. 171) หลังแสวงหาประโยชน์จากภาวะตกที่นั่ง
ลำบากของอา Q แล้ว ก้านันจึงเข้าสู่ภารกิจหลักที่ได้รับมอบหมายจากท่านจ้าว
โดยบังคับให้อา Q ทำสัญญา 5 ข้อไว้กับครอบครัวท่านจ้าวอย่างอับยศอดสู

การมีอคติต่อสตรีเพศกับการปรารถนาความรักของอา Q

ความด้อยกว่าคนอื่นแทบทุกด้าน ประกอบกับลักษณะนิสัยที่ผิดปกติ
ของอา Q ทำให้เขาไม่มีโอกาสแต่งงานมีครอบครัวเป็นของตนเองแม้อายุจะย่างเข้าวัย
กลางคน ยิ่งไปกว่านั้น หลังเหตุการณ์ที่อา Q ลูกเขาลงนอนหลับบนกับแม่อยู่
ในห้องครัวบ้านท่านจ้าว สตรีในหมู่บ้านเว่ยจวงตั้งแต่คนที่มียู่มากกว่าอา Q
เช่น ภรรยาโจวซี ลงมาจนถึงเด็กผู้หญิงวัยสิบกว่าขวบต่างก็หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า
กับเขา อา Q พยายามกลบเกลื่อนปมด้อยที่ไม่มีใครรักด้วยการอุปโลกน์เหตุผลต่าง ๆ
นานาเพื่อต่อต้านสตรีเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบางเพราะไม่มีใครคุ้มครอง
อย่างแม่ชีวัดจี้จิว ความรังเกียจสตรีของอา Q ยังมีรากฐานมาจากความริษยาผู้ชาย

คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านที่ล้วนแต่มีคู่รัก ความเคืองแค้นสตรีของอา Q จึงแสดงออกผ่านวาจาและพฤติกรรมในเชิงประชดว่า “ลงเป็นขีแล้วก็ต้องมีการลอบติดต่อกลับ ๆ กับพระ ผู้หญิงที่ออกเตรนคนเดียวเป็นต้องตั้งใจจะยั่วขายเปลี่ยว หญิงกับชายคุกกันอยู่สองต่อสองก็ต้องมีเรื่องลับลมคมในแน่ เพื่อที่จะลงโทษคนพวกนี้ แกจึงถลึงตามองเอาด้วยความคั่งแค้นเสมอ ๆ บางทีก็กล่าวถ้อยคำ ‘บริภาษ’ ออกมาดัง ๆ เสียสองสามคำ หรือบางทีก็แอบอยู่ในที่ลับตา เอาก้อนหินเล็ก ๆ ขว้างเข้าหลังสีก่อนหนึ่ง” (Lu Hsun, 2020, p. 166)

อย่างไรก็ตาม ในฐานะปุถุชนคนหนึ่งอา Q ไม่อาจหักห้ามความรู้สึกต่อเพศตรงข้ามได้ หลังเหตุการณ์เขาบีบแค้นขึ้นน้อยต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก ความปรารถนาผู้หญิงของอา Q ก็ปะทุขึ้นอย่างรุนแรง นอกจากความรู้สึกหิว ๆ แล้ว การได้สัมผัสผิวหนังขึ้นน้อยยังทำให้สมองอา Q มีแต่ภาพผู้หญิงวนเวียนอยู่ไม่หยุดถึงขั้นทำให้นอนไม่หลับทั้งคืน อันที่จริงอา Q มีความปรารถนาทางเพศตั้งแต่เริ่มแตกเนื้อหนุ่ม โดยพยายามสัมผัสร่างกายสตรีทุกครั้งที่มีโอกาส ก่อนเกิดเหตุการณ์บีบแค้นขึ้นน้อยวัดจิ้งชีวอา Q เคยแอบหยิกขาอ่อนผู้หญิงคนหนึ่งที่มาชมการแสดงจิว แต่เนื่องจากเธอสวมกางเกงชั้นในด้วย การสัมผัสจึงไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกหวนไหวเหมือนกับที่สัมผัสแก้มขึ้นน้อยวัดจิ้งชีว (Lu Hsun, 2020, pp. 166-167)

ความใคร่ทางกามารมณ์ซึ่งถูกเร้าจากการสัมผัสแก้มขึ้นน้อยวัดจิ้งชีวได้นำไปสู่เหตุการณ์ที่อา Q คุกเข่าลงนอนกับแม่อุในห้องครัวบ้านท่านจ้าว ขณะนั้นแม่อุกำลังถ่ายทอดความทุกข์ใจให้แก่อา Q ในเรื่องที่ท่านจ้าวมีแผนจะซื้อหญิงสาวคนหนึ่งมาเป็นภรรยาหน้า คุณนายผู้เป็นภรรยาหลวงเศร้าโศกเสียใจจนไม่รับประทานอาหารต่อเนื่องมาสองวัน การที่แม่อุเอ่ยถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาได้กระตุ้นความกำหนัดของอา Q มากขึ้น และเขาก็แสดงความปรารถนานั้นออกมาอย่างเปิดเผย “ ‘ข้าขอนอนกะเอ็ง ข้าขอนอนกะเอ็ง!’ อา Q ผลุนผลันเข้าไปคุกเข่าลงตรงหน้าแม่อุ เจียบกริบอยู่สักอึดใจ ‘อีย๊ะ!’ แม่อุ้งอยู่พักหนึ่ง ในทันที่ตัวก็สั่นเทิ้ม

และร้องไวยวายเป็นพลางวิ่งออกไปข้างนอก วิ่งไปตะโกนไป ตอนหลังดูเหมือนจะร้องให้ด้วย” (Lu Hsun, 2020, p. 168)

อย่างไรก็ดี ฐานะทางสังคมของอา Q เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงหลังการเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติที่เข้ายึดหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในหมู่บ้านเว่จว่ง ประชาชนทั้งกลุ่มที่มีอำนาจ ในระบอบเก่าอย่างท่านจ้าวและท่านเฉียนลงมาถึงชนชั้นล่างอย่างเสี่ยว D ต่างก็ยำเกรงอา Q อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ท่านจ้าวเริ่มเรียกอา Q ว่า “คุณ Q” ขณะที่เสี่ยว D มีอาการรอกสันขวัญหายทันทีที่เห็นอา Q อา Q เองเคยปรารถนาที่จะมีอำนาจเหนือคนอื่นมาโดยตลอด ดังนั้น เมื่อผู้คนเริ่มเปลี่ยนท่าทีจากเดิมที่รังเกียจเคียดแค้นหามาเป็นความเคารพนบอบ เขาก็รีบวางแผนกดขี่ข่มเหงคนทั้งหมู่บ้าน สำหรับสตรีชาวเว่จว่งนั้น อา Q แสดงความปรารถนาอย่างเปิดเผยกับทั้งวิพากษ์วิจารณ์ข้อจำกัดของชนกลุ่มนี้โดยปราศจากความเกรงกลัวว่า “น้องสาวจ้าวซือเฉียนหน้าตาซีเหร่ลัก ลูกสาวของภริยาโจวซืออีก 2-3 ปีค่อยพูดกัน เมียไฉ่ฝรังเทียมมอมนอนกับผู้ชายที่ไม่มีหางเปีย เซอะ ไม่ใช่หญิงดี! เมียชั่วโฉมมีผลเป็นบนเปลือกตา ... แม่ฮูไม่ได้เห็นหน้ามานานแล้ว ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน น่าเสียดายที่ตีนโตเกินไป” (Lu Hsun, 2020, pp. 194-195)

กล่าวได้ว่า การขาดประสบการณ์ด้านเพศสัมพันธ์หรือแม้แต่การสัมผัสร่างสตรีเพศได้ส่งผลต่อกระบวนการรับรู้และความคิดของอา Q และอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่หล่อหลอมให้เขามีบุคลิกภาพผิดปกติ เช่น การดูหมิ่นคนอื่นและการกดขี่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าเมื่อมีโอกาส อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่า ในบรรดาสตรีชาวเว่จว่งที่อา Q เคยมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ได้แก่ ภรรยาชั่วโฉม น้องสาวจ้าวซือเฉียน ภรรยา “ไฉ่ฝรังเทียม” ลูกสาวโจวซือซึ่งอายุสิบกว่าขวบ แม่ฮูแม่ยายสาวที่เป็นคนใช้ในบ้านท่านจ้าว และซินน้อยวัดจิ้งจิว อา Q ดูเหมือนประทับใจแม่ฮูเป็นพิเศษ เนื่องจากในตอนท้ายเรื่องที่กำลังจะถูกประหารชีวิตนั้น สตรีที่อา Q ระลึกถึงและปรารถนาจะได้เห็นหน้ามากที่สุดมีเพียงคนเดียว คือ แม่ฮู “รดยังคงเคลื่อนไปข้างหน้าไม่หยุด ท่ามกลางเสียงโห่ร้องอา Q

ข้าเลี้ยงดูแม่อยู่ ดูเหมือนหล่อนจะไม่ได้เห็นแก่เสียด้วยซ้ำเพราะมัวแต่เพลินอยู่กับการดูปิ่นฝรั่งที่เหลาทหารสหายอยู่” (Lu Hsun, 2020, p. 214) ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ในบรรดาผู้หญิงที่อา Q มีปฏิสัมพันธ์ด้วย แม่ผู้มีสถานะต่ำต้อยที่สุดเพราะเป็นแม่มาย สักคมจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ยังคงเป็นสังคมปิตาธิปไตยเต็มรูปแบบ แม่มายจึงถูกดูถูกเหยียดหยามเนื่องจากเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นอวมงคล แม่อยู่ยังเป็นชนชั้นล่างที่ไม่ได้รัดตัวเหมือนกับผู้หญิงจีนทั่วไป อันเกิดจากการต้องทำงานอย่างหนัก ทำให้เป็นคนทำโตดั่งที่อา Q เคยตั้งข้อสังเกตไว้ ดังนั้น จึงสันนิษฐานได้ว่าความประทับใจที่อา Q มีต่อแม่อยู่ไม่เพียงมาจากความปรารถนาในตัวบุคคลเพศตรงข้ามตามสัญชาตญาณอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากความรู้สึกอบอุ่นในมิตรภาพที่แม่อยู่มอบให้ประชาชนในหมู่บ้านเว่ยจางทั้งหมด มีเพียงแม่อยู่เท่านั้นที่พูดคุยกับอา Q ในฐานะเพื่อนมนุษย์คนหนึ่ง แม้เรื่องที่สนทนากันจะไม่เกี่ยวกับสารทุกข์สุกดิบของอา Q กลับเป็นความทุกข์ของเจ้านายที่สามที่กำลังจะมีภรรยาน้อย กระนั้นการที่แม่อยู่ไม่รังเกียจอา Q ก็ทำให้เขารู้สึกอบอุ่นใจ แม่อยู่จึงเป็นผู้หญิงเพียงคนเดียวที่อา Q คิดถึงจนวาระสุดท้ายของชีวิต

2.2 ชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นสตรีเพศ

ความเป็นทวิลักษณ์ของสตรีชาวจีนมีข้อมูลไม่มากเมื่อเทียบกับกลุ่มบุรุษเพศอย่างตัวละครอา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” กระนั้นก็มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง แม้หล่อนจะยอมรับผลกระทบของแนวคิดชายเป็นใหญ่ในสังคมปิตาธิปไตยต่อวิถีชีวิตของสตรีจีนตลอดระยะเวลาหลายพันปีที่ปกครองตามระบอบศักดินา แต่เรื่องสั้นของเขาก็ชี้ชัดว่า ผู้หญิงจีนจำนวนมากไม่ได้เป็นเหยื่อของกรอบคิดนี้ ดังกรณีของตัวละครอัยกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง”

“หย่าร้าง” นำเสนอปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมจีนช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 คือ เริ่มมีการหย่าร้างกันระหว่างสามีกับภรรยาที่ผ่านพิธีแต่งงานตามประเพณี ลักษณะโอหังของอัยกู่ในเรื่องนี้ทำให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคมจีนในห้วง

หัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งระเบียบแบบแผนที่เคยใช้เป็นเครื่องมือกดขี่ข่มเหงสตรีเพศเริ่มไม่บังเกิดผล “หย่าร้าง” ยังสะท้อนอิทธิพลของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกต่อสังคมจีน ในยุคร่วมสมัยกับหลู่ซิ่น ประจักษ์จากที่ครอบครัวฝ่ายชายต้องยอมอ่อนข้อให้แก่ครอบครัวฝ่ายหญิงเพราะสามีไปมีชู้กับแม่ม่ายสาว ที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่านั้น อี้กู่ตัวละครเอกในเรื่องไม่ใช่สตรีในอุดมคติ การหย่าร้างจึงสะท้อนมุมมืดของชีวิตแต่งงานตามแบบคลุมถุงชน รวมถึงข้อจำกัดของภรรยานอกขนบนิยมในชนบทของจีน อนึ่งความอ่อนแอของผู้ชายจีนซึ่งสืบเนื่องจากอิทธิพลต่าง ๆ ในสังคมปิตาธิปไตยก็มีส่วนทำให้ภรรยาเสื่อมศรัทธาต่อสามีและกล้าโต้ตอบด้วยพฤติกรรมที่ก้าวร้าว อี้กู่เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพย้อนแย้ง ด้านหนึ่งเธอแสดงความยโสโอหังต่อบุคคลใกล้ชิด เช่น สามี พ่อสามี และจวงมุ่ชานผู้เป็นพ่อบังเกิดเกล้า แต่เมื่อต้องเผชิญกับผู้มีอำนาจ อี้กู่กลับมีอาการประหม่าและประพฤติดนเป็นเด็กกว่านอนสอนง่าย

ลักษณะโอหังของอี้กู่แสดงออกตลอดทั้งเรื่อง หลังเกิดความขัดแย้งกับสามีและครอบครัวฝ่ายสามี อี้กู่ก็ย้ายกลับไปอยู่ที่บ้านของตนเอง แต่ปัญหาระหว่างสองตระกูลนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จวงมุ่ชานถึงกับพาลูกชาย 6 คนไปรื้อเตาบ้านแซ่ซือซึ่งเป็นครอบครัวสามีของลูกสาว ตระกูลซือจึงรับมือด้วยการขอให้ท่านเว่ย ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นคุ้มครองและตอบแทนด้วยการมอบอาหารจีนโต๊ะหนึ่งให้ ครั้นถึงเทศกาลตรุษจีน ท่านเว่ยได้เชิญญาติผู้ใหญ่มาร่วมงานเลี้ยงโดยมีท่านเจ็ดซึ่งเคย “กินน้ำร่วมสาบานกับนายอำเภอแล้ว” (Lu Hsun, 2020, p. 415) กลับมาร่วมงานด้วย ท่านเว่ยจึงถือโอกาสนี้เรียกครอบครัวทั้งสองฝ่ายมาหารือเรื่องการหย่าร้างและขอให้ท่านเจ็ดเป็นฝ่ายตัดสินคดี ระหว่างทางไปบ้านท่านเว่ย อี้กู่ได้บอกเล่าความคับข้องใจแก่คนรู้จักซึ่งโดยสารอยู่ในเรือลำเดียวกัน ทั้งยังเท้าความเหตุการณ์ที่จวงมุ่ชานพยายามยุติเรื่องนี้ด้วยการตกลงรับค่าทำขวัญตามที่ท่านเว่ยเสนอ แต่การเจรจาต้องล้มเหลวเพราะอี้กู่มีแผนจะฟ้องสามีให้ถึงที่สุด การไม่ให้เกียรติพ่อบังเกิดเกล้าต่อหน้าคนจำนวนมากทำให้จวงมุ่ชานโกรธและต่อว่าลูกสาวด้วยเสียงเบา ๆ ว่า “อี...!” มู่ชานดำเบา ๆ”

(Lu Hsun, 2020, p. 412) ครั้นถึงบ้านท่านเว่ย อี้กุก็เล่าความเรื่องราวในอดีตอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เธอถูกสามีลงโทษเพราะปล่อยให้พังพอนกัดลูกชายตัวน้อยเสียชีวิต ในความเห็นของอี้กุ การตายของลูกชายเป็นเหตุสุดวิสัยและไม่อยู่ในความรับผิดชอบของเธอ “ปีนั้นพังพอนกัดไอโด้งตาย ใช่ว่าฉันไม่ปิดเล้าไก่ให้ดีเมื่อไหร่? ความจริงนะไอ้หมาขี้เรื้อนตัวนี้มันคุนประตุเล้าไก่เข้าไปกินข้าวไก่ต่างหาก แต่ ‘ไอ้สัตว์หนุ่ม’ จู๊ ๆ ก็เข้ามาตบหน้าฉัน ไม่ยอมพูดเหตุเหตุผล” (Lu Hsun, 2020, p. 419)

ยิ่งไปกว่านั้น อี้กุไม่เคยให้เกียรติสามีและครอบครัวฝ่ายสามีแม้แต่เวลาอยู่ต่อหน้าคนจำนวนมากรวมถึงผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นอย่างท่านเว่ยและท่านเจ็ดด้วย นอกจากการเรียกสามีว่า “ไอ้สัตว์หนุ่ม” และ “ไอ้ลูกไม่มีพ่อ” แล้ว เธอยังเรียกพ่อสามีว่า “ไอ้สัตว์แก่” ตลอดจนใช้ภาษาหยาบคายระหว่างการโต้เถียงกับสามี “ลูกอีตอกทองคนไหนเรียกเอ็งว่า ‘ไอ้ลูกไม่มีพ่อ’ ? อี้กุหันไปพูดใส่หน้าด้วยเสียงอันดังแล้วก็หันมาพูดกับท่านเจ็ดอีกว่า ‘ฉันยังมีอะไรที่จะพูดต่อหน้าคนทั้งหลายอีก มันไม่เคยพูดจาดี ๆ สักคำ พอขยับปากก็ ‘อีโฮมม’ ‘มีสารเลว’ ทุกครั้ง นับแต่มันไปพัวพันกับอีนังซ็อกการี แม้แต่โคตรฉินมันก็ขุดขึ้นมาด่า ท่านเจ็ดลองซัง ๆ ดูซิ มัน’ ” (Lu Hsun, 2020, p. 421)

แม้จะพยายามแสดงความกล้าหาญต่อหน้าธารกำนัล แต่ในเบื้องลึกจิตใจ อี้กุมีอาการประหม่าตั้งแต่ช่วงมาถึงบ้านท่านเว่ยใหม่ ๆ เนื่องจากเป็นเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ ตามปฏิทินจันทรคติ ท่านเว่ยจึงสั่งให้คนใช้นำขนมแข่งมาเลี้ยงแขกจำนวนมาก ที่นั่งรอบพ่านเจ็ดในศาลานอกบ้าน แต่อี้กุก็ไม่มีความสุขใจที่จะกินขนมแข่งด้วย ทั้งนี้ ความกังวลของอี้กุไม่ได้เกิดจากตัวท่านเจ็ด กลับเป็นองค์ประกอบที่เสริมบารมีแก่ท่านเจ็ดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เขาค่อยกินน้ำร่วมสาบานกับนายอำเภอมาก่อน “เมื่อคนใช้ยกขนมแข่งต้มออกมาเลี้ยง อี้กุก็ยังอดที่จะรู้สึกประหม่าไม่ได้ แม้แต่ตัวเองก็ไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใด ‘กินน้ำร่วมสาบานกับนายอำเภอแล้ว เลยไม่พูดภาษาคนกระนั้นหรือ?’ ” (Lu Hsun, 2020, p. 415)

ฝ่ายท่านเจ็ดไม่เคยสนใจเรื่องการหย่าร้างระหว่างชาวบ้านธรรมดาสองคน ไม่สนใจฟังสิ่งที่อัยกู่อธิบาย หรือแม้แต่การเงยหน้าขึ้นมามองก็ไม่มี คนที่ปรารถนาจะให้เรื่องนี้ยุติโดยเร็วจึงเป็นท่านเว่ยเช่นเคยซึ่งก็พยายามอ้างชื่อท่านเจ็ดเพื่อให้คำพูดของตนมีน้ำหนักมากขึ้น ครั้นการโต้เถียงระหว่างสองครอบครัวดุเดือดขึ้น และเกือบจะถึงจุดที่ท่านเว่ยควบคุมไม่ได้แล้ว ท่านเจ็ดก็สำแดงฤทธิ์ด้วยการเรียกคนใช้เข้ามาสั่งงาน ทำให้คนที่อยู่ในเหตุการณ์มีอาการตะลึงงันโดยทั่วกัน “หล่อนตกตะลึงและหยุดพูดในทันทีด้วยเห็นว่า ท่านเจ็ดท่าทางเหลือเกินในบัดดลและเงยหน้าขึ้น พร้อมกับระเบิดเสียงแหลมสั้นสะท้านออกมาจากปากที่ปรกด้วยหวดบาง ๆ ‘มานี่!’ ท่านเจ็ดพูดหล่อนรู้สึกว่ หัวใจแทบหยุดเต้นไปชั่วขณะหนึ่งและแล้วกลับเต้นแรงผิดปกติคล้าย ๆ กับว่า หมดหวังเสียแล้ว สถานการณ์เปลี่ยนหมด ตอนนั้นราวกับดินพลัดตกลงไปในน้ำ” (Lu Hsun, 2020, p. 421) จากนั้นความห้าวหาญของอัยกู่ที่เชื่อว่าฟ้องสามถึงจังหวัดก็อันตรธานอย่างรวดเร็ว ครอบครัวทั้งสองเห็นด้วยที่จะให้สามมีภรรยาคนนี้แยกทางกัน และจวงมู่ชานรับเงินทำขวัญลูกสาวในจำนวนเงิน 90 หยวนตามที่ท่านเว่ยเสนอ เมื่อการเจรจายุติลงแล้ว จวงมู่ชาน อัยกู่ “ไอ้สัตว์แก่” และ “ไอ้สัตว์หนุ่ม” ต่างพยายามออกจากบ้านท่านเว่ยให้เร็วที่สุด ไม่สนใจแม้แต่คำเชิญของเจ้าภาพที่ให้อยู่ร่วมงานเลี้ยงปีใหม่ด้วย

ลักษณะของตัวละครอัยกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง” สะท้อนความเป็นทวิลักษณ์ของภรรยาชาวจีนนอกขนบนิยม โดยเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ชนบทในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความโหดงของอัยกู่ไม่ได้เกิดจากความคับข้องใจที่สามไปมีชู้กับแม่มาสาวอย่างเดียว แต่น่าจะเป็นธรรมชาติวิสัยของเธอเพราะอัยกู่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งต่อพ่อบังเกิดเกล้าและต่อพ่อสามี่ด้วย อนึ่ง อัยกู่ถูกตำหนิว่า ไม่ได้ทำหน้าที่ของมารดาที่ดีโดยปล่อยให้ลูกชายตัวน้อยถูกฟงพอนกัดจนเสียชีวิตแม้เธอจะพยายามปฏิเสธการรับผิดชอบในเรื่องนี้ ความกระด้างกระเดื่องของอัยกู่ทำให้ประจักษ์ว่า แนวคิดชายเป็นใหญ่และระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ที่สังคมปิตาธิปไตยใช้เป็นเครื่องมือควบคุมผู้หญิง

มาโดยตลอดนั้น แท้จริงแล้วไม่สามารถควบคุมผู้หญิงได้ ส่วนลักษณะสยบระย้อยต่อผู้มีอำนาจของอัยกู่สะท้อนความไม่มั่นใจของสตรีชาวจีน อันเป็นลักษณะร่วมของประชาชนที่ถูกกดขี่ในสังคมที่หลู่ชั้นเรียกว่า สังคมทาส มานานหลายพันปี

อภิปรายผลการวิจัย

ความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลู่ชั้นสามารถมองในระดับสังคมส่วนรวมที่ชนกลุ่มนี้มีทั้งข้อดี ได้แก่ ความขยันอดทนและความมีน้ำใจ และข้อจำกัด ได้แก่ ความสอสุดรู้สอเห็นและความไม่ซื่อสัตย์ รวมถึงการพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคลผ่านตัวละครอมตะของหลู่ชั้น ขณะที่อา Q ในเรื่อง “ประวัติจริงของอา Q” เป็นตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นบุรุษเพศ มีบุคลิกภาพย้อนแย้ง ประกอบด้วย ความยโสโอหังกับความขลาดเขลา และการมีอคติต่อผู้หญิงกับการปรารถนาความรักตามสัญชาตญาณ อัยกู่ในเรื่อง “หย่าร้าง” ก็เป็นตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนที่เป็นสตรีเพศโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มภรรยานอกชนบทนิยมในชนบท ด้านหนึ่งอัยกู่แสดงความยโสโอหังต่อคนรอบข้าง เช่น สามี พ่อสามี และพ่อแท้ ๆ ของตนเอง ฯลฯ แต่ในอีกด้านหนึ่งเธอก็มีการประหม่าและสยบระย้อยเมื่อต้องเผชิญกับผู้ที่มีอำนาจ

ออร์เวลล์นักเขียนแนวสังคมนิยมชื่อดังชาวอังกฤษซึ่งอยู่ในยุคร่วมสมัยกับหลู่ชั้น ได้ศึกษาชีวิตของชนชั้นล่างตะวันตกที่เป็นกลุ่มคนจรในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ตลอดจนนำเสนอประสบการณ์การคลุกคลีกับชนกลุ่มนี้ในสารคดีบันทึกละโลกเรื่อง “ความจนกับคนจรในปารีสและลอนดอน” (Down and out in Paris and London) เมื่อมองโดยภาพรวม คนจรตะวันตกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นอกจากจะมีชีวิตที่ยากจนข้นแค้นแล้ว สภาพจิตใจของพวกเขาก็เสื่อมทรามจนน่ารังเกียจอีกด้วย ออร์เวลล์อธิบายเรื่องนี้ว่า มาจาก 3 ปัจจัยหลัก อันดับแรก คือ ความหิว คนจรในปารีสและลอนดอนต้องพึ่งพาความอนุเคราะห์ของหอคนจรตามเมืองต่าง ๆ แต่สถาบันเหล่านี้ก็ปันส่วนอาหารให้ในปริมาณที่ไม่เคยพออิ่ม ประการต่อมา คือ

สภาวะว่างงานทำให้วิถีชีวิตของคนจนน่าหดหู่และบั่นทอนจิตใจพวกเขาไปเรื่อย ๆ ในประการสุดท้าย ออร์เวลล์มองว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกของคนจนมากที่สุดและนำไปสู่แนวคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม คือ การไม่มีเพศสัมพันธ์ การว่างงานส่งผลกระทบต่อผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชาย ในกรณีที่ผู้หญิงหน้าตาพอคู่ได้ระดับหนึ่ง หากตกอยู่ในภาวะอับจนหนทางจริง ๆ ก็ยังมีโอกาสพึ่งพาผู้ชายที่ฐานะดีกว่า ดังนั้น ผู้ชายจึงต้องครองความเป็นคนโสดไปตลอดชีวิต การไม่มีเพศสัมพันธ์นี้เองที่นำไปสู่ปัญหาสังคมและอาชญากรรมทั้งเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลเพศเดียวกันและคดีข่มขืนต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ออร์เวลล์มองปรากฏการณ์ดังกล่าวในเชิงเห็นใจคนจนมากกว่าที่จะเป็นการตำหนิ ทั้งนี้ เพราะแรงกระตุ้นทางเพศถือเป็นแรงกระตุ้นระดับพื้นฐาน “ความอดอยากทางเพศจึงบั่นทอนจิตใจได้พอ ๆ กับความหิวอาหาร ข้อเลวร้ายของความยากจนนั้นมีใช้เพียงแค่ว่าทำให้ทุกข์ทรมาน เพราะที่ยิ่งเลวร้ายหนักกว่านั้นก็คือทำให้คนเสื่อมทรามลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งไม่ต้องสงสัยเลยว่า ความอดอยากทางเพศย่อมมีส่วนในกระบวนการบั่นทอนให้คนเสื่อมทรามลงดังกล่าว เมื่อต้องขาดสตรีเพศ ไม่มีเรื่องน่าอายเรื่องใดบั่นทอนความเคารพในตนเองของผู้ชายได้มากไปกว่านี้แล้ว” (Orwell, 2017, p. 342) สภาพของชนชั้นล่างตะวันตกจากการสำรวจของออร์เวลล์ย่อมมีลักษณะแตกต่างจากชนชั้นล่างชาวจีนในเรื่องสั้นของหลู่ซิน แต่น่าสังเกตว่า การถูกสังคมมองข้ามและถูกกดขี่ข่มเหงในฐานะเป็นชนชั้นต่ำสุดในสังคม รวมถึงกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ทำให้ความปรารถนาด้านเพศสัมพันธ์ของบุรุษเพศไม่ได้รับการตอบสนอง เช่นเดียวกับสตรีเพศในสังคมปิตาธิปไตยที่ไม่มีความสุขจากการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ย่อมมีผลต่อสภาพจิตใจของชนกลุ่มนี้ และอาจเป็นหนึ่งในปัจจัยก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมด้วย

การชี้ให้เห็นถึงความเป็นทวิลักษณ์ของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สะท้อนบทบาทของหลู่ซินในฐานะนักเขียนแนว “ศิลปะเพื่อชีวิต” ชื่นนำในวงการวรรณกรรมจีนสมัยใหม่ ที่มุ่งปลุกเร้าให้ประชาชนตื่นจากความฝัน กล้าเผชิญกับความจริงทั้งข้อจำกัดด้านบุคลิกภาพของตนเองและปัญหาในสังคมร่วมสมัย

จากนั้นจึงแสวงหาแนวทางพัฒนาตนเองและปรับเปลี่ยนสังคมให้ดีขึ้น ทั้งนี้ แนวคิดที่ว่าด้วยบทบาทของผลงานศิลปะที่มีการถกเถียงกันอย่างต่อเนื่องมี 2 แนวคิด ได้แก่ “ศิลปะเพื่อศิลปะ” (Art for art's sake) และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” (Art for life's sake) โดย “ศิลปะเพื่อชีวิต” เน้นประเด็นที่ศิลปะไม่ได้ดำรงอยู่อย่างอิสระ หากมีความสัมพันธ์แนบชิดกับโครงสร้างทางสังคมและชีวิตของประชาชน แนวคิดนี้ได้รับการขยายและพัฒนาเป็นแนวคิด “สังคมนิยม” (Realism) โดยลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) นักเขียนคนสำคัญของรัสเซียในคริสต์ศตวรรษที่ 19 (Buddee, 2024, p. 98) ทำให้การกำหนดขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของศิลปะมีความชัดเจนขึ้น ทั้งยังช่วยปลดปล่อยศิลปะจากการเป็นเครื่องมือแห่งความบันเทิงเพียงอย่างเดียวตามที่กลุ่มนิยมแนวคิด “ศิลปะเพื่อศิลปะ” เข้าใจ เมื่อแนวคิด “สังคมนิยม” ถูกผนวกเข้ากับลัทธิมาร์กซ์ แนวคิด “สังคมนิยมสังคมนิยม” (Social realism) จึงถือกำเนิดขึ้นโดยมีแมกซิม กอร์กี (Maxim Gorky) นักเขียนชื่อดังชาวรัสเซียอีกคนหนึ่งเป็นตัวแทนสำคัญ (Suwangbut, 2013, pp. 226-227) แนวคิด “สังคมนิยมสังคมนิยม” นอกจากจะมุ่งเน้นการใช้ผลงานศิลปะเพื่อรับใช้ประชาชนแล้ว ยังให้ความสำคัญต่อศิลปะในฐานะเป็นอาวุธต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แนวคิด “สังคมนิยม” และแนวคิด “สังคมนิยมสังคมนิยม” ล้วนแต่มีรากฐานมาจากแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” ทั้งสิ้น และถึงแม้จะมีรายละเอียดด้านขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของศิลปะที่แตกต่างกันบ้าง แต่เมื่อมองโดยภาพรวมแนวคิดทั้งสองต่างมุ่งเน้นการใช้ศิลปะเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต

อย่างไรก็ตาม คำว่า “เพื่อชีวิต” สื่อความหมายกว้างและอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนวาทกรรมการบริหารประเทศของชนชั้นปกครอง และในเมื่อลัทธิมาร์กซ์มุ่งปลดปล่อยชนชั้นล่าง ได้แก่ ชาวนาและกรรมกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่และเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตก เพื่อให้กลุ่มชนทั้งสองสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำสังคมได้ตามทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม แนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” จึงได้รับการพัฒนาเป็นแนวคิด “ศิลปะเพื่อประชาชน” (Art for people's

sake) ในที่สุด และมีการกำหนดขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของศิลปะอย่างเป็นทางการ
รูปธรรม คือ มุ่งเน้นให้ผลงานศิลปะเป็นเครื่องมือในการยกระดับชีวิตของชนชั้นล่าง
และเป็นพลังขับเคลื่อนขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

หลู่ซินเริ่มซึมซับแนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” และ “ศิลปะเพื่อประชาชน” ตั้งแต่
ช่วงไปศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในระหว่าง ค.ศ. 1902-1909 (Khamriang,
1980, p. 128) กระนั้นมุมมองของเขาเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตของคำว่า
“ประชาชน” ก็ไม่ได้สอดคล้องกับคำนิยามของปัญญาชนที่ยกย่องแนวคิด “ศิลปะเพื่อ
ชีวิต” เสียทั้งหมด บริบทของสังคมจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่เปลี่ยนไปอย่าง
รวดเร็วรวมถึงประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวของหลู่ซินในฐานะนักเขียนที่ต้องเผชิญกับภัย
คุกคามจากฝ่ายตรงข้ามอยู่ตลอดเวลา ทำให้มุมมองของหลู่ซินเกี่ยวกับแนวคิด “ศิลปะ
เพื่อชีวิต” มีพัฒนาการต่อเนื่อง เริ่มจากเหตุการณ์การเดินทางของนักศึกษาในเมือง
ปักกิ่งเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 เพื่อคัดค้านมติในที่ประชุมสันติภาพปารีส
(The Paris peace conference) ซึ่งให้โอนสิทธิและผลประโยชน์ของเยอรมนี
ในมณฑลซานตงของประเทศจีนให้แก่ญี่ปุ่นทั้งหมด และรัฐบาลขุนศึกก็สั่งให้ทหารและ
ตำรวจเข้าปราบปรามฝูงชนที่เดินขบวนอย่างโหดเหี้ยม หลู่ซินและนักประพันธ์
หัวก้าวหน้าของจีนจึงยึดคำขวัญ “วรรณคดีเพื่อสามัญชน” (Khamriang, 1980,
p. 157) แทนการแสดงจุดยืนทางการเมืองที่ต่อต้านรัฐบาลเผด็จการและอยู่เคียงข้าง
นักศึกษา จากนั้นเพื่อเป็นการผลักดันให้คำขวัญ “วรรณคดีเพื่อสามัญชน” มีความเป็น
รูปธรรมมากขึ้น หลู่ซินและนักประพันธ์หัวก้าวหน้าจึงได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และ
สะท้อนวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยากของชนชั้นล่างชาวจีนอย่างจริงจัง

หลู่ซินไม่เคยปรารถนาที่จะเป็นนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงหรือมีอิทธิพล
(Khamriang, 1980, p. 195) แต่ชีวิตที่เปี่ยมด้วยอุดมการณ์ การอุทิศตนเพื่อประโยชน์
ของชนชั้นล่าง และอิทธิพลจากวรรณกรรมอมตะของเขา ทำให้โลกต้องจดจำและสดุดี
หลู่ซินตลอดระยะเวลากว่า 1 ศตวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม การเชิดชูเกียรติหลู่ซิน

บางครั้งก็มีขึ้นในลักษณะเหมารวมหรือเป็นการสรุปความแบบรวบยอด เช่น เรื่องเล่าเกินจริงเกี่ยวกับหลูซิ่นของ “เหลาแปะ” ชาวจีนโพ้นทะเลอาวุโสในคราวที่เชื้อ กากแก้ว นำคณะออกสำรวจหอยนางรมในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีจากหนังสือ “โจวซูเหียน” (Kalkaew, n.d.) ฯลฯ การเขียนถึงหลูซิ่นในลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้อ่านไม่เห็นถึงพัฒนาการทางความคิดของเขาที่สัมพันธ์อย่างแนบชิดกับสถานการณ์ของจีนในหัวงั่วเลี้ยวหัวต่อ ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของหลูซิ่นขณะต่อสู้กับฝ่ายปฏิปักษ์ ตลอดจนทำให้ความสำเร็จของหลูซิ่นประหนึ่งอุบัติขึ้นอย่างง่ายดาย ในอีกด้านหนึ่ง นักวิชาการบางกลุ่มพยายามเชื่อมโยงความสำเร็จของหลูซิ่นกับอิทธิพลของเหมาเจ๋อตงและพรรคคอมมิวนิสต์จีน เช่น T.C.Hsia (Hsia Chih-tsing) ตั้งข้อสังเกตว่า “ชื่อเสียงบารมีของหลูซิ่นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการประโคนอันเนื่องมาจากคำปราศรัยของเหมาเจ๋อตงที่กล่าวยกย่องหลูซิ่นว่า เป็นทั้งนักปรัชญา นักปฏิวัติ และนักประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของจีน และต่อมาได้รับการขานรับและขยายความโดยพลพรรคคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุผลทางการเมืองและการโฆษณาชวนเชื่อ” (Limpanusorn, 2003, pp. 17-18) การประมวลอิทธิพลของหลูซิ่นในลักษณะนี้อาจทำให้เข้าใจผิดว่า ความยิ่งใหญ่ของหลูซิ่นไม่ได้เกิดจากความมานะพยายามของเขาเอง หากสร้างขึ้นบนพื้นฐานทางการเมืองและเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ทั้งที่ในความเป็นจริงหลูซิ่นไม่เคยเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์จีนแม้เพียงวันเดียว และในช่วงท้ายของชีวิต เขายังแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนร่วมมือกับพรรคก๊กมินตั๋งในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (Nawachon, 1974, pp. 128-129) ดังที่ Chisolm (1967, p. 241) มีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลูซิ่นกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนไม่ลึกซึ้งนัก ปฏิกริยาของเขาต่อเหตุการณ์รุนแรงในประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อต้านรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งในช่วงท้ายของชีวิตต่างหากที่ทำให้หลูซิ่นถูกอุปโลกน์ให้เป็นภาพตัวแทนของนักอภิวัฒน์แนวสังคมนิยมในประเทศจีน

สำหรับหลูซิ่นแล้ว ทฤษฎีทางการเมืองรวมถึงกระแสนิยมทางสังคมและวัฒนธรรมใด ๆ ก็ตามควรได้รับการประยุกต์อย่างมีวิจารณญาณ และในฐานะองค์ประกอบหนึ่งที่ควรพิจารณาควบคู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค ดังนั้น หลูซิ่นจึงยึดผลประโยชน์ของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นล่างชาวจีนมาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิตและการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม การต่อต้านรัฐบาลขุนศึกและรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋ง ตลอดจนแนวโน้มทางการเมืองของหลูซิ่นที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน จึงไม่ได้เกิดจากที่เขาเป็นเจ้าทฤษฎีทางสังคมนิยม แต่มาจากการพิจารณานโยบายของกลุ่มพลังทางการเมืองแต่ละฝ่ายว่า เอื้อต่อประโยชน์ของประเทศชาติและชนชั้นล่างมากน้อยเพียงใด การประมวลผลงานวรรณกรรมของหลูซิ่นโดยภาพรวมทำให้เห็นว่า บุคลิกภาพและปณิธานในการรับใช้กลุ่มชนชั้นล่างของหลูซิ่นถูกหล่อหลอมขึ้นจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ ความรักมาตุภูมิและความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังที่หลูซิ่นกล่าวไว้ในกวีนิพนธ์เรื่อง “บทกวีในภาพถ่าย” ประพันธ์เมื่อ ค.ศ. 1903 ว่า “วอนดวงดาวเหินบนาวให้ถามทัก ประชาชนวิบโยคหนักไร้ความหมาย ข้าปลงใจสละเลือดหยดสุดท้าย แผ่นดินแม่ดวงจิตหมายอุทิศพลี” (Lu Hsun, 2000, p. 107) เช่นเดียวกับข้อความในปกิณกะคดีชุด “หลุมฝังศพ” ที่ว่า “ถึงแม้มันจะไม่ได้เขียนขึ้นด้วยเลือดในกายของข้าพเจ้า แต่มันก็เขียนขึ้นหลังจากที่ได้รู้เห็นเป็นพยานกับการหลั่งเลือดของคนรุ่นราวคราวเดียวกันกับข้าพเจ้าบางคน และบางคนก็อ่อนวัยกว่าข้าพเจ้าเสียอีก” (Khamriang, 1980, p. 181)

แม้หลูซิ่นจะเสียชีวิตแล้วเป็นเวลาเกือบ 90 ปี (ค.ศ. 1936 - 2025) แต่ผลงานของเขายังคงเป็นที่สนใจในวงวิชาการของจีนและของโลก (Chisolm, 1967; Gu, 2021) Jia (2021) ได้เน้นย้ำถึงบทบาทของหลูซิ่นในฐานะนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่และมีวิสัยทัศน์กว้างไกลว่า หลูซิ่นไม่เพียงห่วงใยชาวจีนที่เป็นชนชั้นล่างเท่านั้น หากยังวิจารณ์ระบบราชการในสังคมร่วมสมัยที่ให้คุณค่าแก่ยศถาบรรดาศักดิ์และตำแหน่ง

ของบุคคลจนก่อให้เกิดภาพจำความเป็น “ทาส” ของชาวจีนสมัยใหม่ แนวคิดของ หลู่ซิ่น เช่น การสร้างชาติที่เป็นของประชาชนทุกคน (People’s nation) และการเรียกร้องให้คนรุ่นใหม่ร่วมกันสร้างยุคที่ 3 ในประวัติศาสตร์จีน (3rd Era in Chinese history) มีความใกล้เคียงกับนโยบายการสร้าง “สังคมแห่งความกลมเกลียว” (Harmonious society) ของรัฐบาลจีนปัจจุบัน ไม่เพียงเท่านั้น Yu (2019) มีความเห็นว่า ตัวละครในเรื่องสั้นของหลู่ซิ่นมีลักษณะเป็นสากลและล้ำสมัย ศิลปะการสร้างตัวละครของเขาทำให้ตัวละครไม่เพียงเป็นตัวแทนของชนชั้นล่างชาวจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างเดียว หากได้หลอมรวมลักษณะของประชาชนในดินแดนอื่นหรือแม้แต่ในยุคสมัยปัจจุบันเข้าไว้ด้วย คำศัพท์ต่าง ๆ เช่น “ตรรกะอา Q” (Ah Q logic) “ลัทธิอา Q” (Ah Q-ism) และ “ชัยชนะทางจิตใจ” (Psychological victory) ฯลฯ จึงกลายเป็น คำศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปในบทสนทนาของชาวจีนและประชาชนทั่วโลกจนกระทั่งทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. นอกจากประเด็นทวิลักษณ์แล้ว เรื่องสั้นของหลู่ซิ่นยังชี้ให้เห็นว่า แนวคิดชายเป็นใหญ่ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวจีนหลายมิติ เช่น การที่บุรุษเพศได้รับอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ทำให้ชนกลุ่มนี้อ่อนแอลง ขณะที่การต้องแบกรับภาระเป็นเสาหลักของครอบครัวก็ทำให้สตรีเพศเกิดอาการถูกกดขี่และกล้าแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น ดังนั้น ควรมีการศึกษาเรื่องสั้นของหลู่ซิ่นเพื่อขยายประเด็นอิทธิพลของแนวคิดปิตาธิปไตยต่อสังคมจีนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

2. การศึกษาวรรณกรรมของหลู่ซิ่นครั้งนี้ยังสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการสร้าง มานานุภาพ (Soft power) ต่อผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนและประชาชนจีน อันจะนำไปสู่การยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูต เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Boonwas, N. (2000). *Lu Xun's Views of Chinese Society Through His Literary Works*. (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok.
- Buddee, C. (2024). Influence of "Art for Life's Sake" on Isan Writing Production in the B.E. 2490s. *Thammasat Journal of History*, 11(2), 93-117.
- Campbell, J., & Moyers, B. (2008). *The Power of Myth*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Charoentham, D. (2016). *A Comparative Study of Lower Class Women's Motherhood Crisis in Governmental and Non-governmental Social Welfare Institutions* (Master's thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- Chisolm, L. W. (1967). Lu Hsun and Revolution in Modern China. *Yale French Studies*, 39 (Literature and Revolution), 226-241.
- Deng, Z. (2020). Analysis of the Human Nature in Modern China based on Lu Xun's Works. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 497, 147-149.
- Freke, T., & Gandy, P. (2008). *The Hermetica : The Lost Wisdom of the Pharaohs*. Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing.
- Gu, M. D. (2021). Lu Xun and Modern Chinese Literature in the Context of World Literature. *Journal of Modern Literature*, 44(2), 76-92.
- Horpijanaroen, S. (2020). *The Publishing of Modern Chinese Literature in the Present Time : Analyzing Through the Museum of Luxun, the Writer*. Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce.
- Huxley, A. (2013). *The Perennial Philosophy*. Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing.

- Issarangkura Na Ayuthaya, N. (2006). *Chinese Communist Party before Establishing the People's Republic of China, 1921-1949*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok.
- Jia, L. (2021). Lu Run and Modern China. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 2(7), 1268-1271.
- Kalkaew, C. (n.d.). *Zhou Shuren*. Bangkok: Centre Publications.
- Khamriang, P. (1980). Lu Hsun and The Historical Periods of China. In *Wild Grass* (pp. 109-201). Bangkok: Kaopai.
- Kumar, N. (2023). Potential Conflicting Convergence of Maoism and Lu Xun's thought in the History of Modern China. *Educational Administration : Theory and Practice*, 29(4), 4085-4089.
- Kunphon, W. (2010). *The Concept of Wabi-Sabi in Zen Philosophy* (Master's thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- Leewira, A. (1979). Biography of Lu Hsun. In *Cannibalism* (pp. 39- 52) (2nd ed.). Bangkok: Songthang Group.
- Limpanusorn, P. (2003). Preface. In *Short Stories of Lu Hsun* (pp. 17- 28). Bangkok: Chumsilp Thammada.
- Lu Hsun (Zhou Shuren). (2000). *Lu Hsun's Poetry Anthology*. Bangkok: Sukkhapabjai.
- Lu Hsun (Zhou Shuren). (2020). *Call to Arms, a Collection of Lu Hsun's Short Stories*. (2nd ed.). Bangkok: Thai Quality Books (2006).
- Mao, Z. D. (1979). Studying Lu Hsun. In *Cannibalism* (pp. 254-269) (2nd ed.). Bangkok: Songthang Group.
- Merriam-Webster. (n.d.). *Dualism*. Retrieved June 18, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/dualism>

- Na Thalang, S. (2014). *Folklore Theories : Methodology for Analyzing Legends and Folktales*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Nawachon. (1974). *Lu Xun Studies, Vol. 1 : The Life and Works of Lu Xun*. Bangkok: Khon Num Press.
- Orwell, G. (2013). 1984. London: Penguin Books.
- Orwell, G. (2017). *Down and Out in Paris and London*. Bangkok: Typhoon.
- Rydholm, L. (2022). The Worlds of Multiglossia in Modern Chinese Fiction : Lu Xun's "A Madman's Diary" and the "Shaky House". In Helgesson, S., Bodin, H., Alling, M. A. (Eds.), *Literature and the Making of the World : Cosmopolitan Texts, Vernacular Practices* (pp. 49-79). Bloomsbury Academic.
- The Royal Institute. (2013). *The Royal Institute's Dictionary B.E. 2554* (2nd ed.). Bangkok: Nanmeebooks.
- Thongbaiyai, K. (2016). *Middle Class, Populist Policy and Democratization : A Theoretical Approach*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Triasanawadee, S. (2001). *A Comparative Study of The Translated Versions of Lu Xun's A-Q Zheng Zhuan*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Truong, T. H. (2025). Chinese People's Way of Life in the Early 20th Century as Reflected in Lu Hsun's Short Stories. *Arts and Culture Journal of the Lower Moon River*, 14(2), 395-410. Retrieved June 18, 2025, from <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/acj/article/view/7980/5257>
- Wei, M. L. & Truong, T. H. (2024). The Study of Beliefs in the Naming of Ancient Chinese Wines. *Journal of Humanities and Social Sciences Uttaradit Rajabhat University*, 11(1), 27-44. Retrieved June 18, 2025, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/johuru/article/view/270552/184628>

- Samiennaree. (2024). *September 25, the Birthday Anniversary of “Two Revolutionary Intellectuals” : Lu Hsun - Chit Phumisak*. Retrieved June 18, 2025, from <https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article20521>.
- Sathiankoset-Nakapratheep. (2008). *Hitopadesa*. Bangkok: Siam.
- Siangjong, P. (2014). Personality Disorders of Characters in Chinese Literature During the New Culture Movement (1918-1924). *Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University*, 36(2), 179-203.
- Suwangbut, S. (2013). Mother : The Origin of the Socialist Realist Novel. *Journal of the Royal Institute of Thailand*, 38(2), 225-241.
- Woradilok, T. (n.d.). Lu Hsun : The Immortal of Modern Chinese Literature. In *Broken Dreams* (pp. 94-104). Bangkok: Nanmee.
- Xiaoju. (2023). “Ah Q” : Lu Hsun’s Immortal Character because in Every Ara and Field, there is Ah Q. Retrieved June 18, 2025, from https://www.silpa-mag.com/culture/article_69033
- Yodkamonsat, S. (1997). Social Thoughts on the Middle Class in Thailand. *Journal of Social Sciences*, 30(2), 143–156. Retrieved June 18, 2025, from <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol30/iss2/9>
- Yogananda, P. (2011). *Autobiography of a Yogi*. Nonthaburi: Amarin Printing and Publishing.
- Yu, G. (2019). A Brief Introduction to Lu Xun and His Short Stories. *US-China Foreign Language*, 17(8), 386-392.

การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

Reconstruction Models in the Architecture
of Wat Trapang Chang Phueak, Sukhothai Historical Park

อนัสพงษ์ ไกรเกรียงศรี^{*}
Anuspong Kraikriengsri

Received: March 31, 2025

Revised: November 30, 2025

Accepted: December 1, 2025

¹คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย
Faculty of Architecture Art and Design, Naresuan University, Thailand

^{*}Corresponding Author: E-mail: anuspongk@nu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม และนำเสนอองค์ความรู้เรื่องศิลปสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก เพื่อเสริมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางเลือก โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยจากการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการศึกษาวัดตระพังช้างเผือก ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม และใช้การรังวัด ประกอบการประมวลผลด้วยโปรแกรมโฟโตแกรมเมตรี เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบสถาปัตยกรรม 3 มิติ แสดงรูปแบบสัณฐาน วัดตระพังช้างเผือกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยที่งานวิจัยนี้ได้ใช้กรอบแนวคิด การอบการวิจัย จากการค้นพบซากโบราณสถาน ขึ้นส่วนของประกอบทางสถาปัตยกรรม และการบูรณะ วัดตระพังช้างเผือก ซึ่งพบว่าเป็นอาคารที่มีรูปทรงพิเศษ แตกต่างจาก โบราณสถานอื่นในกลุ่มอรัญญิกด้านทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย โดยได้ผลสรุป การศึกษาว่า ส่วนประธานของวัดตระพังช้างเผือก เป็นอาคารทรงมณฑปที่มีการ ออกแบบให้มีแนวเสาซ้อน 2 ชั้น และมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ตรงแกนกลาง อันเป็นรูปแบบพิเศษที่พบเพียง 2 แห่ง ในกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

คำสำคัญ: ศิลปะสุโขทัย วัดตระพังช้างเผือก การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม

Abstract

This research aims to hypothesize the architectural form and present knowledge about the art and architecture of Wat Trapang Chang Phueak to enhance learning and alternative tourism. The research utilized geography, history, archaeology, and architecture relevant to the context of Wat Trapang Chang Phueak, along with field surveys and

surveying combined with photogrammetry software for data analysis and data processing. The results were summarized using a 3D architectural drawing, illustrating the hypothetical design of Wat Trapang Chang Phueak, Sukhothai Historical Park. This research utilized the conceptual framework and research framework based on the discovery of archaeological remains, architectural components, and restoration of Wat Trapang Chang Phueak. The findings revealed a unique form, distinct from other archaeological sites in the Aranyik Group to the west of Sukhothai Historical Park. The study concluded that the main structure of Wat Trapang Chang Phueak is a pavilion-style structure (Mondapa) with a double-stacked colonnade and a central Buddha image pedestal. This unique form is found only in two locations within the Sukhothai Historical Park.

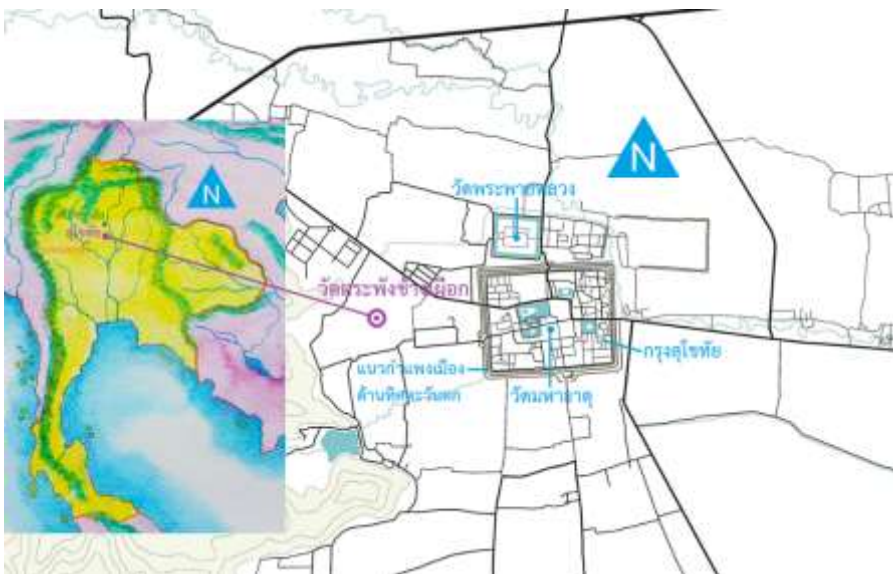
Keywords: Sukhothai art, Wat Trapang Chang Phueak, reconstruction model, history, architecture

บทนำ

วัดตระพังช้างเผือก (โบราณสถาน ต.ต. 12) แหล่งมรดกโลกที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกสมัยสุโขทัย ร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ตั้งอยู่ที่พิกัดทางภูมิศาสตร์ รุ่ง 17 องศา 1 ลิปดา 7.522 ฟลิปดาเหนือ/แนว 99 องศา 40 ลิปดา 46.750 ฟลิปดาตะวันออก เป็นโบราณสถานร้างด้านนอกแนวกำแพงตรีบูรด้านทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย ห่างจากประตูออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 1.5 กิโลเมตร บริเวณแนวเส้นทางน้ำใกล้กับเนินเขาวัดสะพานหินทอดตัวลงทางทิศตะวันออก เชื่อมกับคูน้ำของกำแพงเมืองสุโขทัยที่ตั้งอยู่นอก

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย ถือเป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งในเขต
อรัญญิกทางทิศตะวันตกของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่บริเวณวัดตระพังช้างเผือก
มีตระพัง (สระน้ำ) ขนาดใหญ่อยู่ในเขตวัดด้านทิศตะวันออก และมีตระพังช้างเผือก
เป็นสระเก็บน้ำโบราณขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ถัดออกไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นจุดเก็บ
กักน้ำสำคัญ ที่ใช้ผันน้ำเข้าสู่คูน้ำของศาสนสถานในพื้นที่อรัญญิกด้านทิศตะวันตก
ของเมือง และใช้ผันน้ำเข้าสู่คูน้ำของกำแพงเมือง 3 ชั้น ด้านทิศตะวันตก
(Wanlipodom, 2009, pp. 86-88) (ภาพที่ 1)

กรมศิลปากรได้ดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก
ตามขั้นตอนของกระบวนการขุดค้น บันทึกสภาพ กำหนดขอบเขตโบราณสถาน โดย
กำหนดหมายเลขกำกับเป็นโบราณสถานหมายเลข 12 จากจำนวนทั้งหมด 54 แห่ง
ของโบราณสถานด้านทิศตะวันตก (Kraikriengsri, 2022, pp. 14, 98-133) โดย
กระบวนการอนุรักษ์ ได้ดำเนินการในลักษณะที่ให้คงสภาพของโบราณสถานไว้เท่าที่
การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก จึงถือเป็นงานวิจัยที่แสดง
ให้เห็นภาพที่สมบูรณ์ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีความน่าจะเป็นมากที่สุด จาก
การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมจากแหล่งอื่นที่ร่วมสมัยกัน
และการประมวลผลตามกระบวนการศึกษาวิจัย

ภาพที่ 1 แผนที่กรุงสุโขทัย และที่ตั้งโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก
 Figure 1. Map of Sukhothai and location of the ancient site
 of Wat Trapang Chang Phueak

วัดตระพังช้างเผือก ตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของเส้นทางน้ำ และแหล่งเก็บกักน้ำ
 สำคัญในแนวแกนทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย โดยตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่สำคัญ
 (Kraikriengsri, 2022, pp. 98-99) ดังนี้ (ภาพที่ 2)

1. ด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสระเก็บน้ำโบราณขนาดใหญ่ ห่าง
 ออกไปทางทิศตะวันออกราว 200 เมตร สันนิษฐานว่าหมายถึงตระพังช้างเผือก
 (Wanlipodom, 2009, pp. 86-88) ซึ่งปัจจุบันต้นเนินและถูกปรับสภาพเป็นพื้นที่
 เกษตรกรรม ถัดขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว 500 เมตร เป็นที่ตั้งของ
 โบราณสถานสำคัญของกลุ่มอรัญญิก ได้แก่ เทวาลัยเกษตรพิมาน (โบราณสถาน ต.ต. 25)

วัดปามะม่วง (โบราณสถาน ต.ต. 21) วัดตึก (โบราณสถาน ต.ต. 24) วัดศรีโทล (โบราณสถาน ต.ต. 23)

2. ด้านทิศใต้ เป็นที่ตั้งของวัดนาบึงเดียว (โบราณสถาน ต.ต. 19) ห่างออกไปทางทิศใต้ราว 200 เมตร ส่วนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ห่างออกไปราว 500 เมตร เป็นที่ตั้งของวัดมังกร (โบราณสถาน ต.ต. 27) อันเป็นจุดเชื่อมเส้นทางมุ่งสู่ สรีดภงส์ ซึ่งห่างออกไปทางทิศใต้อีกราว 1 กิโลเมตร

3. ด้านทิศตะวันตก ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับวัดตันมะกอก (โบราณสถาน ต.ต. 18) ออกไปทางทิศตะวันตก ราว 250 เมตร อันมีวัดเขาพระบาทน้อย (โบราณสถาน ต.ต. 14) ตั้งอยู่ออกไปทางทิศตะวันตกราว 900 เมตร และมีวัดสะพานหิน (โบราณสถาน ต.ต. 4) ตั้งอยู่ออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือราว 500 เมตร

4. ด้านทิศเหนือ มีแนวเส้นทางน้ำ และแนวคันดินทำนบกั้นน้ำ ที่ไหลจากแนวเขาวัดสะพานหิน โดยไม่ปรากฏศาสนสถานที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงด้านทิศเหนือ แต่พบโบราณสถานที่อยู่ถัดขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ วัดจระเข้ร้อง (โบราณสถาน ต.ต. 5) และวัดป่าขวาง (โบราณสถาน ต.ต. 50)

ภาพที่ 2 ทศนิยมภาพพื้นที่โดยรอบของโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก

Figure 2. Surrounding view of the ancient site of Wat Trapang Chang Phueak

ตำแหน่งประธานบริเวณศูนย์กลางของวัดตระพังช้างเผือก เป็นอาคารสันฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ สูงประมาณ 1.3 เมตร มีขนาดกว้างด้านละประมาณ 13 เมตร บริเวณกลางอาคารหลักมีการก่ออิฐ ยกพื้นสูงลักษณะ คล้ายฐานประดิษฐานรูปเคารพ หรือฐานชุกชี และพบศิลาแลงทรงกลมทำเป็นเสา สันนิษฐานในขั้นต้นว่าน่าจะเป็น พระมณฑปลักษณะคล้ายกับพระมณฑปประธานของวัดศรีโثل ซึ่งหากพิจารณาจากตามจารึกวัดปามะม่วง (ภาษาเขมร) ระบุพุทธศักราช 1904 ได้ปรากฏชื่อวัดศรีโثل อันแสดงให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้มีการสร้างอาคารแบบนี้ขึ้นมาแล้ว สัมพันธ์กับพุทธศักราช 1922 ที่ปรากฏในจารึกบ้านางคำเขีย ซึ่งเป็นระยะเวลาไม่ห่างกันนัก รวมถึงเป็นโบราณสถานที่อยู่ในเขตอรัญญิก หรือเขต

ตะวันตกนอกกำแพงเมืองสุโขทัยเช่นเดียวกัน (Department of Fine Arts, 2018, pp. 236, 252) วัดตระพังช้างเผือก สามารถแบ่งพื้นที่โบราณสถานของวัดได้เป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ (ภาพที่ 3)

1. กลุ่มศูนย์กลางของวัด ประกอบด้วยมณฑปประธาน พระวิหารหลวง และพระสถูปราย ได้แก่ มณฑปประธาน (หมายเลข 1) พระวิหารหลวง (หมายเลข 2) พระสถูปราย องค์ที่ 1 (หมายเลข 3) พระสถูปราย องค์ที่ 2 (หมายเลข 4) พระสถูปราย องค์ที่ 3 (หมายเลข 5) พระสถูปราย องค์ที่ 4 (หมายเลข 6)
2. กลุ่มบริเวณทิศตะวันออกของพื้นที่วัด ประกอบด้วย ตระพัง (สระน้ำ) บ่อน้ำ และรางน้ำ (หมายเลข 7)

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายทางอากาศ ทศนียภาพโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก

Figure 3. Aerial photograph of the ancient site of Wat Trapang Chang Phueak

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เรื่องศิลปสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อเสริมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางเลือก

กรอบแนวคิด

การค้นพบซากโบราณสถาน และชิ้นส่วนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ตลอดจนการบูรณะวัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พบว่ามีรูปทรงอาคารพิเศษที่แตกต่างจากโบราณสถานอื่นในกลุ่มอรัญญิกด้านทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัยโบราณ โดยสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นศิลปสถาปัตยกรรมที่รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น ๆ หรือปรับปรุงขึ้นแบบผสมผสานกับรูปแบบศิลปะสมัยสุโขทัย นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการสันนิษฐานรูปทรงทางสถาปัตยกรรมรูปแบบหนึ่งในศิลปสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย ในขณะที่พื้นที่ตั้งของโบราณสถานแห่งนี้ ยังเชื่อมโยงกับระบบการจัดการชลประทานของเมืองในสมัยโบราณ อันแสดงให้เห็นถึงการออกแบบผังเมือง การบริหารจัดการน้ำ และรูปแบบของศาสนสถานในเขตอรัญญิกด้านทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย งานวิจัยนี้ ได้ใช้ข้อมูลจากการขุดค้นขุดแต่งโดยกรมศิลปากร และการสำรวจบันทึกข้อมูลจากภาคสนาม ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีการถ่ายภาพจากอากาศยานไร้คนขับ เพื่อนำมาใช้ประมวลผลประกอบการสันนิษฐานรูปทรงของโบราณสถาน (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการศึกษาโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก

Figure 4. Conceptual framework for studying the ancient site of Wat Trapang Chang Phueak

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปสถาปัตยกรรมทวารวดี เขมร สุโขทัย และอยุธยา ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทของการศึกษา วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้ Google Map ในการระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับข้อมูลเอกสารด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. สำนวณภาคสนาม ที่วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่โดยรอบ โดยการรังวัด ตรวจสอบกระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม การบันทึกภาพถ่ายภาคพื้นดิน และภาพถ่ายมุมสูงจากอากาศยานไร้คนขับ ในช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกันทั้งภาคเช้า หรือภาคบ่าย ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

3. เขียนแบบสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้การประมวลผลด้วยโปรแกรม โฟโตแกรมเมตรี จากข้อมูลภาพถ่ายภาคสนาม มาประกอบ ซึ่งจะทำให้ได้ขนาดแผนผัง และรูปด้าน ของโบราณสถานอย่างถูกต้องแม่นยำ

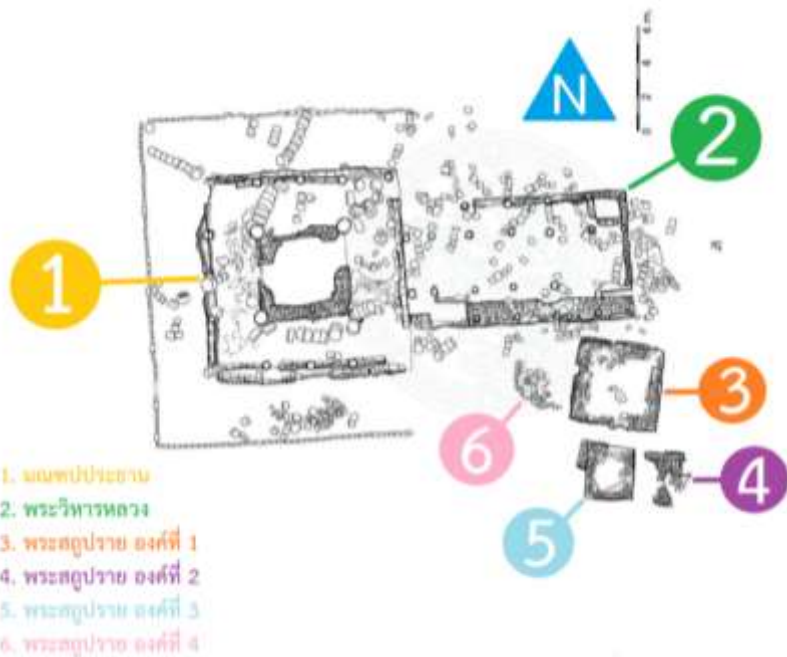
4. สสำรวจภาคสนาม ในพื้นที่แหล่งศิลปะช้างเคียง เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบทาง ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง

5. วิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสาร ภาคสนาม งานเขียนแบบสถาปัตยกรรม และ สรุปลงรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม โดยอ้างอิงจากชุดความรู้ด้านรูปแบบ สถาปัตยกรรม เปรียบเทียบกับงานสถาปัตยกรรมของพื้นที่ใกล้เคียง และร่วมสมัยกัน และนำมาประมวลผลร่วมกับงานเขียนแบบสถาปัตยกรรมด้วยโปรแกรมโฟโตแกรม เมตรี เพื่อนำมาใช้ประกอบกับงานสันนิษฐานรูปแบบสถาปัตยกรรม

6. สรุปลงการวิจัยด้วยการเขียนแบบสถาปัตยกรรม 3 มิติ แสดงรูปแบบ สันนิษฐาน วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

กระบวนการสำรวจ ขุดแต่ง การบูรณะ และการกำหนดหมายเลข โบราณสถาน วัดตระพังช้างเผือก

กรมศิลปากร โดยสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย ได้ทำการสำรวจ ขุดแต่ง และบูรณะ โบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2564 จนแล้วเสร็จตามกระบวนการ บูรณปฏิสังขรณ์ (Department of Fine Arts, 2019, pp. 11-69) แต่พื้นที่ของโบราณสถาน ถูกตะกอนดินทับถม อีกทั้งยังถูกรุกล้ำทำลายทั้งจากสภาพธรรมชาติแวดล้อม และมีมือ มนุษย์ จนโบราณสถานแห่งนี้ตกอยู่ในสภาพพังทลาย ทำให้การบันทึกสภาพ และการ สันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรมในงานวิจัยสามารถดำเนินการได้ในข้อจำกัด โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับของงานสถาปัตยกรรมของวัดตามลำดับความสำคัญ เพื่อให้การ บันทึกสภาพ และสันนิษฐานรูปทรงอย่างเป็นระบบ ดังนี้ มณฑปประธาน (หมายเลข 1) พระวิหารหลวง (หมายเลข 2) พระสถูปปราย องค์ที่ 1 (หมายเลข 3) พระสถูปปราย องค์ที่ 2 (หมายเลข 4) พระสถูปปราย องค์ที่ 3 (หมายเลข 5) พระสถูปปราย องค์ที่ 4 (หมายเลข 6) ตระพัง (สระน้ำ) บ่อน้ำ และรางน้ำ (หมายเลข 7) (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ผังบริเวณโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ภายหลังการขุดแต่ง
โดยกรมศิลปากร

ที่มา: กรมศิลปากร, โครงการขุดแต่งทางโบราณคดีเพื่อออกแบบบูรณะและปรับปรุง
ภูมิทัศน์ โบราณสถานวัดตระพังช้างเผือกและวัดป่าขวาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง
สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย. สุโขทัย: สำนักศิลปากรที่ 6, 2562. หน้า 44.

Figure 5. Map of the ancient site of Wat Trapang Chang Phueak after
excavation. Adapted from *Archaeological excavation project to
design, restore and improve the landscape of the ancient sites of Wat
Trapang Chang Phueak and Wat Pa Kwang, Muang Kao Subdistrict,
Mueang Sukhothai District, Sukhothai Province* (p. 44), by Department
of Fine Arts, 2019, Sukhothai: Office of Fine Arts Region 6

1. **มณฑปประธาน** ตั้งอยู่เชื่อมต่อจากท้ายพระวิหารหลวง วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก โดยเอียงไปทางทิศเหนือ 10 องศา องค์พระสถูปอยู่ในสภาพพังทลาย เป็นอาคารสี่เหลี่ยมจัตุรัสแบบทรงมณฑป มีลักษณะเป็นฐานขนาดใหญ่ ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ มีขนาดกว้างด้านละประมาณ 13 เมตร พื้นด้านบนพระมณฑปปูด้วยอิฐและมีการลาดพื้นด้วยปูนขาว บริเวณส่วนกลางอาคารมีการก่ออิฐยกพื้นสูง ลักษณะคล้ายฐานประดิษฐานรูปเคารพ หรือฐานชุกชี ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างด้านละประมาณ 5 เมตร สูงประมาณ 1.3 เมตร มีการประดับบัวคว่ำ-บัวหงายบริเวณฐาน เป็นลักษณะแบบฐานปัทม์ และพบเสาศิลาแลงวงกลมขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 85 เซนติเมตร บริเวณมุมฐานชุกชีจำนวน 4 ต้น และแนวรอบพระมณฑป จำนวน 15 ต้น โดยวางตามแนวอาคารด้านละ 5 ต้น ยกเว้นด้านทิศตะวันออก มีการวางเสา 4 ต้น โดยเว้นเสาต้นกลางอาคารไว้เพื่อทำช่องทางเข้าเชื่อมต่อจากท้ายพระวิหารหลวง นอกจากนี้ยังมีการนำศิลาแลงก้อนสี่เหลี่ยมมาก่อเป็นแนวกำแพงแก้ว หรือแนวแสดงขอบเขต โดยมีการนำหินหรืออิฐมาปูพื้นก่อนก่อด้วยศิลาแลงส่วนโครงสร้างหลังคาอาจทำมาจากไม้ เนื่องจากพบตะปูร่วมกับชั้นทับถมของกระเบื้องดินเผาขณะขุดแต่งทางโบราณคดี (Department of Fine Arts, 2019, pp. 11-23, 29-35, 41-45, 137) (ภาพที่ 6)

2. **พระวิหารหลวง** ตั้งอยู่ในแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก โดยเอียงไปทางทิศเหนือ 10 องศา เป็นพระวิหารขนาด 5 ห้อง มีขนาดกว้าง 7 เมตร ยาว 11 เมตร ไม่ปรากฏฐานชุกชี แต่พบการวางแนวอาสนสงฆ์ตลอดแนวยาวของอาคารด้านทิศใต้พบร่องรอยของหินชนวนที่ปักไว้บนอาสนสงฆ์ โดยส่วนยอดมีการตกแต่งคล้ายใบเสมา ตามตำแหน่งของการวางแผ่นหินที่ปักไว้บริเวณขอบของอาสนสงฆ์ จึงอาจสันนิษฐานว่าเป็นแผ่นหินที่ใช้เป็นพนักริงของพระสงฆ์ ส่วนฐานอาคารก่อด้วยศิลาแลง ไม่พบร่องรอยของผนัง อาจเป็นวิหารที่มีลักษณะเป็นโถงโล่ง บริเวณขอบด้านนอกมีการปูพื้นด้วยหินชนวน (Department of Fine Arts, 2019, pp. 41-42, 137-138) (ภาพที่ 6)

3. พระสถูปราย องค์ที่ 1 (หมายเลข 3) ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระวิหารหลวง ห่างจากแนวเสาพาไล 50 เซนติเมตร วางตัวบิดจากแนวแกนของพระวิหารหลวงออกไปราว 10 องศา ลักษณะเป็นเชิงก่ออิฐพบร่องรอยงานฉาบปูน วางตัวในแผนผังสี่เหลี่ยม 2 ชั้น ส่วนบนขึ้นไปพังทลายลงทั้งหมด (Department of Fine Arts, 2019, pp. 21, 28, 33, 35, 43-45) เชิงชั้นล่างมีขนาดกว้างด้านละ 5.37 เมตร สูง 51 เซนติเมตร ส่วนเชิงชั้นบนมีขนาดกว้างด้านละ 4.75 เมตร สูง 43 เซนติเมตร (ภาพที่ 6)

4. พระสถูปราย องค์ที่ 2 (หมายเลข 4) ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระสถูปราย หมายเลข 1 ห่างจากกัน 1.2 เมตร วางตัวในแนวแกนเดียวกันกับพระสถูปราย หมายเลข 1 ลักษณะเป็นเชิงก่ออิฐ วางตัวในแผนผังสี่เหลี่ยม 2 ชั้น ส่วนบนขึ้นไปพังทลายลงทั้งหมด (Department of Fine Arts, 2019, pp. 21, 28, 33, 35, 43-45) เชิงชั้นล่างมีขนาดกว้างด้านละ 3.8 เมตร สูง 24 เซนติเมตร ส่วนเชิงชั้นบนมีขนาดกว้างด้านละ 3.2 เมตร สูง 24 เซนติเมตร (ภาพที่ 6)

5. พระสถูปราย องค์ที่ 3 (หมายเลข 5) ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระสถูปราย หมายเลข 1 ห่างจากกัน 1.2 เมตร วางตัวในแนวแกนทิศเหนือ-ทิศใต้ กับพระสถูปราย หมายเลข 1 ลักษณะเป็นเชิงก่ออิฐ วางตัวในแผนผังสี่เหลี่ยม 3 ชั้น ส่วนบนขึ้นไปพังทลายลงทั้งหมด (Department of Fine Arts, 2019, pp. 21, 28, 33, 35, 43-45) เชิงชั้นล่างมีขนาดกว้างด้านละ 3.87 เมตร สูง 15 เซนติเมตร เชิงชั้น 2 มีขนาดกว้างด้านละ 3.5 เมตร สูง 37 เซนติเมตร ส่วนเชิงชั้น 3 มีขนาดกว้างด้านละ 3.15 เมตร สูง 27 เซนติเมตร (ภาพที่ 6)

6. พระสถูปราย องค์ที่ 4 (หมายเลข 6) ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระสถูปราย หมายเลข 1 ห่างจากกัน 1 เมตร วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตกกับพระสถูปราย หมายเลข 1 ลักษณะเป็นเชิงก่ออิฐ วางตัวในแผนผังสี่เหลี่ยม 3 ชั้น ส่วนบนขึ้นไปพังทลายลงทั้งหมด (Department of Fine Arts, 2019, pp. 21, 28,

33, 35, 43-45) เชียงชั้นล่างมีขนาดกว้างด้านละ 3.2 เมตร สูง 22 เซนติเมตร
เชียงชั้น 2 มีขนาดกว้างด้านละ 2.6 เมตร สูง 29 เซนติเมตร ส่วนเชียงชั้น 3 มีขนาด
กว้างด้านละ 2.2 เมตร สูง 15 เซนติเมตร (ภาพที่ 6)

7. ตระพัง บ่อน้ำ และรางน้ำ ตระพัง หรือสระน้ำ ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดไปทางทิศ
ตะวันออก ค่อนไปทางทิศใต้ ห่างจากพระวิหารหลวงไปทางทิศตะวันออกราว 80 เมตร
วางตัวในแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก บริเวณมุมทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้ของตระพัง พบบ่อน้ำ และรางน้ำ ผนังบ่อน้ำก่อด้วยอิฐ เส้นผ่าน
ศูนย์กลางประมาณ 1.2 เมตร ปัจจุบันมีการนำเอาปูนซีเมนต์มาซ่อมแซม ส่วนแนวราง
น้ำทำจากหินชนวนและศิลาแลง โดยทำร่องรางเป็นแนวสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวประมาณ
4 เมตร ทอดยาวจากข้างบ่อน้ำเทลงสู่ตระพัง โดยมีแผ่นหินชนวนทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าปิด
อยู่ด้านบนตลอดแนวรางน้ำ (Department of Fine Arts, 2019, pp. 36-40)

ภาพที่ 6 แผนที่ และทัศนียภาพโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก

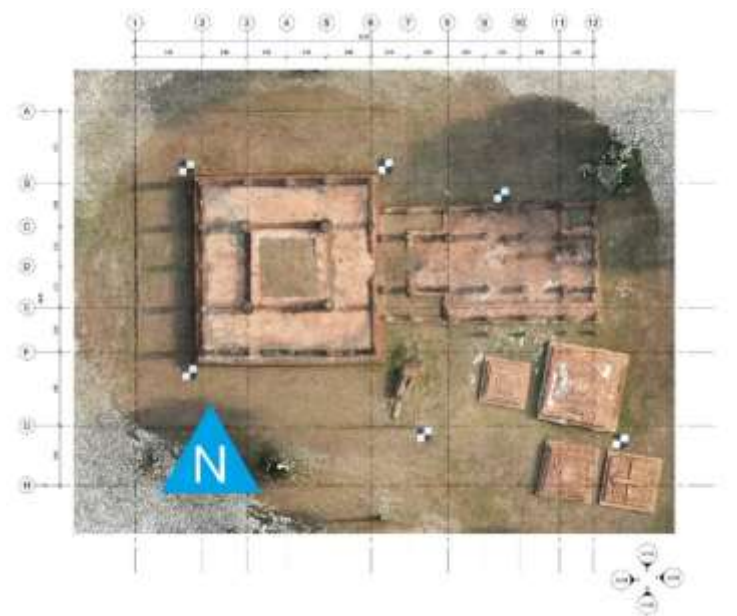
Figure 6. Map and view of the ancient site of Wat Trapang Chang Phueak

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

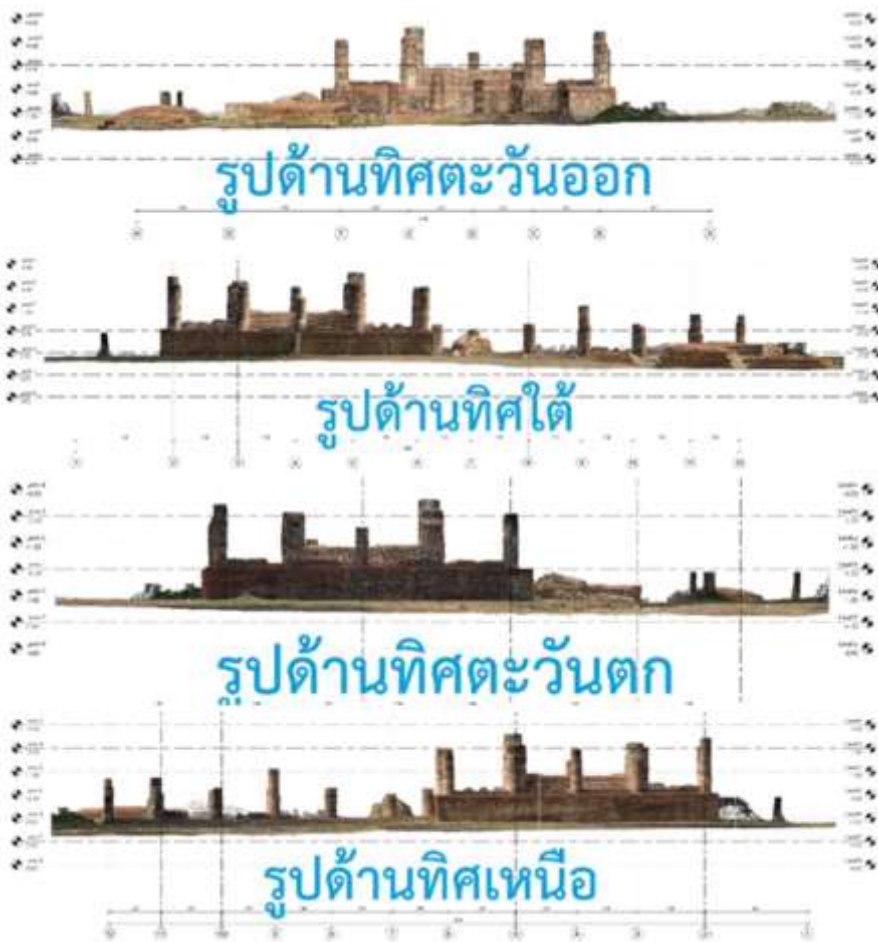
1. รูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตามกระบวนการงานวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามโดยการสำรวจจริงวัด ถ่ายภาพระดับสายตา และภาพมุมสูงจากอากาศยานไร้คนขับ นำมาประมวลผลโดยโปรแกรมโฟโตแกรมเมตรี เพื่อให้ได้ระยะขนาดทางสถาปัตยกรรม ทั้งแผนผัง และรูปด้านของโบราณสถาน โดยนำมาประกอบกับข้อมูลการสำรวจจริงวัดของผู้วิจัย และการขุดแต่ง บำรุงโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2564 โดยสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย (Department of Fine Arts, 2019, pp. 11-45) (ภาพที่ 7-8)

ภาพที่ 7 แผนผัง โบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ประมวลผลโดยโฟโตแกรมเมตรี

Figure 7. The ancient site plan of Wat Trapang Chang Phueak, processed by photogrammetry

ภาพที่ 8 รูปด้านทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือ โบราณสถาน
วัดตระพังช้างเผือก ประมวลผลโดยโฟโตแกรมเมตรี

Figure 8. The east, south, west and north side images of the ancient site of Wat Traphang Chang Phueak as processed by photogrammetry

การสันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรมโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการเปรียบเทียบรูปแบบ สัดส่วน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และการรับอิทธิพลของงานศิลปสถาปัตยกรรมจากแหล่งอื่น ในยุคสมัยสุโขทัย ตามข้อมูลหลักจากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย และข้อมูลจากการสำรวจรังวัดภาคสนามโดยสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับของงานสถาปัตยกรรมของวัดตามลำดับความสำคัญ เพื่อให้การบันทึกสภาพ และสันนิษฐานรูปทรงอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีมณฑปประธานเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุด โดยมีพระวิหารหลวง พระสถูปราย และตระพัง เป็นส่วนสำคัญรองลงมาตามลำดับ ดังนี้

1.1 การสันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม มณฑปประธาน

จากการศึกษาพบว่าแผนผังของวัดตระพังช้างเผือก วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก ศาสนสถานอยู่ในสภาพพังทลาย แต่ยังคงเห็นร่องรอยของแนวเสาศิลาแลง และผนังก่ออิฐ โดยเฉพาะในส่วนมณฑปประธานเป็นลักษณะอาคารที่วางผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องทางเข้าด้านหน้าทางทิศตะวันออก คล้ายกับอาคารทรงมณฑปโถง อันเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมจากศิลปะศรีลังกา สมัยโปโลนนารูระราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 ซึ่งนิยมสร้างอาคารทรงมณฑป เช่น มณฑปวิหารอุปัชฌายา และนิลสังกตมณฑป เมืองโปโลนนารูระ ศรีลังกา (Thamrungraeng, 2013, pp. 80-81) หรือรับอิทธิพลจากศิลปะพุกามอีกสายหนึ่ง (Leksukum, 2006, p. 65) โดยมีการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบพิเศษเฉพาะในแบบศิลปะสมัยสุโขทัย โดยมีมณฑปที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกันอย่างมากปรากฏอยู่ที่มณฑปประธานของโบราณสถาน หมายเลข 31 ด้านทิศตะวันออกของวัดใหม่ ที่กลุ่มศูนย์กลางของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยจะมีความแตกต่างกันที่พระวิหารของโบราณสถานหมายเลข 31 จะเป็นอาคารสัณฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีการทอนมุขอาคารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ต่างจากพระวิหารของวัดตระพังช้างเผือก ที่มีการทอนมุขอาคารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งจะทำให้มีการซ้อนชั้นหลังคาตามแผนผังของอาคารด้วย (ภาพที่ 9) ในขณะที่พื้นที่ด้านทิศตะวันตกของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งอยู่ใกล้เคียงโบราณสถานวัดตระพังช้างเผือก ก็มีการสร้างอาคารทรงมณฑปโถง หรืออาคารทรงมณฑปกึ่งโถง ได้แก่

มณฑปประธานกิ่งโถงที่วัดศรีโثل ซึ่งสร้างขึ้นในศาสนาพุทธ และอาคารทรงมณฑป โถงที่เทวาลัยเกษตรพิมาน ซึ่งสร้างขึ้นในศาสนาพราหมณ์ (ภาพที่ 10) ทำให้เชื่อได้ว่าลักษณะ อาคารทรงมณฑปโถงนี้ เป็นที่นิยมสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยด้วยเช่นเดียวกัน

มณฑปประธานวัดตระพังช้างเผือก สันนิษฐานว่าส่วนหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ เนื่องจากพบชิ้นส่วนแผ่นกระเบื้องมุงหลังคาจำนวนมาก โดยที่ไม่พบชิ้นส่วนองค์ประกอบ สถาปัตยกรรมอื่น ๆ เช่น ช่อฟ้า หางหงส์ หรือบราลี ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ใช้การศึกษา เปรียบเทียบรูปทรงหลังคาจากอาคารทรงมณฑปหลังคาเครื่องปูน ที่เลียนแบบหลังคา โครงสร้างไม้ และเป็นอาคารทรงมณฑปที่สร้างขึ้นในยุคสมัยเดียวกัน ซึ่งยังคงสภาพอยู่ ค่อนข้างสมบูรณ์ พบได้ที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย โดยสามารถจำแนกรูปทรง ได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ (ภาพที่ 11)

แบบที่ 1 ทรงโค้งประทุน ได้แก่ มณฑปวิหารที่วัดพญาดำ

แบบที่ 2 ทรงจั่วแหลม ได้แก่ มณฑปศาลเจ้าแม่ละอองสำลี

แบบที่ 3 ทรงหลังคาลาดซ้อนชั้น ได้แก่ มณฑปพระร่วงพระลือ วัดพระศรีรัตน มหาธาตุเขลียง

ภาพที่ 9 แผนผัง และทัศนียภาพของพระมณฑป โบราณสถาน หมายเลข 31

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

Figure 9. Map and view of the ancient pavilion No. 31,
Sukhothai Historical Park

ภาพที่ 10 ทศนียภาพของพระมณฑป วัดศรีโثل และเทวาลัยเกษตรพิมาน
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

Figure 10. View of the ancient pavilion of Wat Sri Thon and the Davalai Kaset Phiman Temple, Sukhothai Historical Park

ภาพที่ 11 รูปทรงหลังคาของพระมณฑปวิหาร วัดพญาดำ มณฑปศาลเจ้าแม่ละอองสำลี
และมณฑปพระร่วง-พระลือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

Figure 11. The shape of the roof of the Phra Mondop-Vihara of Wat Phaya Dam, the pavilion of the shrine of Mae La-ong Samli and the pavilion of Phra Ruang-Phra Lue, Wat Phra Sri Rattana Mahathat Chalieng, Si Satchanalai Historical Park

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม และการศึกษาเปรียบเทียบกับอาคารทรงมณฑปร่วมสมัยที่อยู่ใกล้เคียง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ามณฑปประธานวัดตระพังช้างเผือกเป็นอาคารทรงมณฑปโถง ซึ่งพบว่ามีารวางแผงลูกกรงกันตก โดยรอบอาคารตามแนวเสาชั้นนอก (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 แนวราวลูกกรงกันตก ตามแนวเสาชั้นนอก โดยรอบอาคารพระมณฑปประธานวัดตระพังช้างเผือก

Figure 12. The railing along the outer pillars surrounding the main pavilion of Wat Trapang Chang Phueak

ส่วนเครื่องยอดมีลักษณะแบบหลังคาลาดซ้อนชั้น เนื่องจากมีการวางแนวเสาซ้อน 2 ชั้น ในแผนผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งสอดคล้องกับตำแหน่งเสารับโครงสร้างหลังคาคล้ายกับอาคารทรงมณฑปพระร่วง-พระลือ ซึ่งเป็นพระมณฑปเครื่องปูนเลียนแบบเครื่องไม้ ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯเซลียง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยที่อาคารทรงมณฑป วัดตระพังช้างเผือก จะมีรูปแบบพิเศษที่มีแนวเสา 2 ชั้น และมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ตรงกลางของแนวเสาชั้นใน อันเป็นลักษณะพิเศษที่พบในศิลปสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยเพียง 2 แห่ง คือที่วัดตระพังช้างเผือก และที่พระมณฑปโบราณสถาน หมายเลข 31 กลุ่มศูนย์กลางอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

มณฑปประธานวัดตระพังช้างเผือก มีฐานขนาดใหญ่ กว้าง 11.9 เมตร ยาว 12 เมตร ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ พื้นด้านบนปูด้วยอิฐและมีการคาดด้วยปูนขาว บริเวณส่วนกลางอาคารมีการก่ออิฐยกพื้นสูง 1.3 เมตร ขนาดกว้างด้านละ 5 เมตร ลักษณะแบบฐานปัทม์ มีการตั้งเสาไว้ที่มุม 4 ต้น สันนิษฐานว่าเป็นฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปนั่ง ส่วนแนวรอบพื้นพระมณฑป มีการตั้งเสา จำนวน 15 ต้น โดยวางตามแนวอาคารด้านละ 5 ต้น ยกเว้นด้านทิศตะวันออก มีการวางเสา 4 ต้น โดยเว้นเสาต้นกลางอาคารไว้เป็นช่องทางเข้าเชื่อมต่อจากท้ายพระวิหารหลวง เสาทั้งหมดก่อด้วยศิลาแลง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 85 เซนติเมตร สูง 5.45 เมตร ตลอดแนวขอบฐานมีการทำราวกันตกสูง 80 เซนติเมตร ยกเว้นช่องทางเข้าด้านทิศตะวันออก โดยมีบันไดไม้ ขึ้นมาจากด้านท้ายพระวิหาร ชั้นหลังคาแบ่งเป็น 3 ชั้น มีชายคาและค้ำยันรองรับโดยรอบ ส่วนยอดประดับสลุ๊ปิกะทรงระฆัง มีความสูงรวม 17.35 เมตร (ภาพที่ 14-15)

1.2 การสันนิษฐานรูปแบบสัณฐานทางสถาปัตยกรรม พระวิหารหลวง

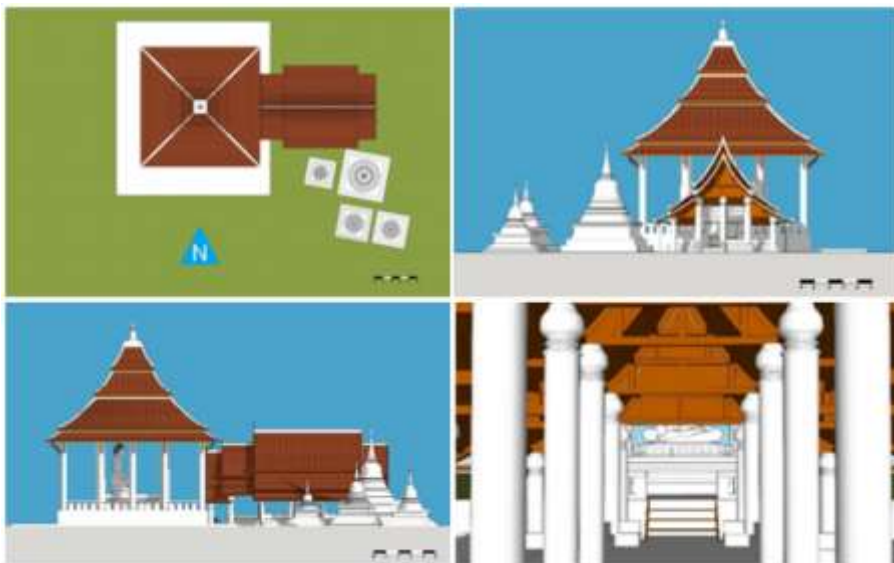
จากการศึกษาพบว่าพระวิหารหลวงวางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก พระวิหารหลวงมีการสร้างและต่อเติมใน 2 สมัย สอดคล้องกับหลักฐานการขุดค้น (Department of Fine Arts, 2019, pp. 41-42, 137-138) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า

พระวิหารในยุคสมัยที่ 1 เป็นพระวิหารโถง แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 7 ห้อง กว้าง 7.95 เมตร ยาว 14 เมตร มีบันไดทางทิศตะวันออก ตามหลักฐานที่ปรากฏแนวอาสนสงฆ์ กว้าง 1.2 เมตร สูง 30 เซนติเมตร ยาวตลอดแนวเสาของอาคารด้านทิศใต้ และมีแผ่นหินชนวนรูปทรงแบบใบเสมา ทำเป็นพนักริงตลอดแนวอาสนสงฆ์ ส่วนด้านอื่นเป็นแนวผนังที่ปกด้วยศิลาแลงสูงประมาณ 40 เซนติเมตร ยกเว้นช่องทางเข้า-ออก ด้านทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก (ภาพที่ 13) ส่วนชั้นหลังคา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นทรงจั่ว ใช้โครงสร้างไม้แบบมาต่างไหม มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ส่วนชั้นหลังคามี 2 ชั้น 2 ชั้น มีความสูงถึงสันหลังคาประมาณ 8.7 เมตร (ภาพที่ 14)

ภาพที่ 13 แนวอาสนสงฆ์ และพนักพิงแผ่นหินชนวนรูปทรงแบบไบเซมา
 ตลอดแนวเสาของอาคารด้านทิศใต้ ส่วนด้านอื่นเป็นแนวราวพนักพิงก่อด้วยศิลาแลง
 ที่พระวิหารหลวง วัดตระพังช้างเผือก

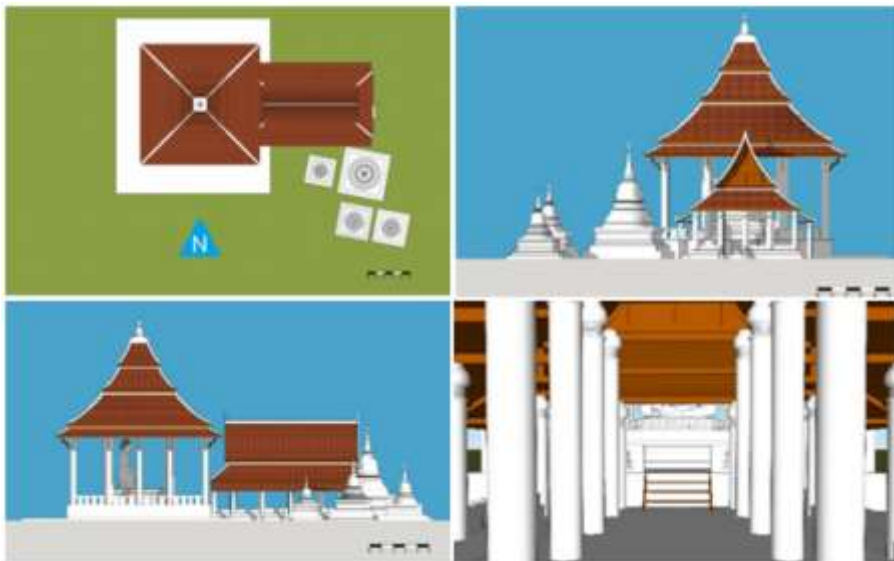
Figure 13. The monks' seats and backrests are made of slate slabs in the
 shape of a Sema along the columns of the southern building.
 The other sides are backrests made of laterite at the main Vihara,
 Wat Traphang Chang Phueak.

ภาพที่ 14 ภาพสันนิษฐาน แผนผัง รูปด้านทิศตะวันออก ทิศใต้
และภาพภายในพระวิหารหลวง วัดตระพังช้างเผือก สมัยที่ 1

Figure 14. A hypothetical plan of the eastern and southern sides and a picture of the interior of the Vihara of Wat Trapang Chang Phueak, period 1

พระวิหารในยุคสมัยที่ 2 มีการเพิ่มพื้นที่ส่วนท้ายพระวิหารจากอาคารลตมม ให้เป็นแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าพระวิหารในยุคสมัยนี้ มีการปรับรูปทรงหลังคาให้เป็นทรงจั่วที่มีปีกนก จากแนวเสาร่วมในถึงแนวเสาร่วมนอกโดยรอบ และมีการเพิ่มแนวเสาพาไล ตลอดแนวอาคารด้านทิศเหนือ และทิศใต้ มีความสูงถึงสันหลังคาประมาณ 8.7 เมตร (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 ภาพสันนิษฐาน แผนผัง รูปด้านทิศตะวันออก ทิศใต้
และภาพภายในพระวิหารหลวง วัดตระพังช้างเผือก สมัยที่ 2

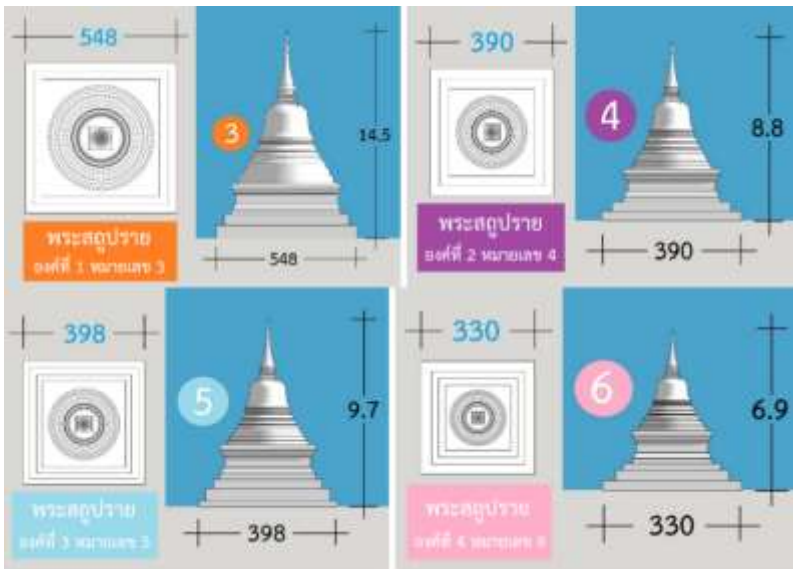
Figure 15. A hypothetical plan of the eastern and southern sides and a picture of the interior of the Vihara of Wat Trapang Chang Phueak, period 2

1.3 การสันนิษฐานรูปแบบสถูปฐานทางสถาปัตยกรรม พระสถูปรายองค์ที่ 1-4 (หมายเลข 3-6)

จากการศึกษาพบว่า พระสถูปราย องค์ที่ 1-4 (หมายเลข 3-6) วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก ตั้งอยู่ห่างจากมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระวิหารหลวง ไปทางทิศใต้ ห่างจากแนวเสาพาไล 50 เซนติเมตร วางตัวบิดจากแนวแกนของพระวิหารหลวงออกไปราว 10 องศา จากหลักฐานการขุดแต่ง โบราณสถาน มีลักษณะแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐ ฉาบปูนขาวหนา 5-7 เซนติเมตร โดยปรากฏเพียงเชิงซ้อนกันขึ้นไป 2 ถึง 3 ชั้น ส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไปพังทลายลงทั้งหมด ผู้วิจัย

สันนิษฐานว่าพระสถูปรายทั้ง 4 องค์ มีรูปทรงเป็นทรงระฆัง ขนาดลดหลั่นกันไปตามขนาดของเชิงที่รองรับ ประกอบด้วยเชิงชั้นล่างสุด รองรับฐานปัทม์ ชุตบัวถลา 3 ชั้น บัวปากระฆัง องค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร ปล้องไฉน และ ปลียอด สอดคล้องกับชุดฐานของพระสถูปทรงระฆัง ที่นิยมสร้างในสมัยสุโขทัย (Leksukum, 2006, pp. 59-61) สันนิษฐานว่าพระสถูปรายแต่ละองค์ มีขนาดดังนี้ (ภาพที่ 16)

- พระสถูปราย องค์ที่ 1 (หมายเลข 3) ขนาดฐาน 5.48 เมตร สูง 14.5 เมตร
- พระสถูปราย องค์ที่ 2 (หมายเลข 4) ขนาดฐาน 3.9 เมตร สูง 8.8 เมตร
- พระสถูปราย องค์ที่ 3 (หมายเลข 5) ขนาดฐาน 3.98 เมตร สูง 9.7 เมตร
- พระสถูปราย องค์ที่ 4 (หมายเลข 6) ขนาดฐาน 3.3 เมตร สูง 6.9 เมตร

ภาพที่ 16 ภาพสันนิษฐาน แผนผัง และรูปด้านทิศตะวันออก
กลุ่มพระสถูปราย องค์ที่ 1-4 (หมายเลข 3-6) วัดตระพังช้างเผือก

Figure 16. A hypothetical plan and picture of the eastern side of the group of stupas 1-4 (numbered 3-6), Wat Trapang Chang Phueak

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

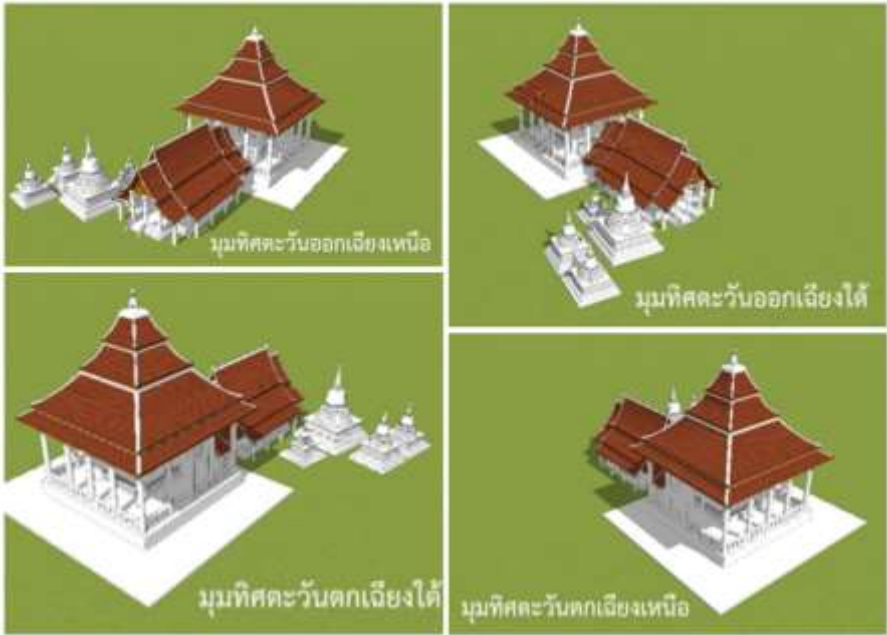
2. ผลการวิจัย ได้สรุปผลการศึกษาว่า ส่วนประธานของวัดตระพังช้างเผือกเป็นอาคารทรงมณฑปที่มีการออกแบบให้มีแนวเสาซ้อน 2 ชั้น และมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ตรงแกนกลาง อันเป็นรูปแบบพิเศษที่พบเพียง 2 แห่ง ในกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยงานสันนิษฐานรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดตระพังช้างเผือก ได้วิเคราะห์จากหลักฐานการขุดค้น และขุดแต่งโดยกรมศิลปากรเป็นหลัก เทียบเคียงกับรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของโบราณสถานร่วมสมัยที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน และความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม ตามแนวคิดของการสันนิษฐานที่มีความน่าจะเป็นมากที่สุดเป็นประเด็นสำคัญ สามารถแสดงกลุ่มโบราณสถานของวัดได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาคารศาสนสถาน และกลุ่มตระพัง หรือสระน้ำ โดยแบ่งแยกประเภทงานสถาปัตยกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 กลุ่มพระสถูป จำนวน 5 องค์ แบ่งเป็นพระสถูปประธาน 1 องค์ และกลุ่มพระสถูปราย 4 องค์ โดยที่กลุ่มพระสถูป แบ่งรูปทรงออกเป็น 2 รูปทรง ได้แก่

2.1.1 พระสถูปทรงมณฑป ได้แก่ มณฑปประธาน (หมายเลข 1)

2.1.2 พระสถูปทรงระฆัง ได้แก่ พระสถูปราย องค์ที่ 1-4 (หมายเลข 3-6)

2.2 พระวิหารหลวง (หมายเลข 2) จำนวน 1 หลัง โดยสันนิษฐานรูปแบบอาคารพระวิหารหลวง ออกเป็น 2 ยุคสมัย (ภาพที่ 17-18)

ภาพที่ 17 ภาพสันนิษฐาน ทัดนียภาพ วัดตระพังช้างเผือก สมัยที่ 1
Figure 17. The first period of the assumed landscape view of Wat Trapang Chang Phueak

ภาพที่ 18 ภาพสันนิษฐาน ทศนียภาพ วัดตระพังช้างเผือก สมัยที่ 2
 Figure 18. The second period of the assumed landscape view
 of Wat Trapang Chang Phueak

อภิปรายผลการวิจัย

การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือก ได้วิเคราะห์และสรุปผล จากหลักฐานการขุดค้นและขุดแต่งโดยกรมศิลปากร เทียบเคียงกับรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของโบราณสถานร่วมสมัยที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน ร่วมกับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม โดยใช้แนวคิดของการสันนิษฐานที่มีความน่าจะเป็นมากที่สุดเป็นผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัย โดยที่งานวิจัยลักษณะนี้มีปรากฏในผลงานของนักวิชาการหลายท่าน ที่มีผลงานโดดเด่น ได้แก่ งานวิจัยในรูปแบบการสันนิษฐานรูปทรง

ของงานศิลปสถาปัตยกรรมไทย โดย ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม ที่สันนิษฐานรูปทรงของงานสถาปัตยกรรมของโบราณสถาน หรือวัดร้างสำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร รวมไปถึงอุทยานประวัติศาสตร์ที่สำคัญแหล่งอื่น ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จนถึงแหล่งโบราณสถานสำคัญหลายแหล่ง เช่น เมืองโบราณ อุทอง เมืองโบราณสุพรรณบุรี เมืองโบราณนครปฐม เมืองโบราณพิษณุโลก เป็นต้น

งานวิจัยการสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัดตระพังช้างเผือกนี้ ได้ใช้แนวทางการศึกษาวิจัยจาก ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม ที่ได้สันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอาคารทรงมณฑปในกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยไว้ ได้แก่ พระมณฑป วัดศรีชุม และพระมณฑป วัดตระพังทองหลาง เป็นต้น โดยที่มีความแตกต่างกันตรงที่อาคารทรงมณฑปของวัดตระพังช้างเผือก มีการออกแบบให้มีแนวเสาซ้อน 2 ชั้น และมีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป อยู่ตรงแกนกลาง อันเป็นรูปแบบพิเศษที่พบเพียง 2 แห่ง ในกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งนักวิจัยได้เพิ่มกระบวนการวิจัยเพิ่มเติมโดยการใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและประมวลผลงานวิจัย ได้แก่ การใช้ภาพถ่ายแนวตั้งและภาพถ่ายมุมสูงจากอากาศยานไร้คนขับ ประกอบกับการใช้โปรแกรมโฟโตแกรมเมตรีในการประมวลผล โดยที่นักวิจัยได้เลือกหัวข้อวิจัยที่ไม่ซ้ำซ้อนกับงานวิจัยอื่น และเลือกทำงานวิจัยโบราณสถานที่มีความพิเศษ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจในแวดวงวิชาการ โดยคาดหวังให้มีการศึกษาต่อยอดเพิ่มเติมในวงกว้าง เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม โบราณคดี การอนุรักษ์ ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รอบนอกของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อันเป็นแหล่งมรดกโลกสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยในวงกว้าง และหลากหลายแง่มุมทางวิชาการมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ โบราณคดี และการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์ศิลป สถาปัตยกรรมจากอาณาจักรข้างเคียง หรือประเทศเพื่อนบ้าน และการรับ-ส่งอิทธิพล ทางศิลปวัฒนธรรมต่อกัน

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพิ่มเติม เกี่ยวกับ โบราณสถานรูปแบบอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง หรือร่วมสมัยกับศิลปสถาปัตยกรรม สมัยสุโขทัย

เอกสารอ้างอิง

Department of Fine Arts. (1969). *Report on the survey and reconstruction of ancient objects in the Sukhothai Old City, 1965-1969*. Committee for the Restoration of Ancient Monuments of Sukhothai and Kamphaeng Phet Provinces.

Department of Fine Arts. (2018). *Sukhothai Historical Park Ancient Monuments*. Sukhothai: Sukhothai Historical Park Office.

Department of Fine Arts. (2019). *Archaeological excavation project to design, restore and improve the landscape of the ancient sites of Wat Trapang Chang Phueak and Wat Pa Kwang. Muang Kao Subdistrict, Mueang Sukhothai District, Sukhothai Province*. Sukhothai: Office of Fine Arts Region.

Kraikriengsri, A. (2022). *3 World Heritage Sites of Sukhothai period*. Phitsanulok: Naresuan University Publishing House.

- Leksukum, S. (2006). *Sukhothai Arts* (2nd ed.). Bangkok: Mueangboran Press.
- Leksukum, S. (2008). *Ancient sites and the assumed form of the Sukhothai Si Satchanalai Kamphaeng Phet World Heritage Site*. Bangkok: Tawewat Press.
- Thamrungraeng, R. (2013). *Sri Lankan Buddhist art*. Bangkok: Matichon.
- Wanlipodom, S. (2009). *Ancient city in the Sukhothai Kingdom*. Bangkok: Mueangboran Press.

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ การบนบานศาลกล่าว กับการพัฒนาเมือง โดยใช้ความเชื่อเป็นฐาน

Sacred spaces, votive offerings, and urban development
based on belief systems

พัชรินทร์ สิริสุนทร^{1*}

Patcharin Sirasoonthorn

Received: August 20, 2025

Revised: December 1, 2025

Accepted: December 2, 2025

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Thailand

*Corresponding Author: E-mail: patcharins@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งพัฒนาตัวแบบการพัฒนาเมืองอัจฉริยะโดยใช้ความเชื่อเป็นฐาน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบสำรวจวัตถุวัฒนธรรมจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แปดแห่งในเขตเมืองพิษณุโลก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีฐานราก ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย กลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่เขตเมือง ความเชื่อเรื่องโชคแบบชั่วคราวและองค์ประกอบของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผลการศึกษามุ่งรูปแบบการพัฒนาเมืองอัจฉริยะทางปัญญาตามกรอบเสาหลักนโยบายสี่ประการ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อใช้มิติทางวัฒนธรรมและความเชื่อในการพัฒนาพลเมืองอัจฉริยะและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองอย่างรอบด้านและยั่งยืน ประกอบด้วย 1) การปรับทิศทางแนวคิดด้านวิบุรุษนิยมและการกำหนดคุณค่า 2) การเสริมสร้างทุนมนุษย์และความเชื่อมั่นในตนเอง 3) การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลวัฒนธรรมและการไหลเวียนของความรู้ และ 4) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญคือ การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเมืองที่ให้ความสำคัญมากขึ้นกับวิบุรุษในชีวิตประจำวัน เพื่อยกระดับจิตใจของบุคคลด้านการกำหนดคุณค่า สะท้อนย้อนคิดถึงการตายของตนเอง สร้างแรงบันดาลใจในการกระทำสิ่งดีงามที่เกินความคาดหมายปกติ สร้างเสริมทัศนคติที่ดีและเชื่อมั่นในอำนาจการควบคุมของตนเอง และพัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างทักษะแห่งอนาคตที่จำเป็นต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: เมืองอัจฉริยะที่มีปัญญา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องโชค

Abstract

This article aims to develop a belief-based intelligent urban development model using qualitative research. Data was collected through participant observation and a survey of cultural objects from eight

sacred sites in the Phitsanulok urban area, with analysis employing grounded theory. The study found a relationship between urban development policies and strategies, the belief in fleeting luck, and the elements of sacred spaces. The results established a framework for Intelligent Smart City development based on four policy pillars, with the key objective of utilizing cultural dimensions and beliefs to develop smart citizens and drive comprehensive, sustainable urban growth. These pillars include: 1) Heroism Re-Orientation and Value Definition, 2) Human Capital and Self-Efficacy Enhancement, 3) Cultural Digitalization and Knowledge Flows, and 4) Sustainable Cultural Resource Management. A critical policy recommendation is to define development strategies that place greater emphasis on Everyday Heroes to elevate personal value definition, encourage mortality reflection, inspire altruistic acts beyond normal expectations, foster a positive self-attitude and belief in self-control, and develop technology systems to enhance the future skills needed to create a lifelong learning city.

Keywords: intelligent smart city, sacred space, belief in luck

Introduction

Human society comprises people of diverse ethnicities, beliefs, religions, and multicultural backgrounds. Although scientific knowledge has advanced significantly in the 21st century and many societies do not formally accept beliefs in luck and the practice of making ritualistic vows, these beliefs and ceremonies remain widely observed (Clendaniel, 2000; Harris, Milfont, & Hornsey, 2022; Vyse, 1997).

Numerous studies have found a connection between belief in luck and socio-cultural factors, such as anxiety (Burger & Lynn, 2005; Chelwani, Agarwal, & Khan, 2023; Chen & Young, 2018; Shrivastav & Kotnala, 2015). Additionally, the connection between belief in luck and environmental uncertainty has been noted (Hamerman & Johar, 2013). Other identified factors include stress and the need for control (Keinan, 2002), as well as the belief that all things possess inherent power and specific characteristics like those of humans (Sierra, Hyman, Lee & Suh, 2015).

Belief in luck is classified into good luck and bad luck, which includes both fleeting luck (that passes as quickly as it arrives) and stable luck. Ohtsuka and Duong (1999) proposed that individuals who prioritize external factors and wish to control their feelings of uncertainty often opt to make ritualistic vows to sacred objects or entities to ward off or dispel bad luck, hoping for temporary good fortune. Meanwhile, individuals who prioritize internal factors possess a positive self-attitude and believe in their own control (Agency Belief), typically choose methods to establish and maintain a positive self-image to achieve stable results (Kay, Whitson, Gaucher, & Galinsky, 2009; Maltby, Day, Gill, Colley, & Wood, 2008).

However, in some contexts, the belief in fleeting luck and the practice of making ritualistic vows also contribute significantly to enhancing and developing the potential of certain groups, specifically in self-efficacy, increased work performance (Zhang, Risen, & Hosey, 2014), and improved chances of survival when facing a crisis (Foster & Kokko, 2009).

These findings have sparked academic debate and social science research on the relationship between belief and the design of development policies. For instance, Whitson & Galinsky (2008) suggested that cultural differences between Western and Eastern societies might correlate with the persistence of the belief in fleeting luck and the behavior of making ritualistic vows in Eastern societies. Furthermore, the relationship between beliefs, ritualistic vows, and an individual's daily life reflects the cultural standards that people in society adhere to, share, and pass down. Simamora & Shi (2022) found that the offerings used in the *Sangjit* ceremony (a Chinese engagement ceremony in Indonesia) aim to maintain the balance of life and spirit when people confront feelings of insecurity and despair and are subtly utilized to convey deep meaning and instill an awareness of the importance of cultural values and the role of the family. Safitri, Kartolo and Sutikno (2024) discovered that the procession and offerings in the *Ruwatan* tradition in Permatang Tatal Village, Serdang Bedagai Regency, Indonesia, held for single women before their wedding, are rooted in faith in supernatural power, religious belief, and the family members' desire to ward off evil from the woman's life. The study by Álvarez-Martí-Aguilar (2023) also found the use of Phoenician Bronze Figurines to express gratitude to the deities following a major disaster at sea.

The fact that the practice of making ritualistic vows is not restricted by class, caste, ethnicity, religion, or culture, nor constrained by boundaries of time or place, means that everyone can access and utilize it to fulfill their desires according to their available resources. This practice serves to create hope, encouragement, and a vision for a better life.

In the case of Thailand, a study by Suwanklang, Phaosavasdi and Penpinan, (2021) found a relationship between belief in luck and faith in deities such as *Phra Phrom* (Brahma), *Phra Wisanu* (Vishnu), and *Phra Siwa* (Shiva), as well as faith in the Hindu principle of karma and the concept of reincarnation. Furthermore, "Votive Offerings" (*Khong Kaebon*) are used as a cultural instrument by both individuals and the state to weave thoughts, hopes, and beliefs into ritual actions.

Votive Offerings encompass objects or acts that individuals, communities, or the state procure or create anew to present in return to spirits, deities, or sacred entities revered by that society. These offerings carry symbolic meaning, reflecting the inherent lowliness of humanity when facing uncertainty, disaster, or various crises. Phumorn (2019) and Chakamanont, Tubporn and Ruengrong, (2022) suggested that everyday foods like Thai *Nam Prik*, Lao *Jaew Bong*, and Cambodian *Tik Kreoung* are all examples of cultural tools that reflect the shared identity of people in Southeast Asia. These items are accumulated from collective memory and utilized as Votive Offerings in ritualistic vows at sacred sites, becoming a common fixture in the daily lives of people residing in both urban and rural areas. In Thai society, popular Votive Offerings found in ritual processes include statues of various animals such as zebras, elephants, tigers, and chickens, as well as performances like traditional dancing and chanting (Chaisiwamongkhol, Wannalee, & Ruengrong, 2022; Chalungka, & Saengthong, 2022; Sakulsueb, Boonsamang, & Eudkwae, 2020).

Numerous case studies reflect the relationship between belief in luck, ritualistic vows, and everyday practices. For example, the work of Udom Auampanee et al. (2022) found a correlation between belief in luck, Buddhist faith, and the transmission of narratives related to miraculous experiences. Champawan (2024) discovered an integration of ghost beliefs and *Lanna* cultural spiritual revitalization rituals with contemporary healing methods, proving highly effective in treating psychiatric patients. Chokariyapithak, Kaewsawan and Thanasribunyapak, (2022) found that ritualistic vows contribute to the growth of the faith economy, which plays a significant role in area development.

The above finding aligns with Jackson's (2022) revelation of the growth of the amulet business within Thailand's cults of wealth. Simultaneously, Promwiset (2019) confirmed the relationship between belief, narrative, and the sacred power of spirits in the tourism industry, as well as the application of marketing strategies in the amulet business. This is further supported by the work of Suebsantiwongse (2024) and Jong (2024), who discuss the substantial income received by local communities and stakeholders from the belief business. These findings are supported by Phumorn (2019), who identified that numerous community businesses are related to superstitions and ritualistic vows. These businesses include the votive animal statue industry, hiring traditional dancing troupes to fulfill vows, rental shops for dance costumes, food and offering vendors, flower gardens, tourism activities at sacred sites, and investments made for traveling to perform these rituals.

Currently, despite Thailand's extensive use of beliefs and sacred sites to drive historical tourism policies and stimulate the economy through related activities, there are noted limitations in developing cities sustainably based on belief and the utilization of sacred spaces. Reeve (2013) suggests that sacred spaces are "living cultural resources" that function in both religious and civic dimensions (Civic Spaces). Consequently, integrating sacred spaces with contemporary urban development is crucial for establishing the city's identity and maintaining its cultural continuity, as these spaces are central to the social and spiritual meaning of urban inhabitants. The primary challenge in belief-based urban development and the use of sacred spaces, therefore, arises from the lack of appropriate cultural management policies. This deficiency allows development strategies to threaten sacred spaces, undermining the values, identity, and spirit of the city's residents.

Nas (2011) supports the view that a city is not merely a physical space but is filled with cultural objects carrying symbolic meaning created by humans. Therefore, the analysis of urbanity should be approached through the lens of symbolism and cultural interpretation to understand the collective memory of the city's inhabitants, as this reflects power relations, beliefs, and the network of relationships between people and space in the social and spiritual dimension.

Numerous cultural objects and symbols found in the city are often linked to politics, national identity, and the negotiations of diverse groups. In Nas's (2011) view, the construction of monuments, the naming of streets, and the organization of celebratory festivals are all tools used by the state

or powerful groups within the city to legitimize themselves and their factions. Simultaneously, sacred spaces within the city also reveal conflicts, resistance, or negotiations among the residents.

Chao (2024) suggests a case study of the urban revitalization project in the central business district of *Dar es Salaam*, Tanzania, which involved the eviction of Muslim and Indo-African communities that had historically played a significant role in the city's social history. This resulted in residents losing spaces for religious practice, community markets, and public areas, consequently allowing urban development policies to threaten the cultural heritage and way of life of the original community members.

Furthermore, urban development focused on creating a "modern city image" divorced from its cultural roots results in the city losing its unique identity and sense of ownership. Farhan and Malik (2025) used spatiotemporal analysis with satellite imagery and geospatial technology data spanning over thirty years (1990–2024) to reveal the impacts resulting from Urban Expansion, which lacked rigorous enforcement of city planning and cultural heritage protection laws. This led to the encroachment and destruction of archaeological sites in Taxila, Pakistan—a UNESCO World Heritage Site significant for its history, Buddhism, and archaeology. Consequently, the buffer zones gradually disappeared and were replaced by residential, commercial buildings, and activities.

In the case of Thailand, political symbolic strategies have been observed, employed by conservative power networks to construct a "national memory" and alter the perception of history, differing from the

original version. This involves the disappearance, alteration, or construction to replace significant cultural objects in the city, such as the plaque and monument of the People's Party (Khana Ratsadon) (Aereerat, 2017; Thai PBS News, 2017).

The results of the systematic literature review above confirm the significance of sacred spaces for area development, both in terms of the economic value generated through historical and cultural tourism development strategies, which have been a key mechanism for Phitsanulok's urban development, both historically and for the future, as outlined in the Phitsanulok Provincial Development Plan B.E. 2566–2570 (2023–2027). The plan's key goals are to enhance economic value through income distribution and community economic development, foster psychological values of peace and hope, and develop public spaces suitable as lifelong learning centers that reinforce acceptance of differences in religion, belief, and culture. Furthermore, sharing experiences and memories through narratives and rituals significantly contributes to fostering understanding and reinforcing the identity of a "City of Faith," which is the foundation for development that balances economic value with intrinsic values. The presence of sacred spaces in the city, in this sense, is therefore a crucial social mechanism for integrating people's way of life with area development policies, aligning with the social context, the needs of the people, and sustainable urban development goals.

However, the central research question of this study remains: What development policy, which prioritizes sacred spaces in the Phitsanulok urban area, is appropriate for advancing towards an Intelligent Smart City? This specific research gap has not yet been addressed in the literature.

Research Objective

To develop a belief-based model for an Intelligent Smart City

Theoretical Framework

This research aims to explore the formation of the Heroism or Hero-Worship cult through historical evidence, narratives from Phitsanulok Province, and urban development policies in Phitsanulok. These policies aim to honor, exalt, and uphold heroic kings and heroes who embody virtue, courage, and influence over beliefs, particularly those who overcome great obstacles to serve as societal models.

The concept of heroism was first systematically reviewed and refers to the admiration and faith directed toward individuals based on their moral influence, courage, and sacrifice to bring about change. Allison and Goethals (2016a, b) propose four types of heroes. First, the transforming heroes refer to those who create change at the level of social structure or values, emphasizing ideology, morality, and justice. Second, the transposing heroes refer to those who create innovation to shift the values or ideas within society. Third, the transcending heroes refer to those who overcome great obstacles. Lastly, the transferring heroes refer to those who transfer values and enhance the abilities of others. In the view of Franco et al. (2011), heroes come in many types, including everyday heroes, social/political heroes, moral heroes, and emergency responders. A hero can be an ordinary person who is not necessarily great but possesses moral courage, sacrifices for society, and willingly learns and challenges social norms to create a better society.

Second, the intelligent cities concept emphasizes developing smart citizens with future skills and fostering a lifelong learning society. In Komninios's (2013) view, a smart city prioritizes human capital, focusing on developing people to be creative, capable of innovation, and possessing high-level skills to drive intellectual capital and knowledge networks. This is not limited to formal educational institutions but encompasses learning resources throughout the city, utilizing knowledge flows mediated by a systematic and efficient digital infrastructure.

This involves using Information and Communication Technology (ICT) to manage the city and provide accurate, up-to-date, and publicly accessible information. Furthermore, it utilizes virtual platforms that enable citizens to participate in learning, critique, provide suggestions, and jointly develop the city. This approach continuously enhances the city's capacity for learning, adaptation, and innovation at all levels.

In the case of Phitsanulok, policy components align with the characteristics of development toward becoming an intelligent smart city, utilizing history, culture, and local wisdom. Furthermore, ICT is used to manage sacred spaces for communicating values and disseminating information via digital platforms, encouraging citizen participation in urban development and strategy implementation. This includes learning resources that link urban development with historical, cultural, religious, artistic, and local wisdom dimensions. Extensive evidence of sacred space development is found in the urban area, linking the heroism concept with historical development and the biography of heroic kings, particularly King Naresuan the Great.

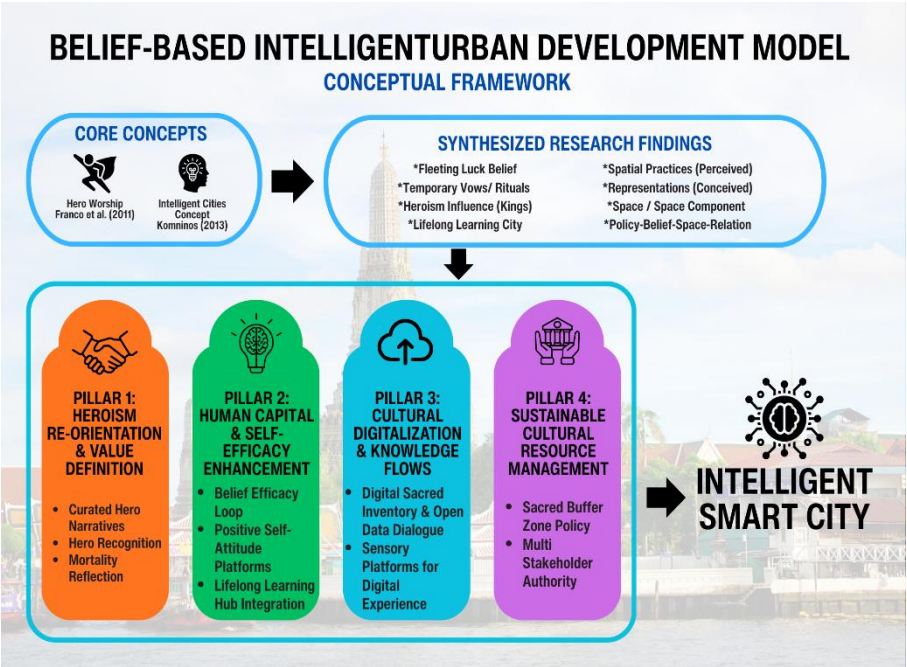

Figure 1. Conceptual Framework of belief-based Intelligent Urban Development

Research Methodology

This study utilized the grounded theory framework combined with interpretive techniques to synthesize data from documents collected through a systematic literature review from online databases published between B.E. 2015–2025. The data sources also included local documents such as legends, narratives, and personal records. For the qualitative research component, data collection utilized observation guidelines, cultural object surveys, and narratives. The inclusion criteria for sacred

spaces were frequently mentioned in local documents, recommendations from community leaders, popularity on digital platforms, location within the Phitsanulok urban area, and evidence of relevance to urban development policies. The study included six shrines or monuments dedicated to *King Naresuan* the Great and two other sacred sites, the *King Taksin* the Great Shrine and the Shrine of *Pho Pu Rueangrit*.

Data collection was conducted during public holidays from approximately 7:00 AM until 12:00 PM. This timing was chosen based on the local belief that it is an auspicious time, and this period typically sees a higher number of visitors to the sacred sites than other times. The selection criteria utilized a simple selection method within each stratum to ensure the sample was distributed across all sacred sites. Key characteristics were defined: gender, age, and ritualistic practice style. A simple random sample was then taken from each stratum, resulting in a total sample size of 106 individuals. Data was collected using an observational guide on every third visitor performing rituals at the sacred sites. A six-point observation framework was used: acts, activities, meanings, relationships, participation, and settings. Content analysis involved converting raw data into text, filtering out irrelevant content, and categorizing components, meanings, and the significance of the data aligned with the research objectives. Encoding and recording processes were defined based on the principle of reliability. Data validity was checked by cross-referencing sources before drawing research conclusions and formulating recommendations. All research steps strictly adhered to the principles of human research ethics: Respect for Persons, Beneficence, and Justice.

Synthesized Research Results

The synthetic research results revealed a slight majority of female participants. Most were in the working age group, approximately 30 years and above. The most common form of ritual practice was individual, followed by ceremonies organized by government agencies, local administrative organizations, temples, or educational institutions. Other participants included tourists, study tour groups, and attendees of celebratory events.

The ritual practices observed in the all sacred spaces share six similar key components including 1) separation from the profane to physically separate the sacred space from other areas and symbolically to prepare the user for a new status (e.g., dress codes, shoe removal areas, and conditions for entry); 2) the use of cultural objects to convey symbolic meaning (e.g., architecture, paintings, and colors); 3) presence of the divine or sacred such as statues of heroic kings or heroes, and designated areas connect the ritual practitioners to these sacred entities (e.g., candlesticks, incense burners, offering trays, and mantra plaques); 4) practicing ritual and ceremony; 5) narratives or mythological significance related to bravery, sacrifice, supernatural power, and sacredness; and 6) aesthetic or sensory elements to communicate with the sacred space users.

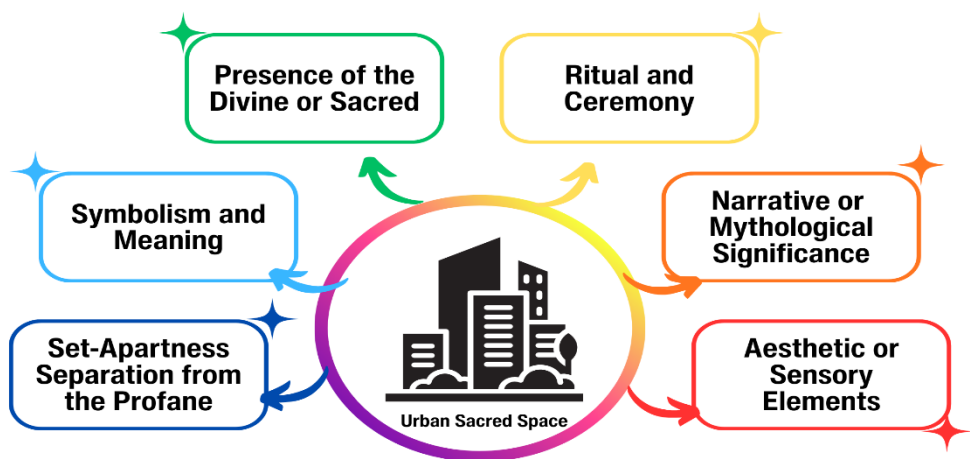

Figure 2. Elements of Rituals in Urban Sacred Spaces in Phitsanulok

The ritual practices of individuals are characterized by flexibility, informality, simplicity, and economy. The primary goal is to fulfill a promise previously made to the enshrined entity in the sacred space, often performed after the request has been granted. This practice varies according to the individual's perception, which is shaped by narratives or legends transmitted both orally and through digital media. Students often clean the area in front of the royal monument, pupils offer hand-held garlands, and the public makes merit or donations. As stated by one person fulfilling a vow at *King Naresuan* the Great Royal Monument at Naresuan University:

“I made a vow two or three years ago, asking to graduate and get a good job. But after I got the job, I didn't have time to return. Only today did I have the chance to offer garlands, two pairs of chicken statues, and one baht coin to apologize and withdraw the vow I made. I did this with the money I had available...”

For rituals performed by groups or organizations, held by government agencies, religious institutions, local administrative organizations, or educational institutions, participants can be classified into two groups. The first group is mandated participants, referring to those who are conscripted, ordered, assigned, or required by role and duty to attend the ceremony; their participation is commonly driven by authority and power. The second group is voluntary participants, referring to participants attending as devotees, observers, and spectators of the state spectacle. These institutional rituals are typically held on important, predetermined days related to the heroic king or hero in that sacred space and are also attended by those visiting for reasons such as historical tourism or spectating the state ceremony.

The ritual practices organized by government agencies place significantly greater emphasis on sacred sites with statues or monuments of heroic kings as the main entity, rather than sites with other types of entities. The presiding officer leading the offering of sacrifices in institutional rituals is often a significant figure or the head of the organizing agency. The transmission of narratives and legends concerning the heroic king's bravery and the sacred site's miracles is continuous, appearing in

policies, printed documents, and online media. Written codes of dress and methods for using the sacred space are implemented. The sacred spaces are decorated with symbols of belief, such as flags, sacred threads (*Sai Sin*), tiered pedestals with flower arrangements (*phan phum*), and large sets of sacrificial offerings. Local dramatic performances or traditional dances are presented, and Buddhist rituals are integrated with Brahman-Hindu chants as found in the Vedas. The performance of these rituals follows clear protocols and maintains continuity in terms of ceremony, schedule, and annual timing.

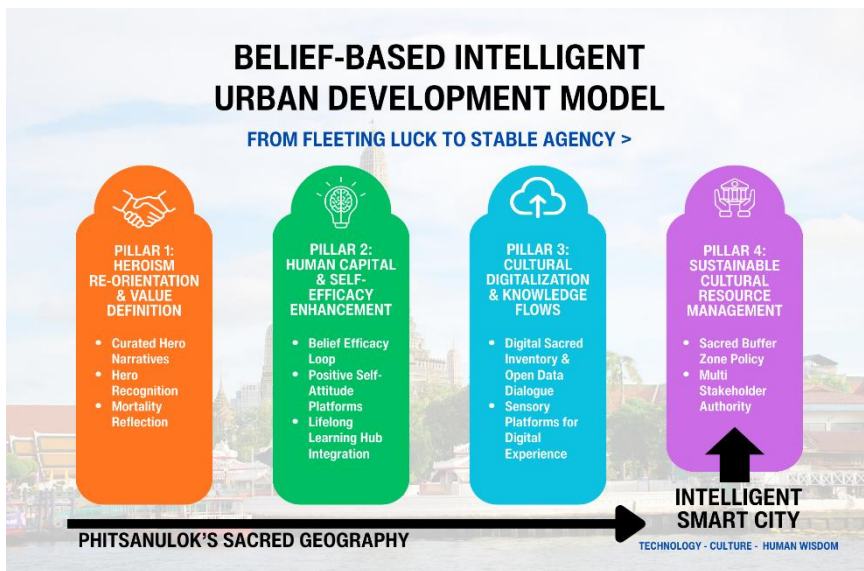
Figure 3. Sacred Sites in Urban Areas, Phitsanulok, Thailand

The study results found that the belief in fleeting luck and the heroism concept significantly influence the existence of sacred spaces. Ritualistic practices by individuals, government agencies, and social institutions are driven by Phitsanulok's urban development policies, specifically: city landscape improvement policies, historical tourism policies, and celebratory activities aimed at stimulating the economy under the framework of heroic kingship. These activities include the ceremonial worship of the spirit of *King Naresuan* the Great, competitions for the Yellow-Tailed Chicken (*Kai Lueang Hang Khao*) breed, also known as the "*King Naresuan* Chicken," contests for crafting tiered pedestals (*phan phum*) for royal tribute, and a sound and light show honoring *King Naresuan*.

Three major challenges were identified regarding the urban development policy utilizing belief and sacred spaces. Firstly, the complaints regarding the negative impact on the quality of life and daily routines of Phitsanulok urban residents resulting from celebratory projects held at sacred sites. Specific issues cited include noise pollution, traffic congestion, garbage, and the sale of expensive caravan goods that are not linked to the development of local community products (Manager Online, 2024). Secondly, criticism regarding the governance of the relevant local administrative organizations concerning the large budget spent on designing and constructing numerous Yellow-Tailed Chicken (*Kai Lueang Hang Khao*) symbols and sculptures for landscape development in the Phitsanulok urban area (Manager Online, 2019; Prachatai, 2022). Lastly, inaccessibility to or outdated information disseminated through digital channels due to damaged technology or a lack of maintenance.

Belief-Based Intelligent Smart City Development Model: 4Policy Pillars

The proposed model aims to bridge the spiritual and cultural capital inherent in sacred spaces with the technological and human-centric goals of an intelligent city. This Belief-Based Intelligent Urban Development Model utilizes the empirical findings from Phitsanulok to shift policy focus from mere ritualistic spectacle to the sustained cultivation of "Smart Citizen" and "Everyday Heroism." The core concept has shifted from fleeting luck to a stable agency that is based on the finding that while fleeting luck is linked to external factors (vows, ceremonies), individuals who exhibit agency belief (positive self-attitude and belief in self-control) achieve more stable results (Maltby, Day, Gill, Colley, & Wood, 2008). The current policy focuses on reinforcing transcendent heroes (heroic kings) through grand, formal rituals, which align with authority and power. The proposed model suggests leveraging the narrative and aesthetic elements of sacred spaces to foster internal agency and the values associated with the everyday hero (moral courage, sacrifice for society, challenging norms).

*Figure 3: The Proposed Model for Intelligent City Development
(4 Policy Pillars)*

Figure 3 displays the Proposed Model for Belief-Based Intelligent Smart City Development (4 Policy Pillars). The Model is structured around four interconnected policy pillars that integrate the Heroism Concept and the Intelligent Smart Cities Concept within the context of Phitsanulok's sacred geography. Pillar 1: Heroism Re-Oriented and Value Definition aims to redefine the city's heroic narrative by balancing the reverence for historical figures (Transcending Heroes) with the celebration of moral actions in daily life (Everyday Heroes). Pillar 2: Human Capital and Self-Efficacy Enhancement ensures the sacred space directly contributes to developing smart citizenship

by reinforcing internal psychological factors essential for future success. Pillar 3: Cultural Digitalization and Knowledge Flows integrate Information and Communication Technology (ICT) to preserve cultural resources, provide open data, and facilitate citizen participation. Pillar 4: Sustainable Cultural Resource Management addresses the need for robust policy to protect the sacred sites as living cultural resources while ensuring they fulfill a civic space's function.

Discussion of Research Results

This research helps explain the social phenomena and power structures found in the eight sacred spaces, including the timing, ritual practice styles, and the complex relationships between individuals, groups, organizations, or social institutions with the sacred spaces and cultural objects. The study results support Henri Lefebvre's (1901–1991) concept of social space, particularly his reference to dialectical materialism to highlight the emergence of alienation, and his critique of structuralism and critical Marxist concepts (Lefebvre, 1991).

The perceived normality of power and the persistence of sacred spaces thus play a crucial role in the human geography of the urban community. The study revealed an essential component in terms of the network of relationships constituting the power of space and place, which influences the way of life of the inhabitants and the design of urbanization policies. This is particularly evident in the occupation of the sites as a form of symbolic power arrangement, as the sacred spaces are superimposed onto the physical territory through complex systems of relationship, both between human and human, and human and non-human.

The supernatural power of the enshrined representations, which are abstract yet dynamic, changing with people's thoughts and hopes, operates in a context transcending typical social and temporal boundaries. The study confirms the relationship between the existence of sacred spaces and the area development policies of agencies and social institutions, which are linked to the persistence of fleeting luck beliefs and ritual practices that impact urban residents' perceptions of life and overall balance.

The persistence of the eight sacred spaces reflects a “Social Product” driven by urban development policies based on the belief in fleeting luck. Although these sacred sites serve as alternative spaces accessible to everyone for psychological solace, building hope, and expressing a symbolic relationship with the representation of power they believe in and have faith in, they do not resolve the underlying causes of various problems.

The triadic superposition of sacred spaces in the urban area comprises three layers of spaces. These include spatial practice, where physical or public space was used in daily life and perceived through the senses. The representations of space where the perception, interpretation, and imagination were developed from experiences, narratives, and discourse concerning the sacred space and belief. The spaces of representation or lived spaces which result from the fusion of physical reality and thought into meaningful objects, both tangible and abstract. This complex characteristic of sacred spaces makes it difficult for urban development policies lacking knowledge, understanding, and awareness

of this triadic spatial state to achieve the goal of becoming an Intelligent Smart City.

This research supports the concept of belief-based urban development that emphasizes the triadic superposition nature of sacred spaces, aligning with the proposals of Lawlor (1982) and Lane (2002). Although the sacred spaces in Phitsanulok's urban area possess distinct historical identities, beliefs, and urban contexts, this study reveals a powerful connection between fleeting luck belief, ritualistic vows, and the Heroism Concept. This connection creates a new set of powerful relationships between human beings and non-human entities that transcend social status and temporal frameworks.

This finding aligns with Franco, Blau and Zimbardo (2011) work, which discusses the integration of belief systems with the valuation of individuals possessing three key attributes: courage, self-sacrifice, and the ability to perform extraordinary actions beyond normal expectation. Furthermore, it supports Allison and Goethals (2016a, b), who argue that the cult of hero worship is a social and psychological process involving beliefs, values, and practices upheld by individuals or groups, which is crucial for the moral and spiritual elevation of people. The researcher supports Champawan's (2024) argument that hero worship is not merely superstition but a form of fulfilling a higher-level need of sacrificing for the public good. The search for meaning and inspiration is therefore vital for elevating the human spirit and social behavior, instilling hope, courage, and inspiration in individuals to perform virtuous deeds beyond normal expectations and fostering a shared sense of living amidst differences.

Policy Gaps and Heroism Influence

This research reveals diverse unmet needs at the policy level, specifically: problems with debt, unemployment, and poverty, in that order. Simultaneously, it reflects individuals' efforts toward self-reliance when facing a crisis, by requesting assistance from entities believed to possess power, according to the belief in fleeting luck. The study also reveals the influence of using belief and the Heroism Concept as tools to drive economic development and historical tourism policies in the urban area. This influence impacts social organization and the relationship patterns between humans and non-human entities through the cultivation of the idea of the Great Person and the allocation of massive budgets for designing the urban landscape within this framework. Evidence of this is found in the cultural objects utilizing the symbol of the Yellow-Tailed Chicken (*Kai Lueang Hang Khao*), which, according to legend, was "King Naresuan's chicken" that defeated the Burmese Crown Prince's chicken. This symbol is used on road signs, sculptures, lamp posts, bridges, and other constructions named after historically significant figures in Phitsanulok.

The research confirms the importance of Heroic Stories that are continuously transmitted through various forms and channels, becoming a part of everyday normality and contributing to the construction of Heroic Institutions firmly established in the sacred spaces, as demonstrated by the case study in the Phitsanulok urban area. This finding aligns with the proposal of Panyawuttrakun (2015).

Nevertheless, the integration of core principles—such as upholding virtue, courage, the sacrifice of life and personal happiness for the nation, and the belief that the supernatural power of "good spirits" can fulfill the requests of devotees—is crucial for setting social value standards. The researcher agrees with Schindler, Pfattheicher, Reinhard and Greenberg (2019) that the perception of the greatness of heroic kings and heroes is related to the need to defend an individual's worldview under conditions of mortality salience. This serves as a form of action within the perceived space that reflects the values and self-concepts of both individuals and societal leaders. This process helps facilitate Mortality Salience (reflection on one's own death).

However, the excessive emphasis on ritual processes, celebrations, and urban landscape adjustments that neglect governance issues and the development of creative values and standards, as well as the resolution of problems at the structural level, may be an obstacle to Phitsanulok's development into a Belief-Based Intelligent Smart City.

The researcher agrees with the counterargument posed by Allison and Goethals (2016b) that hero worship should prioritize the cultivation of Everyday Heroism, which may involve intellectuals or ordinary citizens. Simultaneously, the study supports the proposals of Maltby, Day, Gill, Colley and Wood (2008) and Kay, Whitson, Gaucher and Galinsky (2009) that elevating the human spirit requires teaching society members to define their own values. This must focus on developing the internal potential of individuals to foster stable beliefs derived from developing a positive self-attitude and belief in self-control (Agency Belief). This must

all be done while considering the four pillars of Belief-Based Intelligent Smart City development to ensure sustainable outcomes.

Research Recommendations

The design of belief-based Intelligent Smart City development policy should recognize the development of stable luck belief alongside the development of sacred spaces in the city. These spaces should function as centers for self-value learning and areas where everyone can access and use them to develop life skills, meaningfully connect themselves with the challenges of the modern world, and strengthen skills for coexistence amidst differences in thought, belief, and culture, while prioritizing the creation of "Everyday Heroes."

References

- Aereerat, K. (2017). *Killing the spectre of democracy: 1932 Revolution Plaque removal*. Retrieved November 28, 2025, from <https://prachataienglish.com/node/7090>
- Allison, S. T., & Goethals, G. R. (2016a). Hero worship: The elevation of the human spirit. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 46(2), 187–210.
- Allison, S. T., & Goethals, G. R. (2016b). *Heroic leadership: An influence taxonomy of 100 exceptional individuals*. New York, NY: Routledge.
- Álvarez-Martí-Aguilar, M. (2023). Battles beneath the sea: Phoenician votive offerings as a possible religious response to extreme marine events in the Gulf of Cadiz. *Journal of Eastern Mediterranean Archaeology and Heritage Studies*, 11(2-3), 323–336.

- Anusonphat, N., & Leenawrat, I. (2023). Driving community enterprises to create a sustainable grassroots economy in Thailand. *Asian Political Science Review*, 8(1), 17–26.
- Burger, J. M., & Lynn, A. L. (2005). Superstitious behavior among American and Japanese professional baseball players. *Basic and Applied Social Psychology*, 27(1), 71–76.
- Chaisiwamongkhol, S., Wannalee, C., & Ruengrong, A. (2022). Mae Sa Eng: The relationship of rituals, beliefs and performance. *Phimoldhamma Research Institute Journal*, 9(2), 191–206.
- Chakamanont, S., Tubporn, H., & Ruengrong, A. (2022). Guidelines for the transmission of cultural values and collective identity: Chili pastes of Southeast Asia. *Journal of Cultural Approach*, 23(43), 34–45.
- Champawan, S. (2024). Spiritual health bolstering rituals in Lanna traditions. *Journal of Thai Studies*, 20(2), 1-37.
- Chalungka, K., & Saengthong, S. (2022). Lanna beliefs and rituals regarding well-being of the community: A case study of the Office of Grandfather Chaiya Lanka, Nam Bo Luang Sub-district, San Pa Tong District, Chiang Mai Province. *Academic Journal of MBU Lanna*, 11(1), 95–104.
- Chao, P. (2024). Cultural heritage under threat: Urban renewal in Dar es Salaam's CBD. *Interventions Economiques*, 15(2), 67–89.
- Chelwani, S., Agarwal, R., & Khan, S. (2023). Correlates of superstitious belief among young adults in India. *International Journal of Indian Psychology*, 11(3), 3571–3581.

- Chen, N., & Young, M. J. (2018). The relationship between belief in stable luck and a propensity for superstition: The influence of culturally conferred agency beliefs. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(7), 1098–1113.
- Chokariyapithak, P., Kaewsawan, C., & Thanasribunyapak, S. (2022). The planning for Thai culture sacred object shop for ASEAN and Chinese tourists in Pattaya City, Thailand. *Journal of Suvamabhumi Institute of Technology (Humanities and Social Sciences)*, 8(2), 93–106.
- Clendaniel, E. (2000). Monkey business. *Forbes*, 166, 111–112.
- Damrong Rajanubhab, Prince. (1920). *The chronicle of the wars with Burma during the Ayutthaya period* (Vol. 2). Phra Nakhon: Thai Printing House.
- Farhan, A., & Malik, R. (2025). Urban expansion and loss of cultural heritage: A spatio-temporal study of Taxila (1990–2024). *Sustainability*, 17(3), 1059.
- Foster, K. R., & Kokko, H. (2009). The evolution of superstitious and superstition-like behaviour. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 276(1654), 31–37.
- Franco, Z. E., Blau, K., & Zimbardo, P. G. (2011). Heroism: A conceptual analysis and differentiation between heroic action and altruism. *Review of general psychology*, 15(2), 99–113.
- Hamerman, E. J., & Johar, G. V. (2013). Conditioned superstition: Desire for control and consumer brand preferences. *Journal of Consumer Research*, 40(3), 428–443.
- Harris, E. A., Milfont, T. L., & Hornsey, M. J. (2022). Belief in luck and precognition around the world. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 53(9), 1033–1053.

- Jackson, P. A. (2022). Empowered amulets and spirit possession: Material and ritual dimensions of the Thai cults of wealth. In *Capitalism, magic, Thailand: Modernity with enchantment* (Chapter 5). Singapore: ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Jong, A. (2024). Thailand magic amulets and their multimillion baht demand. *Asian Review*, 37(1), 1–28.
- Kay, A. C., Whitson, J. A., Gaucher, D., & Galinsky, A. D. (2009). Compensatory control: Achieving order through the mind, our institutions, and the heavens. *Current directions in psychological science*, 18(5), 264–268.
- Keinan, G. (2002). The effects of stress and desire for control on superstitious behavior. *Personality and social psychology bulletin*, 28(1), 102–108.
- Komninos, N. (2013). *Intelligent cities: innovation, knowledge systems, and digital spaces*. London: Routledge.
- Lane, B. C. (2002). *Landscapes of the sacred: Geography and narrative in American spirituality*. London: The Johns Hopkins University Press.
- Lawlor, R. (1982). *Sacred geometry: Philosophy and practice* (Vol. 4). London, UK: Thames and Hudson.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Maltby, J., Day, L., Gill, P., Colley, A., & Wood, A. M. (2008). Beliefs around luck: Confirming the empirical conceptualization of beliefs around luck and the development of the Darke and Freedman beliefs around luck scale. *Personality and Individual Differences*, 45(7), 655–660.

- Manager Online. (2019). *Drama issue! Department of Highways clarifies the cost of “chicken statues” on the Indochina intersection bridge, from the base to the crest*. Retrieved November 28, 2025, from <https://mgronline.com/local/detail/9620000095372>
- Manager Online. (2024). *Shock across the province! Phitsanulok organizes the King Naresuan National Red Cross Fair — overpriced goods and dart games spread along the road in front of the city hall*. Retrieved November 28, 2025, from <https://mgronline.com/local/detail/9670000003683>
- Nas, P. J. M. (2011). *Cities full of symbols: A theory of urban space and culture*. Leiden: Leiden University Press.
- Ohtsuka, K., & Duong, T. (1999). Vietnamese Australian gamblers’ views on luck and winning: A preliminary report. In J. MacMillen & L. Laker (Eds.), *Developing strategic alliances: Proceedings of the 9th National Association for Gambling Studies Conference*. Gold Coast, Queensland, Australia.
- Panoram, P., Srisuk, K., Suphakritsuwannakul, N., & Jantaraj, B. (2024). The elevation of the grassroots economy based on local resources to create high value for sales in the modern trade market: A case study of Krasang District, Buriram Province, Thailand. *Journal of Ecohumanism*, 3(7), 4261-4277.
- Panyawuttrakun, W. (2015). *Seven legends of the forebears of Siam: King Naresuan the Great: “The warrior king who restored the nation’s independence”*. Bangkok, Thailand: DMG.

- Phuamorn, S. (2019). *Rituals and beliefs in Thai society*. Chiang Mai: Local Cultural Research Center.
- Phueakbuakhao, W., Chupwa, C., Phueakbuakhao, S., Srimnouy, B., & Sripradit, P. (2024). Model for social network and strength of grassroots economy of community enterprise on pineapple processing group in Prachuap Khiri Khan Province. *Journal of Social Science and Cultural*, 8(2), 151–163.
- Prachatai. (2022). *Five years after the disappearance of the ‘Khana Ratsadon Plaque’: The search and its rebirth in various forms*. Retrieved November 28, 2025, from <https://prachatai.com/journal/2022/04/98029>
- Promwiset, T. (2019). Tamnan Ai Khai Wat Chedi kap krabuankan thamhai saksit. *Rusamilae Journal*, 40(1), 35–54.
- Reeve, J. (2013). The sacred and the civic: Sacred sites and urban development in Southeast Asia. *Journal of Southeast Asian Studies*, 44(3), 437–459.
- Safitri, D., Kartolo, R., & Sutikno, S. (2024). Analysis of the semiotic meaning of the procession and offerings of the tradition of *ruwatan* for a single girl at pre-wedding ceremonies in Javanese society from the perspective of Islamic religion in Pematang Tatal Village, Serdang Bedagai Regency. *International Journal of Educational Research Excellence*, 3(1), 167–176.
- Sakulsueb, P., Boonsamang, S., & Eudkwae, S. (2020). An analysis of ritual element in Karen wedding ceremony, San Pong Village, Serm Klang, Serm Ngang district, Lampang Province. *Mangrai San Journal*, 8(1), 15–28.

- Sanpayao, K., Wongwatthanaphong, K., & Rojanatrakul, T. (2023). Driving policies of developing grassroots economy for sustainable development: A case study of community tourist development in Phitsanulok Province. *Journal of Administration and Social Science Review*, 6(4), 191–204.
- Schindler, S., Pfattheicher, S., Reinhard, M. A., & Greenberg, J. (2019). ‘Heroes aren’t always so great!’—Heroic perceptions under mortality salience. *Social Influence*, 14(3-4), 77-91.
- Sharma, G., & Kumar, H. (2019). Commercialising innovations from the informal economy: The grassroots innovation ecosystem in India. *South Asian Journal of Business Studies*, 8(1), 40–61.
- Sheikh, F. A., & Bhaduri, S. (2020). Grassroots innovations in the informal economy: Insights from value theory. *Oxford Development Studies*, 48(1), 85–99.
- Shrivastav, M., & Kotnala, A. (2015). Psycho-social factors contributing to superstitious behavior: Literature review. *International Journal of Research–GRANTHAALAYAH*, 3(5), 42–47.
- Sierra, J. J., Hyman, M. R., Lee, B. K., & Suh, T. (2015). Antecedents and consequences of extrinsic superstitious beliefs: A cross-cultural investigation. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 27(4), 559–581.
- Simamora, R. M., & Shi, N. K. (2022). The study of cultural semiotics: Sangjit ceremony in Bangka Belitung. *Salingka: Majalah Ilmiah Bahasa dan Sastra*, 19(2), 159–172.

- Suebsantiwongse, S. (2024). From sacred to profane: Phra Khun Phaen amulets in modern Thailand. *The Journal of the Siam Society*, 112(2), 39–52.
- Suwanklang, P., Phaosavasdi, K., & Penpinan, K. (2021). Digital print: Tribute and beliefs of sacred beings in Thai society. *Saengtham College Journal*, 13(1), 144–165.
- Thai PBS News. (2017). *Activists demand the return of the “Khana Ratsadon Plaque” after it was replaced*. Retrieved November 28, 2025, from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/261644>
- Udom Auampanee, P., Huanjit, S., & Suwanprateeb, T. (2022). *A study of value and motivation toward the sacred objects of Buddhists*. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 5(2), 503–516.
- Vyse, S. A. (1997). *Believing in magic: The psychology of superstition*. New York, NY: Oxford University Press.
- Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*, 322(5898), 115–117.
- Zhang, Y., Risen, J. L., & Hosey, C. (2014). Reversing one’s fortune by pushing away bad luck. *Journal of Experimental Psychology: General*, 143(3), 1171–1184.

การศึกษาสังคีตลักษณะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่
ตำบลตานะแมเราะ อำเภอบेतง จังหวัดยะลา

A Study of Musical Characteristics and Music
Forms of the Lahu Ethnic Group
in Tanoh Maeroh Subdistrict, Betong District, Yala Province

นพปฎล ขุนสีแก้ว^{1*}

Noppadon Khunsrikaew

ศศิณัฐ พงษ์นิล²

Sasinut Phongnil

Received: June 30, 2025

Revised: December 3, 2025

Accepted: December 4, 2025

¹คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Naresuan University, Thailand

²คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Naresuan University, Thailand

*Corresponding Author: E-mail: Noppadonk65@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในตำบลตาดานะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ผ่านการวิเคราะห์เพลงจำนวนสามเพลง ได้แก่ "Bon Ui ha G'ui Sha o" (เพลงพิธีกรรม) "เพลงเต้นรำ" (เพลงเฉลิมฉลอง) และ "เพลงพຽ່ງນີ້" (เพลงในชีวิตประจำวัน) มีวิธีการดำเนินการวิจัยโดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ (Ethnomusicological Analysis Theory) และ ทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างดนตรี (Musical Structural Analysis Theory) เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทางดนตรี เช่น บันไดเสียง โครงสร้าง ช่วงเสียง จังหวะ และเครื่องดนตรี โดยเฉพาะเครื่องดนตรีเต๋อสู่อโก้ย (Taw Sue Koi) เพลงพิธีกรรมมีช่วงเสียงตั้งแต่ G4 ถึง D6 ความเร็ว 80 BPM และโครงสร้าง A-B-A; เพลงเฉลิมฉลองมีช่วงเสียงตั้งแต่ E3 ถึง B4 ความเร็ว 120 BPM และโครงสร้าง A-A-B-A; ส่วนเพลงชีวิตประจำวันมีช่วงเสียง C3 ถึง C4 ความเร็ว 75 BPM และโครงสร้างแบบ Through-composed เพลงทั้งสามบทใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) เต๋อสู่อโก้ย ซึ่งเป็นเครื่องสายสามสายแบบดั้งเดิม ทำหน้าที่เป็นทำนองหลักของดนตรีลาหู่ โดยสายทั้งสามมีชื่อสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวลาหู่ ได้แก่ สาย E5 "Mei" (หญิง) สาย G4 "Mang" (ความเสมอภาค) และสาย C4 "Ju/Ja" (ชาย) การตั้งสายทั้งหมดสอดคล้องกับบันไดเสียงเพนทาโทนิคเพื่อรองรับการสร้างทำนอง ดนตรีลาหู่ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชนและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านแนวคิด "ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต (Bounded Flexibility)" ซึ่งประกอบด้วย ขอบเขตที่คงที่ ได้แก่ บันไดเสียงเพนทาโทนิค เครื่องดนตรีดั้งเดิม และวัตถุประสงค์ของพิธีกรรม ขอบเขตที่ยืดหยุ่นได้ เช่น ระยะเวลา สถานที่ในการแสดง และโครงสร้างของเพลง "Bon Ui ha G'ui Sha o" ผสมผสานเต๋อสู่อโก้ยเข้ากับเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เช่น คีย์บอร์ดและกีตาร์ ขณะที่ "เพลงเต้นรำ" และ "เพลงพຽ່ງນີ້" ใช้เครื่องดนตรีดั้งเดิมเป็นหลัก เพลงแต่ละเพลงสะท้อนการผสมผสาน

เฉพาะตัว: เพลงพิธีกรรมผสานท่วงทำนองต่อสื้อโก้ยกับฮาร์โมนีแบบสมัยใหม่ เพลงเฉลิมฉลองผสมโครงสร้างดนตรีภาคใต้ และเพลงชีวิตประจำวันรักษาทำนองเพนทาโทนิค ผ่านรูปแบบ through-composed ดนตรีลาหู่ที่มี ต่อสื้อโก้ย เป็นศูนย์กลางสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ ได้ผ่านการผสมผสานอย่างสมดุลระหว่าง "ความดั้งเดิม" และ "การปรับตัว" ทำให้ดนตรีลาหู่เป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมได้อย่างมั่นคง

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ภาคใต้ของประเทศไทย ดนตรีลาหู่ จังหวัดยะลา ดนตรีชาติพันธุ์

Abstract

This article aims to examine the musical forms and characteristics of the Lahu ethnic group in Tano Mae Ro Subdistrict, Betong District, Yala Province, through an analysis of three musical pieces: “Bon Ui ha G’ui Sha o” (ritual music), “Dance Song” (celebratory music), and “Tomorrow Song” (everyday-life music). The study employed Ethnomusicological Analysis Theory and Musical Structural Analysis Theory as its research frameworks. The findings reveal that the musical components including scale, structure, range, rhythm, and instrumentation, particularly the Taw Sue Koi play a crucial role in shaping Lahu music. The ritual song features a pitch range from G4 to D6, a tempo of 80 BPM, and an A–B–A structure. The celebratory song spans E3 to B4, with a tempo of 120 BPM and an A–A–B–A structure. The everyday-life song has a pitch range of C3 to C4, a tempo of 75 BPM, and a through-composed structure. All three pieces employ the pentatonic scale (C–D–E–G–A). The Taw Sue Koi, a traditional stringed

three-instrument, serves as the primary melodic source in Lahu music. Each of its strings reflects cultural values: the E5 string “Mei” (female), the G4 string “Mang” (equality), and the C4 string “Ju/Ja” (male). Its tuning aligns with the pentatonic scale to facilitate melodic creation. Lahu music plays a vital role in fostering community cohesion and preserving cultural identity through the concept of “bounded flexibility.” This includes fixed boundaries such as the pentatonic scale, traditional instruments, and ritual purposes as well as flexible boundaries, including performance duration, venue, and musical structure. “Bon Ui ha G’ui Sha o” integrates the Taw Sue Koi with modern instruments like keyboard and guitar, whereas the celebratory and everyday-life songs rely primarily on traditional instrumentation. Each piece demonstrates a unique form of musical blending: the ritual song merges Taw Sue Koi melodies with modern harmony; the celebratory song incorporates structural features influenced by Southern Thai music; and the everyday-life song maintains a pentatonic melodic contour through its through-composed organization. With the Taw Sue Koi at its core, Lahu music sustains cultural identity through a balanced interplay between “tradition” and “adaptation,” enabling the music to function as a stable medium linking cultural continuity and change.

Keywords: Lahu ethnic group, Southern Thailand, Lahu ethnic music, Yala Province, ethnomusicology

บทนำ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่ม และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งปรากฏชัดเจนในประเพณีดนตรี สะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และการปฏิบัติทางจิตวิญญาณของแต่ละชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ Ullah and Ho (2020) ที่อธิบายว่า ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมนี้เป็นลักษณะเด่นของภูมิภาคโดยประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์นับพันที่มีภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน การอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการปรับตัว ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตัวตนทางดนตรีที่โดดเด่นในแต่ละภูมิภาค การวิเคราะห์ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เข้าใจประวัติการตั้งถิ่นฐาน แต่ยังเน้นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Manuel (2019) ที่ศึกษาการแสดงออกทางดนตรีภายในบริบททางสังคมประวัติศาสตร์ที่กว้างขวาง โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน อำนาจครอบงำ และการต่อต้านในวัฒนธรรมดนตรีของชุมชนต่าง ๆ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มากมาย ซึ่งบางกลุ่มเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้มาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ในขณะที่บางกลุ่มเข้ามาใหม่ การรวมตัวกันนี้ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในดนตรี โดยแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ลักษณะเฉพาะของตน ดนตรีดั้งเดิมของชุมชนไม่เพียงแต่เป็นรูปแบบความบันเทิง แต่ยังมียุทธศาสตร์สำคัญในพิธีกรรม ความเชื่อ และการปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Fan, Linyan and Chuangrabo (2024) ที่พบว่าดนตรีพื้นบ้านมียุทธศาสตร์สำคัญในการอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชนชาติพันธุ์ โดยเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน และการรักษาประเพณีดั้งเดิม

ภูมิภาคภาคใต้ของประเทศไทยมีความโดดเด่นด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์หลักได้แก่ ชาวมลายู ซึ่งอาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ชาวไทยใต้ หรือ "ชาวนอก" ที่ชาวมลายูเรียกว่า "ชาวสยาม" กลุ่มชาติพันธุ์มานี (Mani) ซึ่งบางครั้งเรียกว่า "ชาไก" (Cha Kai) หรือ "โอริงอัสลี" (Orang Asli) และกลุ่มชาวเล (Sea Gypsies) ที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งและหมู่เกาะ (Mateos, Longley, & O'Sullivan, 2011) กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างมีลักษณะเฉพาะและอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งในด้านความเชื่อ ค่านิยม ภาษา และการแสดงออกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ภาคใต้ยังเป็นพื้นที่ที่เปิดรับการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์จากภาคเหนือที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ที่อพยพมาจากจังหวัดเชียงรายและตั้งถิ่นฐานในตำบลนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา (Anderson, 1986) จังหวัดยะลาเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของพื้นที่ที่มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ประชากรในพื้นที่มีความหลากหลายทั้งทางชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา แต่ยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมและประเพณีของบรรพบุรุษไว้ได้อย่างมั่นคง กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีเอกลักษณ์ทางดนตรีที่โดดเด่น โดยเฉพาะเครื่องดนตรี เทคนิคการบรรเลง และจังหวะที่สะท้อนรากเหง้าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย สำหรับกลุ่มลาหู่ทางภาคใต้ ซึ่งมักถูกเรียกว่า "มูเซอ" มีการจัดงานประเพณีสำคัญประจำปี เช่น งานเทศกาลข้าวใหม่ หรือเทศกาลปีใหม่ของลาหู่ ซึ่งภายในงานจะมีการแสดงทางวัฒนธรรม การแต่งกายแบบดั้งเดิม และดนตรีพื้นบ้าน มรดกทางดนตรีของลาหู่ได้รับอิทธิพลจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การอพยพ และการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยาที่อธิบายว่าการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบทางดนตรีและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผลจากกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและซับซ้อน อันเป็นการเพิ่มพูนคุณค่าของโครงสร้างวัฒนธรรมในภาคใต้ของประเทศไทย และระดับชาติ

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีถิ่นกำเนิดจากมณฑลยูนนาน ประเทศจีน แต่ได้อพยพลงมาสู่ภาคเหนือของประเทศไทยเนื่องจากความขัดแย้งและความขาดแคลนทรัพยากร ปัจจุบันชุมชนลาหู่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก และแพร่ ซึ่งยังคงอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดนตรีของตนไว้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ วิถีชีวิตของชาวลาหู่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติ เช่น งานทอผ้าและงานจักสาน นอกจากนี้ ความเชื่อทางจิตวิญญาณยังเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมของชาวลาหู่ ซึ่งผสมผสานระหว่างการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษกับศาสนาคริสต์ โดยดนตรีมีบทบาทอย่างลึกซึ้งในพิธีกรรมและกิจวัตรประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Anderson (1986) ที่ศึกษาบทบาทของดนตรีในสังคมชนเผ่า ว่าดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างจิตวิญญาณกับชีวิตประจำวันของผู้คน ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา นโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ได้ส่งผลให้บางกลุ่มของชาวลาหู่ย้ายถิ่นฐานจากภาคเหนือไปยังภูมิภาคอื่น รวมถึงภาคใต้ของประเทศไทย การเคลื่อนย้ายดังกล่าวไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึง “กระบวนการปรับตัวและการผสมผสานทางวัฒนธรรม” โดยเฉพาะในด้านดนตรี ซึ่งยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และเป็นสื่อที่ช่วยให้ชาวลาหู่สามารถรักษาความเป็นตัวตนของตนเองภายใต้บริบททางสังคมใหม่ของภาคใต้ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งไปในทิศทางเดียวกับงานของ Yao and Zhang (2002) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในกระบวนการอพยพและการปรับตัวทางสังคม

จังหวัดยะลา ตั้งอยู่ในจุดใต้สุดของประเทศไทยและมีพรมแดนติดกับประเทศมาเลเซีย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างยิ่ง โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์หลักประกอบด้วย ชาวมลายูมุสลิม ชาวไทยพุทธ ชาวจีน และกลุ่มชาติพันธุ์จากภาคเหนือที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ อำเภอบางช้างตั้งอยู่ใต้สุดของประเทศไทย

มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงทอดยาวตามแนวเทือกเขาสันกาลาคีรี และอยู่ห่างจากตัวเมืองยะลาประมาณ 140 กิโลเมตร บริเวณบ้านสวนส้มโกข้าง ตำบลตานะแมเราะ เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีป่าไม้และพื้นที่การเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ที่นี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ซึ่งอพยพมาจากภาคเหนือของประเทศไทยและได้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจุบันชุมชนลาหู่ในพื้นที่ดังกล่าวมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบล แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวลาหู่ยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดนตรีดั้งเดิมของตนไว้ได้อย่างมั่นคง ลักษณะทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและความเป็นพื้นที่ชายแดนของจังหวัดยะลาและอำเภอเบตง ทำให้พื้นที่นี้เป็นแหล่งศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับพลวัตของวัฒนธรรมดนตรีในกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ต้องปรับตัวและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

งานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในประเทศไทยพิพบบนฐานข้อมูลต่าง ๆ ส่วนมากมุ่งเน้นไปที่ชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรลาหู่อาศัยอยู่หนาแน่น อย่างไรก็ตาม ยังมีความขาดแคลนของการศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาและการปรับตัวของดนตรีลาหู่เมื่อชุมชนเหล่านี้อพยพถิ่นฐานไปยังบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป เช่น ภาคใต้ของประเทศไทย ตำบลตานะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการศึกษารั้่งนี้ เนื่องจากชุมชนชาวลาหู่สามารถอนุรักษ์มรดกทางดนตรีดั้งเดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ชุมชนมีการเข้าร่วมในพิธีกรรมแบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางดนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือที่เข้มแข็งในการสนับสนุนกระบวนการวิจัย การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยาดนตรี (Ethnomusicology) โดยเน้นการพิจารณาดนตรีในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาทั้งมิติทางเสียงและมิติทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของไรซ์ (Rice, 2014) ที่มองว่าดนตรีไม่ใช่เพียงแค่เสียงและโครงสร้าง

ทางดนตรีเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความเชื่อ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ซึ่งกรอบแนวคิดนี้จะช่วยให้สามารถ วิเคราะห์การปรับตัวของดนตรีลาหู่ในบริบทของภาคใต้ได้อย่างลึกซึ้ง

ประเพณีดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทยมีเอกลักษณ์ เฉพาะตัวที่สะท้อนถึงความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชน เพลงแต่ละประเภทจะถูกจัดแบ่ง ตามวัตถุประสงค์และโอกาสที่ใช้ขับร้อง ตัวอย่างเช่น เพลง “Bon Ui Ja G'ui Sha o” (เพลงขอบคุณพระเจ้า) ใช้เพื่อแสดงความขอบคุณและสรรเสริญต่อพระผู้เป็นเจ้า เพลงเต็นรำเป็นองค์ประกอบสำคัญในงานเฉลิมฉลอง และเพลง “Shaw Paw” (เพลง พรุ่งนี้) ใช้เพื่อสื่อสารและให้กำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพลงแต่ละประเภท มักใช้รูปแบบทำนองซ้ำ ๆ แบบวนรอบ เพื่อสร้างความต่อเนื่องและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดนตรีลาหู่ใช้ระบบเสียงเพนทาโทนิค ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง มรดกทางวัฒนธรรมอันลึกซึ้ง ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Liu, Gamboa, Xue, Jiang and Schultz (2022) ที่ศึกษาการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค ในดนตรีจีนในการ วิเคราะห์โครงสร้างดนตรี อีกลักษณะหนึ่งที่โดดเด่นคือ การขับร้องแบบสองภาษา โดยบทแรกมักร้องเป็นภาษาลาหู่ และบทต่อมาจะเป็นการแปลงเป็นภาษาไทย วิธีการนี้ ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น และแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวทางภาษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวลาหู่สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้อย่างลงตัว

ดนตรีของชาวลาหู่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในชุมชน และช่วยสืบสานความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ รูปแบบดนตรี ชาติพันธุ์มีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อทางจิตวิญญาณ วิถีชีวิตประจำวัน และโครงสร้างทางสังคมของชุมชน ดนตรีลาหู่จึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อความ บันเทิง แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคม ทั้งในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน และถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ดนตรีพื้นบ้านลาหู่

สืบทอดกันมาโดยวิธีมุขปาฐะ ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน ลักษณะเด่นของดนตรีลาหู่มีหลายประการ ได้แก่

(1) การใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) ซึ่งมีห้าเสียงหลัก สะท้อนถึงรากวัฒนธรรมที่มีต้นกำเนิดจากมณฑลยูนนาน ประเทศจีน

(2) การแบ่งประเภทของเพลงตามวัตถุประสงค์การใช้ เช่น เพลงพิธีกรรม เพลงเฉลิมฉลอง เพลงสร้างขวัญกำลังใจในชีวิตประจำวัน

(3) การใช้รูปแบบทำนองที่ซ้ำ ๆ ช่วยให้จดจำง่ายและเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม

(4) การใช้เครื่องดนตรีดั้งเดิมผสมผสานเครื่องดนตรีสมัยใหม่บางชนิด

(5) การขับร้องสองภาษา คือ ภาษาลาหู่และภาษาไทย ซึ่งสะท้อนถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมและภาษา

ลักษณะเหล่านี้ทำให้ดนตรีลาหู่แตกต่างจากดนตรีพื้นบ้านของชาติพันธุ์อื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากท่วงทำนองและระบบเสียงที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ดนตรีลาหู่ยังมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับความเชื่อทางจิตวิญญาณ ศาสนา และวิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้น ดนตรีลาหู่จึงถือเป็นแบบอย่างของการบูรณาการระหว่างศิลปะ จิตวิญญาณ และความสามัคคีของสังคมได้อย่างกลมกลืน

การอนุรักษ์ประเพณีดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อหลักในการถ่ายทอดความรู้ ประวัติศาสตร์ และค่านิยมข้ามรุ่นอายุ ในภาคใต้ซึ่งมีภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากภูมิภาคเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ การปฏิบัติการร้องเพลงร่วมกันซึ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยไม่คำนึงถึงเพศหรือวัย ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ในขณะเดียวกัน ยังคงรักษาแก่นแท้ของดนตรีไว้โดยไม่ได้รับอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญจากรูปแบบดนตรีท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นอย่างแข็งแกร่งในการปกป้องวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน การผนวกภาษาไทยเข้ากับภาษาลาหู่ในบทเพลง

ทำหน้าที่เป็นกลยุทธ์ทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้คนรุ่นใหม่และสมาชิกชุมชนที่หลากหลายสามารถมีส่วนร่วมและเข้าใจเนื้อหาได้ แนวทางนี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับพลวัตของการอนุรักษ์วัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการสร้างสมดุลระหว่างความแท้จริง การปรับตัวมีความสำคัญต่อการอยู่รอดทางวัฒนธรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Idris, Yusoff and Mustaffa (2016) ที่ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีตัวตน รวมถึงประเพณีดั้งเดิมและภาษาในยุคเทคโนโลยี

ในการศึกษาลักษณะทางดนตรีและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทย นอกเหนือจากการพบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่ส่วนใหญ่พบที่ภาคเหนือของประเทศไทย แต่พื้นที่ตำบลตาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นเพียงแห่งเดียวที่พบกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่แล้ว การศึกษาเรื่องนี้ยังมีความสำคัญในหลายด้านประการแรก ช่วยในการบันทึกและอนุรักษ์มรดกทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ขนาดเล็กในภาคใต้ ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายหากไม่มีการศึกษาและบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ประการที่สองช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมดนตรีเมื่อชุมชนต้องเผชิญกับบริบทใหม่ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารื่องพลวัตทางวัฒนธรรมในภาพรวม ประการที่สาม ผลการศึกษานี้จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์และการถ่ายทอดดนตรีชาติพันธุ์ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนลาหู่เองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

ในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้จึงมีกระบวนการและวิธีการในการเก็บข้อมูลทั้งในภาคสนามและการศึกษาฐานข้อมูลสำคัญเพื่อนำมาวิเคราะห์อัตลักษณ์และรูปแบบดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทย โดยพิจารณาลักษณะทางดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในบริบทใหม่ รวมถึงวิธีการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีให้คงอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งผลการศึกษางานวิจัย

ขึ้นนี้มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ที่อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในภาคใต้ของประเทศไทย ประเทศเพื่อนบ้าน และการรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนเองไว้ให้ลูกหลานสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลตาดนาแฉะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา กับการสะท้อนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ชุมชน

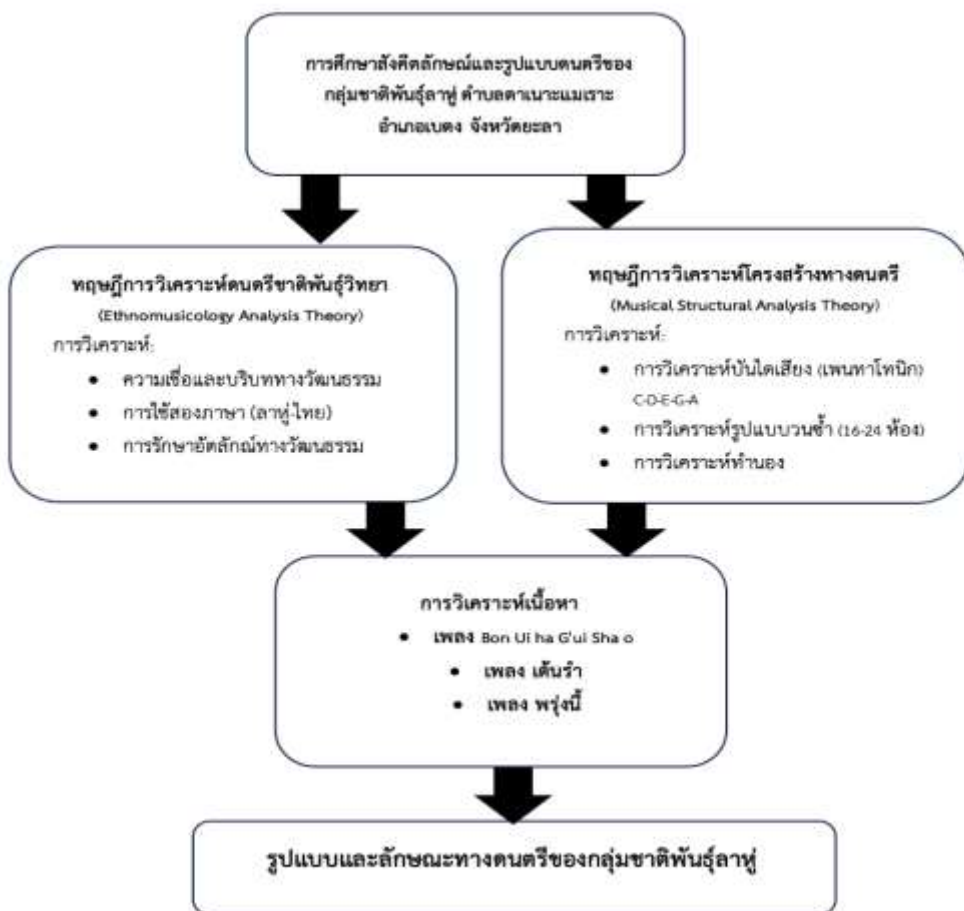
กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยมี 2 แนวคิด ดังนี้

1. ทฤษฎีการวิเคราะห์ดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ (Ethnomusicological Analysis Theory) เป็นพื้นฐานทางคิดในทฤษฎีการวิเคราะห์ดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทย โดยแนวทางนี้มองดนตรีไม่เพียงแค่ว่าในฐานะของเสียงและองค์ประกอบทางดนตรีเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และการรักษาชุมชนอีกด้วย กรอบแนวคิดนี้เอื้อให้สามารถสำรวจความเชื่อและบริบททางวัฒนธรรม การใช้สองภาษา (ลาหู่-ไทย) การปรับตัวในบริบทของภาคใต้ และการดำรงไว้ซึ่งสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chen, Zou, Jeon, Sun and Lee (2024) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาฐานข้อมูลดนตรีชาติพันธุ์ โดยเน้นย้ำถึงการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการถ่ายทอดทางสังคม วิธีการนี้ช่วยให้สามารถตรวจสอบแง่มุมทางวัฒนธรรมของดนตรีลาหู่ผ่านการศึกษาในประเทศไทย

โดยการวิเคราะห์ความเชื่อ ระบบความเชื่อ และการอ้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาหู่ท่ามกลางกระบวนการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

2. ทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างดนตรี (Musical Structural Analysis Theory) โดยเน้นไปที่การวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทย ขณะเดียวกันก็รักษาลักษณะเฉพาะทางดนตรีไว้ และเป็นไปตามความสามารถของชุมชนในการสร้างสรรค์ดนตรี การวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีที่สำคัญ การพิจารณาลักษณะเฉพาะของโครงสร้างทางดนตรี โดยเน้นการวิเคราะห์บันไดเสียง (เพนทาโทนิค C-D-E-G-A) การวิเคราะห์รูปแบบวนซ้ำ (16-24 ห้อง) และการวิเคราะห์ทำนองเรียบง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Liu, Gamboa, Xue, Jiang and Schultz (2022) ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์โครงสร้างบันไดเสียงเพนทาโทนิคในดนตรีพื้นบ้านจีนแบบดั้งเดิม โดยเน้นการศึกษารูปแบบการกระจายระดับเสียงและลักษณะเฉพาะของดนตรีที่สะท้อนแนวคิด Zhongyong ทางวัฒนธรรมจีน ทำให้สามารถศึกษาและวิเคราะห์โครงสร้างดนตรีลาหู่ได้อย่างเป็นระบบ เพื่อการอนุรักษ์และการสื่อสารทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ลาหู่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

Figure 1. Conceptual Framework

การศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในตำบลตานะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ใช้กรอบแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีหลักสองประการ ได้แก่ การวิเคราะห์ดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ (Ethnomusicological Analysis) ซึ่งมุ่งศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความหมายของดนตรีทั้งในชีวิตประจำวัน และในพิธีกรรมของชุมชน และ การวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรี (Musical Structure Analysis) ที่มุ่งเน้นการศึกษาขั้นตอนทางเทคนิค เช่น ทำนอง จังหวะ บันไดเสียง และเทคนิคการแสดง การผสานแนวทางทั้งสองนี้ช่วยให้การวิจัยสามารถทำความเข้าใจดนตรีของกลุ่มลาหู่ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในมิติทางสังคมวัฒนธรรมและในมิติของโครงสร้างทางดนตรี นอกจากนี้ กรอบแนวคิดดังกล่าวยังเอื้อต่อการวิเคราะห์พลวัตทางดนตรีที่เกิดขึ้นจากกระบวนการอพยพของชาวลาหู่จากภาคเหนือมาสู่ภาคใต้ของประเทศไทย รวมถึงการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมใหม่ของจังหวัดยะลา ตลอดจนกระบวนการถ่ายทอด ปรับเปลี่ยน และอนุรักษ์มรดกดนตรีของพวกเขาในพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของชุมชนลาหู่ ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมจากบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในเรื่องของดนตรี และประเพณีวัฒนธรรมลาหู่ นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายได้ถูกนำมาใช้ ซึ่งรวมถึงการบันทึกเสียงและภาพ การสังเกตส่วนร่วม และการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับลักษณะทางดนตรี ความสำคัญทางวัฒนธรรมของดนตรี และกระบวนการส่งผ่านความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านศิลปะดนตรี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางดนตรีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่อาศัยอยู่ในตำบลตานะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา จำนวนทั้งสิ้น 20 คน

กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 20 คน ประกอบด้วย นักดนตรี 7 คน ผู้นำชุมชน 1 คน ผู้นำศาสนา 2 คน และชาวบ้านในชุมชนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 10 คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธี Purposive Sampling เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีและวัฒนธรรมลาหู่

2. เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูล

เกณฑ์การเลือก:

- 1) นักดนตรี: บุคคลที่มีประสบการณ์บรรเลงดนตรีลาหู่อย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป มีความเต็มใจให้สัมภาษณ์และอนุญาตให้บันทึกการแสดง
- 2) ผู้นำชุมชน: บุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำในชุมชนลาหู่ และมีความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับวัฒนธรรมลาหู่
- 3) ผู้นำศาสนา: บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำศาสนา หรือผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและการปฏิบัติทางจิตวิญญาณของชาวลาหู่
- 4) ชาวบ้านในชุมชน (60 ปีขึ้นไป): บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อของชาวลาหู่

เกณฑ์การแยกออก: บุคคลที่ไม่เต็มใจให้สัมภาษณ์ ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีลาหู่ หรืออพยพออกจากชุมชน

3. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง: ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของดนตรี เครื่องดนตรีต่าง ๆ วิธีการบรรเลง และบทบาทของดนตรีในพิธีกรรมและชีวิตประจำวัน

2) แบบบันทึกการสังเกต: บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงดนตรี การใช้เครื่องดนตรี บริบทของการแสดง และปฏิสัมพันธ์ของชุมชน

3) เครื่องบันทึกเสียง/วิดีโอ: ใช้เครื่องบันทึกคุณภาพสูงในการบันทึกการแสดงดนตรีและการสัมภาษณ์เพื่อการวิเคราะห์อย่างละเอียด

4) แบบฟอร์มวิเคราะห์โครงสร้างดนตรี: วิเคราะห์ทำนอง จังหวะ บันไดเสียง วิธีการบรรเลง และเครื่องดนตรี

4. สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูล

1) บ้านของผู้นำชุมชน (สำหรับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและบันทึกเสียง)

2) ศูนย์ชุมชนและพื้นที่สาธารณะ (สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่ม)

3) สถานที่จัดงานเทศกาล พิธีกรรม และเฉลิมฉลอง (สำหรับการสังเกตและบันทึกแบบบริบทจริง)

5. ระยะเวลาและขั้นตอน

ดำเนินการวิจัยระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเตรียมการและทบทวนวรรณคดี ใช้เวลา 2 เดือน (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้เวลา 4 เดือน (3) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เวลา 3 เดือน และ (4) การเขียนรายงาน ใช้เวลา 3 เดือน

6. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ถอดเทป: ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์เป็นข้อความเขียน โดยรักษาภาษาดั้งเดิมและบริบทของการให้ข้อมูลไว้อย่างครบถ้วน

2) วิเคราะห์เนื้อหา: จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามหัวข้อสำคัญ เช่น ประวัติความเป็นมา บทบาทของดนตรี วิธีการถ่ายทอดการปรับตัวทางวัฒนธรรม และความเชื่อทางจิตวิญญาณ

3) วิเคราะห์โครงสร้างดนตรี: วิเคราะห์ทำนอง จังหวะ บันไดเสียง วิธีการบรรเลง และเครื่องดนตรี โดยยึดหลักการของมานุษยวิทยาดนตรี

4) ตรวจสอบความเชื่อถือได้: นำผลการวิเคราะห์ให้ผู้ให้ข้อมูลและชุมชนทำการยืนยันและตรวจสอบความถูกต้อง โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย

7. การคัดเลือกเพลงสำหรับการวิเคราะห์

คัดเลือก 3 เพลง บนพื้นฐานของเกณฑ์ 5 ประการ ได้แก่ ความถี่ในการใช้งาน การประยุกต์ใช้ตามบริบทความหลากหลายของเครื่องดนตรี ความครบถ้วนของข้อมูล และการยอมรับจากชุมชน เพลงเหล่านี้มีวัตถุประสงค์และการใช้งานที่แตกต่างกัน

1) เพลงพิธีกรรม: Bon Ui Ja G'ui Sha o (เพลงขอบคุณพระเจ้า) - ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา สะท้อนความเชื่อและการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ

2) เพลงเฉลิมฉลอง: เพลงเต็นรำ - ใช้ในงานเก็บเกี่ยว งานแต่งงาน และงานเฉลิมฉลองอื่น ๆ มีลักษณะเป็นจังหวะที่เร้าใจและสดใส

3) เพลงประจำวัน: Shaw Paw (เพลงพູ່ງຸ່ນ) - นำมาใช้เพื่อให้กำลังใจและสร้างความหวังในชีวิตประจำวัน

8. การเผยแพร่ผลการวิจัย

1) ตีพิมพ์บทความวิจัยในวารสารวิชาการที่ลงทะเบียนในฐานข้อมูล TCI (ระดับชาติและนานาชาติ)

สังคิตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของดนตรีที่เกิดจากการบูรณาการขององค์ประกอบทางดนตรีต่างๆ ที่สร้างเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าสำคัญในการแสดงออกทางศิลปะ และสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ค่านิยม และชีวิตประจำวันของชาติพันธุ์นั้น ๆ ศัพท์นี้มาจากภาษาสันสกฤต "สณฺฑิตน" ซึ่งแยกเป็น "สณฺ" (เสียง/ท่วงทำนอง) และ "ชิตน" (ลักษณะ) ดังนั้น สังคิตลักษณ์จึงหมายความว่า "ลักษณะของเสียง" หรือ "ลักษณะของท่วงทำนอง" งานวิจัยนี้ศึกษาสังคิตลักษณ์ของเพลงลาหู่ผ่านองค์ประกอบ

ทางดนตรีหลักจำนวน 6 ด้าน ประการแรก บันไดเสียง (Scale) ระบบเสียงที่ใช้ในการประพันธ์เพลง เช่น บันไดเสียงเพนทาโทนิค (ระบบห้าเสียง) ที่ไม่มีเสียงกึ่งขั้น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของดนตรีลาหู่และดนตรีภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประการที่สอง ช่วงเสียง (Range) พิสัยของเสียงจากโน้ตต่ำสุดถึงโน้ตสูงสุด ซึ่งแสดงถึงความเป็นไปได้ของลักษณะเสียงของเครื่องดนตรี ประการที่สาม จังหวะ/ความเร็ว (Tempo) ความเร็วในการบรรเลงดนตรี วัดเป็น BPM (Beats Per Minute) ประการที่สี่ โครงสร้าง (Structure) การจัดเรียงของท่อนเพลง เช่น A-B-A (ส่วนสุดท้ายกลับไปจุดเริ่มต้น) หรือ Through-composed (ไม่มีส่วนซ้ำ) ประการที่ห้า ท่วงทำนอง (Melody) ลำดับของโน้ตที่ประกอบกันเป็นแนวเพลง ซึ่งสะท้อนลักษณะเฉพาะและความไพเราะของเพลง ประการที่หก เครื่องดนตรี (Instrumentation) ประเภท ลักษณะ และบทบาทของเครื่องดนตรีที่ใช้ในการบรรเลง โดยเน้นเป็นพิเศษ เต๋อสู่อ้อยซึ่งเป็นเครื่องดนตรีสายลาหู่แบบดั้งเดิม

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

จากผลการวิจัยพบว่า ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในตำบลตานะแมเราะ อำเภอบาง จังหวัดยะลา มีรูปแบบและลักษณะทางดนตรี ระบบเสียงและบันไดเสียงที่มีความโดดเด่นจากการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) ซึ่งช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางเสียงเฉพาะตัว โครงสร้างและรูปแบบทำนอง ทำนองเพลงมักเรียบง่ายและมีลักษณะการทำซ้ำ โดยใช้รูปแบบวนซ้ำ Rondo Form) ประมาณ 16–24 ห้อง แต่ละเพลงจะมีทำนองเฉพาะของตนเอง ทำนองที่ซ้ำและมีโครงสร้างไม่ซับซ้อนนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างความต่อเนื่องและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวะและการเคลื่อนไหว ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มักใช้จังหวะ 2/4 และ 4/4 ซึ่งสอดคล้องกับจังหวะของการเต้นในพิธีกรรม ความเร็วของจังหวะขึ้นอยู่กับบริบท โดยในเทศกาลหรือการเฉลิมฉลองมักใช้จังหวะเร็วและสนุกสนานเพื่อส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน

เต๋อสู่อโก้ย (Taw Sue Koi) และการผสมผสานกับวงดนตรีตะวันตก

การวิเคราะห์เชิงดนตรีของเพลง “Bon Ui ha G’ui Sha o” เต๋อสู่อโก้ย (Taw Sue Koi) เป็นเครื่องสายพื้นบ้านสามสายของชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ลักษณะคล้ายพิณหรือซึงแบบติด ประกอบด้วยกะโหลกไม้กลวงเป็นห้องเสียง และคอไม้ยาวที่ทำจากไม้เนื้อแข็งสีเข้ม มีสายสามสายซึ่งถูกตึงเสียงแตกต่างกัน และตั้งชื่อเพื่อสะท้อนคุณค่าทางสังคมของลาหู่ ได้แก่ “Mei” (E5) หมายถึง “ผู้หญิง” “M’ang” (G4) หมายถึง “ความเสมอภาค” และ “Ju/Ja” (C4) หมายถึง “ผู้ชาย” ชื่อของสายแต่ละสายจึงสะท้อนแนวคิดทางสังคมในวัฒนธรรมลาหู่ เต๋อสู่อโก้ยเป็นเครื่องดนตรีหลักที่บรรเลงทำนองนำและกำกับแนวร้องเป็นแกนสำคัญของอัตลักษณ์ดนตรีลาหู่ ในเพลงพิธีกรรม “Bon Ui ha G’ui Sha o” เต๋อสู่อโก้ยทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลัก โดยเพลงมีช่วงเสียง G4–D6 ใช้ความเร็วจังหวะ 80 BPM และโครงสร้างแบบ A–B–A ตอนที่ A เริ่มต้นด้วยทำนองอ่อนโยนสื่อบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ของพิธี ส่วนตอนที่ B มีการเปลี่ยนแปลงจังหวะและทำนอง ก่อนจะกลับสู่ตอน A ความเร็วที่ช้าช่วยสร้างบรรยากาศสงบและศักดิ์สิทธิ์ตามบริบทของพิธีกรรม สายบนสุดเสียง E5 (“Mei”) สร้าง “เส้นทำนองหลัก” ด้วยเสียงสูงที่สุดใส ทำให้สายนี้โดดเด่นในการออกแบบทำนองที่ต้องการความอ่อนช้อย ซึ่งสัมพันธ์กับระดับเสียงสูงสุดของเพลง (D6) และสอดคล้องกับคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ของ “ผู้หญิง” ตามความเชื่อของลาหู่ นักดนตรีถ่ายทอดอารมณ์ผ่านเทคนิคเฉพาะที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น สเกลเพนทาโทนิค (C–D–E–G–A) เป็นแกนหลักของเพลงนี้ โดยเสียงของเต๋อสู่อโก้ยทั้งสามสาย (E5, G4, C4) ถูกตั้งให้สอดคล้องกับสเกล ทำให้ผู้บรรเลงสามารถพัฒนาแนวคิดทำนองได้อย่างหลากหลายโดยไม่ถูกจำกัดด้วยความซับซ้อนทางฮาร์โมนี เสียง E5 (“Mei”) ทำหน้าที่เป็นโน้ตทำนองหลัก เสียง G4 (“M’ang”) เป็นเสียงเสถียรช่วยกำหนดศูนย์กลาง ส่วน C4 (“Ju/Ja”) เป็นเสียงต่ำสุด ทำให้ช่วงเสียงของเครื่องดนตรีสอดคล้องกับแนวคิดเพนทาโทนิค ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของดนตรีลาหู่และดนตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพลง “Bon Ui ha G’ui Sha o” เป็นตัวอย่างของการผสมผสานดนตรีลาหู่เข้ากับวงดนตรีตะวันตกอย่างมีดุลยภาพ สะท้อนแนวคิด ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต (Bounded Flexibility)

ซึ่งเปิดพื้นที่ให้เกิดการปรับตัวโดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิม แต่สื้อโก้ยยังคงบรรเลงทำนองนำด้วยเทคนิคเฉพาะดั้งเดิมและสำเนียงแบบลาหู่ ขณะที่เครื่องดนตรีตะวันตกทำหน้าที่รองรับด้านฮาร์โมนี แนวทางนี้รักษา ขอบเขตคงที่ (เอกลักษณ์เสียงของเต๋อสื้อโก้ย เทคนิคดั้งเดิม สเกลเพนทาโทนิค) ควบคู่กับ ขอบเขตที่ปรับเปลี่ยนได้ (การใช้เครื่องดนตรีตะวันตก บริบทการแสดงใหม่) เพลงนี้จึงสะท้อนอัตลักษณ์ดนตรีลาหู่อย่างเด่นชัดผ่าน บทบาทของเต๋อสื้อโก้ย การคงไว้ซึ่งเทคนิคดั้งเดิม สเกลเพนทาโทนิค และชื่อเรียกสายทั้งสามสายที่สื้อถึง “ผู้หญิง-ความเสมอภาค-ผู้ชาย” แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างเครื่องดนตรี ระบบเสียง และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของลาหู่ โดยเต๋อสื้อโก้ยทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่าง ความดั้งเดิม และ ความทันสมัย ได้อย่างงดงามและมีความหมาย

ภาพที่ 2 เครื่องดนตรีเต๋อสื้อโก้ย (ดั้งเดิม) บรรเลงร่วมกับ กีตาร์ไฟฟ้า
(เครื่องดนตรีร่วมสมัย)

*Figure 2. Tao Sue Koi (Traditional Lahu String Instrument)
Performing with Electric Guitar (Contemporary Musical Instrument)*

การวิเคราะห์บทเพลงเฉพาะ Bon Ui ha G'ui Sha o เพลงนี้ใช้เพื่อแสดง
 บุคคลและสรรเสริญพระเจ้า เนื้อเพลงกล่าวถึงการขอบคุณพระเจ้า

[illegible]

ภาพที่ 3 โน้ตเพลง Bon Ui ha G'ui Sha o (เพลงขอบคุณ) แสดงรูปแบบวนซ้ำ
16- 24 ห้อง พร้อมเนื้อเพลงสลับภาษาลาหู่และภาษาไทย
ใช้ในพิธีกรรมแสดงความขอบคุณพระเจ้า

Figure 3. Musical notation of "Bon Ui ha G'ui Sha o" (Gratitude Song) showing 16- 24 bars cyclic form with alternating Muser and Thai lyrics, used in religious ceremonies to express gratitude to God

การวิเคราะห์เชิงดนตรีของเพลง Bon Ui_Ja G'ui Sha-o

เพลง Bon Ui ha G'ui Sha o เป็นตัวอย่างสำคัญของการหลอมรวมระหว่างดนตรีลาหู่ดั้งเดิมกับอิทธิพลดนตรีตะวันตก สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของชาวลาหู่ภายในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ประเทศไทย ทำนองเริ่มต้นด้วยลิที่บรรเลงโดยเต๋อสู่อโก้ย (Taw Sue Koi) บนสายเสียง E5 (mei) ลดหลั่นจาก E5 ลงสู่ C4 ครอบคลุมช่วงเสียงตั้งแต่ G4 ถึง D6 ทำนองดังกล่าวถ่ายทอดความละเอียดอ่อนผ่าน สเกลเพนาโทนิค (C–D–E–G–A) Section A มีลักษณะของทำนองที่ไหลลื่นอย่างสม่ำเสมอ สร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ขณะที่ Section B ขยายแนวคิดของทำนองให้กว้างขึ้นก่อนจะกลับเข้าสู่ Section A อีกครั้ง เพลงนี้ตั้งจังหวะที่ 80 BPM ซึ่งเป็นความเร็วแบบ Adagio ที่ให้ความรู้สึกสงบ ลึกซึ้ง เหมาะกับการใช้ในบริบทพิธีกรรม จังหวะใน Section A คงที่ ส่วน Section B มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเพื่อสร้างความหลากหลาย เครื่องดนตรีทั้งหมด ได้แก่ เต๋อสู่อโก้ย คีย์บอร์ด กีตาร์ไฟฟ้า เบส และกลอง MIDI ยังคงรักษาความเร็วจังหวะเดียวกันเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวของวง ลักษณะเสียง เน้นการโต้ตอบระหว่างเครื่องดนตรีดั้งเดิมและเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เต๋อสู่อโก้ยให้เสียงบาง แหลมสูง ส่วนคีย์บอร์ดทำหน้าที่ทั้งบรรเลงทำนองและสร้างเสียงประสานแบบ Block Chord สำหรับกีตาร์ไฟฟ้าใช้ทำนองซ้ำด้วยเทคนิคการ Mute เพื่อเลียนเสียงเต๋อสู่อโก้ยและหลีกเลี่ยงการตีคอร์ดหลายเสียง ส่วนคีย์บอร์ดในช่วง Section B ใช้คอร์ดกลับ (Inversions) และ Secondary Dominant เพื่อเพิ่มความซับซ้อนทางฮาร์โมนี เพลงนี้ใช้รูปแบบ A–B–A เปิดด้วยทำนองเดี่ยวของเต๋อสู่อโก้ย จากนั้นใน Section A มีเสียงร้องลาหู่คู่กับคีย์บอร์ดเพื่อสร้างบรรยากาศพิธีกรรม Section B เพิ่มทำนองและฮาร์โมนีใหม่ ขณะที่กีตาร์ไฟฟ้าและคีย์บอร์ดเติมรายละเอียดทางเสียง เมื่อกลับสู่ Section A ความตึงเครียดทางดนตรีจึงคลี่คลาย เครื่องดนตรีเบสและกลอง MIDI ทำหน้าที่จำลองจังหวะกลองดั้งเดิมของลาหู่ โดย MIDI ช่วยให้จังหวะและโทนเสียงมีความสม่ำเสมอ เพลงนี้เป็นตัวอย่างของแนวคิด ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต (Bounded Flexibility) ในการหลอมรวมความดั้งเดิมและสมัยใหม่ โดยขอบเขตที่คงที่ ได้แก่ ทำนองเพนาโทนิค

ของเต๋อส์อ์โก้ย เสียงเครื่องดนตรีดั้งเดิม เป้าหมายของพิธีกรรม และเรื่องเล่าวัฒนธรรม
ขอบเขตที่ปรับได้ ได้แก่ เครื่องดนตรีตะวันตก เทคโนโลยี MIDI และเนื้อร้องสองภาษา
เนื้อร้องแบบ ลานู๋-ไทย สะท้อนอัตลักษณ์สองชั้น ภาษาลานู๋แทนรากเหง้าทางชาติพันธุ์
ขณะที่ภาษาไทยเชื่อมโยงกับสังคมในวงกว้าง วิธีการเช่นนี้ช่วยรักษาแก่นวัฒนธรรมของ
ดนตรีลานู๋ไว้ได้ พร้อมนำเสนอในรูปแบบร่วมสมัยที่เข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1 ตารางแสดงองค์ประกอบเพลง Bon Ui Ja Gui Sha-o โดยองค์ประกอบ
ทางดนตรี บูรณาการร่วมกับความหมายวัฒนธรรม การรักษาผ่านการสอนรุ่นใหม่และ
การผสมคีย์บอร์ดแสดงการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่สมดุล

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ทฤษฎีที่ใช้
รูปแบบ	พิธีกรรมขอบคุณพระเจ้า (เทศกาล ขอบคุณพืชผลแรก)	Ethnomusicological
ผู้ร้อง	ชุมชนทั้งหมด (ประสานเสียง หญิง-ชาย)	Ethnomusicological
ลักษณะดนตรี	Pentatonic (C-D-E-G-A), 4/4, รูปแบบ A-B-A, Keyboard ร่วม	Musical Structural
สัญลักษณ์วัฒนธรรม	ความศรัทธา ขอบคุณ อุดมสมบูรณ์ สามัคคี	Ethnomusicological
การอนุรักษ์	สอนรุ่นใหม่ + ผสมคีย์บอร์ด (รักษาแก่น ปรับตัวสมัยใหม่)	Ethnomusicological

Note 1. The table presents the components of "Bon Ui Ja Gui Sha-o," demonstrating how musical elements are integrated with cultural significance. The preservation method, incorporating both intergenerational teaching and keyboard integration, exemplifies a balanced approach to cultural adaptation.

การวิเคราะห์เพลงลาหู่ Bon Ui ha G'ui Sha o ใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีสองแนวทางเพื่อให้ได้ความเข้าใจอย่างรอบด้าน แนวทางแรกคือ มุมมองทางชาติพันธุ์ดนตรีวิทยา (Ethnomusicological Perspective) ซึ่งมองว่าเพลงนี้มีต้นกำเนิดจากบริบทของพิธีกรรมทางศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือแห่งการบูชาและการอวยพร การร้องเพลงนี้ช่วยถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวลาหู่จากรุ่นสู่รุ่น ในแนวทางที่สองคือ มุมมองการวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรี (Musical Structural Analysis Perspective) ซึ่งมุ่งศึกษาส่วนประกอบทางดนตรีของเพลง เช่น โครงสร้างแบบ A-B-A, สเกลเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A), จังหวะที่ 80 BPM และช่วงเสียงตั้งแต่ G4 ถึง D6 องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้เพลงมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ระบุได้ว่าเป็นผลงานดนตรีของชาวลาหู่ ข้อค้นพบจากทั้งสองมุมมองสะท้อนให้เห็นว่า ดนตรีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวลาหู่ ในเชิงวัฒนธรรม เพลงนี้เป็นสื่อสะท้อนความเชื่อและคุณค่าของชุมชน ในเชิงดนตรี องค์ประกอบทางโครงสร้างช่วยสร้างอัตลักษณ์ทางเสียงที่โดดเด่น ดังนั้น ดนตรีจึงไม่เพียงเป็นการแสดงออกทางสุนทรียศาสตร์ แต่ยังเป็นการสะท้อนตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวลาหู่อย่างลึกซึ้ง และเป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาอัตลักษณ์นั้นไว้

เพลงเต็นรำ ใช้ในงานเฉลิมฉลองและกิจกรรมของชุมชน มีจังหวะที่ครึกครื้นและสนุกสนาน เนื้อเพลงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กำลังใจและสร้างความรื่นเริง

ภาพที่ 4 โน้ตเพลงเต้นรำ แสดงลักษณะเฉพาะของบันไดเสียงเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) และรูปแบบวนซ้ำ (Rondo Form) จังหวะ 4/4 ที่สร้างความครึกครื้นในงานเฉลิมฉลองชุมชน

Figure 4. Musical notation of Dance Song showcasing pentatonic scale characteristics (C-D-E-G-A) and Rondo form structure in 4/4 time signature, creating festive atmosphere for community celebration

การวิเคราะห์เชิงดนตรีของเพลงเต้นรำ

เพลง เต้นรำ ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ทำหน้าที่สร้างความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชนระหว่างเทศกาลและการรวมกลุ่มทางสังคม ทำนองของเพลงมีลักษณะเป็นวลีซ้ำ ๆ ภายในช่วงเสียงที่คงที่ตั้งแต่ E3 ถึง B4 โดยเคลื่อนที่แบบขั้นคู่เพื่อสร้างรูปแบบทำนองที่ชัดเจน การใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) ทำให้เกิดลักษณะทำนองที่

ไพเราะตามแบบฉบับดนตรีลาหู่ ช่วยให้ ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถเต้นรำไปพร้อมกัน ได้อย่างเป็นจังหวะ ด้วยจังหวะ 120 BPM เพลงนี้เร็วกว่าบทเพลงพิธีกรรมเกือบสามเท่า ซึ่งเน้นลักษณะความเร่งเร้าของเพลง จังหวะที่เร็วขึ้นช่วยกระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วมเต้นรำ ขณะเดียวกันจังหวะที่เป็นวัฏจักรยังสอดคล้องกับลีลาการเต้นที่ซ้ำไปมา เพลงเต้นรำ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีลาหู่ดั้งเดิม ได้แก่ เต๋อส์โก๋ย (เป็นเครื่องดนตรีเมโลดี้หลัก), โปโลโก (เครื่องดนตรีเมโลดี้โลหะ), กลองแจะโอว (ทำหน้าที่เป็นฐานจังหวะ) และ แควมา (เพอร์คัสชันคล้ายฉิ่ง) ทำให้เกิดเสียงที่สดใส เต๋อส์โก๋ยทำหน้าที่นำทำนอง ส่วนเครื่อง ดนตรีอื่นช่วยเสริมความหนาแน่นทางจังหวะและฮาร์โมนี โครงสร้างเพลงใช้รูปแบบ Rondo (A-A-B-A) ซึ่งตอน A ปรากฏถึงสามครั้งทำให้เพลงมีความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว ส่วนตอน B ให้ความแตกต่าง ช่วยสร้างความโดดเด่นของโครงสร้าง เพลงรูปแบบนี้ สะท้อนอิทธิพลจากดนตรีภาคใต้ของไทย แต่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมของลาหู่ ไว้อย่างชัดเจน องค์ประกอบที่คงที่ ได้แก่ บันไดเสียงเพนทาโทนิค เครื่องดนตรีดั้งเดิม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการเต้นรำในชุมชน และเนื้อหาทางวัฒนธรรม ส่วนองค์ประกอบ ที่ปรับเปลี่ยนได้ ได้แก่ การใช้โครงสร้าง Rondo แบบดนตรีภาคใต้ จังหวะที่เร็วขึ้น และการปรับรูปแบบการบรรเลงของเครื่องดนตรี การผสมผสานเช่นนี้สะท้อน พัฒนาการทางดนตรีของลาหู่ที่ ยังคงรักษาแก่นสารทางวัฒนธรรมเอาไว้ รูปแบบการ ปรับตัวเหล่านี้หล่อหลอมอัตลักษณ์ร่วม เชื่อมโยงระหว่างความดั้งเดิมและความ เปลี่ยนแปลง ทำให้ดนตรีลาหู่ยังคงดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัย

ตารางที่ 2 ตารางแสดงองค์ประกอบเพลงเต้นรำโดยองค์ประกอบทาง บุรณาการ
ร่วมกับความหมายวัฒนธรรม เพื่อวัตถุประสงค์ของการเฉลิมฉลอง การถ่ายทอดแบบ
ปากต่อปากและการปรับตัวต่อสังคมใหม่แสดงการอนุรักษ์ที่ยืดหยุ่น

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ทฤษฎีที่ใช้
รูปแบบ	งานเฉลิมฉลองและกิจกรรมทางสังคม (แต่งงาน รื่นเริง)	Ethnomusicological
ผู้ร้องและเต้น	ชุมชนทั้งหมด (เป็นกลุ่ม)	Ethnomusicological
ลักษณะดนตรี	Pentatonic E major (E-F#-G#-B- C#), Rondo A-B-A, โมทิฟซ้ำ, จังหวะเร็ว	Musical Structural
สัญลักษณ์ วัฒนธรรม	ความเป็นหนึ่งเดียว ความสามัคคี ความสนุกสนาน อัตลักษณ์ชาติพันธุ์	Ethnomusicological
การอนุรักษ์	ถ่ายทอดแบบปากต่อปาก + ปรับตัว ต่อสังคมใหม่ (รักษาแก่น ยืดหยุ่น)	Ethnomusicological

Note 2. The table illustrates the components of the dance song, wherein musical elements are integrated with cultural significance to fulfill the purpose of celebration. The intergenerational transmission through oral tradition and adaptation to contemporary society exemplify flexible preservation.

การวิเคราะห์เพลงเต้นรำได้ใช้กรอบทฤษฎีสองด้าน เพื่อให้เข้าใจ
อย่างครอบคลุมเกี่ยวกับบทบาทและลักษณะเฉพาะของดนตรีลาหู่ ผลการวิเคราะห์
แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการองค์ประกอบดนตรีพื้นบ้านกับอิทธิพลของสังคมร่วมสมัย
ช่วยให้ดนตรีสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ปรับตัวให้เข้า

กับบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เพลงต้นราจึงเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนลาหู่

เพลงพຼ່ງນີ້ เพลงนี้ถ่ายทอดสารให้กำลังใจและความหวัง ส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกและความเข้มแข็งทางอารมณ์ให้แก่สมาชิกในชุมชน

ภาพที่ 5 โน้ตเพลงพຼ່ງนີ (Shaw Paw) แสดงการปรับความยาวเพลงจากเดิม 1-2 คืน เหลือ 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ เนื่อหาเน้นการให้กำลังใจ และสร้างทัศนคติเชิงบวกให้แก่สมาชิกชุมชน

Figure5. Musical notation of "Shaw Paw" (Tomorrow Song) demonstrating adaptation from traditional 1–2 night performances to 1-2 hour format for modern lifestyle, with lyrics focusing on encouragement and positive attitude building for community members

การวิเคราะห์เชิงดนตรีของเพลงพຽ່ງນີ້

เพลง พຽ່ງນີ້ มีความสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันของชาวลາหู่ โดยสะท้อนบทบาทของดนตรีในการสร้างกำลังใจและรักษาสมดุลทางอารมณ์ ทำนองของเพลงครอบคลุมช่วงเสียงแคบตั้งแต่ C3 ถึง C4 รวมหนึ่งอ็อกเตฟพอดี ทำให้เกิดอารมณ์สงบและเข้าถึงได้ง่าย ทำนองเคลื่อนที่แบบขั้นคู่โดยปราศจากการกระโดดของเสียง ส่งผลให้เกิดไหลลื่นนุ่มนวลสอดคล้องกับเนื้อหาเกี่ยวกับความหวังและการเกื้อหนุนด้านอารมณ์ โดยใช้สเกลเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) ซึ่งไม่มีเสียงครึ่งลดหรือครึ่งเพิ่ม ทำให้เกิดเสียงที่อ่อนโยนกลมกลืน และยังเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ทางดนตรีของชาวลາหู่และวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม ในด้านจังหวะและบริบท เพลง พຽ່ງນີ້ มีความเร็วที่ 75 BPM ซึ่งเป็นจังหวะช้าแบบ Adagio ใกล้เคียงกับเพลงพิธีกรรม “Bon Ui ha G’ui Sha o” แต่ช้ากว่าเพลงเต้นรำ จังหวะที่ค่อยเป็นค่อยไปนี้ช่วยเสริมบรรยากาศครุ่นคิด ทำให้ผู้ฟังสามารถหยุดและซึมซับความหมายของเพลงได้อย่างเต็มที่ จังหวะที่สม่ำเสมอและไม่เร่งรัดทำให้เพลงเหมาะแก่การร้องในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องการใช้ความคิด แก้ปัญหา หรือปลอบโยนตนเอง ในด้านเสียงและเครื่องดนตรี เพลงนี้ใช้เครื่องดนตรีลาหู่ดั้งเดิม โดยมี เต๋อสู่อ็อกย เป็นเครื่องนำทำนองหลัก ซึ่งให้โทนเสียงนุ่มนวลสมดุลง เครื่องประกอบอื่น ๆ เช่น โบโลโก (เครื่องเคาะโลหะ) กลองแจะโอว และ แค้วมา (ฉาบ) ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มน้ำหนักเสียงอย่างละเอียดอ่อน ส่งผลให้บรรยากาศโดยรวมสงบและเป็นสิริมงคล เน้นอารมณ์ของเพลงมากกว่าความซับซ้อนทางเนื้อเสียง โครงสร้างเพลงพຽ່ງນີ້ใช้รูปแบบ Through-composed คือทำนองดำเนินต่อเนื่องโดยไม่มีการทำซ้ำ แตกต่างจากโครงสร้าง A-B-A ของเพลงพื้นบ้านทั่วไป รูปแบบนี้เหมาะสมกับลักษณะการเล่าเรื่องของเพลงและแนวคิดเรื่องความหวังและกำลังใจ ทำนองค่อย ๆ พัฒนาอย่างเป็นธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยในแต่ละส่วน ทำให้ไม่ซ้ำซาก และสะท้อนวิถีการประพันธ์ที่เป็นไปเองตามความรู้สึกมากกว่าสูตรสำเร็จ ลักษณะทางดนตรีของ เพลงพຽ່ງນີ້ สะท้อนคุณลักษณะสำคัญของดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่

ความเรียบง่าย เข้าถึงง่าย และมุ่งสื่ออารมณ์มากกว่าความซับซ้อนทางเทคนิค สเกลเพนทาโทนิค การเคลื่อนที่แบบขั้นคู่ และช่วงเสียงแคบ ล้วนช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถร้องและเล่นได้โดยไม่ต้องมีทักษะดนตรีสูง อีกทั้งยังสนับสนุนการสืบทอดแบบมุขปาฐะ ซึ่งเป็นวิธีการหลักในการรักษาดนตรีของชาวลาหู่ เพลงนี้สะท้อนหลักการความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต (Bounded Flexibility) โดย ขอบเขตที่คงที่ ได้แก่ สเกลเพนทาโทนิค เครื่องดนตรีดั้งเดิม บทบาทของเพลงในการพลบโยน และธีมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ส่วน “ขอบเขตที่ยืดหยุ่น” ได้แก่ บริบทของการแสดง ร้องเมื่อใดก็ได้ การปรับเปลี่ยนเล็กน้อยระหว่างการร้อง และการปรับให้เข้ากับบริบทวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุผลนี้ เพลงพຽ່ນຸ້ນ จึงเป็นสื่อที่มีชีวิตสำหรับถ่ายทอดคุณค่า ประชญา และความหวังภายในชุมชนลาหู่ ทำให้เพลงยังคงความหมายและพลังทางอารมณ์พร้อมสืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไปโดยไม่สูญเสียแก่นแท้ทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ตารางแสดงองค์ประกอบเพลงพຽ່ນຸ້ນโดยองค์ประกอบทางดนตรี บูรณาการร่วมกับวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ของชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดแบบปากต่อปากและการออกแบบที่เรียบง่ายแสดงการอนุรักษ์ที่เป็นธรรมชาติและเข้าถึงได้ง่าย

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ทฤษฎีที่ใช้
รูปแบบ	เพลงประจำวัน ให้กำลังใจ สร้างสมดุลอารมณ์	Ethnomusicological
ผู้ร้อง	ชุมชนในชีวิตประจำวัน	Ethnomusicological
ลักษณะดนตรี	Pentatonic scale, Through-composed, Stepwise melody (smooth), ไม่มี semitone	Musical Structural
สัญลักษณ์วัฒนธรรม	กำลังใจ ความหวัง ปลุกฝัง สมดุลอารมณ์ สร้างความเข้มแข็ง	Ethnomusicological

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ทฤษฎีที่ใช้
การอนุรักษ์	ปากต่อปาก + ความเรียบง่าย (ง่ายต่อการร้อง ไม่ต้องทักษะสูง)	Ethnomusicological

Note 3. The table illustrates the components of "Shaw Paw," wherein musical elements are integrated with cultural meaning to benefit daily life. Transmission through oral tradition and simple design exemplifies natural and accessible cultural preservation.

การศึกษาเพลง พຽ່ນ ນີ້ ได้ใช้กรอบทฤษฎีสองด้านเพื่อตรวจสอบอย่างครอบคลุมถึงบทบาทและลักษณะเฉพาะของดนตรีลาหู่ในชีวิตประจำวัน ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบดนตรีที่เรียบง่ายของเพลง เช่น บันไดเสียง เพนทาโทนิค เมโลดี้แบบขั้นต่อขั้น และโครงสร้างแบบ Through-composed ช่วยให้เพลงเชื่อมโยงกับชุมชนได้เป็นอย่างดี กระตุ้นความหวัง และสร้างเสถียรภาพทางอารมณ์ การถ่ายทอดแบบปากต่อปากและการออกแบบที่ไม่ต้องมีความเชี่ยวชาญทางดนตรีขั้นสูงเน้นถึงวิธีการอนุรักษ์ประเพณีที่เป็นธรรมชาติและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพลงพຽ່ນ ນີ້ จึงเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวลาหู่ในการสร้างดนตรีสำหรับชีวิตประจำวัน

การค้นพบนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับทฤษฎีสมัยใหม่ Carvalho et al. (2013) ที่เสนอว่าดนตรีพื้นบ้านไม่ใช่ระบบคงที่ แต่เป็นระบบที่ปรับเปลี่ยนได้ตามบทบาททางสังคม โครงสร้างเพลงสะท้อนการปรับตัวของชุมชนต่อบริบทที่เปลี่ยนไป ดนตรีจึงไม่ใช่แค่ศิลปะความบันเทิง แต่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงอดีตและปัจจุบันของชุมชน ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทยมีความโดดเด่นทั้งในด้านลักษณะเสียงและรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวสูงและมีบทบาทหลากหลายในสังคมร่วมสมัย

งานวิจัยนี้ได้นำเสนอ "โมเดลการอนุรักษ์เชิงปรับตัว" (Adaptive Preservation Model) ซึ่งอธิบายวิธีที่ชุมชนสามารถรักษาแก่นแท้ทางวัฒนธรรมของตนไว้ พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกอย่างสมดุล ครอบคลุมถึงการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การคงไว้ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม การเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน และ การศึกษากระบวนการ "การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่น" ที่ดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ การบูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมยังช่วยรับประกันการดำรงอยู่ของดนตรีและวัฒนธรรมลาหู่ให้ยั่งยืนสืบไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในสาขามนุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) และสามารถใช้เป็นกรอบการศึกษาเพื่อต่อยอดการวิเคราะห์ดนตรีชาติพันธุ์อื่น ๆ ในบริบทของการปรับตัวและการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

ภาพที่ 6 โมเดลการอนุรักษ์เชิงปรับตัว

Figure 6. Adaptive Preservation Model

ตารางที่ 4 ลักษณะทางดนตรีและบทบาทในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลตาดนาเนาะแมเราะ
อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

เพลง (Song)	บริบท (context)	โครงสร้าง (Structure)	บันไดเสียง (Scale)	เครื่องดนตรี (Instruments)	การผสม (Blending)	ลักษณะสำคัญ (Key Characteristics)
Bon Ui ha G'ui Sha o (3 นาที 45 วินาที)	พิธีกรรม	A-B-A Range: G4-D6 Tempo: 80 BPM	เพนทาโทนิค (C-D-E-G-A)	Western: • Keyboard • Electric Guitar Traditional: • ใช้สำเนียง เต๋อสู่อโกย	ใช้เครื่องดนตรีสากล (Keyboard, Electric Guitar) แต่เล่นสำเนียง แบบเต๋อสู่อโกย (เครื่อง ดนตรีดั้งเดิม) รักษา: โครงสร้าง A-B-A และ บันไดเสียงเพนทาโทนิค	• สร้างอัตลักษณ์เฉพาะของ เพลงพิธีกรรม • ผสมผสานอิทธิพลตะวันตก กับเอกลักษณ์ลาหู่ • ยึดมั่นในการใช้เครื่อง สากล แต่รักษาเสียงดั้งเดิม
เพลง เต้นรำ (2 นาที 30 วินาที)	เฉลิมฉลอง	Rondo (A-A-B-A) จากดนตรี ภาคใต้ Range: E3-B4	เพนทาโทนิค (C-D-E-G-A)	Traditional: • เต๋อสู่อโกย • โบลโก • กลองแจ๊ะโอว • แควมา	ผสมรูปแบบ Rondo ของดนตรีภาคใต้ กับเครื่องดนตรี ดั้งเดิม รักษา: บันไดเสียง เพนทาโทนิคและ จังหวะพื้นฐาน ปรับ: เพิ่มความเร็ว ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่น	• รักษาเครื่องดนตรีดั้งเดิม ทั้งหมด • ผสมโครงสร้างภาคใต้ • สะท้อนการปรับตัวให้เข้า กับวัฒนธรรมท้องถิ่น
เพลง พຼ່ງນີ (2 นาที 15 วินาที)	ชีวิต ประจำวัน	Through- composed (ไม่มีท่อนซ้ำ) Range: C3- C4 Tempo: 75 BPM	เพนทาโทนิค (C- D-E-G-A)	Traditional: • ส่วนใหญ่ใช้ วิธีการร้อง เสียงต่ำ	ใช้โครงสร้างสมัยใหม่ (Through- composed) แต่รักษา บันไดเสียงเพนทาโทนิค รักษา: ท่วงทำนอง ราบรื่นสะท้อน เอกลักษณ์ลาหู่	• ผสมโครงสร้างสมัยใหม่ • รักษาเอกลักษณ์บันไดเสียง • สะท้อนการผสมผสานยุค ใหม่

Note 4. Musical Characteristics and Roles in the Community of the Lahu Ethnic Group in Tano Maeroh Subdistrict, Betong District, Yala Province

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะเฉพาะและความสำคัญของดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในพื้นที่ตำบลตาดนาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่มีองค์ประกอบทางดนตรีหลักอยู่ 5 ประการ ประการแรก ใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิคที่ประกอบด้วย 5 เสียง (C-D-E-G-A) ซึ่งให้เสียงที่เป็นเอกลักษณ์ ประการที่สอง ทำนอง

มีลักษณะการวนซ้ำ และโดยทั่วไปจะมีความยาวอยู่ระหว่าง 16–24 ห้อง โดยมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ประการที่สาม ดนตรีมักใช้จังหวะในรูปแบบ 2/4 และ 4/4 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะของการเต้นรำที่ประกอบกัน ประการที่สี่ พิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่า “กินข้าวใหม่” ซึ่งเป็นงานประจำปีของชุมชน ได้ผสมผสานองค์ประกอบทางดนตรีทั้งหมดไว้ด้วยกัน และประการสุดท้าย ในโอกาสงานรื่นเริงและการเฉลิมฉลองต่าง ๆ มีการผสมผสานดนตรีร่วมสมัยเข้ากับการแต่งกายแบบดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

การศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ของประเทศไทยได้นำเสนอแง่มุมใหม่โดยการบูรณาการระหว่างกรอบแนวคิดทางทฤษฎีสองแนว ได้แก่ ทฤษฎีการวิเคราะห์ดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ และทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างดนตรี งานวิจัยนี้มองดนตรีไม่ใช่เพียงแค่ปรากฏการณ์ทางเสียงหรือองค์ประกอบทางดนตรีเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการทางสังคมที่สะท้อนถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และการอ้างรักษามุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Chen, Zou, Jeon, Sun and Lee (2024) ที่เน้นความสำคัญของการอ้างความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการถ่ายทอดทางสังคม

จากการวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในภาคใต้ พบว่าการคงลักษณะทางดนตรีพื้นฐานไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) รูปแบบการเล่นซ้ำ (16–24 ห้อง) และทำนองที่เรียบง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Liu, Gamboa, Xue, Jiang and Schultz (2022) ที่ศึกษาเรื่องโครงสร้างของบันไดเสียงเพนทาโทนิคในดนตรีพื้นบ้านจีนแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้นคว้าพบปรากฏการณ์ใหม่ที่สำคัญ นั่นคือ การผสมผสานเครื่องดนตรีสากลเข้ากับดนตรีพื้นบ้านของลาหู่ ซึ่งยังไม่เคยมีการศึกษาในบริบทของชาติพันธุ์ลาหู่มาก่อน สิ่งที่น่าสนใจที่สุด คือ การนำเครื่องดนตรีสากล เช่น กีตาร์ไฟฟ้า กลอง และคีย์บอร์ด มาร่วม

เล่นกับเครื่องดนตรีดั้งเดิมของลาหู่ โดยยังคงรักษาโครงสร้างดนตรีหลักไว้อย่างครบถ้วน ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและการสร้างสรรค์รูปแบบผสมผสานของดนตรีลาหู่ที่ยังคงแก่นสารผ่านทำนองและเนื้อเพลง ขณะเดียวกันก็ปรับรูปแบบการนำเสนอให้เข้ากับความต้องการของชุมชนในยุคปัจจุบัน

ลักษณะเฉพาะของดนตรีลาหู่ในภาคใต้ที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นอย่างชัดเจน คือ การหลอมรวมทางวัฒนธรรมในหลายมิติ เช่น การปรับเปลี่ยนการแต่งกายที่ผสมผสานระหว่างเครื่องแต่งกายดั้งเดิมกับแฟชั่นท้องถิ่นภาคใต้ โดยยังคงสีสันทและลวดลายประจำชาติพันธุ์ไว้ในโอกาสพิเศษ ปรับให้เหมาะกับสภาพอากาศและวิถีชีวิตในพื้นที่ การใช้ภาษาหลายภาษา ทั้งลาหู่ ไทยกลาง โดยเฉพาะในบทเพลงที่มีการแทรกคำศัพท์ท้องถิ่นได้เพื่อให้ผู้ฟังในพื้นที่เข้าใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น และการเชื่อมโยงกับประเพณีท้องถิ่นผ่านการแสดงดนตรีลาหู่ในงานเทศกาลและงานวัดต่าง ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม

งานวิจัยนี้มีส่วนช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ในหลายด้านที่ยังขาดอยู่ ในมิติภูมิศาสตร์วัฒนธรรม งานวิจัยนี้ถือเป็นการศึกษาค้นคว้าครั้งแรกที่ลงลึกเกี่ยวกับดนตรีลาหู่ในบริบทภาคใต้ ซึ่งแตกต่างจากงานศึกษาที่มุ่งเน้นในภาคเหนือ ด้านการปรับตัวทางวัฒนธรรม งานวิจัยแสดงให้เห็นถึงวิธีการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงดนตรีโดยไม่ละทิ้งคุณค่าดั้งเดิม ด้านดนตรีวิทยาชาติพันธุ์ร่วมสมัย งานวิจัยนี้ได้ขยายขอบเขตการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์ไปสู่การบูรณาการเครื่องดนตรีสากลร่วมกับวิธีการแบบดั้งเดิม และในด้านการอนุรักษ์เชิงประยุกต์ งานวิจัยเสนอแนวทางการอนุรักษ์ที่ยืดหยุ่นและสามารถดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ได้ กลยุทธ์การอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าดนตรีสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรักษาภาษา ประเพณี และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลง การใช้ดนตรีเป็นสื่อการเรียนรู้ผ่านแบบสอบถามที่ออกแบบเฉพาะ ทำให้สามารถเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมุมมองและทัศนคติของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางดนตรี

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาลักษณะและรูปแบบทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ช่วยให้เข้าใจถึงความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรมและความยืดหยุ่นต่อบริบททางภูมิศาสตร์และสังคมใหม่ ๆ งานวิจัยนี้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสเกลเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) ในดนตรีละหู่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Liu, Gamboa, Xue, Jiang and Schultz (2022) ที่ระบุว่า “รูปแบบท่วงทำนองที่สะท้อนแนวคิดจางหยง” ปรากฏในดนตรีพื้นบ้านของจีน โดยสเกลเพนทาโทนิคที่ไม่มีครึ่งเสียงจะแสดงให้เห็นช่วงเสียงที่ห่างกันอย่างสม่ำเสมอและมีการกระจายระดับเสียงในลักษณะท่วงทำนอง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้พบความแตกต่างที่สำคัญ คือ แม้ดนตรีละหู่จะใช้สเกลเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A) เดียวกัน แต่ช่วงห่างระหว่างเสียงและการกระจายเสียงกลับไม่สม่ำเสมอในทุกบทเพลง โดยขึ้นอยู่กับบริบทของการใช้งาน ตัวอย่างเช่น เพลงพิธีกรรม “Bon Ui ha G’ui Sha o” มีช่วงเสียงตั้งแต่ G4–D6 (2 อ็อกเทฟ) ขณะที่เพลงชีวิตประจำวัน “ฟรุ้งนี้” ใช้ช่วงเสียงแคบกว่า คือ C3–C4 (1 อ็อกเทฟ) ความหลากหลายนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนละหู่ ที่สามารถปรับโครงสร้างเสียงให้เหมาะสมกับบริบทวัตถุประสงค์ และผู้แสดงในแต่ละกรณี ซึ่งถือเป็นข้อค้นพบใหม่ที่ต่อยอดจากงานของ Liu และคณะ (2022)

ในพื้นที่ตำบลตานะแมเราะ ชุมชนมีเครื่องดนตรีดั้งเดิมสี่ประเภท โดยเฉพาะในแง่วัสดุที่ใช้ เดิมทีเครื่องดนตรีเหล่านี้ทำจากไม้เนื้อแข็งที่พบในภาคเหนือของประเทศไทย แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้ไม้พื้นเมืองทางภาคใต้แทน ดนตรียังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธี “กินข้าวใหม่” ซึ่งจัดขึ้นในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างดนตรี ความเชื่อทางจิตวิญญาณ และชีวิตประจำวันของชุมชนละหู่ ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับพิธีกรรมแสดงให้เห็นว่า ดนตรีไม่ได้มีไว้เพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนสำคัญของระบบความเชื่อและจิตวิญญาณของชุมชน ข้อสังเกตนี้

สอดคล้องกับ Boer et al. (2012) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีพื้นบ้าน พิธีกรรมทางดนตรี การเกษตร และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนพื้นเมือง งานวิจัยนี้ขยายผลจาก Boer et al. (2012) โดยแสดงให้เห็นว่าหลังจากขวลาหู่อพยพลงมาจากภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้คงรูปแบบพิธีกรรมทางดนตรีเดิมไว้ทั้งหมด แต่ได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่ เช่น ลดระยะเวลาพิธีจากเดิม 6-8 ชั่วโมง เหลือเพียง 1-2 ชั่วโมง เปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีจากทุ่งนาเป็นลานบ้านหรือศูนย์ชุมชน ปรับเนื้อหาของเพลงโดยรวมบางตอนเข้าด้วยกันหรือตัดบางส่วนออก และขยายการเข้าร่วมพิธีจากครอบครัวเดียวไปสู่หลายครอบครัว แม้จะมีการปรับเปลี่ยนดังกล่าว แต่ยังคงรักษาองค์ประกอบสำคัญของพิธีไว้ เช่น ช่วงเวลาฤดูกาล วัตถุประสงค์ในการเชิญวิญญาณ และการเคารพบรรพบุรุษ ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (bounded flexibility) ที่งานของ Boer et al. (2012) ที่ยังไม่ได้กล่าวถึง การปรับตัวทางดนตรีของขวลาหู่ในภาคใต้ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลข้ามวัฒนธรรม โดยเฉพาะเทคนิคการแสดงที่ผสมผสานองค์ประกอบของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ เช่น รูปแบบจังหวะกลองที่คล้ายกับการรำมะนา ซึ่งสอดคล้องกับ Palmer (2024) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการตีความและการผสมผสานดนตรีดั้งเดิมกับดนตรีสมัยใหม่เพื่อสร้างรูปแบบลูกผสมใหม่ที่ยังคงรักษาและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม บริบทของขวลาหู่แตกต่างจากที่ Palmer (2024) กล่าวไว้ เนื่องจาก Palmer มุ่งเน้นการผสมผสานกับ “ดนตรีสมัยใหม่เชิงพาณิชย์” แต่ขวลาหู่ไม่ได้รวมสิ่งนี้ไว้ กลับเลือกผสมผสานองค์ประกอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นแทน ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมอิสลาม ไทยพุทธ และคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ Palmer ให้ความสำคัญกับ “การสร้างอัตลักษณ์ใหม่” ในขณะที่กรณีของขวลาหู่สะท้อน “การปรับอัตลักษณ์ให้เหมาะสมกับบริบท” ดังนั้น ความยืดหยุ่นของขวลาหู่จึงเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น มากกว่าการผสมผสานกับกระแสดนตรีโลกสมัยใหม่โดยทั่วไป

งานวิจัยยังอธิบายโครงสร้างเพลงที่ปรับให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ เช่น เพลงพิธีกรรม “Bon Ui ha G’ui Sha o” ใช้รูปแบบ A-B-A โดยวรรค A มี 8 จังหวะ และวรรค B มี 16 จังหวะ เพลง “เด่นรำ” ซึ่งใช้ในงานเฉลิมฉลอง ใช้โครงสร้าง A-A-B-A เพื่อสร้างพลังและความสนุกสนาน ส่วน “พรงนี้” ซึ่งเป็นเพลงชีวิตประจำวัน ใช้โครงสร้างแบบ Through-composed ไม่มีการซ้ำวรรค แสดงถึงความหลากหลายของชีวิตประจำวัน ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับ Rafii and Pardo (2011) ที่ระบุว่าเพลงพิธีกรรมมักใช้รูปแบบซ้ำ (A-B-A) เพื่อช่วยในการจดจำ ส่วนเพลงเฉลิมฉลองจะมีการซ้ำมากกว่า (A-A-B-A) เพื่อเพิ่มจังหวะและความมีชีวิตชีวา อย่างไรก็ตาม งานนี้ต่อยอดจาก Rafii and Pardo (2011) โดยเสนอว่าเพลงชีวิตประจำวันของลาหู่ใช้โครงสร้างแบบ Through-composed ซึ่งประกอบด้วยท่อนเฉพาะตัวที่สะท้อนความหลากหลายของประสบการณ์ชีวิต มากกว่ารูปแบบซ้ำที่จำได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับ Jiménez-Bravo, Lozano Murciego, Navarro-Cáceres, José Navarro-Cáceres and Harkin (2024) ที่พบว่าดนตรีพื้นบ้านสามารถปรับโครงสร้างเพื่อความยืดหยุ่นในการใช้งานได้ ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างเพลงไม่ได้ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากจุดประสงค์และบริบทของการใช้งานด้วย โดยจากการวิเคราะห์บทเพลงลาหู่ 3 เพลงในจังหวัดยะลา พบว่า

“Bon Ui ja G’ui Sha o” (พิธีกรรม): G4–D6 (2 อ็อกเทฟ), จังหวะ ~80 BPM, ความยาว 3:45 นาที, โครงสร้าง A-B-A (8–16 ท่อน), ความหนาแน่น ~40% (โปร่ง)

“เด่นรำ” (เฉลิมฉลอง): ช่วงเสียง E3–B4 (1 อ็อกเทฟ), จังหวะ ~120 BPM, ความยาว 2:30 นาที, โครงสร้าง A-A-B-A (8–8–12–8 จังหวะ), ความหนาแน่น ~65% (หนา)

“พรงนี้” (ชีวิตประจำวัน): ช่วงเสียง C3–C4 (1 อ็อกเทฟ) , จังหวะ ~75 BPM, ความยาว 2:15 นาที, โครงสร้าง Through-composed, ความหนาแน่น ~50% (ปานกลาง)

ทั้งสามเพลงใช้สเกลเพนทาโทนิคเป็นหลัก สะท้อนถึงมรดกทางดนตรีพื้นบ้านของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพลงพิธีกรรมและเพลงเฉลิมฉลองใช้รูปแบบเพนทาโทนิคคล้ายกัน ส่วนเพลงชีวิตประจำวันมีโครงสร้างที่เรียบง่ายกว่า โครงสร้างเพลงแตกต่างกันตามหน้าที่: เพลงพิธีกรรม (A-B-A) เพื่อการทำซ้ำเชิงพิธีกรรม เพลงเฉลิมฉลอง (A-A-B-A) เพื่อความคึกคัก และเพลงชีวิตประจำวันแบบ Through-composed เพื่อการเล่าเรื่อง ทำนองส่วนใหญ่เคลื่อนไหวในช่วงเสียงติดกัน (วินาทีและสามเสียง) เพื่อให้ร้องได้ราบรื่น ส่วนเพลงพิธีกรรมมีช่วงเสียงกว้างกว่า (สี่และห้าเสียง) เพื่อสร้างบรรยากาศที่สุขุม

เครื่องดนตรีที่ใช้ในเพลงเฉลิมฉลองมีหลัก 4 ชนิด ได้แก่ เต๋อสี่โก๋ย (ลักษณะคล้ายกีตาร์) สำหรับบรรเลงทำนอง, โบโลโก (ฆ้อง) และ คว่มา (ฉาบ) สำหรับกำหนดจังหวะ และ กลองแจ๊ะโอว (กลอง) เพื่อเพิ่มความหนักแน่นของจังหวะ ส่วนเพลงพิธีกรรมใช้เครื่องดนตรีมากกว่าและมีการประสานเสียงที่ซับซ้อนขึ้นเพื่อเน้นความสำคัญเชิงพิธีกรรม ขณะที่เพลงชีวิตประจำวันเน้นเสียงของ เต๋อสี่โก๋ย เพื่อขับเน้นเสียงร้อง องค์ประกอบเหล่านี้แสดงถึงความสมดุลระหว่างการรักษานขนบธรรมเนียมดนตรีดั้งเดิมของลาหู่และการปรับตัวเข้ากับสภาพวัฒนธรรมของภาคใต้ การคงไว้ซึ่งสเกลเพนทาโทนิคและทำนองที่ไพเราะแสดงถึงสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับถิ่นเดิม ขณะที่การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบทางดนตรีและเครื่องดนตรีสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์และการปรับตัวต่อบริบทสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ข้อสังเกตสำคัญคือแนวคิด “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” (bounded flexibility) ในดนตรีลาหู่ภาคใต้ ซึ่งแตกต่างจากแนวปฏิบัติของพื้นถิ่นเดิม โดยมีการรักษาเครื่องดนตรีดั้งเดิมและสเกลเพนทาโทนิคไว้ ขณะเดียวกันก็ผสมผสานจังหวะของภาคใต้เข้าไปด้วย สิ่งนี้สนับสนุนการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางดนตรีชาติพันธุ์ โดยการปรับตัวเกิดขึ้นในระดับวัสดุและโครงสร้าง โดยไม่สูญเสียแก่นสำคัญของพิธีกรรมหรืออัตลักษณ์ลาหู่ “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” นี้มีสองด้านคือ

- ขอบเขตที่คงที่ (Fixed Boundaries): เช่น สเกลเพนทาโทนิค (C-D-E-G-A), เครื่องดนตรีหลัก, วัตถุประสงค์ของพิธี, ช่วงเวลาในฤดูกาล และแก่นของเพลงลาหู่

- ขอบเขตที่ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptive Boundaries): เช่น ระยะเวลาพิธี สถานที่แสดง ผู้เข้าร่วม ส่วนของเพลง (ตัดหรือรวม) และจังหวะ/ความเร็ว การปรับตัวที่อยู่นอกเหนือขอบเขตเหล่านี้ เช่น การผสมผสานกับดนตรีสมัยใหม่ รวมถึงการเปลี่ยนวัตถุประสงค์จากพิธีกรรมเป็นความบันเทิง จะไม่ถูกนำมาใช้ ซึ่งสะท้อนถึง การปรับตัวอย่างมีสติ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงโดยถูกบังคับหรือการสูญเสียอัตลักษณ์

การผสมผสานอิทธิพลทางดนตรีจากวัฒนธรรมที่หลากหลายสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในแนวทางที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบทเพลงทั้งสามเพลง ในเพลง “Bon Ui ha G’ui Sha o” มีการนำคีย์บอร์ดกับกีตาร์ไฟฟ้ามาบรรเลง โดยคีย์บอร์ดทำหน้าที่เป็นฐานจังหวะ ในขณะที่กีตาร์รับหน้าด้านทำนอง เพลง “เต็นรำ” ใช้รูปแบบโครงสร้างเพลง Rondo ที่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีภาคใต้ของไทย แทนที่จะใช้รูปแบบดั้งเดิมของลาหู่ ซึ่งโครงสร้างนี้ช่วยให้ความยืดหยุ่นทางจังหวะมากขึ้น เหมาะสมกับการใช้ในบริบทของการเฉลิมฉลองและการเต้นรำ ในทางกลับกัน เพลง “พຼ່ງนี้” ใช้รูปแบบ Through-composed ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ไม่มีการซ้ำท่อน แบบที่พบในดนตรีร่วมสมัย ช่วยให้ทำนองสามารถพัฒนาไปพร้อมกับเนื้อร้อง ทำให้เกิดการแสดงออกที่กว้างและเป็นอิสระมากขึ้น

แม้จะมีการปรับประยุกต์รูปแบบทางดนตรี แต่ทั้งสามเพลงยังคงใช้ สเกลเพนทาโทนิค (Pentatonic) เป็นฐานเสียงหลัก ซึ่งเป็นแก่นสำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางดนตรีของลาหู่ สเกลดังกล่าวประกอบด้วย C-D-E-G-A, และช่วงเสียง C3-C4 ซึ่งมีรากมาจากประเพณีดนตรีของชาวลาหู่จากมณฑลยูนนาน ประเทศจีน เครื่องดนตรีดั้งเดิมของลาหู่ เช่น เต๋อซือโก้ย, โบโลโก้, แคว่มา และกลองแจ๊ะโอว ยังไม่ได้ถูกแทนที่หรือถูกลดบทบาทลง ยังคงทำหน้าที่เป็นสื่อหลักของอัตลักษณ์ดนตรีลาหู่ต่อไปความเชื่อทางจิตวิญญาณและความสัมพันธ์กับพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธี “เทศกาลข้าวกินใหม่”

ยังคงได้รับการสืบสานเช่นเดิมไม่ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอทางดนตรีมากเพียงใด ดังนั้นบทเพลงทั้งสามจึงทำหน้าที่เป็นสะพานที่เชื่อมระหว่างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับความพร้อมในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง

โดยสรุป ดนตรีลาหู่ภาคใต้เป็นตัวแทนของทั้ง ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง ที่สะท้อนการปรับตัวทางวัฒนธรรมในสภาพสังคมหลายชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางดนตรีถูกคงไว้ผ่าน 3 มิติ ได้แก่

- โครงสร้างทางดนตรี (สเกลเพนทาโทนิค เครื่องดนตรี ทำนอง)
- บริบททางสังคมและวัฒนธรรม (พิธีกรรม เกษตรกรรม ชุมชน)
- ความเชื่อทางจิตวิญญาณ (การเชิญวิญญาณ การเคารพบรรพบุรุษ)

แนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต” และบทบาทของคนรุ่นกลาง (Generation X และ Millennial) เป็นปัจจัยสำคัญในการธำรงรักษาวัฒนธรรม โดยสร้างสมดุลระหว่าง “การอนุรักษ์ การปรับตัว และการเชื่อมโยง” เพื่อคงไว้ซึ่งพลวัตของดนตรีลาหู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมของภาคใต้ประเทศไทย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ศึกษาเหตุผลที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ตัดสินใจเก็บ Pentatonic Scale และเครื่องดนตรี แต่ปรับเวลา สถานที่ได้

การวิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ปรับตัวแบบมีหลักการ (bounded flexibility) แต่ยังไม่ชัดเจนว่าเหตุใดต้องทำแบบนี้ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและปรับตัวอย่างมีสติ ไม่ใช่เพียงเลียนแบบโดยไม่รู้เหตุผล

2. ศึกษาและพัฒนาวิธีสอนคนรุ่นกลางให้เข้าใจ "ความยืดหยุ่นภายใต้ขอบเขต" ผ่าน 3 ช่องทาง

การอนุรักษ์ต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษา การปรับตัว และการเชื่อมโยง โดยเอกลักษณ์ยังคงถูกเก็บรักษาผ่าน 3 ช่องทาง คือ โครงสร้างดนตรี บริบท

สังคม-วัฒนธรรม และความเชื่อจิตวิญญาณ เพื่อให้คนรุ่นกลางและคนรุ่นหลัง เข้าใจ
หลักการนี้ และสามารถตัดสินใจปรับตัวอย่างมีสติ โดยไม่ทำให้ดนตรีสูญเสียมเอกลักษณ์
หรือวัตถุประสงค์ของพิธีกรรม

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, E. F. (1986). Ethnobotany of hill tribes of northern thailand. II. Lahu medicinal plants. *Economic Botany*, 40(4), 442–450. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1007/bf02859657>
- Boer, D. et al. (2012). Young people's topography of musical functions: Personal, social and cultural experiences with music across genders and six societies. *International Journal of Psychology*, 47(5), 355–369. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.656128>
- Carvalho, M. L. et al. (2013). Balancing fidelity and adaptation: implementing evidence-based chronic disease prevention programs. *Journal of Public Health Management and Practice*, 19(4), 348–356. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1097/phh.0b013e31826d80eb>
- Chen, D., Zou, C., Jeon, W.-S., Sun, N., & Lee, J.-H. (2024). Digital technology in cultural heritage: Construction and evaluation methods of AI-based ethnic music dataset. *Applied Sciences*, 14(23), 10811. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.3390/app142310811>
- Delang, C. O. (2002). Deforestation in Northern Thailand: The result of Hmong farming practices or Thai development strategies?. *Society & Natural Resources*, 15(6), 483–501. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1080/08941920290069337>

- Fan, C., Linyan, L., & Chuangrabort, S. (2024). Literacy preservation and transmission of Youyang Chinese folk songs. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 12(2), 118–124. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.12n.2n.118>
- Garfield, Z. H., Garfield, M. J., & Hewlett, B. S. (2016). A cross-cultural analysis of hunter-gatherer social learning. In H. Terashima & B. S. Hewlett (Eds.), *Social learning and innovation in contemporary hunter-gatherers* (pp. 9–34). Retrieved June 30, 2025, from https://doi.org/10.1007/978-4-431-55997-9_2
- Idris, M. Z., Yusoff, S. O. S., & Mustaffa, N. B. (2016). Preservation of intangible cultural heritage using advanced digital technology: Issues and challenges. *Harmonia: Journal of Arts Research and Education*, 16(1), 1. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.15294/harmonia.v16i1.6353>
- Jiménez-Bravo, D. M., Lozano Murciego, Á., Navarro-Cáceres, M., José Navarro-Cáceres, J., & Harkin, T. (2024). Identifying Irish traditional music genres using latent audio representations. *IEEE Access*, 12, 92536–92548. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1109/access.2024.3421639>
- Liu, H., Gamboa, H., Xue, T., Jiang, K., & Schultz, T. (2022). Bell shape embodying Zhongyong: The pitch histogram of traditional Chinese anhemitonic pentatonic folk songs. *Applied Sciences*, 12(16), 8343. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.3390/app12168343>

- Manuel, P. (2019). Marxist approaches to music, political economy, and the culture industries. In G. Born & D. Hesmondhalgh (Eds.), *Popular music and Marxism* (pp. 51–70). Routledge. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.4324/9781315080451-5>
- Mateos, P., Longley, P. A., & O’Sullivan, D. (2011). Ethnicity and Population Structure in Personal Naming Networks. *PLoS ONE*, 6(9), e22943. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022943>
- Menferrer Palmer, A. (2024). Trans-Folk as cultural resistance and identity reconstruction in Plurinational Spain. *Popular Music Research Today. Revista Online de Divulgación Musicológica*, 6, 39–60. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.14201/pmrt.31002>
- Rafii, Z., & Pardo, B. (2011). A simple music/voice separation method based on the extraction of the repeating musical structure. In *2011 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP)*. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1109/icassp.2011.5946380>
- Rice, T. (2013). *Ethnomusicology*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199794379.001.0001>
- Tang, J., & Somyin, P. (2023). The cultural treasures of Banna Tibetan folk songs in Gansu Province, China, as a resource for literacy education in Chinese music history. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 11(3), 234–243. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.11n.3p.234>

- Trehub, S. E., Becker, J., & Morley, I. (2015). Cross-cultural perspectives on music and musicality. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 370(1664), 20140096. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1098/rstb.2014.0096>
- Ullah, A. K. M. A., & Ho, H. M. Y. (2020). Globalization and cultures in Southeast Asia: Demise, fragmentation, transformation. *Global Society*, 35(2), 191–206. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1080/13600826.2020.1747926>
- Yao, Y.-G., & Zhang, Y.-P. (2002). Phylogeographic analysis of mtDNA variation in four ethnic populations from Yunnan Province: New data and a reappraisal. *Journal of Human Genetics*, 47(6), 311–318. Retrieved June 30, 2025, from <https://doi.org/10.1007/s100380200042>

แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร:
จากทุนทางวัฒนธรรมสู่เส้นทางท่องเที่ยว
The Cultural Map of Renu Nakhon Phu Thai:
From Cultural Capital to Tourism Routes

จิราภรณ์ พรหมเทพ¹

Chirabhorn Phromthep

กัญญา มิชะมา^{2*}

Kanlaya Mikhama

บรรจง ภูละคร³

Banjong Poolakhon

สาวิณี โกพลรัตน์⁴

Sawinee Kopolrat

Received: August 1, 2025

Revised: December 17, 2025

Accepted: December 22, 2025

¹วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
College of Tourism and Service Industry, Nakhon Phanom University, Thailand

²คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
Faculty of Industrial Technology, Nakhon Phanom University, Thailand

³คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
Faculty of Agriculture and Technology, Nakhon Phanom University, Thailand

⁴วิทยาลัยการบิน การศึกษา และวิจัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
International Aviation Education and Research Academy, Nakhon Phanom University, Thailand

*Corresponding Author. Email: kanlaya@npu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทเรณูนคร และจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร และ 2) เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน การศึกษาใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผู้ให้ข้อมูล 35 คน ประกอบด้วยปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจภาคสนาม และการประชุมกลุ่มย่อย กระบวนการจัดทำแผนที่ทุนวัฒนธรรมมุ่งเน้นการระบุมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ พร้อมบันทึกภาพถ่ายและพิกัดทางภูมิศาสตร์ ผลการวิจัยระบุทุนวัฒนธรรมทั้งสิ้น 38 รายการ แบ่งเป็น 7 หมวด ได้แก่ 1) พื้นที่วัฒนธรรม 2) สถาปัตยกรรม 3) ศิลปะการแสดง 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 6) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล และ 7) ภาษา ทุนวัฒนธรรมสำคัญ ได้แก่ พระธาตุเรณู พระองค์แสน ผ้าทอผู้ไท ภาษา ผู้ไท ข้าวปุ้น เหล้าอุ ฟ้อน ผู้ไท และพิธีกรรมเทศกาลเด่นของชุมชน จากฐานข้อมูลและแผนที่ทุนวัฒนธรรม ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่และลักษณะทุนเพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 1 วัน 2) เส้นทางยลถิ่นวัฒนธรรม 2 วัน 1 คืน 3) เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้นและดื่มเหล้าอุ และ 4) เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ

คำสำคัญ: แผนที่วัฒนธรรม ผู้ไทเรณูนคร ทุนทางวัฒนธรรม เส้นทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม

Abstract

This study aimed 1) to explore the cultural capital of Renu Nakhon Phu Thai and construct a cultural map of the Phu Thai community; and 2) to design cultural tourism routes based on the cultural capital mapping of the Phu Thai community. A qualitative research design was employed using Participatory Action Research (PAR) in order to encourage community engagement and collective knowledge production throughout the research process. The study involved 35 key informants, including community sages, local residents, students and representatives from relevant government agencies. Data were collected through in-depth interviews, field surveys, and focus group discussions. The cultural mapping process emphasized the identification and documentation of both tangible and intangible cultural heritage, supported by photographic records and geographical coordinates to enhance spatial accuracy and practical applicability. The findings revealed a total of 38 cultural capital elements, categorized into seven domains: 1) cultural spaces, 2) architecture, 3) performing arts, 4) traditional craftsmanship, 5) knowledge and practices related to the nature and the universe, 6) social practices, rituals, and festivals, and 7) language. Significant cultural assets identified include Phra That Renu, Phra Ong Saen, Phu Thai woven textiles, the Phu Thai language, Khao Poon (rice noodle dishes), Lao U (traditional rice wine), Phu Thai dance performances, and distinctive rituals and festival traditions of the community. Based on the cultural capital database and spatial cultural mapping, the researchers analyzed spatial linkages and

characteristics of cultural assets to design four cultural tourism routes: 1) a one-day Phu Thai cultural route, 2) a two-day, one-night cultural route, 3) a gastronomic route focusing on Khao Poon and Lao U consumption, and (4) a riverside cultural tourism route.

Keywords: cultural map, Renu Nakhon Phu Thai, cultural capital, tourism routes, participation

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหรือภูไทเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์สำคัญของตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณเมืองน่านน้อยอ้อยหนูในตอนใต้ของประเทศไทย ก่อนอพยพลงสู่แขวงคำม่วนและแขวงสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเคลื่อนย้ายเข้าสู่พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหลายระลอกตามบริบททางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะภายหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานกระจายในพื้นที่นครพนม มุกดาหาร สกลนคร และกาฬสินธุ์ (Khejornenet, 2019) สำหรับชุมชนผู้ไทเรณูนครเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2384 โดยท้าวเพชร ท้าวสาย และท้าวไพ พร้อมคณะจากเมืองวังที่อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งบ้านเรือนบริเวณบ้านดงหวาย ก่อนจะได้รับการยกฐานะเป็นเมืองเรณูนครเมื่อ พ.ศ. 2387 และมีพระแก้วโกมลเป็นเจ้าเมืองคนแรก (Thongsawangrat, 1986)

อัตลักษณ์ของผู้ไทเรณูนครได้รับการถ่ายทอดผ่านคำขวัญจังหวัดนครพนมว่า “พระธาตุพนมค่าล้ำ วัฒนธรรมหลากหลาย เรณูผู้ไท เรือไฟโสภางามตา ฝั่งโขง” (Nakhon Phanom Provincial Office, 2022) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทในพื้นที่ โดยทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของผู้ไทเรณูนคร ประกอบด้วยโบราณสถานสำคัญ เช่น พระธาตุเรณู

พระพุทธรูปองค์แสน ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท อาหารพื้นถิ่น เช่น ข้าวบูนและเหล้าอู รวมถึงศิลปะการแสดงฟ้อนผู้ไท ตลอดจนงานประเพณีสำคัญ ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุเรณู งานนมัสการหลวงพ่อกองค์แสน และงานไหว้ปู่กลา อัตลักษณ์เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายผู้ไทในภูมิภาคผ่านการจัดงาน “เทศกาลวันผู้ไทโลก” ซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการแสดงวิถีชีวิตและความภาคภูมิใจร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท แม้ทุนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทจะมีความหลากหลายและมีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียะ และเศรษฐกิจวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันชุมชนผู้ไทเรณูนครกำลังเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ การเปลี่ยนบทบาททางเศรษฐกิจของครัวเรือน การย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้พิธีกรรม ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ดั้งเดิมบางประการเริ่มลดทอนหรืออยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย (Kato, 2020; UNESCO, 2021) ขณะเดียวกันการจัดการพื้นที่วัฒนธรรมยังขาดระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ครบถ้วนและเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถนำทุนวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ การเรียนรู้ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์พื้นที่พบว่า มีประเด็นปัญหาสำคัญหลายประการที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของทุนวัฒนธรรม ได้แก่ (1) ภาคเศรษฐกิจวัฒนธรรมยังขาดกลไกสนับสนุนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวไม่กระจายสู่ชุมชนในระดับครัวเรือน (2) การสืบทอดองค์ความรู้และพิธีกรรมเผชิญความเสี่ยงจากการลดจำนวนของผู้สืบทอดซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชน และจากพฤติกรรมการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ (3) พื้นที่วัฒนธรรมหลายแห่งยังขาดการออกแบบด้านการเข้าถึง การตีความ และการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เยือนไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าของวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง และ (4) ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของทุนวัฒนธรรมยังไม่เป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถวางแผนการอนุรักษ์และการ

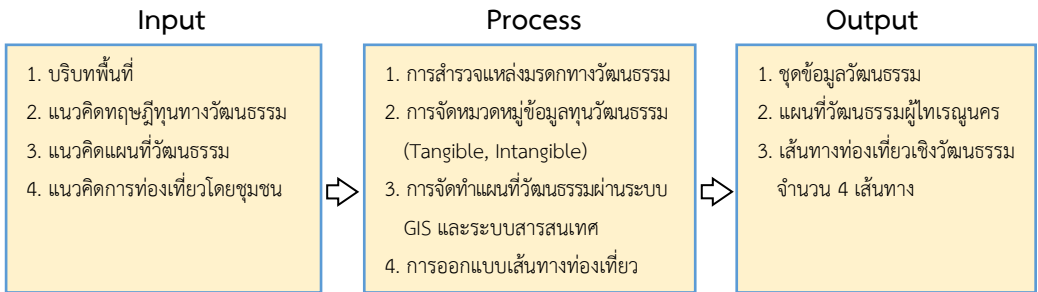
ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ (Cultural Routes) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแม้จะมีงานวิจัยด้านวัฒนธรรมผู้ไทอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการศึกษาที่จัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งที่แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การขาดแผนที่ดังกล่าวทำให้ชุมชนไม่มีเครื่องมือในการจัดการทุนวัฒนธรรมของตนเองอย่างรอบด้าน และยากต่อการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่เข้าใจคุณค่าเชิงพื้นที่ของวัฒนธรรมตน

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาทุนวัฒนธรรมและจัดทำแผนที่วัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนครผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกสำคัญทั้งด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความตระหนักรู้ในรากเหง้าอัตลักษณ์ ของชาวผู้ไทในสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดในการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครและจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร
2. เพื่อออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน

กรอบการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

Figure 1. Research Framework

ทบทวนวรรณกรรม

1. บริบทพื้นที่วิจัย

ชาวผู้ไทเรณูนคร ซึ่งเป็นชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นที่โดดเด่นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มไทลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยชาวผู้ไทมีประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย นับถือพระพุทธศาสนาและนับถือผีตามบรรพบุรุษ มีการละเล่นและอาหารประจำถิ่นของตนเองที่โดดเด่น ดังจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1.1 ฟ้อนผู้ไทเรณู

ฟ้อนผู้ไทเป็นการแสดงที่เป็นที่รู้จักกันเคยกันดีและยืนยันให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน ยิ่งในงานบุญประจำปีนมัสการพระธาตุพนม สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือการฟ้อนผู้ไทหรือเรียกกันอย่างไม่ติดปากในปัจจุบันว่า รำผู้ไทบูชาพระธาตุพนม ซึ่งที่จริงแล้วเพิ่งจะปรากฏขึ้นมา อย่างเป็นทางการ

แบบแผนใน พ.ศ. 2498 เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันมาฆบูชาที่วัดพระธาตุพนม (Saiphan, 2002) โดยในปีนั้น "ทางจังหวัดได้มีหนังสือเชิญชวนให้ชาวไทยเผ่าต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครพนมให้นำศิลปวัฒนธรรมของตนเองไปแสดงถวายหน้าที่ประทับ เผ่าผู้ไทได้แสดงการฟ้อนรำประเพณีผู้ไท (Saliphan, 1998) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นความพยายามของชาวผู้ไทในการต่อรองประนีประนอมกับรัฐไทย กลายเป็น "เวทีแจ้งเกิด" ของการฟ้อนแบบผู้ไท จนเป็นที่รู้จักทั่วไป และถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการแสดงอัตลักษณ์ผู้ไทในเวลาต่อมา การฟ้อนผู้ไทในงานพระธาตุพนมต่อหน้าพระที่นั่งในครั้งนั้น เป็นการฟ้อนเพื่อแสดงตัวตนของกลุ่มผู้ไทเรณูนครให้คนอื่นได้เห็นในพื้นที่นอกชุมชนของตนเป็นครั้งแรก นับเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายสำคัญของชาวผู้ไทเรณูนคร มีการระดมความรู้ความสามารถจากช่างฟ้อนในชุมชนชาวเรณูนคร รวบรวมทำรำต่าง ๆ ที่ในอดีตเป็นท่วงทำนองของภูมิปัญญาช่างฟ้อนที่มีความสามารถแต่ละคนเข้ามาประกอบและประดิษฐ์ขึ้นใหม่ มีการจัดระเบียบการฟ้อนรำขึ้นมาอย่างเป็นแบบแผน จนกลายเป็นชุดกระบวนท่าต่าง ๆ และเรียกได้ว่าเป็นชุดท่ารำที่เป็นตัวแทนในการนำเสนอของชาวผู้ไท ทำให้ชื่อ ฟ้อนผู้ไท หรือ "รำผู้ไท" ได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่ต้องการแยกแยะและชี้ชัดว่ามีความแตกต่างจากกลุ่มอื่น

1.2 ข้าวปุ้นน้ำนัวเรณูนคร

ข้าวปุ้นหรือขนมจีนเรณูนคร เป็นอาหารยอดนิยม มีชื่อเสียงมายาวนาน ลือกันว่า หากใครมาที่อำเภอเรณูนคร “หากไม่ได้ลองชิม ข้าวปุ้นน้ำนัว ถือว่ายังมาไม่ถึง” ทำให้ใครผ่านไปมาต้องแวะชิมแวะซื้อเป็นอันดับแรก ลักษณะเด่นของข้าวปุ้นเรณูนคร คือเส้นจะเป็นมันวาว เหนียว นุ่ม สามารถเก็บไว้ได้นานหรือแช่ใส่ตู้เย็นและนำมาลวกกับน้ำร้อนรับประทานได้อีกและยังคงสภาพเส้นที่เหนียวนุ่ม ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจข้าวปุ้นมีผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น ข้าวปุ้นน้ำนัว ข้าวปุ้นน้ำกะปิ รสเด็ด ข้าวปุ้นแห้ง เทศบาลตำบลเรณูนครได้ยกให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องชิม

1.3 เหล้าอุ

เหล้าอุ หรือ เหล้าไห เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ชาวผู้ไท ที่อนุรักษ์และสืบทอด มาสู่ลูกหลาน เดิมนั้น ชาตินัพนธ์ผู้ไทใช้เหล้าอุในการเลี้ยงสังสรรค์ต้อนรับเพื่อนฝูงที่มา เยี่ยมเยียน “เหล้าอุ” เป็นเครื่องดื่มที่ออกฤทธิ์มีเมาซึ่งทำมาจากข้าวเหนียว แกลบรำข้าว และแป้งยีสต์ ปัจจุบัน เหล้าอุ เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ของคนทั่วไป เมื่อมีการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยการพอรำผู้ไทก็จะมีการเชิญแขก ร่วมดูอุกับสาวผู้ไทเรณูนคร เรียกว่า “การชนช้าง” ซึ่งเป็นประเพณีที่ขาดไม่ได้และ สร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนอย่างไม่มีวันลืม ปัจจุบันเหล้าอุได้มีการ จัดทะเบียนเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่เสียภาษีอากรถูกต้องตามกฎหมาย การ รับประทานเหล้าอุंनाให้เหล้ามาเปิดปากไห วิธีเปิดฝาให้เอาด้ามมีดค่อย ๆ เคาะซี่เก้า อัดบนฝาดอก (เวลาเคาะควรระวังอย่าโดนปากไห เดี่ยวไหจะแตก) ระวังอย่าให้ซี่เก้านั้นลงไปในไหเหล้า โดยเอียงไหเหล้าค่อย ๆ เปิดออก นำผ้าหรือกระดาษที่สะอาด เช็ดบริเวณอุพลาสติกที่คลุมอยู่ในไห เพื่อไม่ให้ซี่เก้าลงไปในไหแล้วค่อยนำอุพลาสติก ออกทิ้ง จากนั้นก็เทน้ำจะยี่ห่ออะไรก็ได้ลงไป แล้วแต่คนชอบกินรสชาติแบบไหน แล้วใส่น้ำ ตามใจชอบ เช่น สไปรท์ (บางคนก็บีบน้ำมะนาวเพิ่มเข้าไป) โด๊ป แป๊ปซี่ เปียร์ น้ำเปล่า (แบบดั้งเดิม) น้ำมะพร้าวอ่อน เหล้าขาว แล้วแต่ชอบเลยเทน้ำลงแล้วทิ้งไว้ 10 นาที แล้วใช้หลอดดูด (ทำจากไม้ขางเป็นหลอดดูดมีรสชาติหอมกลั่นเนื้อไม้) ค่อย ๆ ปักลงไป ในไหจนถึงก้นไห (เวลาที่ดื่มหลอด ค่อย ๆ ที่ระวังปลายหลอดหัก) ก็สามารถรับประทาน เหล้าอุได้แล้ว พอน้ำใกล้หมดสามารถเติมไปได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะเชื่อเหล้าจะจาง เมื่อเปิด แล้วสามารถเก็บในตู้เย็นได้ 7 วัน

1.4 ผ้าพื้นเมืองเรณู (ผ้าทอ ผ้าปัก)

ชาวผู้ไทเรณูนคร มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ผ้าซิ่น เป็นการทอผ้าซิ่นหมี ลักษณะเด่นของซิ่นหมีชาวผู้ไท คือการทอและลวดลาย เช่น ทอเป็นลายขนาดเล็ก นอกจากนี้มีลายอื่น ๆ เช่น หมีปลา หมีตุ้ม หมีกระจิง หมีซ้อ

ทำเป็นหมี่คัน มีได้ทอเป็นหมี่ทั้งผืน แต่หากมีลายต่าง ๆ มากันไว้ สีที่นิยมคือ สีเขียว สีน้ำเงิน สีแดง สีม่วง พื้นมักใช้เครื่องหูกฝ้ายสีเปลือกอ้อย นอกจากนี้ยังพบผ้ามัดหมี่ฝ้าย ชาวสลับคำในกลุ่มผู้ไท เลื่อนนิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกสามส่วนติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงิน หรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ ห้าสตางค์ มาติดเรียงเป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าย้อมครามเข้มในราว พ.ศ. 2480 มีผู้นำผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอ สาบเสื้อปลายแขนเพื่อใช้ในการฟ้อน และใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ผ้าหมี่ของผู้ไท เรียกว่า ผ้าจ่อง เป็นผ้าทอด้วยยืน มีเครื่องลาย เครื่องพื้นหลายแบบ การแต่งกายของชาวผู้ไท นิยมใส่สายสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ข้อมเท้า (ก้องแขน ก้องขา) ทำด้วยโลหะเงิน เหล็ก ฝอย เป็นมวยสูงตั้งตรง ในสมัยโบราณใช้ผ้าขนหรือแพรมน ทำเป็นผ้า สีเหลืองเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมอดปลายผ้าด้านหลัง ในปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมนทำเป็น ผ้าสีเหลืองเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมอดปลายผ้าด้านหลัง ในปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมน

1.5 พระธาตุเรณู

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2460 ตั้งอยู่ที่วัดธาตุเรณู หรือที่ชาวผู้ไทเรณูนคร เรียกว่า วัดกลาง ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร เป็นรูปแบบจำลอง มาจากองค์พระธาตุพนมองค์เดิม ก่อนการล้มในเวลาต่อมาแต่การตกแต่งด้าน สถาปัตยกรรมภายนอกเป็นแบบผสมผสานระหว่างล้านช้าง และตามแบบพม่า ตามหลักฐานปรากฏ ชาวผู้ไทส่วนหนึ่งมีเชื้อสายไทใหญ่หรือกลุ่มาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ซึ่งมีพ่อค้าได้เข้ามาค้าขายในแถบนี้แล้วมาแต่งงานอยู่กินกับหญิงสาว ชาวผู้ไทเรณูนครเป็นจำนวนไม่น้อยเลยได้รับอิทธิพลแบบพม่า แล้วรุ่นต่อมาเป็นพวก นายฮ้อยไปค้าขายในต่างแดนไปถึงเขตแดนพม่าและเมื่อได้พบเห็นรูปแบบที่สวยงามแปลกตา จึงได้นำมาสร้างเป็นรูปแบบอย่างพม่าภายในพระอุโบสถภายในวัดพระธาตุเรณู ประดิษฐานหลวงพ่อดักดีสิทธิ์นามว่าหลวงพ่อดักแสน

1.6 เจ้าปู่ปลา

คือผี หรือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวผู้ไทเรณูนคร เป็นมเหศักดิ์หลักเมืองที่ชาวผู้ไทเรณูนครให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบกันต่อมาว่า อัญเชิญเจ้าปู่มาจากเมืองวัง เจ้าปู่ปลาเป็นหัวหน้าชาวผู้ไทคนหนึ่งเป็นนักรบถือดาบสองมือ มีความเก่งกล้าสามารถเป็นที่ยำเกรงของข้าศึกศัตรูที่ยกทัพมารุกรานชาวผู้ไท ก่อนท่านจะถูกจับตัวไปเมืองญวนด้วยเสียทีเพราะกลอุบายท่านเลยคิดว่าตนต้องตายเป็นแน่ จึงได้สั่งเสียไว้ว่าหากบุตรหลานของชาวผู้ไทอยากจะให้ท่านช่วยเหลือเรื่องอะไรเมื่อไปสร้างบ้านแปลงเมืองอยู่ที่ใด จงตั้งศาลให้ท่านแล้วเซ่นไหว้ปีละครั้ง ท่านจะช่วยคุ้มครองลูกหลานชาวผู้ไทให้อยู่เย็นเป็นสุข ลูกหลานชาวผู้ไทเรณูนครทุกคนไม่ว่าจะเกิดที่แห่งหนตำบลใดจะถือว่าตนเองเป็นหลานเจ้าปู่ปลา

ซึ่งอัตลักษณ์และประเพณีวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครที่โดดเด่นในปัจจุบัน ได้แก่ ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท ข้าวปุ้นเหล้าอุ ประเพณีดูอุ ฟ้อนผู้ไท งานนมัสการหลวงพ่อดังค์แสน งานนมัสการพระธาตุเรณูนคร งานไหว้ปู่ปลา และมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ พระธาตุเรณูนคร พระพุทธรูปองค์แสน ความโดดเด่นของผู้ไทเรณูนคร ได้รับการกล่าวในคำขวัญประจำจังหวัดนครพนมคือ “พระธาตุพนมค่าล้ำ วัฒนธรรมหลากหลายเรณูผู้ไท เรือไฟโสภา งามตาฝั่งโขง” แสดงให้เห็นว่าผู้ไทเรณูนครมีความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครพนม ในเวลาต่อมาเกิดความร่วมมือของเครือข่ายวัฒนธรรมผู้ไทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดงานวันผู้ไทโลก และเวียนกันเป็นเจ้าภาพ ซึ่งมีการออกร้าน จัดนิทรรศการ แสดงวัฒนธรรมผู้ไทของแต่ละพื้นที่ เกิดเป็นประเพณีระดับโลก ยิ่งส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวในอำเภอเรณูนครมากยิ่งขึ้น (Mikhama et al., 2023)

2. แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

Department of Cultural Promotion (2019) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ แบ่งตามรูปธรรมและ

นามธรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือที่จับต้องได้ (Tangible) และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้กำหนดไว้มี 6 สาขา ได้แก่ 1) ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 6) กีฬาภูมิปัญญาไทย และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโกให้ความหมายของ “มรดกทางวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านี้ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดขอบเขตลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ไว้ 5 สาขา ได้แก่ 1) ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมุขปาฐะ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (UNESCO, 2003) นอกเหนือจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้วประเทศไทยยังมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สร้างสั่งสมไว้สืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนคนรุ่นหลัง ซึ่งมรดกวัฒนธรรมหลายอย่างของไทยนั้นยังได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจากยูเนสโก นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่ามหาศาล ทุนทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเราสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตน หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็น “ทุน” ที่สำคัญยิ่งของ

ชุมชน ทั้งทุนทางวัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิต จารีตประเพณีค่านิยม บรรทัดฐาน รวมถึงภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ ที่สามารถแสดงออกถึงวิวัฒนาการของชุมชนและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนเงื่อนไขและความผูกพันหรือพันธะทางสังคม (Social Bonds) ของสังคมชุมชนหนึ่ง ๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ตามปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิตบนรากฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ กลุ่ม (Janpetch and Siri Wong, 2017) ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ สิ่งที่เป็นรูปธรรมในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้างสถานที่ที่เป็นมรดกโลก ตลอดจนความเป็นสถาบัน ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น กติกา การยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นประเพณีดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา การทำนาแบบดั้งเดิมและการทำนาอินทรีย์ ทุนบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้าง ความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน (Throsby, 2010)

อาจกล่าวได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมสามารถนำมาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้เรื่องราวและอัตลักษณ์ท้องถิ่นสร้างจุดเด่นและความแตกต่างให้แก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมยังรวมถึงทุนมนุษย์ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนผ่านทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดแผนที่วัฒนธรรม

แผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Map) เป็นแผนที่ที่บันทึกข้อมูลและจัดระบบวัฒนธรรม ซึ่งแผนที่ทางวัฒนธรรมแสดงถึงทรัพยากรของชุมชน โดยเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural) ได้แก่ พื้นที่ทางวัฒนธรรม สถานที่ อาคาร ร้านค้า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ กิจกรรมทางศิลปะ งานจิตรกรรม และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural) ได้แก่ ประเพณี วิถีชีวิต การปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม งานรื่นเริง ภาษา มรดกภูมิปัญญา ทักษะในการผลิตแบบดั้งเดิม และงานฝีมือ (Ophasapattanakit et al., 2018) แผนที่ทางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมของตน เป็นการฟื้นฟูและส่งต่อข้อมูลทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ยังทำให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองอย่างลึกซึ้งซึ่งจะช่วยให้สามารถต่อยอดต้นทุนเดิมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Zaheer et al., 2018) การพัฒนาแผนที่วัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มุ่งหวังสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงคุณค่าวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และคนในชุมชนยังเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เกิดจิตสำนึกให้รักและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนให้คงอยู่สืบไป (Phiwongkun, 2023) นอกจากนี้กระบวนการในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและสร้างสำนึกร่วมในชุมชนได้ (Marana, 2010) แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงการตีความหมายที่แท้จริงและเชิงอุปมาอุปไมยที่นอกเหนือจากการทำแผนที่ แต่เป็นการรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) และข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ

สรุปได้ว่าแผนที่ทางวัฒนธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างเสริมประสบการณ์อันดีแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้ได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจและปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิกในชุมชน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

4. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (2023) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อให้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับคนในชุมชน โดยหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นประกอบด้วย 10 ข้อ คือ

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

4.2 Community-Based Tourism Institute (2015) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ข้อ ได้แก่

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยการที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงมีวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) ด้านองค์กรชุมชน ประกอบด้วยการที่ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย อีกทั้งคนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเต็มที่

3) ด้านการจัดการ ประกอบด้วยการที่ชุมชนมีกฎกติกาในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมรวมถึงมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4) ด้านการเรียนรู้โดยที่ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ รวมถึงการมีระบบจัดการและจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และมีวิธีการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

Rakharn, Kaewnuch and Choibamroong (2023) กล่าวว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งรูปแบบที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนหลาย ๆ ชุมชนมีการจัดการที่ดี และอีกหลายชุมชนยังไม่มีทิศทางการจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนที่ดี วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นถึงองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเกณฑ์การประเมินการพัฒนานี้เกิดจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยใช้วิธีการดำเนินการทบทวนวรรณกรรมเชิงวิเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน, เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อนำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการภายในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มรดกและวัฒนธรรม แหล่งดึงดูดและแหล่งท่องเที่ยว เครือข่ายและชุมชนเข้มแข็ง ความปลอดภัย และการรับรองและบริการ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Dabpetch (2017) ได้ศึกษาการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จากพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เห็นได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม เช่น กิจกรรมไหว้พระ ทำบุญ อุทยานประวัติศาสตร์และวัดต่าง ๆ จึงนำมาเป็นเกณฑ์ในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 เส้นทางได้แก่ เส้นทางเมืองน่าถึบ...จักรยาน เส้นทางถ้ำดอกหมอก และเส้นทางหลงอดีต

Watcharadamrongsak et al. (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในโครงการได้จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่มโดยการศึกษาสำรวจ สัมภาษณ์ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้คนในพื้นที่ เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและนำมาซึ่งการสืบสาน พื้นฟูให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมถึงคนรุ่นต่อไป ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างแนวความคิดในการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) เมืองแม่แจ่ม ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Culture) และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture) รวมทั้งจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่มให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไป

Sriayut (2021) กล่าวว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และควรมีการออกแบบกิจกรรมเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเพิ่มความหลากหลายในรูปแบบกิจกรรม โดยอาศัยทรัพยากรภายในชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าประทับใจผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการได้สัมผัสกับอัตลักษณ์ไมตรีของคนในชุมชน ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว

Rueangrit and Chairatana (2022) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนรากฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทดำบ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 1) นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี ให้ความสนใจต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์โดยให้ความสนใจในเรื่องวิถีชีวิต ความเป็นมาของชาติพันธุ์ รองลงมา ได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทดำบ้านดอนมะนาว ได้แก่ การทอผ้าลายแตงโมและการทอผ้าชิ้น การปักหน้าหมอน การทำกระดุมเงิน การปักดอกเปี้ยว อาหารพื้นถิ่นหัตถกรรมจักสาน 3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนรากฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดำสามารถออกแบบได้ 2 ลักษณะ คือ แบบวันเดียว และแบบ 2 วัน 1 คืน โปรแกรมเยือนถิ่นแห่งศรัทธาวัฒนธรรมแห่งความเชื่อ และจิตวิญญาณไทดำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรอง จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนครพนมแบบ เลขที่ HE5868 และการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)** โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 35 คน ประกอบไปด้วยปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน ที่มีประสบการณ์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผู้ไทเรณูนคร และเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5 ปี ตัวแทนนักเรียน นักศึกษา เป็นตัวแทนที่มีความสนใจและเป็นเยาวชนที่มีความร่วมมือกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาว ผู้ไทเรณูนครอย่างต่อเนื่อง และตัวแทนจากภาครัฐ คือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร มาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเด็นที่กำหนดไว้จนกว่าข้อมูลจะมีการอิ่มตัว เช่น ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและรวบรวมทุนวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมประเภทของทุนวัฒนธรรม ได้แก่ 1) พื้นที่วัฒนธรรม 2) สถาปัตยกรรม 3) ศิลปะการแสดง 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 6) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 7) ภาษา (Department of Cultural Promotion, 2016)

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากประเด็นที่กำหนดไว้เช่น ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจนกว่าข้อมูลจะมีการอิ่มตัว ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มีความซ้ำ ๆ กัน และไม่มีข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเรณูนคร โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวผู้ไทเรณูนคร และแนวทางในการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ

3.2 จัดประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับชุมชน นักเรียนนักศึกษา ประชาชน ชุมชน หน่วยงานและองค์กรในพื้นที่ที่มีส่วนได้เสีย เพื่อร่วมกันระบุแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเรณูนคร ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้

3.3 ลงพื้นที่สำรวจแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ทำการระบุตำแหน่งไว้แล้ว สอบถามข้อมูล ถ่ายภาพ และปักตำแหน่งที่ตั้ง

3.4 บันทึกข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในระบบบันทึกข้อมูลแผนที่วัฒนธรรม <https://www.culturalmapthailand.info/index1.php?content=main>

3.5 นำเสนอแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจภาคสนาม โดยการจัดการข้อมูลและแปลความหมายข้อมูลเพื่อระบุทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

4.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการเข้ารหัสและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อนำเสนอผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและรวบรวมทุนวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกได้แก่ ประชาชน ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา และตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเรณูนคร และการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมโดยชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological triangulation)

5. ออกแบบแผนที่วัฒนธรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว

5.1 นำข้อมูลที่จำแนกตามทุนวัฒนธรรม พร้อมรูปถ่าย และแผนที่ระบุพิกัด (GPS) นำมาออกแบบแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

5.2 นำข้อมูลจากแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐานในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวโดยดึงทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูที่มีศักยภาพเป็นจุดแข็งและมีเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทเรณูนครโดยการมีส่วนร่วมโดยชุมชนออกแบบกำหนดธีม (Theme) เพื่อให้เส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทเรณูนครมีเรื่องราวที่ชัดเจนได้ ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร และจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร พบว่าชาวผู้ไทเรณูนครมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นและสำคัญ ได้แก่ พระธาตุเรณู เป็นสถานที่บูชาและศูนย์รวมจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร พระพุทธรูปองค์แสน เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองที่เป็นที่เคารพนับถือ ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท เป็นศิลปหัตถกรรมที่มีลายเฉพาะตัว ข้าวบูนอาหารพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงมายาวนาน เหล้าอุเครื่องดื่มพื้นเมืองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ฟ้อนผู้ไทเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นตัวแทนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ตลอดจนเทศกาลสำคัญ เช่น งานนมัสการหลวงพ่อกองค์แสน งานนมัสการพระธาตุเรณู และงานไหว้ปู่ปลา (ผู้เป็นบรรพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่และเป็นวิญญาณผู้คุ้มครองชุมชน) ในการจำแนกทุนวัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนคร ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และจัดหมวดหมู่ที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ออกเป็น 7 หมวดหมู่ รวมทั้งสิ้น 38 รายการ ดังนี้

1. หมวดหมู่พื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space: CS) จำนวนทุนวัฒนธรรม 3 รายการ ได้แก่ 1) ลานวัดพระธาตุเรณู 2) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไท 3) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมพระธาตุเรณู

2. หมวดหมู่สถาปัตยกรรม (Augmented Reality: AR) จำนวนทุนวัฒนธรรม 14 รายการ ได้แก่ 1) องค์พระธาตุเรณู 2) พระองค์แสน 3) หอเจ้าปู่ถลา 4) เรือนผู้ไท 5) พิพิธภัณฑ์เมืองเรณูนคร 6) พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท 7) วัดพระธาตุเรณู 8) วัดบูรพาราม 9) สิมวัดบูรพาราม 10) วัดปัจฉิมาวาส 11) วัดป่าศรีวิชัย 12) วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต 13) ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทเรณู 14) ย่านชุมชนเก่าเรณูนคร

3. หมวดหมู่ศิลปะการแสดง (Performing Arts: PA) จำนวนทุนวัฒนธรรม 2 รายการ ได้แก่ 1) รำบูชาพระธาตุ 2) ฟ้อนผู้ไท

4. หมวดหมู่งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship: TC) จำนวนทุนวัฒนธรรม 4 รายการ ได้แก่ 1) ร้านเรณูแพง 2) ห้องเสื่อระพีศิลป์ 3) ผ้าพื้นเมืองเรณู 4) กลุ่มทอผ้าและแปรรูป

5. หมวดหมู่ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices concerning nature and the universe: KP) จำนวนทุนวัฒนธรรม 8 รายการ ได้แก่ 1) ร้านขนมจีนห้าแยก 2) ร้านขนมจีนไต้ถุ่น 3) ร้านขนมจีนป่าหม่ม 4) ร้านขนมจีนพูนสิน 5) ร้านขนมจีนพิสมัย 6) ร้านขนมจีนแม่น้อย 7) ขนมจีนแปรรูป 8) เหล้าอูแม่ทองแยม

6. หมวดหมู่แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practices, Ritual: SP) จำนวนทุนวัฒนธรรม 6 รายการ ได้แก่ 1) เจ้าปู่ถลา 2) พิธีเหยา 3) เจ้าจ๊า 4) พิธีบายศรีสู่ขวัญ 5) พิธีชนช้าง (ตุตตุ) 6) พิธีแก้บะ (การแก้บน)

7. หมวดหมู่ภาษา (Thai Local and Ethnic Languages: EL) จำนวนทุนวัฒนธรรม 1 รายการ ได้แก่ 1) ภาษาผู้ไท

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

ลำดับ	หมวดหมู่		คำย่อ	ประเภท	จำนวนทุนวัฒนธรรม
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ			
1	พื้นที่วัฒนธรรม	Cultural Space	CS	Tangible	3
2	สถาปัตยกรรม	Architecture	AR	Tangible	14
3	ศิลปะการแสดง	Performing Arts	PA	Intangible	2
4	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	Traditional Craftsmanship	TC	Intangible	4
5	ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	Knowledge and Practices Concerning the Nature and the Universe	KP	Intangible	8
6	แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม	Social Practices, Rituals	SP	Intangible	6
7	ภาษา	Thai Local and Ethnic Languages	EL	Intangible	1

Note 1. The amount of cultural capitals of the Renu Nakhon Phu Thai

นำข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (ตารางที่ 1) มาจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นที่วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เพิ่มเติม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานที่ ชื่อผู้ให้ข้อมูล และประเมินความเสี่ยงของแหล่งวัฒนธรรม
2. ทีมวิจัยได้บันทึกข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลงในระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม (<https://www.culturalmapthailand.info>) พร้อมรูปภาพและพิกัดตำแหน่ง (GPS) เพื่อให้ข้อมูลมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ
3. นำเสนอแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร เพื่อให้เห็นการกระจายตัวของทุนวัฒนธรรมทั้งหมด ผ่านการวิเคราะห์แผนที่ และการประชุมพิจารณาร่วมกับชุมชนพื้นที่ทางวัฒนธรรมหลักที่โดดเด่นอยู่บริเวณวัดพระธาตุเรณู สามารถแบ่งพื้นที่การใช้

งานออกเป็น 8 บริเวณ ได้แก่ พื้นที่จอดรถและบริการการท่องเที่ยว พื้นที่รอบองค์พระธาตุเรณู พื้นที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและพิพิธภัณฑสถานผ้าผู้ไท อาคารจำหน่ายสินค้า พื้นที่สังฆาวาส ลานพื้นที่หลังวัด ป้ายสิ่งแวดล้อมความสะอาด และพื้นที่เกษตรหลังวัด (ดังภาพที่ 2) การจัดเรียงพื้นที่นี้สะท้อนถึงการบูรณาการระหว่างการอนุรักษ์ วัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยว และสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน การสร้างแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครจึงมีความสำคัญในการเก็บรวบรวม และจัดการทุนวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ได้รับการสืบทอด การฟื้นฟู และการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

Figure 2. Cultural map data of Renu Nakhon Phu Thai. Adapted from

“Map of Renu Nakhon Phu Thai,” by Google LLC., 2025,

<https://earth.google.com>

ภาพที่ 3 แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทยเรณูนครที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

Figure 3. Cultural Map of Tangible and Intangible Assets of Renu Nakhon Phu Thai

ตารางที่ 2 ตารางแสดงหมวดหมู่แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทยเรณูนคร ที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible)

ลำดับ	หมวดหมู่	ประเภท	ทุนวัฒนธรรม
1	พื้นที่วัฒนธรรม	จับต้องได้ (Tangible)	1) ลานวัดพระธาตุเรณู 2) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไทย 3) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมพระธาตุเรณู
2	สถาปัตยกรรม	จับต้องได้ (Tangible)	1) องค์พระธาตุเรณู 2) พระองค์แสน 3) หอเจ้าปู่ปลา 4) เรือนผู้ไทย 5) พิพิธภัณฑสถานเรณูนคร 6) พิพิธภัณฑสถานชนเผ่าผู้ไทย 7) วัดพระธาตุเรณู 8) วัดบูรพาราม 9) สิมวัดบูรพาราม 10) วัดป่าจิมมาวาส 11) วัดป่าคิวิสัย 12) วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต 13) ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย 14) ย่านชุมชนเก่าเรณูนคร

ลำดับ	หมวดหมู่	ประเภท	ทุนวัฒนธรรม
3	ศิลปะการแสดง	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) จำบูชาพระธาตุ 2) ฟ้อนผู้ไท
4	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) ร้านริ้วแพง 2) ห้องเสื่อระพีศิลป์ 3) ผ้าพื้นเมืองเรณู 4) กลุ่มทอผ้าและแปรรูป
5	อาหาร	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) ร้านขนมจีนห้าแยก 2) ร้านขนมจีนใต้ถุน 3) ร้านขนมจีนป่าหม่ม 4) ร้านขนมจีนพูนสิน 5) ร้านขนมจีนพิสมัย 6) ร้านขนมจีนแม่น้ำน้อย 7) ขนมจีนแปรรูป 8) เหล้าอุ้มทองแย้ม
6	พิธีกรรม ความเชื่อ	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) เจ้าปู่ถลา 2) พิธีเหยา 3) พิธีชนช้าง (ดูตุ๋) 4) พิธีบายศรีสู่ขวัญ 5) พิธีแก้บะ (แก้บน) 6) เจ้าจำปู่ถลา

Note 2. Categories of Tangible and Intangible Assets in the Cultural Map of Renu Nakhon Phu Thai

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน พบว่าจากฐานข้อมูลและแผนที่ทุนวัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างทุนวัฒนธรรมกับบริบทเชิงพื้นที่ และความหมายของแต่ละทุนในวิถีชีวิตของชาวผู้ไทเรณูนครเพื่อเข้าใจความหมาย บทบาท และศักยภาพของทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยเลือกทุนวัฒนธรรมจำนวน 28 รายการจากทั้งสิ้น 37 รายการ โดยใช้เกณฑ์การเลือก 4 ประการ คือ (1) ความสำคัญของทุนต่ออัตลักษณ์และความภาคภูมิใจชาติพันธุ์ผู้ไท เนื่องจากทุนวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อตัวตนของชาวผู้ไทเอง (2) ระดับความพร้อมและความเหมาะสมต่อการพัฒนาและการจัดการสำหรับการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงสภาพพื้นฐานของแหล่งวัฒนธรรม ความสะอาด ความปลอดภัย และการมีสิ่งอำนวยความสะดวก (3) ความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ (Spatial Connection) และเชิงเรื่องราว (Thematic Connection) ที่เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน เพื่อให้เส้นทางการท่องเที่ยวมีความเป็นแนวเดียวกัน มีเรื่องราวที่ชัดเจน และเชื่อมโยงกัน (4) ศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแบบยั่งยืนให้แก่ชุมชน โดยการท่องเที่ยวจะต้องสามารถสร้างรายได้และอาชีพใหม่ให้แก่สมาชิกชุมชน เช่น การเลือกรวมพระธาตุเรณูและพิธีกรรมนมัสการพระธาตุเข้าไปในเส้นทาง เพราะทั้งสองสิ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางศาสนา สังคม และจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร และการรวมข้าวปุ้น เหล้าอุ ผ้าทอผู้ไท และศิลปะฟ้อนผู้ไทลงในเส้นทางแบบบูรณาการ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับการถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรมทางสังคม และวิถีชีวิตครอบครัวของชุมชน ความเชื่อมโยงดังกล่าวสามารถสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและมีความหมายต่อนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งยังสามารถสร้างโอกาสและช่องทางการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถจัดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ แบบหนึ่งวัน และแบบสองวันหนึ่งคืน รวมจำนวน 4 เส้นทาง ดังต่อไปนี้ 1) เส้นทางที่ 1 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 2) เส้นทางที่ 2 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

2 วัน 1 คืน 3) เส้นทางที่ 3 นั้งชาเล้งละเกันถิ่นผู้ไท (เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้น และการดื่มเหล้า) 4) เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ

ภาพที่ 4 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 1

Figure 4. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 1)

เส้นทางที่ 1 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 1 วัน พระธาตุเรณู – หลวงพ่อองค์แสน – โรงละครเมืองเว – พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท – หอเจ้าปู่ปลา

เช้า ให้อำมาตย์ไปขอพรพระธาตุเรณู พระธาตุคู่เมืองเรณูนครเป็นปูชนียสถานสำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันจันทร์จากนั้นสักการะหลวงพ่อดังแสน พระพุทธรูปทองคำปางสมาธิศิลปะแบบลาวซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวเรณูนคร และชมการแสดงต้องรับแขกบ้านแขกเมือง (กรณีที่มาเป็นหมู่คณะ) บายศรีสู่ขวัญพ่อน้ำผู้ไท ณ โรงละครเมืองเว พร้อมรับฟังความ

เป็นมาของผู้ไทเรณูนคร และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท ซึ่งเป็นที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และประวัติความเป็นมาของชาวผู้ไท รวมถึงเจ้าเมืองเรณูนครในอดีต

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

บ่าย ขอพรเจ้าปู่ปลา บรรพบุรุษนักรบอันยิ่งใหญ่ของชาวเรณูนคร ถือได้ว่าเจ้าปู่ปลาเป็นที่เคารพนับถือของชนเผ่าผู้ไทมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากนั้นแวะเลือกชมซื้อของฝากผ้าพื้นเมืองเรณูนคร และเหล้าอุ

ภาพที่ 5 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 2

Figure 5. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 2)

เส้นทางที่ 2 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 1 วัน

วันที่ 1 พระธาตุเรณู - พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท - ผ้าพื้นเมืองเรณู - โรงเหล้าอุแม่ทองแยม - เรือนผู้ไทจำลอง

เช้า ไหว้ขอพรพระธาตุเรณู พระธาตุคู่มือเมืองเรณูนครเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งของจังหวัดนครพนมเป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคนที่เกิดวันจันทร์ จากนั้นสักการะหลวงพ่อบุญแสนพระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ ศิลปะแบบลาวซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่มือเมืองของชาวเรณูนคร และชมการแสดงต้องรับแขกบ้านแขกเมือง (กรณีที่มาเป็นหมู่คณะ) บายศรีสู่ขวัญพ่อน้ำผู้ไทและการตุงธง ณ โรงละครเมืองเว พร้อมรับฟังความเป็นมาของผู้ไทเรณูนคร และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท ซึ่งเป็นที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และประวัติความเป็นมาของชาวผู้ไท รวมถึงเจ้าเมืองเรณูนครในอดีต จากนั้นเยี่ยมชมผ้าพื้นเมืองเรณู เรียนรู้วิธีการทอผ้าและการเย็บปัก ถิ่นได้ว่าชาวผู้ไทเรณูนครมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

บ่าย ออกเดินทางไปยังโรงเหล้าอูแม่ทองแถมโอบห้อมฟ้าดาว พร้อมรับฟังการบรรยายและสาธิตการทำเหล้าอู ส่วนประกอบของการทำเหล้าอู จากนั้นแวะชมเรือนผู้ไทจำลองซึ่งเป็นการจำลองที่อยู่อาศัยชาวผู้ไทแบบดั้งเดิม

เย็น กิจกรรมบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไท พร้อมรับประทานอาหารเย็น

วันที่ 2 ไหว้ปู่ลา ทานขนมจีนน้ำนัว

เช้า รับประทานอาหารเช้าร่วมกับชุมชน จากนั้นเดินทางไปศาลเจ้าปู่ลา พร้อมชมวิถีการฮ้องเจ้าปู่ลาหรือการบนบานเจ้าปู่ลาให้ความช่วยเหลือ (ซึ่งเรื่องที่ขอต้องเป็นเรื่องที่ดียึดถือตามประเพณีอันดีงามเป็นสำคัญ) จากนั้นเดินทางไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำข้าวปุ้น เลือกซื้อของฝากของที่ระลึกและเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 6 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 3
Figure 6. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 3)

เส้นทางที่ 3 นั้งชาเล้ง เลาะกินถิ่นผู้ไท (เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้น และต้มเหล้าอุ)

เข้า เดินทางไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำขนมจีน ร้านขนมจีนแม่น้อย ร้านขนมจีนไต้ถุ่น ร้านขนมจีน 5 แยก โดยคุณสมบัติข้าวปุ้นเรณูนครที่ต่างจากที่อื่นคือเส้นเล็กเหนียวนุ่มและบีบสดโดยไม่ใช้วัตถุกันเสีย

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

ปาย เดินทางไปไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำเหล้าอุแม่ทองแยมและเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

เหล้าอุเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยเรณูนครและเป็นของฝากของที่ระลึกของขึ้นชื่อของชาวผู้ไทยเรณูนคร วัตถุดิบที่ใช้ผลิตสามารถหาได้ ในท้องถิ่น บรรจुใส่ไห ใช้ไม้ซางเป็นหลอดดูดมีรสชาติหอมหวานเก็บไว้ได้นานและในการดื่มถ้ารสชาติเริ่มจืด อาจเติมน้ำ หรือเบียร์ สไปรท์ ลงในให้ได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดรสใช้ในงานรับแขกบ้านแขกเมืองคู่กับพานบายศรีสู่ขวัญที่มาเยือนโดยวิธีชีวิตคนผู้ไทคือ เกษตรกรรม ทำนาเป็นหลัก นิยมรับประทานข้าวเหนียว หลังจากทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการสนุกสนานรื่นเริง ด้วยการรวมกันผลิตเหล้าอุ โดยใช้ผลิตภัณฑ์จากข้าวเหนียวที่ผลิตได้เป็นหลักและถ้าหากไม่พอผลิตจะซื้อจากญาติพี่น้องก่อให้เกิดรายได้ และใช้แรงงานในท้องถิ่นในการผลิต

ภาพที่ 7 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทยเรณูนครเส้นทางที่ 4
Figure7. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism (Route 4)

เส้นทางที่ 4 เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ (พระธาตุเรณู – ศาลเจ้าปู่ปลา – พิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร – อนุสาวรีย์ เจ้าเพชร เจ้าสาย – วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต – เรือนผู้ไทจำลอง)

เข้า ไหว้ขอพรพระธาตุเรณู พระธาตุคู่เมืองเรณูนครเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งของจังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคนที่เกิดวันจันทร์ จากนั้นสักการะหลวงพ่อองค์แสน พระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ ศิลปะแบบลาว ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวเรณูนคร จากนั้นเดินทางไปยังศาลเจ้าปู่ปลาพร้อมชมวิถีการฮ้องเจ้าปู่ปลา หรือการบนบานเจ้าปู่ปลาให้ความช่วยเหลือ (ซึ่งเรื่องที่ขอต้องเป็นเรื่องที่ดี ยึดถือตามประเพณีอันดีงามเป็นสิ่งสำคัญ) จากนั้นสักการะอนุสาวรีย์เจ้าเพชร เจ้าสาย ผู้นำชาวผู้ไทจากเมืองวังที่อพยพข้ามมาฝั่งขวาแม่น้ำโขง และได้เป็นเจ้าเมืองเรณูนครคนแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระแก้วโกมล ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญผู้ก่อตั้งเมืองเรณูนครในจังหวัดนครพนม จากนั้นเยี่ยมชมเรือนผู้ไทจำลองซึ่งอยู่บริเวณเดียวกัน

เที่ยง รับประทานอาหาร จากนั้นแวะซื้อของฝาก และเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ศักยภาพของเส้นทางท่องเที่ยวทั้ง 4 เส้นทางนี้มีความสำคัญ เนื่องจากเส้นทางเหล่านี้ได้ถูกออกแบบโดยคำนึงถึง 1) ความเชื่อมโยงแบบซิดัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน จึงสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน 3) สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม 4) สร้างมูลค่าเพิ่มเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนในลักษณะที่เป็นธรรมและเหมาะสม และ 5) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อม การสืบทอดวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เส้นทางเหล่านี้ยังสามารถสร้างการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่

แตกต่าง และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ทุนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนครเป็นโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมที่สั่งสมจากประวัติศาสตร์การอพยพและการตั้งถิ่นฐานอันยาวนาน องค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ ได้แก่ การฟ้อน ภาษา การแต่งกาย พิธีกรรม งานหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น ตลอดจนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ล้วนมีสถานะเป็นทุนวัฒนธรรมที่ไม่ได้อยู่อย่างเอกเทศ หากแต่เชื่อมโยงกันซึ่งร่วมกันหล่อหลอมอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของผู้ไทเรณูนคร ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมในฐานะระบบนิเวศ (Cultural Ecosystem) (Throsby, 2008) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมมีองค์ประกอบโดดเด่นแต่เป็นโครงข่ายของทุนที่พึ่งพิงกันในเชิงสังคมและเศรษฐกิจที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นระบบองค์ประกอบที่พึ่งพิงกันทั้งในเชิงสัญลักษณ์ สังคม และเศรษฐกิจ การจัดระบบข้อมูลและการทำแผนที่วัฒนธรรมช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงของทุนในเชิงพื้นที่และเชิงหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุเรณู หลวงพ่อองค์แสน และศาลเจ้าปู่ปลา ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมทางศาสนาและพิธีกรรม ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานให้ทุนในหมวดอื่น ๆ เช่น ภาษา การฟ้อน เครื่องแต่งกาย และอาหารดำรงอยู่ในบริบทที่มีความหมาย ขณะเดียวกันงานหัตถกรรม เช่น ผ้าทอผู้ไท และอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวปั้นและเหล้าอู มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจฐานรากและกระบวนการผลิตที่อาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิม การดำรงอยู่ของทุนในลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความพึ่งพิงกันระหว่างทุนทางกายภาพ ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกช่วงของการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของข้อมูลและความยั่งยืน การที่ชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และช่วยเสริมสร้างความเป็น

เจ้าของทางวัฒนธรรม (Cultural Ownership) ซึ่งมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และการนำทุนวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในระยะยาว ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism, 2015) ที่เน้นบทบาทของคนในพื้นที่ในฐานะผู้กำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรและวัฒนธรรมของตนเอง ยังชี้ให้เห็นว่า ทุนวัฒนธรรมของผู้ไทเรณูนครมีศักยภาพสูงต่อการแปลงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากทุนที่ถูกคัดเลือก เช่น พระธาตุเรณู ฟ่อนผู้ไท ผ้าทอผู้ไท อาหารพื้นถิ่น และพิธีกรรมสำคัญ ล้วนเป็นทุนที่สะท้อนอัตลักษณ์ได้อย่างเข้มข้น มีความโดดเด่นเชิงสัญลักษณ์ และมีความพร้อมในเชิงพื้นที่สำหรับการเชื่อมโยงเป็นลำดับเส้นทาง นอกจากนี้ทุนดังกล่าวยังสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมเชิงประสบการณ์ เช่น การเรียนรู้การทอผ้า การทดลองทำอาหารพื้นบ้าน หรือการเข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า (Value-based Tourism) ที่เน้นประสบการณ์ลึกซึ้งและความหมายทางวัฒนธรรมมากกว่าการบริโภคเชิงผิวเผิน การคงอยู่และการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ชัดว่า การพัฒนาแผนที่วัฒนธรรมและเส้นทางท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความภาคภูมิใจของคนในชุมชน การที่ทุนวัฒนธรรมได้รับการจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมช่วยให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนเสริมพลังในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ในการเพิ่มความสามารถของชุมชนในการจัดการและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของตนเอง

อย่างไรก็ตามทุนวัฒนธรรมของผู้ไทเรณูนครเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์เชิงพื้นที่ และเชิงเศรษฐกิจ การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมและการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างรอบด้านทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนผู้ไทเรณูนครอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเชิงปริมาณหรือแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ในประเด็นการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Impact Assessment) ที่เกิดขึ้นจากการใช้เส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 4 เส้นทางจริง เพื่อให้ทราบถึงรายได้ที่กระจายสู่ชุมชนและความคุ้มค่าของการลงทุน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนโมเดลการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Business Model) ของกลุ่มผู้ไทเรณูนคร เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในพื้นที่อื่น (เช่น ผู้ไทกาฬสินธุ์ ผู้ไทสกลนคร หรือผู้ไทมุกดาหาร) เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมข้ามพื้นที่ (Cross-regional Cultural Tourism) ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design, Implementation and Evaluation*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Community- Based Tourism Institute. (2015). *Key Components of Community-based Tourism Management*. Retrieved June 6, 2025, from <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/slogan> <https://cbtyouth.wordpress.com>

Dabpetch, S. (2017). Establishment of tourism routes in the lower northern provinces from the tourism behavior of Thai tourists. *Journal of Social Sciences*, Srinakharinwirot University, 18, 226-246.

Department of Cultural Promotion. (2016). *Act on Promotion and Protection of Intangible Cultural Heritage, B. E. 2559 (2016)*. Retrieved June 6, 2025, from <http://book.culture.go.th/newbook/ich/ich2559.pdf>

- Department of Cultural Promotion. (2019). *From Cultural Value to Economic Value*. Retrieved June 6, 2025, from http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename=index
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (2023). *Community-based Tourism*. Retrieved June 6, 2025, from <https://www.dasta.or.th/th/article/3105>
- Janpetch, K., & Siriwong, P. (2017). The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process: A case study of Banchakngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(1), 111–121.
- Kato, K. (2020). Debating sustainability in tourism development: Resilience, traditional knowledge and community. In R. Sharpley & K. Kato (Eds.), *Tourism development in Japan: Themes, issues and challenges* (pp. 222-237). London: Routledge.
- Khejornenet, P. (2019). *Tai-Kadai Ethnography: A Guided Tour of Sakon Nakhon City Museum* (pp. 1–39). Sakon Nakhon: Sakon Nakhon City Museum.
- Marana, M. (2010). *Culture and development: Evolution and prospects*. UNESCO Etxea/UNESCO Center of the Basque Country. Retrieved July 30, 2025, from <https://bangkok.unesco.org/content/cultural-mapping>
- Mikhama, K. et al. (2023). *Development of Local Economy based on the Cultural Capitals of Phu Thai Ethnic in Renu Nakhon, Nakhon Phanom Province*. (Research report). Bangkok: Thailand Science

Research and Innovation (TSRI) and Program Management Unit on Area Based Development (PMUA).

Nakhon Phanom Provincial Office. (2022). *Nakhon Phanom provincial slogan*. Retrieved June 6, 2025, from <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/slogan>

Onprathum, A. (2013). *Cultural landscape change of Mueang Renunakorn, Nakhon Phanom Province* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.

Ophasapattanakit, A. et al. (2018). *The Development of a Cultural Mapping Project to Support the Promotion of Chiang Mai as UNESCO Creative City (Crafts and Folk Art category)*. Bangkok: Office of the National Science, Research and Innovation Promotion Council.

Phiwongkun, K. (2023). The Development of The Cultural map for Promoting Tourism in The Creative Area, Chiang Rai Old Town. *Research and Development Institute Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 8(1), 183–198.

Rakharn, S., Kaewnuch, K., & Choibamroong, T. (2023). Developing criteria for assessing community-based tourism management towards sustainability. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(3), 64–81.

Rueangrit, U., & Chairatana, P. (2022). Creative Tourism route Model Based on Cultural Wisdom of Ban Don Manao Tai Dam Ethnic Suphanburi Province. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvannabhumi*, 4(1), 113–127. Retrieved June 6, 2025, from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/255209>

- Saiphon, P. (2002). *Social drama in the dancing culture of the Phuthai people*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Saliphon, C. (1998). *Phuthai dance of Renu Nakhon*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Sriayut, K. (2021). *A Study of The Participation Process of The OTOP Tourism Community at Ban Ton Pho, Pathumthani Province for Sustainable Tourism* (Master's Thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok.
- Thongsawangrat, T. (1986). *The history of the Phu Thai and Phu Thai people of Renunakorn* (3rded.). Bangkok: Sri Anan Printing.
- Throsby, D (2008). *Linking cultural and ecological sustainability*. International Journal of Diversity in Organizations, Communities and Nations, 8(1), 15- 20. Retrieved July 30, 2025, from <https://researchers.mq.edu.au/en/publications/linking-cultural-and-ecological-sustainability>
- Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. UNESCO. Retrieved July 31, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/convention>
- UNESCO. (2013). *Culture in sustainable development: Insights for the future*. UNESCO Publishing. Retrieved July 31, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000157287>
- UNESCO. (2021). *The economic dimensions of safeguarding intangible cultural heritage*. Retrieved July 31, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/economic-dimensions-of-safeguarding-01188>

- Watcharadamrongsak, P., et al. (2018). *Area-based Development through artistic and Cultural Resources in Mae Chaem, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Rajamangala University of Technology Lanna.
- Zaheer, H., Breyer, Y., & Dumay, J. (2018). Digital entrepreneurship: An interdisciplinary structured literature review and research agenda. *Technological Forecasting and Social Change*. Advance online publication. doi:10.1016/j.techfore.2019.119735

ระเบียบการเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน
Mekong-Salween Civilization Studies Journal

ระเบียบการเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ใน Mekong-Salween Civilization Studies Journal

1. วัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์วารสาร

1.1 เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดด้านศิลปวัฒนธรรม และอารยธรรมศึกษาในมิติต่าง ๆ ของคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน

1.2 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ และเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการ ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านอารยธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง-สาละวิน

1.3 เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิจัย และวิชาการนำไปสู่การสร้างสรรค์ ผสมผสาน และต่อยอดภูมิปัญญาให้เกิดคุณค่า แก่วิถีชีวิต และสังคมต่อไป

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

2.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบ และมีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีลักษณะเป็นเอกสารที่มีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น มีการตั้งสมมติฐานหรือมีการกำหนดปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุสมผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดแน่นอน มีการรวบรวมข้อมูล พิจารณาวิเคราะห์ ตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุลักษณะวัตถุประสงค์

2.2 บทความวิชาการ (Academic Article) งานเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน ทั้งนี้ มีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจน มีลำดับเนื้อหาและบทสรุปที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน

3. ข้อตกลงเบื้องต้น

3.1 บทความทุกบทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่รู้ว่าผู้เขียนเป็นใคร และผู้เขียนไม่รู้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นใคร (Double-blinded Review) อนึ่ง การพิจารณารับบทความเพื่อลงตีพิมพ์หรือไม่ตีพิมพ์ อยู่ที่ดุลยพินิจของบรรณาธิการถือเป็นอันสิ้นสุด

3.2 บทความ ข้อความ ภาพประกอบ และตารางใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช่ความรับผิดชอบของสถานอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

3.3 บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบมีการตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว และจะไม่ได้รับการพิจารณาให้ลงตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน อีกต่อไป

3.4 ผู้เขียนต้องปฏิบัติตามระเบียบและนโยบายของวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน อย่างเคร่งครัด หากไม่ยินยอมแก้ไขหรือไม่ดำเนินการตามนโยบาย วารสารมีสิทธิ์ที่จะไม่รับตีพิมพ์

3.5 บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน

4. การพิจารณาบทความ

4.1 กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้ส่งบทความทราบเมื่อได้รับบทความเรียบร้อยแล้ว สมบูรณ์โดยทางระบบ ThaiJO2

4.2 กองบรรณาธิการจะตรวจสอบหัวข้อ และเนื้อหาของบทความถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสารฯ รวมถึงรูปแบบการจัดพิมพ์ การอ้างอิง และใบสมัคร หากไม่ครบถ้วน วารสารฯ ขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่รับตีพิมพ์

4.3 ในกรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นควรรับไว้พิจารณาตีพิมพ์กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองต่อไป โดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบคุณภาพของบทความว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมจะลงตีพิมพ์หรือไม่ โดยในกระบวนการพิจารณาถ่วงดุลครั้งนี้เป็นการประเมินบทความแบบสองทาง (Double-blind Review) กล่าวคือ จะไม่เปิดเผยทั้งชื่อผู้ส่งบทความและชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้ทั้งสองฝ่ายทราบ

4.4 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาถ้อยแถลงขอรับทุนแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่าบทความนั้น ๆ ควรนำลงตีพิมพ์หรือไม่ หรือควรที่จะส่งผู้ส่งบทความกลับไปแก้ไขก่อน และส่งกลับมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หรือปฏิเสธการลงพิมพ์

5. การจัดเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น พิมพ์ผลงานด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft Word ความยาวของบทความไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพ ตาราง และเอกสารอ้างอิง) รูปแบบตัวอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบตัวอักษร TH SarabunPSK เท่านั้น ในบทความที่เขียนจะต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 บทความวิจัย (โปรดดูรายละเอียดและขนาดอักษรในข้อ 5.3)

5.1.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ-นามสกุล สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และอีเมลของผู้เขียน

5.1.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200-250 คำ คำสำคัญไม่ควรเกิน 5 คำ บทคัดย่อ คือ ข้อความที่สำคัญ สั้น และสมบูรณ์ในตัวเอง เพื่ออธิบายผลงานชิ้นหนึ่ง โดยอาจจะประกอบด้วยความสำคัญและความเป็นมาขอบเขตของงาน วัตถุประสงค์ ข้อค้นพบของงานและประโยชน์ของงาน

5.1.3 Abstract และ Keywords

5.1.4 บทนำ (ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (งานวิจัย) ที่กล่าวถึงเหตุผลในการทำคำถาม และสมมติฐานในงานวิจัย

5.1.5 วัตถุประสงค์การวิจัย

5.1.6 กรอบแนวคิด

5.1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

5.1.8 ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

5.1.9 อภิปรายผลการวิจัย

5.1.10 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.1.11 เอกสารอ้างอิง (อ้างอิงในเนื้อหา และอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกต้องตรงกัน)

5.2 บทความวิชาการ (โปรดดูรายละเอียดและขนาดตัวอักษรในข้อ 5.3)

5.2.1 ชื่อเรื่อง ชื่อ-นามสกุล สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และอีเมลของผู้เขียน

5.2.2 บทคัดย่อและคำสำคัญ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทคัดย่อความยาว 200-250 คำ, คำสำคัญไม่ควรเกิน 5 คำ

5.2.3 Abstract และ Keywords

5.2.4 บทนำ (ที่มาและความสำคัญของปัญหา (งานวิจัย) ประกอบด้วย การวิพากษ์วรรณกรรม คำถามวิจัย และกรอบการวิจัย)

5.2.5 วัตถุประสงค์

5.2.6 กรอบแนวคิด

5.2.7 เนื้อหาเชิงสังเคราะห์ (สามารถแบ่งเป็นหัวข้อตามที่ท่านต้องการนำเสนอ) ควรมีการวางแผนจัดโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ และจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมตามธรรมชาติของเนื้อหาสาระนั้น การนำเสนอเนื้อหาสาระควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระนั้นได้โดยง่าย)

5.2.8 บทสรุป

5.2.9 เอกสารอ้างอิง (อ้างอิงในเนื้อหาและอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกต้องตรงกัน)

5.3 ข้อกำหนดในการเตรียมต้นฉบับบทความ

ผู้เขียนสามารถจัดเตรียมต้นฉบับโดยดาวน์โหลด Template แบบฟอร์มได้จาก www.nuac.nu.th โดยมีรายละเอียดข้อกำหนดในการจัดเตรียมต้นฉบับ ดังนี้

5.3.1 ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว A4

5.3.2 ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน 1.25 นิ้ว ขอบล่าง 1.0 นิ้ว ขอบซ้าย 1.25 นิ้ว ขอบขวา 1.0 นิ้ว

5.3.3 ระยะห่างระหว่างบรรทัด หนึ่งช่วงบรรทัดของเครื่องคอมพิวเตอร์

5.3.4 การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

1) การลำดับหัวข้อให้ใช้ระบบตัวเลขกำกับ ต่อด้วยมหัพภาคหลังตัวเลข และเว้น 2 ช่วงตัวอักษร ก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป

2) การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

หัวข้อใหญ่ ให้วางชิดขอบหน้า หัวข้อใหญ่นี้ไม่นิยมใส่ตัวเลขกำกับ คำอธิบายของหัวข้อใหญ่ให้ขึ้นบรรทัดใหม่ย่อหน้า 1.50 ซม. โดยเว้นบรรทัดปกติ

หัวข้อรอง ให้เริ่มอักษรตัวแรกของหัวข้อใหญ่หรือเลขกำกับหัวข้อ โดยเว้นจากขอบหน้า 1.50 ซม. คำอธิบายของหัวข้อรองอาจอยู่ในบรรทัดเดียวกัน หรือขึ้นย่อหน้าใหม่ ตามความเหมาะสมแก่บริบท กรณีหัวข้อรองไม่มีเลขกำกับหัวข้อ ให้เริ่มหัวข้อย่อยหรือเลขกำกับหัวข้อย่อยโดยให้อักษรตัวแรกตรงกับหัวข้อรอง

หัวข้อย่อย ในกรณีที่หัวข้อรองมีเลขกำกับหัวข้อ หัวข้อย่อยให้เริ่มหัวข้อหรือเลขกำกับหัวข้อที่ตัวอักษรตัวแรกของหัวข้อรอง ดังนี้ (เครื่องหมาย √ แทนการเว้น 1 ช่วงตัวอักษร)

1. √ √

1.1 √ √

1.1.1 √ √

ถ้ามีหัวข้อย่อย ๆ อีก ให้ใช้การย่อหน้าระบบเดียวกัน ทั้งนี้ ไม่ควรมีหัวข้อย่อยมากเกินไป ส่วนคำอธิบายในหัวข้อย่อย โดยทั่วไปควรอยู่ในบรรทัดเดียวกัน โดยเขียนหัวข้อ 1).....

5.3.5 คำอธิบายในแต่ละหัวข้อ ถ้าขึ้นย่อหน้าใหม่ให้ย่อหน้าตรงกับอักษรตัวแรกของหัวข้อนั้น ๆ ส่วนข้อความในบรรทัดต่อมาให้ชิดขอบหน้าตามปกติ

5.3.6 การใช้เครื่องหมายวรรคตอน มีข้อพึงระวังดังนี้

1) การใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) ทวิภาค (:) และอฒภาค (;) ให้พิมพ์ต่อเนื่องกับอักษรตัวหน้า และเว้น 1 ช่วงตัวอักษรก่อนข้อความต่อไป เช่น

(Saengthong, 2004, pp. 1-14)

(Gramsci, 1971, p.411; Simon, 1982, pp.21- 27; Schwarzmantel, 2015, p.100)

5.3.7 หมายเลขหน้า ให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ

5.3.8 รายละเอียดในต้นฉบับพิมพ์ตามข้อกำหนด ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง (Title)

- ภาษาไทย ขนาด 18 point, กึ่งกลางหน้ากระดาษ, (ตัวหนา)
- ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่) ขนาด 18 point, กึ่งกลางหน้ากระดาษ, (ตัวหนา)

2) ชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียน (ทุกคน)

- ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย (ตัวหนา) / อังกฤษ (ตัวบาง) ขนาด 14 point, กำหนดขีดขวา
- ระบุตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด ของผู้เขียนทุกคน โดยให้ระบุหมายเลขที่ชื่อ-นามสกุล และกำหนดไว้ท้ายเชิงอรรถในหน้านั้น ๆ ขนาด 12 point, (ตัวธรรมดา) (ทั้งภาษาไทยและภาษา อังกฤษ)
- อีเมลของผู้เขียนบทความ 1 คน ที่เป็นคนติดต่อกับกองบรรณาธิการวารสารฯ, ขนาด 14 point กำหนดขีดขวา, (ตัวธรรมดา)

3) บทคัดย่อ

- ชื่อ “บทคัดย่อ” และ “Abstract” ขนาด 16 point, กึ่งกลาง, (ตัวหนา)
- ข้อความบทคัดย่อภาษาไทย ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)
- ข้อความบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

4) คำสำคัญ (keyword)

- ให้พิมพ์ต่อจากส่วนของบทคัดย่อ (Abstract) ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่เกิน 5 คำ ใช้ตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point

5) รายละเอียดบทความ

- หัวข้อใหญ่ ขนาด 16 point, กำหนดขีดซ้าย, (ตัวหนา)
- หัวข้อรอง ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวหนา)
- ตัวอักษร ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

6) คำศัพท์ ให้ใช้คำศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน

7) ภาพและตาราง

กรณีมีภาพประกอบ ชื่อภาพให้ระบุคำว่า **ภาพที่** ไว้ได้ภาพประกอบ และจัดข้อความบรรยายได้ภาพให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ภาพประกอบให้บอกแหล่งที่มา ถ้าอ้างอิงมาจากแหล่งอื่น โดยระบุแหล่งที่มาในส่วนภาษาไทยบรรทัดแรก และภาษาอังกฤษ บรรทัดต่อมา พิมพ์ชื่อภาพภาษาอังกฤษและข้อมูลการอ้างอิง โดยใช้คำว่า *Figure* เป็น ตัวพิมพ์เอียง เว้นวรรค แล้วตามด้วยหมายเลขและจุด (.) ทั้งนี้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

สำหรับภาพประกอบที่ผู้วิจัยถ่ายเองหรือจัดทำขึ้นเอง ไม่ต้องอ้างอิง แหล่งที่มา เขียนเฉพาะคำอธิบายภาษาอังกฤษต่อท้ายบรรทัดที่เป็นภาษาไทยได้ภาพ ดังตัวอย่าง

- ข้อความบทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

4) คำสำคัญ (keyword)

- ให้พิมพ์ต่อจากส่วนของบทคัดย่อ (Abstract) ควรเลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความ ไม่เกิน 5 คำ ใช้ตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 point

5) รายละเอียดบทความ

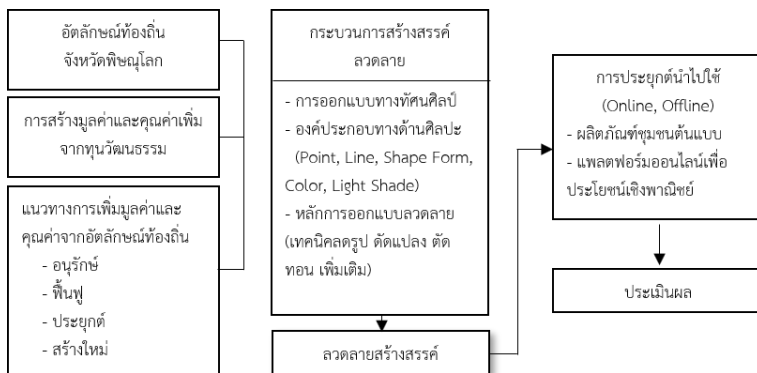
- หัวข้อใหญ่ ขนาด 16 point, กำหนดขีดซ้าย, (ตัวหนา)
- หัวข้อรอง ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวหนา)
- ตัวอักษร ขนาด 14 point, กำหนดขีดซ้าย ย่อหน้า 0.5 นิ้ว, (ตัวธรรมดา)

6) คำศัพท์ ให้ใช้คำศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน

7) ภาพและตาราง

กรณีมีภาพประกอบ ชื่อภาพให้ระบุคำว่า **ภาพที่** ไว้ได้ภาพประกอบ และจัดข้อความบรรยายได้ภาพให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ได้ภาพประกอบให้บอกแหล่งที่มา ถ้าอ้างอิงมาจากแหล่งอื่น โดยระบุแหล่งที่มาในส่วนภาษาไทยบรรทัดแรก และภาษาอังกฤษ บรรทัดต่อมา พิมพ์ชื่อภาพภาษาอังกฤษและข้อมูลการอ้างอิง โดยใช้คำว่า *Figure* เป็น ตัวพิมพ์เอียง เว้นวรรค แล้วตามด้วยหมายเลขและจุด (.) ทั้งนี้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

สำหรับภาพประกอบที่ผู้วิจัยถ่ายเองหรือจัดทำขึ้นเอง ไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา เขียนเฉพาะคำอธิบายภาษาอังกฤษต่อท้ายบรรทัดที่เป็นภาษาไทยได้ภาพดังตัวอย่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

Figure 1. Conceptual Framework of Research

ภาพที่ 2 การสแกนสามมิติหุ่นกระบอก

Figure 2. Scanning 3 D Puppet

กรณีมีตารางประกอบ

1. ชื่อตารางให้ระบุอยู่ส่วนบนของตาราง โดยพิมพ์คำว่า **ตารางที่** ตามด้วยเลขอารบิก กำกับ พร้อมทั้งชื่อตารางหรือข้อความบรรยายตาราง หัวตารางให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 point, (ตัวธรรมดา)

2. การอ้างอิงตารางที่นำมาจากแหล่งอื่น โดยผู้เขียนไม่ได้จัดทำขึ้นเอง ให้ระบุที่มาหลังคำว่า *Note*. และคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ (ตัวเอียง) แล้วตามด้วยแหล่งอ้างอิงตามรูปแบบที่กำหนด โดยพิมพ์จัดชิดซ้ายห่างจากเส้นค้นใต้ตาราง 1 บรรทัด

3. ตารางที่จัดทำขึ้นด้วยตนเองไม่ต้องอ้างอิงแหล่งที่มา เขียนเพียง *Note*. ตามด้วยชื่อตารางหรือคำอธิบายตารางเป็นภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์จัดกลุ่มประเภทเรื่องเล่าท้องถิ่นของชุมชนทั้ง 14 แห่งในจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี

ชุมชน/แหล่งท่องเที่ยว จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดลพบุรี	ประวัติ ศาสตร์และ เหตุการณ์ สำคัญ	วิถีชีวิต ของคน ใน ท้องถิ่น	อาหาร ท้องถิ่น	งาน หัตถ กรรม	เกษตร กรรม	การจัดการ ทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อม	สิ่งมรดก และพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท							
1. ตลาดโพธิ์งาม ต.โพธิ์งาม อ.สรรพยา จ.ชัยนาท	✓	✓	✓				
2. ไร่หญิงจันทร์ ต.สรรพยา อ.สรรพยา จ.ชัยนาท	✓	✓			✓		
3. สวนส้มโอโคกชัย ต.นางลิ้นจี่ อ.เมือง จ.ชัยนาท	✓				✓		
4. บ้านคนรักน้ำตาล ต.ห้วยกรด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท	✓	✓			✓		✓
5. บ้านบุหารวด ต.เด่นใหญ่ อ.หันคา จ.ชัยนาท	✓	✓				✓	
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสิงห์บุรี							
6. บ้านชลอนแม่ครัวหัวป่า ต.หัวป่า อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี	✓	✓	✓				✓
7. บ้านดอนกระต่าย ต.บางกระบือ อ.เมืองสิงห์บุรี จ.สิงห์บุรี	✓	✓		✓	✓		✓
8. บ้านหนองไขลง ต.บ้านจำ อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓	✓			✓		
9. ตลาดไทยย้อนยุคบ้านระจัน ต.บางระจัน อ.ค่ายบางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓	✓	✓				✓
10. สวนตะวันออกบ้านระจัน ต.บางระจัน อ.ค่ายบางระจัน จ.สิงห์บุรี	✓				✓		
ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี							
11. ชุมชนไทยเบิ้ง ต.โคกสูง อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี	✓	✓	✓	✓			
12. บ้านสวนขวัญลพบุรี ต.มหาสอ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี	✓	✓	✓		✓		
13. ศูนย์การเรียนรู้บ้านดินแดง ต.โคกตูม อ.เมือง จ.ลพบุรี	✓	✓		✓	✓		
14. วิลลาฟาร์มสเตย์ ต.เขาพระงาม อ.เมือง จ.ลพบุรี	✓	✓			✓		

Note. A Clustered Analysis of Local Stories into 14 Communities in Chainat, Singburi, and Lopburi Provinces

กรณีภาพที่ปรับปรุงมาจากแหล่งอื่น

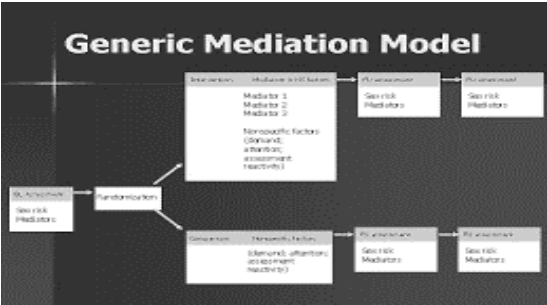
รูปแบบการอ้างอิงภาพจากวารสาร

Figure 1. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from “ชื่อบทความ,” (ถ้ามี)

by Name Surname, Year, *Journal Name*, Vol, p. หรือ pp. เลขหน้า. (ถ้ามี)

Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

กรณีภาพมาจากวารสาร ใส่ตัวเอียงที่ชื่อวารสาร ยกเว้น ไม่ปรากฏชื่อวารสาร ใส่ตัวเอียงที่ชื่อ
บทความ

ภาพที่ 1 Generic mediation model

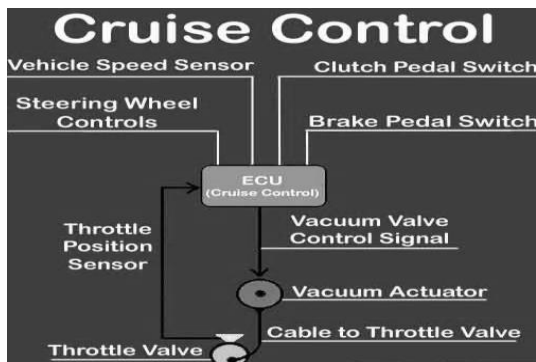
Figure 1. Generic mediation model. Adapted from “Preschool Home Literacy: A Longitudinal Analysis,” by M. H. Hood, and G. Andrews, 2008, *Journal of Educational Psychology*, 113 (6), p. 256. Copyright by the American Psychological Association

รูปแบบการอ้างอิงภาพจากหนังสือ

Figure 2. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from ชื่อหนังสือ

(p. หรือ pp. เลขหน้า), by Name Surname, Year, เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างไดอะแกรมของ the cruise control system

Figure 2. Showing the structure diagram for the cruise control system.

Adapted from *Concurrency state models & Java programming* (p.163),
by J. Magee and J. Kramer, 2006, England: John Wiley & Sons. Copyright 2006
by John Wiley & Sons.

รูปแบบการอ้างอิงภาพจากเว็บไซต์

Figure 3. ชื่อภาพ และรายละเอียด (ถ้ามี). Adapted from “ชื่อบทความ,” (ถ้ามี)

by Name Surname, Year, URL address of website.

Copyright Year by เจ้าของลิขสิทธิ์. (ถ้ามี)

* การอ้างอิงภาพ (แปลงชื่อภาพเป็นภาษาอังกฤษ ต่อท้าย Adapted from ถ้าไม่มีชื่อภาพ
ระบุเป็นชื่อเรื่อง หรือชื่อบทความที่ปรากฏบนเว็บไซต์)

** กรณีไม่มีปีพิมพ์ เลขหน้า หรือ Copyright ไม่ต้องใส่

ภาพที่ 3 ภาพเทพพนพเคราะห์ นั่งเฝ้าตามตำแหน่ง ฉากเทวสภา การแสดงโขนพระราชทาน
ตอน รามาวตาร วันที่ 26 ตุลาคม 2561.

Figure 3. Picture of the planet Sit and watch at the position, Ramawatar episode. Adapted from “*The Royal Cremation Ceremony of King Rama IX on October 26, 2018*,” by Kosolsiriset, 2018,
http://www.sereesolution.com/ich/khon_performance.

ภาพที่ 4 พระอินทร์ช่วยสังคีปชัยขึ้นจากเหว.

Figure 4. Indra helped Sang Sinchai rise from the abyss.
Adapted from “*Indra Sang Sinxay rise from the abyss*,” by Phantoorak, 2020,
<https://www.facebook.com/Guy Phantoorak>.

การอ้างอิงตารางที่นำข้อมูลมาจากแหล่งอื่น

การอ้างอิงตารางที่นำมาจากแหล่งอื่น โดยผู้เขียนไม่ได้จัดทำขึ้นเอง ให้ระบุที่มาหลังคำว่า *Note*. และคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ (ตัวเอียง) โดยใช้คำว่า *Adapted from* แล้วตามด้วยแหล่งอ้างอิงตามรูปแบบที่กำหนด

ตัวอย่าง ตารางที่นำมาอ้างอิงและการบอกแหล่งอ้างอิง

ตารางที่ 1 การเตรียมผลสีจากพืชตามภูมิปัญญาไทย

น้ำหนักพืชตัวอย่าง ต่อปริมาณสารละลาย (กรัม/มิลลิเมตร)	ค่าการดูดกลืนแสงที่วัดได้ตามระยะเวลาที่ทำการสกัด				
	30 นาที	1 ชม.	2 ชม.	3 ชม.	1 วัน
5:10	0.528	1.427	2.468	1.864	4.316
5:20	0.695	0.949	1.036	1.459	2.495
5:30	0.406	0.583	0.481	0.704	1.251
5:40	0.197	0.549	0.417	0.682	1.017
5:50	0.149	0.382	0.406	0.319	0.816

ที่มา: พรพิมล ม่วงไทยและสุจิตรา ศรีสังข์. (2553). การเตรียมผงสีจากพืชตามภูมิปัญญาไทย. ใน **9 ภูมิปัญญาไทย**. วิภาวี อนุพันธ์พิศิษฐ์, บรรณาธิการ. หน้า 207.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Note. Adapted from 9 Thai wisdom (p. 207), By Pornpimon M. and Suchitra S., 2010, Bangkok, Srinakharinwirote University.

รูปแบบอ้างอิงตารางจากหนังสือ

Note. คำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลในตาราง (ถ้ามี). Adapted from *ชื่อหนังสือ*. (p. หรือ pp. เลขหน้า), by ชื่อนามสกุลของผู้แต่งแบบย่อ เช่น K. L. Klauer, ปิพิมพ์, สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. Copyright year by ชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ (ถ้ามี).

ตัวอย่าง

Note. Adapted from *Emotion marketing* (p. 109), by S. Robinette and C. Brand, 2001, New York: McGraw-Hill. Copyright 2001 by Hallmark Cards.

รูปแบบอ้างอิงตารางจากบทความวารสาร

Note. คำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลในตาราง (ถ้ามี). Adapted from “ข้อบทความ,” By (p. หรือ pp. เลขหน้า), by ชื่อนามสกุลของผู้แต่งแบบย่อ, ปีพิมพ์, ชื่อวารสาร (เป็นตัวเอียง) ปีที่ หรือฉบับที่, p. หรือ pp. เลขหน้า. Copyright Year by ชื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ (ถ้ามี).

ตัวอย่าง

Note. An examples of application of the Rubber Elasticity Theory to Biopolymer Gels. Adapted from “A method for using measurements of shear modules to estimate the size and thermodynamic stability of junction zones in noncovalently cross-linked gels,” by D. G. Oakenfull, 1984, *Journal of Food Science*, 49, pp. 1103-1104, Copyright 1984 by Journal of Food Science

6. การเขียนเอกสารอ้างอิง

วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ได้ใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 แปลและเรียบเรียง โดย นันทพร ธนะกุลบริรักษ์ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2558 ดาวน์โหลดได้จากหน้าเว็บไซต์ของวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ดังต่อไปนี้ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

การเขียนอ้างอิงตามรูปแบบ APA 6th Style และตัวอย่าง

1. การอ้างอิงในเนื้อหา

ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาด้วยระบบนาม-ปีของ APA 6th edition (American Psychological Association Citation Style) การเขียนอ้างอิงในเนื้อหาที่เป็นภาษาไทย ให้เปลี่ยนเป็นภาษาอังกฤษ โดยระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารอ้างอิง (ถ้ามี)

1) กรณีอ้างอิงหน้าข้อความ ตัวอย่างเช่น

Piriyakul (1987, pp. 2-4) ได้ศึกษาพบว่า

ถ้าผู้แต่งมากกว่า 1 คน ใช้ and เชื่อมระหว่างผู้แต่งแต่ละคน เช่น

Kanungpean and Phokaew (2015) ได้ทำการศึกษา

ถ้าผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ใช้ et al. ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก เช่น Porter et al. (2004)

- 2) กรณีอ้างอิงท้ายข้อความ ตัวอย่าง เช่น
(Na Nakhon, 2002, p. 196)
ถ้าผู้แต่ง 3 คน ให้เขียนชื่อทุกคน และใช้ & คั่นระหว่างคนรองสุดท้าย
และคนสุดท้าย เช่น
(Keemgratok, Sriwiset, & Sainate, 2018)
แต่ผู้แต่งมากกว่า 3 คน ให้ใช้ et al. ต่อท้ายผู้แต่งคนแรก เช่น
(Chaikhan et al., 2013)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ (เอกสารอ้างอิง หรือ References)

- 1) รายการอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย จะต้องแปลเป็นภาษาอังกฤษทุกรายการ
และต้องมีครบตรงกับรายการอ้างอิงในเนื้อหา และให้เรียงลำดับโดยยึด
อักษรภาษาอังกฤษ A-Z
- 2) รูปแบบการเขียนแสดงตัวอย่างตามประเภทเอกสาร ดังต่อไปนี้

หนังสือ

นามสกุล/อักษรย่อของชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์)(ถ้ามี)/เมืองที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

Author. (Year). *Titile* (Edition). Place: Publisher.

ตัวอย่างเช่น

Kotler, P., & Gary, A. (2003). *Principles of Marketing* (9th ed.). Boston: McGraw-Hill.

บทความในหนังสือ

นามสกุล/อักษรย่อของชื่อผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)/ชื่อบทหรือชื่อบทความ./In/ชื่อบรรณาธิการ/

(Ed. หรือ Eds.),/ชื่อหนังสือ/(pp./เลขหน้า)/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

Sangtaksin, Y., & Busaphacheep, T. (2002). Evolution of Thai Language and Literature. In Y. Sangtaksin & P. Tangkittiphaporn (Eds.), *Thai Study* (pp. 76-122). Bangkok: Kasetsart University.

หมายเหตุ เลขหน้าถ้ามีมากกว่า 1 หน้า ใช้ pp. ตามด้วยเลขหน้า - หน้า. แต่ถ้าระบุหน้าเดียว ใช้ p. ตามด้วยเลขหน้า

Tangkittiphaporn (Eds.), *Thai Study* (pp. 76-122). Bangkok: Kasetsart University.

หมายเหตุ เลขหน้าถ้ามีมากกว่า 1 หน้า ใช้ pp. ตามด้วยเลขหน้า - หน้า. แต่ถ้าระบุหน้าเดียว ใช้ p. ตามด้วยเลขหน้า

บทความในวารสาร

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./เลขของปีที่ (เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.

Author. (Year). Article Title. *Journal Title*, Vol(Issue), Page-page.

ตัวอย่างเช่น

Doran, K. (1996). Unified Disparity: Theory and Practice of Union Listing. *Computer in Libraries*, 16(1), 39-42.

ถ้าเป็นวารสารเผยแพร่แบบออนไลน์ ใช้ ปี, เดือน วัน อยู่ในวงเล็บ และระบุวันที่สืบค้น
หลังคำว่า Retrieved เช่น

Werker, C., Korzinov, V., & Cunningham, S. (2018, January 10). Formation and output of collaborations: the role of proximity in German nanotechnology. *Journal of Evolutionary Economics*, 29(2), 697-719. Retrieved September 15, 2020, from <https://doi.org/10.1007/s00191-019-00605-2>

เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ/สัมมนา/หนังสือรวมบทความวิชาการ

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้นำเสนอ./(ปี,เดือน)./เรื่องที่ประชุม./ใน/ชื่อ/(ประธาน),/ชื่อการประชุม./เอกสารประกอบการประชุมของ(ชื่อผู้จัด)/สถานที่ประชุม.

Author. (Year, Month). Title of contribution. In ชื่อ/(Chair), *Title of symposium*.
Symposium conducted at the meeting of Organization Name, Location.

ตัวอย่างเช่น

Muellbauer, J. (2007, September). Housing, credit, and consumer expenditure. In S. C. Ludvigson (Chair), *Housing and consumer behavior*. Symposium conducted at the meeting of the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, WY

วิทยานิพนธ์ที่มีเล่มตีพิมพ์

นามสกุล,/อักษรย่อของผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาเอก) หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)/ชื่อมหาวิทยาลัย,/เมือง.

Author. (Year)./ *Title*. (Doctoral Dissertation or Master's Thesis)./ Name of University,/City.

ตัวอย่างเช่น

Sounsamut, P. (2004). *Audience and the Adaptation of Content and Characters of 'Phra Aphai Mani' in Thai Popular Culture During 2002-2003* (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.

Angkasiribul, N. (2013). *Guidelines to develop textile products for supporting capacity to competition of otop entrepreneur in Chiang Mai province* (Master's Thesis). Silpakorn University, Nakhon Pathom.

วิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ค้นจากเว็บไซต์ หรือฐานข้อมูลออนไลน์

นามสกุล,/อักษรย่อของชื่อ./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(Doctoral Dissertation or Master's Thesis)./Retrieved from/URL

ตัวอย่างเช่น

Magyar, C. E. (2014). *The discourse of tourism and national heritage: A contrastive study from a cultural perspective* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://www.proquest.com/>

เอกสารจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือเว็บไซต์

นามสกุล,/อักษรย่อชื่อผู้เขียน./(Year,/Date/Month)./Title./Retrieved from/URL

ตัวอย่างเช่น

Davies, J. E., Wisdom, S., & Creaser, C. (2000). *Out of sight but Not Out of Mind: Visually Impaired People's Perspectives of Library and Information Services* Retrieved September 20, 2003, from <http://www.lboro.ac.uk/departments/dils/lisu/public.html>

Akkrasomcheap, W. (2017). A Clinic for Debt-Tackling is Not the Elixir But the Increase in Liquidity. *Online Prachachat*. Retrieved from <https://www.prachachat.net>

* กรณีที่ไม่มีวันที่พิมพ์เผยแพร่ ให้ใส่ (n.d.)

* กรณีที่ไม่มีวันและเดือนที่เผยแพร่ แต่ปรากฏเฉพาะปี ให้ใส่แค่ปีในวงเล็บ (Year)

อ้างอิงบทสัมภาษณ์

การอ้างอิงบทสัมภาษณ์จากฐานข้อมูลหรือคลังข้อมูล เช่น เทปบันทึกเสียง

ผู้ถูกสัมภาษณ์./ (ปี, เดือน วันที่ให้สัมภาษณ์)./สัมภาษณ์โดย/ชื่อ นามสกุลผู้สัมภาษณ์/ [การบันทึกเสียง]./ตำแหน่งผู้ถูกสัมภาษณ์(ถ้ามี)/สถานที่/เมืองที่สัมภาษณ์.

Interviewee./ (Year, Month Date)./Interviewed by Name of Interviewer [Tape recording]./ตำแหน่งผู้ถูกสัมภาษณ์(ถ้ามี)/Publisher/Place Published.

* ถ้าสามารถระบุผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ ให้ใส่ชื่อ นามสกุล ต่อจากคำว่า *Interviewed by* โดยใช้ตัวพิมพ์ปกติ และระบุประเภทของสื่อในวงเล็บ [] ตัวอย่างเช่น

Smith, M. B. (1998, August 12). *Interviewed by C. A. Kiesler* [Tape recording].
President's Oral History Project, American Psychological Association.
APA Archives, Washington, DC

* กรณีบทสัมภาษณ์ที่ไม่ระบุประเภทของสื่อ ใช้คำว่า *Interviewer*: ต่อท้าย/ หลังชื่อ นามสกุล ของผู้ถูกสัมภาษณ์ และพิมพ์ตัวเอียงให้กับชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่น

Sparkman, C. F. (1973). *An oral history with Dr. Colley F. Sparkman/Interviewer: Orley B. Caudill*. Mississippi Oral History Program (Vol. 289), University of Southern Mississippi, Hattiesburg

การอ้างอิงการสื่อสารระหว่างบุคคล

* กรณีเป็นการสัมภาษณ์ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสนทนาทางโทรศัพท์ กลุ่มสนทนา จดหมายโต้ตอบส่วนบุคคล บันทึก

อีเมล ให้ระบุชื่อ นามสกุล ผู้ที่ทำสื่อสาร โดยไม่ต้องกลับนามสกุล ตามด้วยประเภทของการสื่อสาร และเดือน วันที่, ปี ค.ศ. ในวงเล็บ

ดังตัวอย่าง

T. K. Lutes (personal communication, April 18, 2001)

* การอ้างอิงการสื่อสารระหว่างบุคคล ใช้อ้างอิงเฉพาะในเนื้อหา ไม่ต้องระบุในเอกสารอ้างอิงท้ายเนื้อหา

* สามารถดูตัวอย่างการเขียนอ้างอิงได้ในเว็บไซต์ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

7. การส่งบทความ

1) ให้ท่านจัดพิมพ์ต้นฉบับบทความด้วยโปรแกรม Microsoft word ตามแบบฟอร์มที่วารสารกำหนด จำนวน 1 ชุด พร้อมด้วยใบสมัครขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน จำนวน 1 ชุด และมีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ จำนวน 3,500 บาทต่อ 1 บทความ

2) ให้ท่านเข้ามาลงทะเบียนสมัครสมาชิกเพื่อส่งบทความลงตีพิมพ์ในระบบวารสารออนไลน์ โดยเข้าไปที่วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน <https://tci-thaijo.org/index.php/jnuks/login> และทำตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในระบบ และจัดส่งบทความผ่านระบบวารสารออนไลน์ (ThaiJO) กรณีมีข้อสงสัยในการสมัครติดต่อสอบถามได้ที่ คุณจรินทร์ พรหมสุวรรณ คุณพิเชษฐ สิงห์เดช โทร. 055-961205 และคุณเยาว์ทัศน์ อรรณพชาติ โทร. 055-961202

***** เปิดรับบทความตลอดปี *****

ใบสมัครขอส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน
Mekong-Salween Civilization Studies Journal
(กรุณากรอกแบบฟอร์มด้วยตัวบรรจง หรือด้วยวิธีการพิมพ์)

เรียน บรรณาธิการวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

1. ข้าพเจ้า

ชื่อ – สกุล ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว.....
☐ ดร.

2. สถานภาพ

● กรณีเป็นอาจารย์ (โปรดระบุ)

☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
☐ อาจารย์ ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

● กรณีเป็นนักศึกษา (โปรดระบุ)

☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

● อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
.....

● หน่วยงาน/ภาควิชา/คณะ/มหาวิทยาลัยที่สังกัด

ภาควิชา.....คณะ.....
มหาวิทยาลัยที่สังกัด.....

3. ที่อยู่

● ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก.....

.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail address.....

4. ชื่อบทความ

(ภาษาไทย).....

.....

.....

.....

.....

(ภาษาอังกฤษ).....

.....

.....

.....

.....

ประเภทของบทความ

☐ บทความวิชาการ

☐ บทความวิจัย

☐ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

☐ ใช่

☐ ไม่ใช่

บทความที่ท่านส่งมารับการพิจารณา มีเนื้อหาตรงกับสาขาใด

- ☐ สาขาวิชาศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ (General Arts and Humanities)
- ☐ สาขาประวัติศาสตร์ (History)
- ☐ สาขาภาษาและภาษาศาสตร์ (Language and Linguistics)
- ☐ สาขาทัศนศิลป์และการแสดง (Visual Arts and Performing Arts)
- ☐ สาขาวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)

ประสงค์ที่จะตีพิมพ์

- ☐ พร้อมชำระอัตราค่าธรรมเนียม 3,500 บาท

ท่านได้จัดทำรูปแบบการเขียนบทความตามหัวข้อต่อไปนี้ได้ครบถ้วนตามระเบียบวารสารฯ (กรุณาเช็ค리스트ทุกหัวข้อ)

- ☐ ชื่อหัวข้อ ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ
- ☐ ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ/ผู้ร่วมเขียนฯ ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ
- ☐ อีเมล ควรเป็นของหน่วยงานต้นสังกัด
- ☐ บทคัดย่อ และ คำสำคัญ ไม่ควรเกิน 5 คำ
- ☐ Abstract และ Keyword
- ☐ สถานภาพของผู้เขียนบทความ หน่วยงานที่สังกัด (ระบุเป็นเชิงอรรถ) ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ
- ☐ บทนำ ☐ วัตถุประสงค์การวิจัย
- ☐ กรอบแนวคิด ☐ วิธีดำเนินการวิจัย
- ☐ ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์ ☐ อภิปรายผลการวิจัย
- ☐ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (ไม่ควรเกิน 3 บรรทัด)
- ☐ เอกสารอ้างอิง (ตามรูปแบบ APA 6)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากพบว่าบทความนี้ได้เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน ข้าพเจ้ายินดีให้ดำเนินการตามระเบียบของวารสารฯ และยินดีให้กองบรรณาธิการวารสาร อารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน เลือกรรหาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาดัชนีของ ข้าพเจ้าโดยอิสระ และให้กองบรรณาธิการสามารถตรวจแก้ไขต้นฉบับดังกล่าวได้ตามสมควร และยินยอมว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือเป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร และข้าพเจ้าจะไม่ขอรับเงินค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์คืน ไม่ว่าบทความจะได้รับการตีพิมพ์หรือไม่

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ติดต่อบรรณาธิการได้ที่

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาคารวิสุทธิกษัตริย์ ชั้น 3 ตำบลท่าโพธิ์

อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

โทรศัพท์ : 0-5596-1205

E-mail: mekong_salween@nu.ac.th

หรือ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>

-ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิจัย-

ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....

(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ / Title).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เขียนบทความ)¹(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

E-mail:.....(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้ร่วมโครงการ)²(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Received:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Revised:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Accepted:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

บทคัดย่อ (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 200-250 คำ.....

.....
.....
.....

คำสำคัญ: (ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 5 คำ

Abstract (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 200-250 คำ.....

.....
.....
.....

¹ ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทย)
(ขนาดอักษร 12 ชิดซ้าย)

Specify Academic Status or Position Department / Department, Faculty of University or Department Details (English)

² ระบุสถานภาพตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทย)
(ขนาดอักษร 12 ชิดซ้าย)

Specify Academic Status or Position Department / Department, Faculty of University or Department Details (English)

Keywords: (ขนาดอักษร 14) ไม่ควรเกิน 5 คำ,,,,

บทนำ (Introduction) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

วิธีดำเนินการวิจัย (Method) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์ (Synthetic Research Results) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....
.....
.....

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (Research Recommendations)

(ไม่ควรเกิน 3 บรรทัด) (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (ขนาดอักษร 16) กรุณาใช้อ้างอิงตามระเบียบการ

เสนอบทความ

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บรรทัดแรกให้ขีดขอบด้านซ้าย เรียงตามลำดับตัวอักษร ก-ฮ , A-Z ถ้าเนื้อหามิใช่บรรทัด
ถัดไปให้ย่อหน้าเข้ามา 1 เคาะ จำนวนรายการที่อ้างอิงต้องตรงกัน และเท่ากันกับ
ที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ

****สามารถดาวน์โหลด Template แบบฟอร์มนี้ได้ที่นี่****

<http://www.nuac.nu.ac.th>

-ตัวอย่างแบบฟอร์มบทความวิชาการ-
ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

(ชื่อเรื่องภาษาไทย).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....
(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ / Title).....(ขนาดอักษร 18 กึ่งกลาง).....

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เขียนบทความ)¹(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

E-mail:.....(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

ชื่อ-นามสกุล (ผู้ร่วมโครงการ)²(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

NAME – SURNAME(ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Received:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Revised:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

Accepted:, 2022 (ขนาดอักษร 14 ชิดขวา เอียง)

บทคัดย่อ (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14).....

.....
.....
.....

คำสำคัญ: (ขนาดอักษร 14)

Abstract (ขนาดอักษร 16 กึ่งกลาง)

(ขนาดอักษร 14).....

.....
.....
.....

Keywords: (ขนาดอักษร 14),,,,

¹ ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด
(ขนาดอักษร 12 ชิดซ้าย)

² ระบุสถานภาพหรือตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือรายละเอียดหน่วยงานที่สังกัด
(ขนาดอักษร 12 ชิดซ้าย)

บทนำ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

วัตถุประสงค์ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

กรอบแนวคิด (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

เนื้อหาเชิงสังเคราะห์ (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บทสรุป (ขนาดอักษร 16)

(ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (References) (ขนาดอักษร 16) กรุณาอ้างอิงตามระเบียบการเสนอ
บทความ (ขนาดอักษร 14).....

.....

.....

บรรทัดแรกให้ขีดขอบด้านซ้าย เรียงตามลำดับตัวอักษร ก-ฮ , A-Z ถ้าเนื้อหายังไม่จบ บรรทัดถัดไปให้ย่อหน้าเข้ามา 1 เคาะ จำนวนรายการที่อ้างอิงต้องตรงกัน และเท่ากันกับที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ

****สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มนี้ได้ที่นี่****

<http://www.nuac.nu.ac.th>

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาคารวิสุทธิกษัตริย์ ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000
โทรศัพท์: 0-5596-1205
e-mail: mekong_salween@nu.ac.th
<http://www.nuac.nu.ac.th>
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jnuks/index>